

Sotiemme veteraanien päivä

1987-2007

Kansallinen veteraanipäivä 20 vuotta

Markku Honkasalo

Markku Honkasalo

SOTIEMME VETERAANIEN PÄIVÄ

**Kansallinen veteraanipäivä
20 vuotta
1987–2007**

**KANSALLISEN VETERAANIPÄIVÄN
VALTAKUNNALLINEN PÄÄTOIMIKUNTA
HELSINKI**

Kirjatoimikunta: Olli Ollila, puheenjohtaja
Soili Myllys
Juhani Saari
Reino Toivio
Christian Wallin, sihteeri
Ilpo Karvinen, sihteeri (1.10.2006 alkaen)

Kansi: Rolf Lehtinen/Mainostoimisto Jabadabadoo, Pori
Taitto: Heidi Paananen/TKKK
Sammandrag: Käännös Iris Runn/Pääesikunta
Summary: Käännös Camilla Fagerman/Pääesikunta
Piirokset: Susanna Jyrkinen/Sotamuseo
Liitteen grafiikka: Maija Koski/Pääesikunta
Valokuvat: Puolustusvoimien kuvakeskus
Muut kuvaajat mainittu kuvatekstin yhteydessä

Painopaikka:
Ai-Ri Offset Ky
Pori 2007

ISBN 978-951-25-1753-4

Sisällysluettelo

SINULLE NUORI – TEILLE VETERAANIT	5
RINTAMAMIEHISTÄ VETERAANEIKSI	6
SOTA PÄÄTTYI LAPISSA	6
" Herrasmiessodasta" oikeaksi sodaks, Tiedusteluretki Salmivaaralle , Saksalaiset poistuivat Suomesta	
LYHYT OPPIMÄÄRÄ VIIME SODISTAMME	11
Talvisota	12
Sataviisi päivää, Summa kestää ja Summa murtuu, Stalin: Suomalaiset asutetaan muualle	
Välirauhasta kesäsotaan	16
Sota laajenee maailmansodaksi, Suomi lähestyy Saksaa, Ajopuu vai koskivene	
Jatkosota	18
Kesäsodasta jatkosodaksi, Miten irrottautua sodasta?, Ryti uhrautuu kansakunnan puolesta, Suomi teki erillisrauhan, Naiset sodassa	
Ensimmäiset veteraanijärjestöt	26
Rintamamiesten aseveliliitto, Sotainvalideille Veljesliitto, Aseveliliitto lakkautetaan, Veljesliitto uhattuna, Kaatuneiden omaisille järjestöjä	
SOTIEN SUKUPOLVI JÄLLEENRAKENTAJANA	32
Vaaran vuodet	33
Komissio valvoi maata, Asekätkentä ja sotasyllisyys-oikeudenkäynnit, Vallankaappaushuja, Eduskuntavaalit jo keväällä 1945	
Elämä alkaa uudelleen	35
Työtä rintamamiehille, Maalta kaupunkiin, Sotainvaliditkin takaisin työelämään, Maata rintamamiehille, Jälleenrakennus alkaa, Arava-lainat, Suuret ikäluokat syntyvät	
Elämä vakiintuu	41
Ulkomaankauppa elpyy, Maa, joka maksoi velkansa, Rintamamiehet ottavat paikkansa yhteiskunnassa, Rintamanaiset vaikenivat yhä, Pohjoismaisen hyvinvointivaltion luominen	
SOTIEMME VETERAANIT	46
Veteraanijärjestöjen perustaminen	46
Rintamamiesten asunto-olot, Maansaantioikeusyhdistys Tampereelle, Valtakunnallinen Rintamamiesten asuntoliitto, Sotaveteraanien huolto- yhdistykset, Maanhankintalaki synnytti toisen liiton, Sotaveteraaniliitto, Kilpailu paikallisyhdistysten perustamiseksi, "Kulkee juna kahdellakin kiskolla"	
Veteraanien etujen valvonta tehostuu	53
Entiset rintamamiehet vanhenevat, Ylimääräisiä sotaeläkkeitä , Veteraani- kerho eduskuntaan, Päätäjiin vaikuttaminen, Maailman Veteraanijärjestö Sotavangit ry., Naiset mukana veteraanityössä, Rintamanaisille oma liitto	
Valtiovallan mukaantulo	59
Rintamasotilastunnus, Rintamasotilaseläke, Rintamalisät, Veteraani- kuntoutus alkaa, Rintamaveteraaniasian neuvottelukunta, Rintama- veteraanien varhaiseläke, Veteraanietuuksia myös naisille	
KANSALLINEN VETERAANIPÄIVÄ	64
VETERAANIEIDEN ARVOSTUS ESILLE	64
Häviäjistä voittajia, Tammenlehvä-tunnus, Pääministeri ottaa arvostuksen esille, Ehdotus veteraanipäivän vietosta, Veteraanipäivän valmistelut liikkeelle, Ensimmäisen veteraanipäivän päätapahtuma Lahdessa, "Eturivin kalkkikset ja jokapaikan julkkikset"	

VETERAANIPÄIVÄT 1988–1996	71
Kansallisen veteraanipäivän työryhmä	71
Rovaniemi yllätti, Työryhmä näyttää suunnan, Ohjeita kunnille	
Päätapahtumat vuosina 1987–1996	75
Kansallisen veteraanipäivän ansiolevyke 1992, Tammenlehvän kansa -kirja	
PÄÄTAPAHTUMAT 1997–2006	79
Päätapahtumien järjestelyt	79
Muistio järjestelyistä, Tiedottaminen, Organisaatio	
Kajaani 1997 – ”Sotiemme veteraanit – vapautemme tae”	82
Ahtisaari maakuntamatkalla, Paavo Lipponen: ”Euroopan unioni vahvistaa Suomen itsenäisyyttä”, Nuorisio on ottanut veteraanit esikuvakseen	
Vaasa 1998 – ”Sotiemme miehet ja naiset – itsenäisyyden turva”	87
”Jo aamulla päätettiin päästä kunnan pöytään”, Heikki Koski: ”Suuri illuusio ja EU”, Taistelujanne tulkitaan ulkomaalaisissa sotakouluissa	
Jyväskylä 1999 – ”Vaalien sotiemme veteraanien perintöä”	91
Nuorisio veteraanien viitoittamalla tiellä, Lauri Sutela: Veteraaniliittojen valtuuskunta VEVA	
Joensuu 2000 – ”Veteraanien perintö uudella vuosituhannella”	95
Presidentin tervehdys, Jaakko Iloniemi: ”Kohti turvallisempaa Suomea ja Eurooppaa”, Kaveria ei jätetä	
Kotka 2001 – ”Ei vettä rantaa rakkaampaa”	99
Aatos Erkko: ”Perintönä tasa-arvoinen ja oikeudenmukainen yhteiskunta”, Kansakunta voi luottaa ainoastaan itseensä	
Espoo 2002 – ”Kotimaani ompi Suomi”	102
Jorma Ollila ”Jättiläisen harteilla”, Taistelu kodin ja läheisten puolesta	
Seinäjoki 2003 – ”Jotakin ehkä tietäisin, olinhan siellä minäkin”	106
Juhani Kaskeala: ”Irakin sota ja uskottava puolustustahto”, Tammenlehvän Perinneliitto perustetaan, Nuoret mukana järjestelyissä	
Pori 2004 – ”Veteraanien perintö – vapaa isänmaa”	110
Veteraanit kuntoutukseen joka vuosi, ”Ollos huoleton, poikas valveill’ on”	
Tornio 2005 – ”Kiitos veteraanit – meille kallis on maa”	114
Tammenlehvän Perinneliiton perinneadressi, Jorma Huuhtanen: Inhimillinen vanhuuden huolto	
Hämeenlinna 2006 – ”Veteraanien työ – hyvinvointimme perusta” ..	118
Sakari Tamminen: ”Maatalousmaa Suomi teollistui”, Suomalainen sotilas legenda	
Helsinki 2007 – 90 vuotta itsenäisyyttä – taival jatkuu	121
Päätapahtumien osallistujamäärät	122
VETERAANIPÄIVÄN MUU VIETTO	123
Veteraanipäivä kunnissa, Tapahtumat kunnissa, Veteraanipäivä kouluissa, Mannerheim-ristin ritari koululaisten tentissä, Alueelliset tilaisuudet, Suomalaiset veteraanit ulkomailla, Kehittäminen, Tiedotus	
VETERAANIPÄIVÄN MERKITYS	131
Veteraaneille itselleen, Ei Kekkonen aikana, Veteraanien arvostuksen nostaminen, Murros suhtautumisessa veteraaneihin, Kansakunnalle, Nuorisolle, Elävä perinne sidottu nykyisyyteen, Puolustusvoimille	
VETERAANIAN PERINTÖ – VAPAA ISÄNMAA	137
YHTEENVETO	138
LIITTEET	142
Kansallisen veteraanipäivän päätapahtumien osallistujamäärät 1987–2006, Sammandrag, Summary, Päätoimikunnan jäsenet 1988–2006, Ansiolevykkeen saajat 1997–2006, Lähteet, Henkilöhakemisto	

SINULLE NUORI – TEILLE VETERAANIT

Hyvä lukija

Kaksikymmentä vuotta sitten, 27. huhtikuuta 1987, yli kymmenentuhatta veteraania ja heidän puolisoaan kokoontui Lahteen viettämään ensimmäistä kansallista veteraanipäivää. He ja mainion juhlapuheen pitänyt veteraani, akateemikko Matti Kuusi eivät osanneet arvata, että veteraanipäivän vietosta tulisi muutamassa vuodessa suomalaisille miltei yhtä tärkeä juhlapäivä kuin itsenäisyyspäivä, juhannus tai äitienpäivä. Tasavallan presidentti Mauno Koivisto totesi jo vuonna 1992, että *”Nykyaikana on hyvin vaikea saada vakiinnutettua uutta kansallista juhlapäivää. Kansallinen veteraanipäivä on sen kuitenkin tehnyt”*. Tämä kertoo siitä, että kansalaiset arvostavat sotiemme veteraanien ja koko sodan sukupolven työtä ja tekemisiä.

Tämä veteraanipäivän kaksikymmenvuotishistoria on tarkoitettu Teille arvoisat veteraanit, mutta kirja on tarkoitettu myös nuoremmille sukupolville ja erityisesti nuorisolle. Siksi kirjassa käsitellään itse veteraanipäivän ja sen historian lisäksi lyhyesti myös viime sotiamme, jälleenrakennusta ja veteraanijärjestöjen syntyä. Kirja on siis samalla lyhyt veteraaniaikakauden historia. Veteraanien arvostus ei syntynyt tyhjästä ensimmäisenä veteraanipäivänä, vaan sen perusteena ovat tietenkin sotien aikaiset ja yhtä lailla sotien jälkeiset tapahtumat.

Minulla on ollut mahdollisuus haastatella monia keskeisiä veteraanipäivän valtakunnallisen tason toimijoita. Kiitokset heille kaikille. Olen tuonut kirjassa esille useita heidän ajatuksiaan. Koska kirjaan ei haluttu lähdeviitteitä, en voi kohdentaa näkemysten esittäjiä. Haastateltavat on mainittu kirjan lähdeluettelossa. Veteraanipäivästä on aiemmin julkaistu Antti Juutilaisen kirjoittama kymmenvuotishistoria *Tammenlehvän kanssa*. Tässä teoksessa vuosien 1987–1996 veteraanipäivien päätapahtumat todetaan luettelomaisesti ja keskitytään kymmenen viime vuoden veteraanipäiviin.

Kiitokset tämän tutkimuksen tekemisestä kuuluvat Maanpuolustuksen Kannatussäätiölle, joka myönsi tutkijalle apurahan kansallisen veteraanipäivän 20-vuotisen historian tutkimiseen. Puolustusvoimien Tukisäätiölle kiitokset tuesta tutkimuksen julkaisemiseen. Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallinen päätoimikunta asetti julkaisun toteuttamista valvomaan erillisen kirjatoimikunnan. Tutkijana olen saanut monipuolista tukea kirjatoimikunnalta ja myös päätoimikunnalta. Siitä suuri kiitos molemmille. Erityinen kiitos kirjatoimikunnan puheenjohtajalle evltn Olli Ollilalle siitä, että olen saanut joka suhteessa säilyttää tutkijan riippumattomuuden. Kirjatoimikuntaan ovat kuuluneet sen puheenjohtajan, päätoimikunnan entisen sihteerin, Olli Ollilan lisäksi Soili Mylly (Rintama-naisten Liitto), Juhani Saari (Sotainvalidien Veljesliitto), Reino Toivio (Rintamaveteraaniliitto) sekä sihteerinä pääesikunnasta evltn Christian Wallin ja maj Ilpo Karvinen. Kiitokset myös kaikille muille, jotka ovat eri tavoin auttaneet minua tämän työn tekemisessä.

Tärkein kiitos kuuluu kaikille sotiemme veteraaneille. Ilman Teitä ei olisi itsenäistä Suomea eikä meillä olisi kansallista veteraanipäivää. Minulle on henkilökohtaisesti ollut suuri kunnia saada kirjoittaa Teidän päivästänne.

Porissa, itsenäisyyspäivänä 2006

Markku Honkasalo

RINTAMAMIEHISTÄ VETERAANEIKSI

SOTA PÄÄTTYI LAPISSA

Miksi tämä kirja alkaa viimeisestä, Lapin sodasta? Siksi, että tämä kirja kertoo veteraanipäivästä, jota Suomessa vietetään 27. huhtikuuta sodan päättymisen, rauhan alkamisen muistopäivänä.

Huhtikuun 27. päivänä 1945 saattoi nuori luutnantti Eino Kivikoski ilmoittaa Kilpisjärveltä esimiehelleen everstiluutnantti Kalervo Loimulle, että viimeisetkin saksalaiset sotilaat olivat poistuneet Suomen maaperältä Kilpisjärven alueella.

Vuonna 1921 syntynyt Kivikoski oli yksi niistä harvoista suomalaisista sotilasta, joiden sotapalvelus jatkui myös Lapin sodan loppuun saakka. Hän lähti sotaan vapaaehtoisena joulukuussa vuonna 1939. Hän oli yksi Porin Lyseon viimeisen luokan oppilaista, jotka

kävivät ilmoittamassa koulun rehtorille, että he ovat päättäneet lähteä talvisotaan. Hän osallistui jo talvisodan lopulla helmi–maaliskuussa 1940 Oinassalmen puolustustaisteluihin. Varusmiespalvelus jatkui välirauhan aikana ja kesällä 1940 hän kävi reserviupseerikoulun Niinisalossa kurssilla numero 47.

Jatkosodassa hän palveli joukkueenjohtajana ja komppanian päällikkönä sekä osallistui Sohjan suunnan, Kiestingin, Kapusnajoen, Lohivaaran, Jelettijärven ja Syvärin taisteluihin. Kivikoski haavoittui elokuussa 1941 Kiestingin-Louhen radalla. Kun hänet syksyllä 1944 siirrettiin joukko-osastonsa JR 1:n mukana Lapin sotaan, hän oli siis jo varsin kokenut sotilas.

Rovaniemen Valtakatu 16. lokakuuta 1944 saksalaisten perääntyvien joukkojen poltettua lähes koko kauppalan – rakennuksista 90 prosenttia tuhoutui.

”Herrasmiessodasta” oikeaksi sodaksi

Lapin sotaä käytiin toisen maailmansodan loppuvaiheessa, kun muu Suomi keskittyi jo rauhan töihin. Välirauhansopimuksen mukaisesti suomalaisten oli pakko kotiuttaa suurin osa sotilaistaan tiettyyn määrävahvuuteen. Sotaa Lapissa kävivät marraskuusta lähtien pääasiassa nuorimmat ikäluokat, jotka olivat vielä varsin kokemattomia asevelvollisia. Lapin sotaä onkin kutsuttu *”lasten ristirekeksi”*. Vastassa olivat karaistuneet saksalaisjoukot – yksi Hitlerin parhaimmista armeijoista eli 20. Vuoristoarmeija, joka oli edelleen varsin taistelukykyinen. Neuvostoliitto halusi yhdessä suomalaisten kanssa sitoa sen pohjoisen taisteluihin, jottei sitä olisi ehditty siirtää avuksi Keski-Euroopan ratkaisutaisteluihin. Siellä se oli

si ollut mahdollisesti jälleen puna-armeijaa vastassa.

Saksalaisten vetäytyminen Pohjois-Suomesta piti toteuttaa *”herrasmiessotana”*. Entiset aseveljet olisivat keskenään sopineet aikataulusta yhteenottoja välttää. Saksalaiset antoivat suomalaisille kartan, josta kävi selville, mille tasalle saksalaiset päivittäin vetäytyisivät.

Yli 200 000 saksalaisen sotilaan ja valtavan kalustomäärän vetäminen lähes tiet-

tömässä ja talvisessa Lapissa ensin pohjoisimpaan Suomeen ja sitten Norjan puolelle oli ilman sota-toimiakin äärimmäisen vaikea tehtävä. Neuvostoliiton painostuksen vuoksi ja sen pelossa, että venäläiset saisivat syyn puuttua sotatoimiin Lapissa ja miehittää alueen, suomalaisten oli pakko hyökätä saksalaisten kimppuun. Neuvostoliitto halusi rikkoa entisten aseveljien välit keskinäisellä sodankäynnillä myös poliittisesti.

Suomalaiset yllättivät saksalaiset 1. lokakuuta 1944 nousemalla maihin Torniossa. Ankarien taistelujen jälkeen saksalaiset alkoivat vetäytyä suoraan pohjoiseen Pellon ja Muonion suuntaan ja koilliseen kohti Rovaniemeä. Saksalaiset jättivät vetäytyessään ison viinavarastonsa Tornioon ilmeisesti tarkoituksella tietäen, miten persoja suomalaiset olivat viinalle. Kivikosken mukaan varasto tyhjeni nopeasti ja *”pää kipeänä”* lähdettiin marssimaan kohti Rovaniemeä. Se oli saksalaisille tärkeä risteysalue, jonka kautta heidän oli saatava kuljetetuksi 100 000 miestä ja valtava määrä materiaalia. Sodankäynnin luonteen muututtua saksalaiset alkoivat vetäytyessään polttaa taloja sekä hävittää teitä ja siltoja. Kivikoski muisteli myöhemmin tätä hävitystä: *”Olimme Rovaniemen edustalla, kun se paloi, mutta annoimme sen palaa, koska siinä vaiheessa mitään ei ollut enää tehtävissä ja sakemanneja oli niin valtava määrä.”*

Rovaniemeltä Kivikosken sota-aival jatkui Kittilän kautta aina Käsivarteen Kilpisjärvelle saakka. *”Periaate oli se, että saksalaiset ve-*

Ensimmäinen nuorisopolvi

”Minäkin aion puhua veteraanien sukupolvesta: meistä jotka olimme liian pieniä osallistuaksemme tehokkaasti punikkien ja lahtarien talvikisoihin vuonna 1918, mutta jo kyllin isoja ehtiäksemme mukaan viimeistään Lapin sotaan.

Me olimme itsenäisen Suomen ensimmäinen nuorisopolvi, ja tiesimme sen. Me olimme ensimmäisiä, joita koski yleinen oppivelvollisuus, yleinen asevelvollisuus ja torpparivapautus. Saa-toimme joskus ylimielisesti tokaista vanhuksille, että meissä ei ollut suuriruhtinaan hajua eikä vanhasuomalais-ta varovaisuutta; vanha herra Paasikivi sitten aikanaan piti meille vanhasuomalaisen varovaisuuden alkeiskurs-sin.”

Akateemikko Matti Kuusen juhlapuhe 1. veteraanipäivän pääjuhlassa Lahdessa 27.4.1987.

täytyivät ja me kuljimme perässä.”

Taisteluja yritettiin välttää. Utsjoelta ja Karigasniemeltä saksalaiset siirtyivät rajan yli Norjan puolelle jo marraskuun lopussa varmistettuaan sitä ennen Petsamos-sa olleiden joukkojensa vetäytymisen Ivalon kautta. Käsivarressa saksalaiset asettuivat samaan aikaan puolustukseen Lätäsenolla, ja vasta tammikuun puolivälissä heidän vetäytymisensä jatkui Kilpisjärvelle.

Huolto- ja kuljetusvaikeuksien vuoksi suomalaiset eivät kyenneet pakottamaan saksalaisia pois Suomen alueelta. Helmikuussa 1945 suomalaiset aloittivat vilkkaan partiotoiminnan ja saksalaisten kanssa oli välillä pieniä kahakoita. Suomalaisten taisteluosasto Loimuun kuului 33 upseeria, 48 aliupseeria ja 536 miestä. Heitä vastassa oli saksalaisia yksi divisioona eli yli 17 000 miestä ja välittömästi Norjan puolella toinen mokoma lisää. Saksalaisilla oli

Norjan puolelle valmistumassa Lyngen-asema, jolla he halusivat varmistaa vetäytymisensä Narvikin satamasta. Asema ulottui Jäämeren rannalta Skibotnin alueelta aina Kilpisjärvelle saakka ja sen oli miehittänyt itävaltalainen alppijääkäridivisioona tykistöineen.

Tiedusteluretki Salmivaaralle

Lapin sodan loppuvaiheessa 7. huhtikuuta 1945 luutnantti Eino Kivikoski sai pataljoonan komentajalta tehtäväksi koota kymmenmiehisen partion tiedustelemaan, onko Salmivaaralla saksalaisia. Salmivaara on Kilpisjärven keskellä olevalla niemellä ja vain kaipa salmi erottaa sen Ruotsin rajasta. Kivikosken mielestä tehtävä oli turha, koska saksalaisten olemassaolo olisi selvinnyt soittamalla ruotsalaisten vartio-osastolle, jolla oli näköyhteys saksalaisten aseisiin. Lisäksi Salmivaaralle nousu täysin avoimessa maastossa oli järjetöntä.

Vaihtoehtoina oli sota-oikeus tai partiomatka, joten Kivikoski valitsi partiomatkan, ja liikkeelle lähdettiin puolen yön jälkeen. Salmivaaralla on kolme lakea, joten partio jakaantui kolmeen osaan maastoa tutkimaan. Kaksi kukkuloista osoittautui tyhjiksi, mutta kolmannelle kavunneet saivat vastaansa konekiväärin tulen. Partion miehet lähtivät laskettelemaan suksilla rinnettä alas ja kävi ilmi, että yksi miehistä oli pahoin haavoittunut ja yksi kadonnut.

Saksalaisten tulituksen käydessä yhä rajummaksi Kivikoski komensi miehet laskemaan rinnettä suoraan Ruotsin rajalle ja sen yli, vaikka se oli ankarasti kiellettyä. Hän itse hiihti perässä haavoittuneen kanssa. Tulitus loppui heti, kun partio oli päässyt Ruotsin puolelle. Ruotsalainen vartiomies yritti hätistellä suomalaisia takaisin. Nyt oli kouluruotsilla käyttöä. Myös ladatuilla konepistooleilla oli osuutensa yhteisymmärrykseen pääsemisessä siitä, ettei samaa tietä voinut palata. Ruotsalainen vartiomies hämmästyti entisestään, kun satakunta saksalaissotilasta nousi asemistaan ja heilutti suomalaisille. Kyse oli tavallaan jäähyväisistä, sillä seuraavana yönä saksalaiset irrottautuivat Salmivaaralta kohti Norjan rajaa.

Saksalaiset poistuivat Suomesta

Kaksi viikkoa myöhemmin suomalaiset havaitsivat saksalaisten irtaantumiseen viittaavia toimia ja yöllä 24.–25. huhtikuuta aloittivat JR 1:n joukot hyökkäyksen Maasselvarrin ja Tshahkajärven suunnasta luoteeseen ja viimeiset saksalaiset vetäytyivät luutnantti Mauno Sutelan partion edellä Saanatunturin itä- ja pohjoispuolitse Norjan rajan suuntaisesti, kunnes siirtyivät rajan yli Norjan puolelle. Luutnantti Mauno Valkosen partio oli 27. huhtikuuta puoleen päivään mennessä tarkastanut Kilpisjärven länsipuolella olevan Iso Mallatunturin alueen kolmen valtakunnan rajapyykille saakka.

Kaikki saksalaiset partiot olivat vetäytyneet Norjan puolelle.

Seuraavana päivänä kenraaliluutnantti Hjalmar Siilasvuo, jonka Suomen marsalkka Mannerheim oli syyskuussa 1944 määrännyt Lapin armeijan johtoon, ilmoitti ylipäällikölle täyttäneensä saamansa tehtävän. Saksalaiset joukot oli karkotettu Pohjois-Suomesta 27. huhtikuuta 1945 kello 13.30:een mennessä.

Lapin sodassa kaatui noin tuhat suomalaista, yli 40 prosenttia Lapin rakennuskannasta tuhoutui, mm. Rovaniemi lähes kokonaan. Saksalaisten menetykset Lapin sodassa olivat noin 4 500 miestä. Sotiemme veteraanien juhlapäiväksi on otettu sodan päättymisen päivä. Vuodesta 1987 lähtien on Suomessa vuosittain 27. huhtikuuta vietetty Kansallista veteraanipäivää.

Jalkaväkisotilaita siellä jossakin.

LYHYT OPPIMÄÄRÄ VIIME SODISTAMME

Summan taistelijoita talvisodassa.

Mitä sinun pitää tietää viime sodistamme, jotta ymmärrät, miksi Suomella ei ollut muita vaihtoehtoja. Jos suomalaiset eivät olisi puolustaneet rajojaan, täällä olisivat sotineet muiden maiden armeijat. Maamme maantieteellinen asema ja nuori itsenäisyys antoivat jälkikäteen arvioiden erittäin huonon ennusteen Suomen selviytymiselle toisen maailmansodan myrskyistä. Suomalaisilla oli kaikista menetyksistä huolimatta toisen maailmansodan eri käänteissä myös paljon onnea. Suomi oli ainoa sotaan osallistunut manner-Euroopan maa, jota ei koskaan miehitetty.

Suomen ulkopolitiikan perustavoitte pysyi koko toisen maailmansodan ajan samana: valtiollisen itsenäisyyden ja vapauden säilyttäminen ja maan koskemattomuuden turvaaminen. Pienen valtion oli suursodan kestäessä sopeuduttava nopeisiin muutoksiin ja yllättäviin käänteisiin. Suomi osallistui sotaan ensin yksin, sitten se sai tukea Ruotsilta ja länsivalloilta ja myöhemmin eniten Saksalta. Suomen suurin uhka koko maailmansodan ajan oli Neuvostoliitto, joka suurvaltana pyrki valloittamaan takaisin Venäjän ensimmäisessä maailmansodassa menettämänsä alueet. Myös 1930-luvulla määrätietoisesti varustautunut Saksa halusi valloittaa takaisin menettämiään alueita ja laajentaa elintilaansa.

Talvisota

Kaksi diktaattorin johtamaa suurvaltaa, Hitlerin Saksa ja Stalinin Neuvostoliitto solmivat 23. elokuuta 1939 yllättäen hyökkäämättömyyssopimuksen. Saksa hyökkäsi

Puolaan 1. syyskuuta 1939, ja Neuvostoliitto miehitti sopimuksen salaisen lisäpöytäkirjan mukaisesti Puolan itäosat. Lisäpöytäkirjan mukaan Suomi ja pääosa Baltiaa kuuluivat Neuvostoliiton etupiiriin.

Neuvostoliitto ilmoitti lokakuussa 1939, että se halusi keskustella Suomen kanssa Leningradin turvallisuudesta. Stalin vaati Suo-

melta huomattavia alueluovutuksia, joihin suomalaiset eivät halunneet suostua. Alueluovutukset olisivat olennaisesti heikentäneet itärajan luontaisia puolustusmahdollisuuksia. Suomi käynnisti näiden neuvottelujen aikana lokakuussa ylimääräiset kertausharjoitukset (YH), jotka merkitsivät osittaista armeijan liikekannallepanoa. Neuvottelujen katkettua Neuvostoliitto irtisanoi hyökkäämättömyyssopimuksen. Neuvostojoukot ylittivät Suomen rajan 30. marraskuuta 1939, ja samana päivänä pommitettiin useita kaupunkeja, muun muassa pääkaupunkia, Helsinkiä.

Sataviisi päivää

Talvisota kesti marraskuun lopusta maaliskuun puoliväliin (30.11.1939–13.3.1940) eli sataviisi

si päivää. Puna-armeija oli aloittanut sotavalmistelut jo paljon aikaisemmin ja asettanut tavoitteeksi katkaista Suomi muutamassa viikossa pohjois-eteläsuunnassa kahteen osaan sekä miehittää etelässä maan pääkaupunki Helsinki.

Ulkoisen vaaran edessä suomalaiset lähtivät kuitenkin yksimielisinä torjumaan ylivoimaista vihollista. Puna-armeijaa vastassa oli harvinaisen yhtenäinen kansa. Syntyi ns. talvisodan henki. Elin-taso oli noussut 1930-luvun loppupuolella ja myös sosiaalista lainsäädäntöä oli kehitetty. Vuoden 1918 ristiriidat unohdettiin ja työväestökin koki oman maansa puolustamisen arvoiseksi. Kansallinen yksimielisyys perustui karuun oivallukseen, että oli olemassa vain yksi vaihtoehto – taistella katkeraan loppuun saakka. Rintamajoukoilla oli kotirintaman va-

raukseton tuki. Vaikka Suomen Puolustusvoimat oli talvisodan syttyessä hyvin puutteellisesti varustautunut, sen taistelukykyä paransi yleinen asevelvollisuus. Armeijan kokonaisvahvuudesta noin viidesosa oli suojelukuntalaisia, jotka toivat mukanaan omat varusteensa.

Talvisota herätti laajasti kansainvälistä mielenkiintoa, sillä suursodan muilla rintamilla oli tuolloin verraten hiljaista. Suomalaisen kyky torjua määrällisesti ylivoimaisen vihollisen hyökkäykset ankarassa pakkasessa talvisten hankien keskellä sai osakseen myötätuntoa. Suomi sai humanitääristä apua lukuisilta valtioilta, mutta sotilaallisesti se oli yksin, vastakkain suurvallan armeijan kanssa.

Tasavallan presidentti Kyösti Kallio jäi talvisodan aikana osittain vapaaehtoisesti syrjään ulkopolitiittisesta päätöksenteosta. Vahvimpia vaikuttajia olivat sodan alettua Puolustusvoimain ylipäällikkö, sotamarsalkka Mannerheimilla, pääministeriksi nimitetty Suomen Pankin pääjohtaja Risto Ryt ja hänen rinnallaan sosiaalidemokraattinen ulkoministeri Väinö Tanner sekä salkuton ministeri J.K. Paasikivi.

Suomalaiset osasivat käyttää hyväkseen ankaraa talvea ja metsäistä maastoaan. Vihollisen eteneminen saatiin pysäytettyä ja sen joukko-osastoja onnistuttiin tuhoamaan saarrostaamalla ne suomalaisten ”motti”-taktiikalla. Hyökkäyksen pysähtyminen ja koetut takaiskut pohjoisessa heikensivät suurvallan sotilaallista arvo-

Solidaarisuus syntyi urheilukentillä

Talvisodan ihme on usein selitetty herrojen Hitlerin ja Stalinin kauppasopimuksesta ja Terijoen hallituksesta. Suomen kansa muka suuttui ja tuli ylimieliseksi. Ei se ihan niin ollut. Me pikku-pojat ja -tytöt olimme jo kauan yksimielisesti olleet Paavo Nurmen sankarikansaa. Me olimme koulukavereita, ruotuväkikavereita, urheilukavereita. Isät ja sedät kyllä koettivat parhaansa mukaan erotella meitä svullilaisiksi ja tullilaisiksi, SOK-laisiin ja OTK-laisiin karsinoinhin. Julkisesti tai salaa yhä useammat meistä alkoivat kyllästyä vuoden 18 juoksuhautoihin. ...

Niin on niitit: talvisodan solidaarisuus syntyi urheilukentillä, ei ulkoministerien Ribbentropin ja Molotovin neuvottelupöydässä.”

Akateemikko Matti Kuusen juhlapuhe 1. veteraanipäivän pääjuhlassa Lahdessa 27.4.1987.

valtaa. Suomea ei valloitettukaan kahden viikon salamasadalla kuten oli oletettu. Taistelut Suomen suunnalla oli saatava nopeasti päätökseen, sillä Stalin pelkäsi länsivaltojen hyökkäystä Neuvostoliittoon etelässä. Karjalan kannakselle ja Laatokan pohjoisrannalle keskitettiin runsaasti lisää joukkoja ja kalustoa. Puna-armeijan kokonaisvahvuus sodassa Suomea vastaan nousi yli miljoonaan mieheen, kun Suomen Puolustusvoimien kokonaisvahvuus oli noin 340 000 henkeä. Palvelukseen kutsuttiin Suomessa miehistä 22 ikäluokkaa. Talvisodan aikana naiset vapauttivat divisioonan verran miehiä taistelutehtäviin toimien sotatoimialueella muun muassa sairaanhoitajina, lääkäreinä, farmaseutteina, lottina, sotilaskotisarina ja työvelvollisina.

Sotalapset

Talvisota herätti Ruotsissa halun auttaa hyökkäyksen uhriksi joutunutta naapurikansaa. Yhtenä avun muotona oli sijoittaa suomalaislapsia asumaan ruotsalaisperheisiin. Suomalaisviranomaiset vastustivat aluksi, mutta ensimmäiset kuljetukset alkoivat kuitenkin jo joulukuun puolivälissä 1939 ja virallista tietä Ruotsiin siirtyi noin 6 000 lasta. Ruotsalaiset pelkäsivät Suomen murskautuvan sodassa, joten näin suomalaisilla sotalapsilla olisi ollut edessään tulevaisuus Ruotsissa.

Jatkosodan aikana kaikkiaan 70 000 sotalasta siirtyi ulkomaille pääosin Ruotsiin, mutta 4 000 lasta myös Tanskaan. Etusijalla olivat aluksi karjalaislapset, joiden vanhemmat palasivat jälleenrakennustöihin Karjalaan, pommituksissa vaurioituneiden kotien lapset sekä sotainvalidien ja kaatuneiden lapset. "Siirtokelpoisuutta" ei juurikaan kontrolloitu, joten kaikki, jotka halusivat lähettää lapsiaan Ruotsiin, saattoivat sen tehdä.

Kyseessä oli väliaikainen huoltotoimi, eikä lasten missään tapauksessa olisi missään oloissa pitänyt jäädä Ruotsiin. Sotien jälkeen syntyi vuosiksi huoltajuusongelmia, kun ruotsalaiset sijaisvanhemmat halusivat adoptoida sotalapsen ja toisaalta suomalaiset vanhemmat eivät aina halunneet ottaa Ruotsissa vieraantunutta ja vain ruotsia puhuvaa lastaan takaisin. Lapsen omaa mielipidettä ei välttämättä otettu huomioon. Lopulta Ruotsiin jäi pysyvästi noin 10 000 sotalasta.

Summa kestää ja Summa murtuu

Helmikuun alussa puna-armeija aloitti suurhyökkäyksen Kannaksella. Tykistö ja ilmavoimat murausivat suomalaisten asemia ja jalkaväki hyökkäsi asemia vastaan. Vasta kaksi viikkoa myöhemmin suomalaisten puolustus, Mannerheim-linja (Keski-Kannak-

sen halki kulkenut pääpuolustusasema) murtui puna-armeijan päähyökkäyssuunnalla Lähteen loholla Summassa. Kun murtumaa ei saatu tukituksi, ylipäällikön oli annettava käsky vetäytyä Kannaksella väliasemiin. Huonosti varustetut väliasemat kestivät helmikuun lopulle, jolloin oli pakko vetää joukot taka-asemaan Viipurin-Vuoksen tasalle.

Vuosalmella ja Taipaleessa suomalaiset pitivät ankarasta paineesta huolimatta asemansa. Laatokan pohjoispuolella ja Kollaalla suomalaiset pystyivät estämään neuvostojoukkojen hyökkäykset Karjalan kannaksen puolustajien selustaan.

Puna-armeijan taistelukykyyn heikkous oli yllätys Stalinille ja Neuvostoliitto halusi taistelujen pitkittyessä irrottautua sodasta ilmeisesti peläten Englannin ja Ranskan liittymistä sotaan Suomen puolella, mikä olisi merkinnyt samalla myös Norjan ja Ruotsin ainakin osittaista miehittämistä. Nopea ja rajattu Suomen valloitus oli muuttumassa Neuvostoliiton näkökulmasta suurvaltojen väliiseksi konfliktiksi.

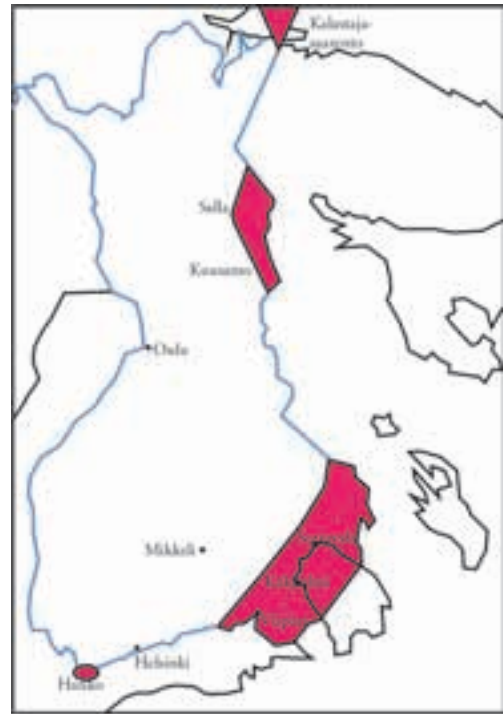
Maaliskuussa 1940 Moskovassa solmittu rauhansopimus merkitsi Suomelle huomattavia aluemennyksiä Kannaksella. Suomi menetti muun muassa Viipurin, Käkisalmen ja Sortavalan kaupungit, alueita Kuusamosta ja Sallasta sekä Petsamon Kalastajasaarenon. Lisäksi Suomen oli vuokrattava Hankoniemi Neuvostoliitolle kolmeksi kymmeneksi vuodeksi sotilastukikohdaksi. Talvisodassa kaatui tai katosi noin 26 000 suomalaista. Sodan alusta lähtien kaatuneet oli

kuljetettu omaan kotipitäjään haudattavaksi sankarihautoihin. Tämä oli ainutlaatuista koko maailmassa. Talvisodassa haavoittui 45 000 henkeä ja pysyvän vamman sai kaikkiaan noin 23 000. Mutta maata ei ollut miehitetty, eikä sen armeijaa lyöty. Käydyt taistelut tunnustettiin tarpeellisiksi ja oikeutetuiksi. Puna-armeijan tappioiksi on esitetty kaatuneina noin 130 000 miestä, ja kokonaistappiot olivat 445 000 sotilasta.

Stalin: Suomalaiset asutetaan muualle

Stalin myönsi talvisodan jälkeen venäläisten jo historiasta tietneen, että Suomen valloittaminen on vaikea asia. Neuvostoliiton historiankirjoituksessa Suomen talvisota unohdettiin vuosikymmeniksi ja korkeintaan myönnettiin, että maiden välillä oli rajakahakka tai ”Suomen selkkaus” kuten Stalin sitä nimitti.

Mitkä olivat talvisodassa hänen perimmäiset tavoitteensa Suomen suhteen, on vaikea tietää. Neuvostoliiton hajottua ja Moskovan arkistojen auettua myös suomalaisille tutkijoille on tullut esille suunnitelma siirtää suurin osa suomalaisista sodan jälkeen eri puolille Neuvostoliittoa. Stalinin mukaan ”Suomessa on vähemmän asukkaita kuin Leningradissa. Heidät on helppo siirtää.” ”Isäntä (Stalin) oli mestari toteuttamaan tällaisia suurimittaisia hankkeita. Jos Jumala oli asuttanut suomalaiset väärään paikkaan, hän kyllä korjaisi Jumalan tekemän virheen”, toteaa Edvard Radzinski Stalin-

■ Moskovan rauhassa 1940 luovutetut alueet

Raja noudatti suurelta osin vuoden 1721 Uudenkaupungin rauhassa vedettyä linjaa.

kirjassaan. Samaan suunnitelmaan kuului myös suomalaisten upseerien ja suojeluskuntalaisten likvidoiminen.

Välirauhasta kesäsotaan

Moskovassa 12. maaliskuuta 1940 solmittu rauhansopimus, jonka mukaan sotatoimet päättyivät 13. maaliskuuta, sisälsi molemmin puolin seuraavan sodan siemenen. Stalin armeijoiheen oli talvisodassa kokenut ennen näkemättömän arvovaltatappion epäonnistuttuaan pienen Suomen miehittämisessä. Tehtävä jäi Stalinilta kesken. Toisaalta suomalaiset pitivät

Neuvostoliiton sanelemaa ankaraa rauhansopimusta äärettömän epäoikeudenmukaisena. Pääministeri Risto Ryti korosti, että jälleenrakennustyö talvisodan jälkeen tapahtuisi ”*miekka toisessa kädessä ja muurilasta toisessa*”.

Sota laajenee maailmansodaksi

Talvisodan jälkeistä vuoden ja kolmen kuukauden pituista rauhanjaksoa alettiin kutsua välirauhan ajaksi vasta, kun se oli päättynyt. Tänä aikana elettiin kaikkea muuta kuin rauhallisissa oloissa. Suomen lähialueen pienet valtiot katosivat kartalta joko Neuvostoliiton tai Saksan syliin lukuun ottamatta Ruotsia, joka sekin joutui ulkopoliitikassaan kävelemään nuoralla.

Saksan hyökättyä Ranskaan Neuvostoliitto miehitti kesäkuussa 1940 Baltian maat, Viron, Latvian ja Liettuan. Neuvostoliitto lisäsi vaatimuksiaan myös Suomen suunnalla ja Suomen johto pelkäsi, että puna-armeija ratkaisee tilanteen sotilaallisesti. Suursodan jatkuessa Euroopassa Suomen ulkopoliitiikan tavoitteena oli vastustaa ja viivyttää Neuvostoliiton eri vaatimuksiin suostumista niin pitkälle kuin suinkin, mutta välttää kuitenkin avointa konfliktia.

Talvisodan jälkeen Suomi halusi tukeutua turvallisuuspolitiikassaan länteen. Sotakauppasopimus Englannin kanssa kuitenkin raukesi, kun Saksa miehitti Tanskan ja Norjan. Yhteisestä puolustusliitosta Suomen ja Ruotsin välillä ei tullut mitään, koska sekä Saksa

että Neuvostoliitto vastustivat sitä. Suomen ainoaksi mahdolliseksi liittolaiseksi Neuvostoliittoa vastaan jäi lopulta Saksa.

Suomi lähestyy Saksaa

Elokuussa 1940 Suomen oli suosituttava Neuvostoliiton vaatimaan Ahvenanmaan demilitarisointiin ja seuraavaksi Neuvostoliitto halusi ja sai kauttakulkusopimuksen Hangon tukikohtaansa. Petsamon nikkelikaiivoksen toimiluvasta ja tuotannon jakamisesta Neuvostoliitto esitti myös hyvin pitkälle meneviä vaatimuksia.

Yhteyksien katkeaminen Englantiin ja muihin merentakaisiin maihin lisäsi Saksan merkitystä Suomelle. Maan poliittisella johdolla oli yksimielinen käsitys, että oli pyrittävä lähentämään Suomen ja Saksan poliittisia ja kaupallisia suhteita. Saksa pysyi hyvin pidättyvällä kannalla aina elokuuhun 1940, jolloin aiemmin tiukasti noudatettu aseiden vientikielto purettiin ja Saksa alkoi toimittaa aseita Suomeen. Hitler oli heinäkuun lopussa antanut ylimmälle sodanjohdolle käskyn ryhtyä valmistelemaan hyökkäystä Neuvostoliittoon.

Syyskuussa 1940 allekirjoitettiin salainen kauttakulkusopimus, jonka mukaan saksalaiset saivat kuljettaa joukkoja ja sotamateriaalia Suomen alueen kautta Pohjois-Norjaan. Aikaisemmin jo heinäkuussa Saksa oli tehnyt vastaavan sopimuksen Ruotsin kanssa. Ensimmäisten saksalaisten kuljetusalusten saapuminen 22. syyskuuta 1940 Vaasaan ja Ouluun oli

yllätys sekä suomalaisille viranomaisille että kansalaisille.

Neuvostoliiton ulkoministeri Molotov pyysi marraskuussa 1940 Berliinissä Hitlerin kanssa käymissään neuvotteluissa etupiiriso-pimuksen mukaisia vapaita käsiä Suomen suhteen. Hitler ei kuitenkaan pyyntöön suostunut. Suomen johto joutui pitkään elämään alituisessa epävarmuudessa ja Neuvostoliiton kovan paineen alla, kunnes vuoden 1940 lopulla saksalaiset ilmoittivat Suomen sodanjohdolle, että Suomi kuului jälleen Saksan etupiiriin.

Vasta toukokuussa 1941 Saksa esitteli suomalaisille upseereille Barbarossa-suunnitelman tavoitteet ja Suomelle operaatioissa varatut tehtävät. Suomella ei ollut käytännössä juuri mitään mahdollisuuksia välttää joutumista sotantareeksi Saksan hyökättyä Neuvostoliittoon. Ellei Saksan ehdotuksiin olisi suostuttu, saksalaiset olisivat tulleet väkisin. Toisaalta Saksan avulla Suomi uskoi saavansa hyvityksen Neuvostoliiton taholta kärsimistään vääryyksistä ja pysyvän turvan itää vastaan.

Ajopuu vai koskivene

Sotien vuosista nykypäiviin Suomessa on keskusteltu ajoittain kii-vaastikin siitä, ajautuiko Suomi ajopuun lailla Saksan liittolaiseksi vai oliko tämä etukäteen harkittu ja tietoinen valinta. Kolmas vaihtoehto oli verrata Suomea koskiveneeseen, jota aktiivisesti ohjattiin karikoiden ohitse. Keskustelu jatkosodan synnystä jatkuu edelleen. Oli Suomi sitten ajopuu

tai koskivene, ei sillä ollut Neuvostoliiton uhatessa muuta vaihtoehtoa kuin Saksa.

Suomen Moskovan-lähettiläs J.K. Paasikivi kuvasi presidentti Risto Rytille maamme silloista tilannetta maaliskuussa 1941: *”Meidän tärkein poliittinen tehtävämme on koettaa päästä Saksan siipien suojaan – Saksan ”elintilaan” yhdessä muiden pohjoismaiden kanssa. Oli mitä mieltä tahansa Saksan nykyisestä järjestelmästä, se on tuhat kertaa parempi kuin kuulua Nliiton alle, Mikä olisi meille kuolema.”*

Presidentti Mauno Koivisto on todennut, ettei hänen mielikuvi- tuksensa edes näin jälkeinpäin (v. 1998) riitä sellaisen toimintalinjan hahmottamiseen, jota noudattaen Suomi olisi voinut pysyttäytyä sota- toimien ulkopuolella.

Jatkosota

Kesäsodasta jatkosodaksi

Saksan hyökkäys Neuvostoliittoon alkoi 22. kesäkuuta 1941, ja päivä- käskyssään Hitler totesi suomalaisten taistelevan *”liitossa”* saksalaisten kanssa, vaikka mitään virallista sopimusta Saksan kanssa ei ollut. Kesäkuun alussa oli jo kuusi saksalaista divisioonaa aset- tunut aseisiin Pohjois-Suomeen ja Saksan ilmavoimat olivat alkaneet käyttää Suomen lentokenttiä. Venäläiset lentokoneet pommittivat 25. kesäkuuta Suomen kaupunke- ja, jonka jälkeen hallitus totesi maan olevan jälleen sodassa.

Uutta sotaa kutsuttiin aluksi ke-säsodaksi, koska sen oletettiin olevan ohi syksyyn mennessä. Sota kuitenkin pitkittyi ja kesti yli kolme vuotta. Heinäkuun alussa Suomi aloitti hyökkäyksen itään koko rajansa pituudelta Karjalan kannaksella ja Laatokka-järven pohjoispuolella sekä Lapissa yhdessä saksalaisten joukkojen kanssa. Syyskuun alkuun mennessä oli vanha raja saavutettu kaikkialla. Vanhan rajan ylittäminen aiheutti jonkin verran ”*purnausta*” etenkin sosiaalidemokraattisesti ajattelevien rintamamiesten keskuudessa.

Taistelut jatkuivat Itä-Karjalassa ja suomalaiset joukot etenivät Maaselän kannakselle saakka. Saksalaisten toistuvista vaatimuksista huolimatta suomalaiset joukot pysähtyivät Kannaksella vanhalle Rajajoelle, eivätkä varsinaisesti osallistuneet Leningradin saartoon. Saksalaiset vastasivat Suomen alueen puolustamisesta Suomussalmelta Petsamoon saakka. Vuoden 1942 alussa sota asetui rauhallisemmaksi asemasodaksi, jota jatkui kesään 1944 saakka.

Pienenä maana Suomen oli mobilisoitava sotaan koko kansakunta. Etulinjan taistelijat tarvitsivat erilaisia huolto- ja tukijoukkoja selustassa. Jatkosodan aikana naiset vapauttivat kahden divisioonan verran miehiä taistelutehtäviin toimien mm. lääkäreinä, farmaseutteina, apusisarina, lottina, sotilaskotisisarina ja työvelvollisina. Lotat toimivat muun muassa muonitus-, lääkintä-, viesti-, ilmanvalvonta-, kanslia- ja huoltotehtävissä. Muonituslotat hoitivat ruoka-huoltoa kenttäkeittiössä ja avusti-

vat sotilaskotikanttiineissa tai hoitivat itse kanttiineita. Lääkintälotat toimivat kenttäsairaaloissa sekä joukkosidontapaikoilla. Viestilotat työskentelivät puhelinkeskuksissa, ja hoitivat myös ilmavalvonnan viestiyhteydet sekä muut viestiyhteydet. Kansliahotat tekivät toimistotöitä ja hoitivat kirjensensuuria. Varuslotat huolsivat, pesivät ja korjasivat varusteita.

Yhteisissä ”*talkoissa*” oli mukana myös kotirintama työskentelemällä sotatarviketehtaissa, linnoitustöissä, viljapelloilla, mottitaloissa, sairaanhoitajina, lottina, vartiointi- ja ilmavalvontatehtävissä jne. Koko kansantalous oli sodan vuoksi jännitetty äärimmilleen. Kotirintaman töihin osallistuivat myös nuoret työskentelemällä pelloilla ja tehtaissa sekä lotatytteinä ja sotilaspöikina.

Saksalaisten toistuvista vaatimuksista huolimatta Suomi ei luovuttanut omia juutalaisiaan Saksaan. Sotien alkaessa Suomessa oli noin 1 700 juutalaista, joista sotaan osallistui 300 miestä. Sen sijaan venäläisiä sotavankeja, joiden joukossa oli myös juutalaisia, vaihdettiin jatkosodan aikana saksalaisten kanssa inkeriläisiin. Vuonna 1942 Suomi luovutti Saksaan kahdeksan kansainvälistä juutalaispakolaista, jotka olivat Saksan rikospoliisin etsintäkuulluttamia ”*kriminaalirikollisia*” ja heidän omaisiaan. Puolet valloitetun Itä-Karjalan väestöstä oli kansallisuudeltaan venäläisiä tai muita ei-suomensukuisia. Nämä kerättiin leireihin, joissa olot olivat erityisesti talvella 1941–1942 yleisen elintarvikepulan vuoksi heikot.

Miten irrottautua sodasta?

Presidentti Rytin tavoitteena jatkosodan aikana oli taata Saksan tuki ja samalla yrittää olla katkaisematta siltoja länsivaltoihin. Suomi oli hyvin riippuvainen Saksan elintarvike- ja aseavusta ja muista tuontitavaroista. Suomen poliittinen johto halusi osoittaa, että Suomi kävi koko ajan erillissotaa Neuvostoliittoa vastaan. Saksa taas katsoi Suomen ”*sankarikesän*” taistelevan heidän liittolaisenaan ja samaan tapaan näkivät Suomen aseman myös länsiliittoutuneet.

Suomen johtomiesten ajatuksissa näyttäisi olleen sodan alkuvaiheiden Suur-Suomi -haaveiden jälkeen ratkaisu, jossa Saksa löisi Neuvostoliiton, mutta länsi nujertaisi idänretkellä heikentyneen Saksan. Suomen ulkopoliittikan vaikea tehtävä suursodan aikana oli säilyttää Suomen itsenäisyys, toimintavapaus, kansanvalta ja

maan koskemattomuus Saksan lähes täydellisesti dominoimassa Euroopassa.

Saksan sotamenestyksessä itärintamalla tapahtui käänne vuosien 1942–1943 vaihteessa, kun saksalaiset joukot kokivat tappion Stalingradissa. Suomen poliittinen sisärengas päätti jatkossa pyrkiä rauhaan mahdollisimman nopeasti koettaen samalla olla joutumatta sotaan Saksaa vastaan. Saksa oli vuonna 1943 miehittänyt

Suomalainen kaukopartio ylittää suota.

erillisrauhaa liittoutuneiden kanssa yrittäneen Italian ja maaliskuussa 1944 puolueettomaksi julistautuneen Unkarin.

Vuoden 1944 alussa Neuvostoliitto pystyi murtamaan Leningradin saarron. Neuvostojoukot aloittivat kesäkuussa 1944 suurhyökkäyksen Karjalan kannaksella, ja ylivoimainen hyökkäys johti etummaisten puolustuslinjojen läpimurtoon. Asemasotavaiheessa suomalaiset joukot olivat olleet sivussa riehuvan suursodan taisteluista, eikä Suomi siksi ollut riittävän hyvin ajan tasalla venäläisten joukkojen taistelutaidon ja taistelumenetelmien kehittymisestä.

Ryti uhrautuu kansakunnan puolesta

Presidentti Ryti antoi omissa nimissään kesäkuun lopulla sitoumuksen (Ryti-Ribbentrop -sopi-

mus), jossa hän vakuutti, ettei hän tai hänen nimittämänsä hallitus tee erillisrauhaa Neuvostoliiton kanssa ilman Suur-Saksan suostumusta. Sopimus varmisti Hitlerin jo aiemmin Mannerheimille lupaaman aseavun jatkumisen. Suomen sotilaallinen panos oli edelleen erittäin tärkeä Saksan vasemmalla siivellä ja siksi ase- ja viljatoimitukset Saksasta oli kesän 1944 suurhyökkäyksen puhjettua aloitettu uudelleen.

Heinäkuussa suomalaiset pysyivät saksalaisten aseavun ja Itä-Karjalasta siirrettyjen joukkojen avulla pysäyttämään puna-armeijan hyökkäyksen. Vihollisen eteneminen pysäytettiin Kannaksella Tali-Ihantalan ankarissa torjuntataisteluissa. Ilomantsissa suomalaiset kävivät onnistuneen motti-taistelun, jossa lyötiin takaisin ja osin tuhottiin kaksi Moskovan rauhajan rajan yli edennyttä neuvostodivisioonaa. Näiden torjuntatais-

teluiden seurauksena neuvostojohto, joka oli todennut menettäneensä mahdollisuuden murtaa uudet puolustuslinjat, keskeytti suurhyökkäyksen ja alkoi heinäkuun 1944 puolivälissä kiireesti siirtää joukkoja etelään saksalaisia vastaan. Kilpajuoksu länsiliittoutuneiden kanssa Berliiniin oli alkanut.

Suomi sai jälleen mahdollisuuden rauhankontakteihin. Neuvostoliitto ei enää vaatinut ehdotonta antautumista, kuten vielä keväällä ja juhannuksen aikoihin. Selkänojaa rauhanneuvotteluille antoi se, että elintarviketilanne oli suhteellisen hyvä ja Suomen armeija oli tuohon aikaan paremmin varustettu kuin koskaan aikaisemmin. Risto Ryti pyysi heinäkuun lopulla eroa presidentin tehtäväs-

Korsussa aikaa kulutettiin lukien ja radiota kuunnellen.

tä ja näin Suomi vapautui Rytin omissa nimissään Saksalle antamista sitoumuksista. Eduskunta valitsi elokuun alussa lailla Suomen marsalkka Mannerheimin tasavallan presidentiksi.

Suomi teki erillisrauhan

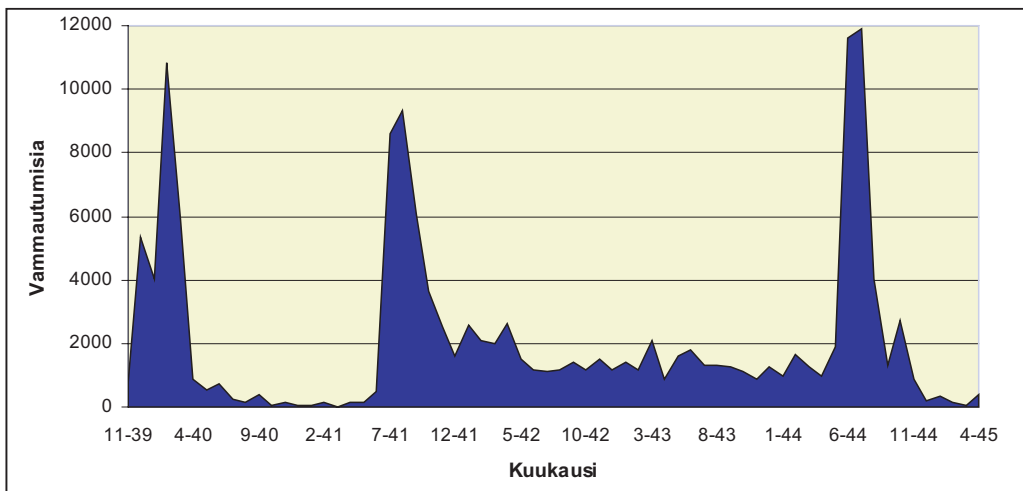
Suomen korostama erillissota-ajatus toteutui ainakin rauhanteossa, sillä Saksan vastustuksesta huolimatta Suomi onnistui tekemään erillisrauhan. Aselepo alkoi suomalaisten puolella 4. syyskuuta ja neuvostoliittolaisten puolella päivää myöhemmin. 19. syyskuuta solmitun välirauhan ehtoina olivat Moskovan rauhan rajat ja lisäksi Suomen oli luovutettava Petsamo Neuvostoliitolle. Porkkala vuokrattiin sotilastukikohdaksi Neuvostoliitolle 50 vuodeksi ja Suomen oli maksettava suuret sotakorvaukset. Ehkä vaikein rauhanteon ennakkoehto oli kuitenkin saksalaisten joukkojen karkottaminen Suomesta. Aikaa annettiin niukas-

ti, ja samaan aikaan oli suurin osa armeijaa kotiutettava.

Etelä-Suomesta – Suursaarta lukuun ottamatta – saksalaiset poistuivat määräaikaan mennessä, mutta Pohjois-Suomi oli puhdistettava sotatoimin. Entisten aseveljien kesken käytäväksi aiottu ”rauhallinen” Lapin sota muuttui todelliseksi, kun liittoutuneiden valvontakomissio vaati suomalaisilta tekoja ja Neuvostoliitto uhkasi väliintulolla. Suomalaiset seurasivat vetäytyviä saksalaisia, jotka siirtyivät Lapista Norjan puolelle, viimeisetkin huhtikuun 27. päivään 1945 mennessä (nykyisin Kansallinen veteraanipäivä).

Suurimmillaan Suomen armeijan vahvuus oli kesällä 1944, jolloin palveluksessa oli noin 530 000 sotilasta. Kesällä 1942 vahvuus puolestaan oli pienimmillään alle 400 000 sotilasta. Lisäksi Pohjois-Suomessa operoineen saksalaisen 20. Vuoristoarmeijan miesvahvuus oli suurimmillaan noin 200 000 miestä. Talvi- ja jatko-

Kuvio 1. Vammautumisten määrä (suomalaiset) vuosien 1939–1945 sodissa kuukausittain

sodan aikana palveli sotatoimialueella lähes 100 000 suomalaista naista.

Henkilö, joka vammautui useamman kerran, esiintyy myös kuviossa useamman kerran. Vammautumiset, joiden ajankohta on ilmoitettu pitempänä ajanjaksona kuin kuukausi, eivät ole kuviossa mukana (sairastuneille usein esim. kevät 1943, vuosina 1939–40).

“Sodan arpajaisissa ei jaeta mitään päävoittoja, sen sijaan kyllä päätappioita”, on akateemikko Matti Kuusi sanonut. Jatkosodassa menehtyi noin 63 000 ja Lapin sodassa noin 3 000 suomalaista. Jatko- ja Lapin sodissa vammautui 148 000 suomalaista – pysyvästi 77 700 sotainvalidia, joista 7 300 oli vammautunut myös talvisodassa. Kaatuneiden ja haavoittuneiden määrät olivat suurimmat talvisodan kevättalvella,

jatkosodan hyökkäysvaiheen aikana syksyllä 1941 ja torjuntataistelujen aikana kesällä 1944. Asemasotavaihe, jota kesti lähes kaksi ja puoli vuotta, oli luonnollisesti tappioiltaan pienempi, mutta ilman menetyksiä ei silloinkaan selvitty.

Sotien johdosta vammautui myös muun muassa ilmapommituksissa noin 4 400 siviiliä, joista pysyvän vamman sai 3 200. Huomattava osa vammautuneista siviileistä oli sotatoimialueella palvelleita naisia. Suomen siviiliväestön kärsimykset sotien aikana olivat kuitenkin Keski-Euroopan sodan runtelemiin valtioihin verrattuna poikkeuksellisen vähäiset. Suomessa käytiin vanhanaikaista perinteistä sotaa, jossa oli selkeät rintamalinjat. Suomen asevelvollisuusarmeija onnistui silti tehtävässään. Suomi säilyi itsenäisenä, eikä sitä miehitetty.

Lottakanttiini palveli myös lähellä rintamalinjoja.

Akateemikko Matti Kuusen laskelmien mukaan talvisodassa lujimmalle joutuivat vuonna 1916 syntyneet, hyökkäysvaiheessa 1941 Väinö Linnan ikäluokka vuonna 1920 syntyneet ja torjuntataisteluiden aikana sodan loppuvaiheissa 1944–1945 Mauno Koiiston ikäluokka vuonna 1923 syntyneet. Kaikkein raskaimman jyrän alle vuosina 1939–1945 joutui itsenäistymisvuoden 1917 ikäluokka, josta kuoli noin joka viides mies.

Puna-armeijan kokonaistappiot jatkosodassa olivat uusimpien tutkimusten mukaan 757 500 sotilasta kaatuneina, haavoittuneina, paleltuneina ja vankeina.

Naiset sodassa

Viime sodissa palveli sotatoimialueilla lähes 100 000 suomalaista naista. Suurin osa heistä oli lottia. Lotta Svärd -järjestö oli perustettu jo vuonna 1921 ja sen tarkoituksena oli tukea suojeluskuntien toimintaa *”kodin, uskonnon ja isänmaan”* puolesta. Järjestön esikuvana oli J.L. Runebergin runossa esiintyvä Lotta Svärd, joka kulki Suomen sodassa (1808–09) miehensä ja armeijan mukana hoitaa haavoittuneita ja huolehtien muonituksesta. Lottien tehtävät oli ryhmitelty jaostoihin, joissa erikoistuttiin tietyille toimialalle. Oli muun muassa lääkintälottia, muonituslottia, varuslottia, ilmavalvontalottia, kanslialottia ja viestilottia. Henkisesti raskainta oli ehkä työ kaatuneiden evakointi-

Kenttäsairaalan lottia lepotauolla erämaalammen rannalla. Tämä idyllinen kuva ei anna oikeaa kuvaa lääkintälottien raskaasta työstä aivan etulinjan takana.

keskuksissa työskennelleillä lotilla, jotka huolehtivat vainajien lähettämisestä kotiin.

Sotatoimialueella palveli naisia myös lääkäreinä, sairaanhoitajina, pikakoulutettuina apusisarina (nyk. lähihoitaja), farmaseutteina, sotilaskotisisarina ym. Sotatoimialueella toimivat karjanajajat, 15–16-vuotiaat tytöt ja pojat, jotka kuljettivat jalkaisin karjaa pois evakuoitulta alueelta Sisä-Suomeen. Pikkulotat, jotka nuoresta iästään huolimatta jäivät omille paikkakunnille Karjalassa ja Lapin sodan aikana, saivat koulutuksensa mukaisia tehtäviä. Sodan loppuvaiheissa isoimmat tytöt tekivät jo varsinaisten lottien töitä. Suojeluskuntajärjestön nuorisotoiminnan sotilaspojat osallistuiivat kotiseudulla muun muassa ilmasuojelu- ja vartiointitehtäviin.

Miehiä ja naisia palveli myös maanpuolustusta välittömästi tukevissa tehtävissä työvelvollisina muun muassa sotatarviketeollisuudessa, maataloudessa ja uittotyömailla. Sodan aikana puolet sotatarviketeollisuuden työntekijöistä oli naisia. Ei sovi myöskään unohtaa niitä satoja tuhansia naisia, jotka pitivät kotirintamalla normaalin elämän pyörimässä. He kasvattivat lapsia, hoitivat maataloja, kävivät töissä tehtaissa, kävivät mottitalkoissa (polttopuiden hankinta) ja ylipäättään korvasivat miehet lukuisissa työtehtävissä. Ilman heidän panostaan Suomen talouselämä olisi romahtanut, sotiminenhan on tunnetusti kallista.

Ensimmäiset veteraanijärjestöt

Rintamamiesten aseveliliitto

Ensimmäiset uuden sodan rintamamiesten järjestöt perustettiin jo talvisodan jälkeen välirauhan aikana. Aseveliliikkeen järjestäytymisestä tuli osa kansallisesta yksimielisyydestä käytyä kamppailua. Uuden sodan rintamamiehet eivät halunneet liittyä valkoisten ja punaisten vuoden 1918 sodan jälkeen perustamiin rintamiesyhdistyksiin, vaan päättivät perustaa omat, yhteiset järjestönsä. Aseveljeys yhdisti huomattavaa osaa miespuolista väestöä. Työväestöönkin kuuluneet rintamamiehet kokivat, että heidän arvonsa suomalaisessa yhteiskunnassa oli noussut, sillä he olivat olleet pelastamassa maan itsenäisyyttä etulinjassa.

Asepalveluksesta vapautuvat rintamamiehet alkoivat talvisodan jälkeen perustaa aseveliyhdis-

Me veteraanit

tulimme Suomen kaikista maakunnista. Me olimme maalaispoikia, työläispoikia, mustalaispoikia; meissä oli herroja, hurreja ja narreja; olimme hyvin eri-ikäisiä, erikielisiä, erimielisiä. Vuosi vuodelta aloimme olla yhä enemmän pelkkiä veteraaneja. Toisaalta talvisota, kesäsota 1941, asemasota, kesäsota 1944 ja Lapin sota olivat hyvin erilaisia. Kannaksen sota oli muuta kuin Suomussalmen tai Syvärin sota, tykkimiehen sota erilainen kuin lentäjän tai pioneerin sota.

Akateemikko Matti Kuusen juhlapuhe 1. veteraanipäivän pääjuhlassa Lahdessa 27.4.1987.

tyksiä. Niiden tehtävänä oli ylläpitää sodan muistoja ja rintamalla syntynyttä aseveljeyttä sekä toisaalta huolehtia sotainvalideista ja kaatuneiden omaisista sekä muista sodasta kärsimään joutuneista. Keskeisin kokoava tekijä oli epäilemättä marsalkka Mannerheim. Suomen Aseveljien Liiton perustava kokous pidettiin Helsingissä Säätytalossa 4. elokuuta 1940.

Suomen Aseveljien Liitto halusi liiton johtoelinten valinnalla osoittaa, että se oli kaikkien rintamamiesten yhteinen järjestö. Tehäviin valittiin tietoisesti eri väestöryhmistä henkilöitä, jotka edustivat erilaisia puoluesuuntia ja tasapuolisesti eri sotilasarvoja. Aseveliliitto ei ollut sotilaallinen järjestö ja sen piirit organisoitiinkin läänien eikä suojeluskuntapiirien mukaisesti. Se ei ollut liioin millään tavoin suojeluskuntajärjestön jatke, sillä sellaisen järjestön toimintaan eivät sosiaalidemokraatit olisi halunneet osallistua. Liiton sääntöihin otettiin alkujaan mallia ammattiliittojen säännöistä.

Aseveliliikkeen järjestäytymistä nopeuttivat äärivasemmalle syntyneet hankkeet työläisrintamamiesyhdistysten perustamiseksi. Kysymyksessä näyttää alun perin olleen reaktio Vapaussodan Rintamamiesten Liiton aikeisiin ottaa myös talvisodan sotilaat jäsenikseen. Työläisrintamayhdistyksiä perustettiin Tampereelle ja Helsinkiin sekä joillekin paikkakunnille Länsi-Suomessa. Helsingissä työläisrintamamiesten yhdistyksen perustavan kokouksen julkilausumassa työläisrunoilija

Arvo Turtiainen totesi talvisodan aikaisten kauniiden sanojen osoittautuneen petokseksi. *”Me jouduimme taistelemaan yksinomaan tämän maan hallitsevan luokan etujen ja pyyteiden puolesta.”* Väli rauhan aikaisena vasemmistoliikkeenä työläisrintamamiehet jäivät Suomen ja Neuvostoliiton rauhan ja ystävyuden seuran varjoon, eikä sen toimintaa saatu kunnon alkuun, kun viranomaiset jo tukahduttivat sen.

Sotainvalideille Veljesliitto

Kun vaikeasti vammautuneita alkoi välirauhan aikana päästä sotataasairaaloista kotiin, paljastui, että sotainvalidien jälkihuolto oli miltei kokonaan suunnittelematta. Sotavammakorvausten taso osoittautui riittämättömäksi, eikä etenkin perheellinen, työkyvytön sotainvalidi tullut niillä toimeen. Sotavammaisten huollosta ottivat vastuun erityisesti Suomen Punainen Risti ja naisten maanpuolustusjärjestö Lotta Svärd. Ne alkoivat avustaa sotainvalidiperheitä ja järjestää vaikeavammaisille ammattikursseja.

Oman järjestönsä, Sotainvalidien Veljesliiton talvisodan sotainvalidit perustivat 18. elokuuta 1940 Jyväskylässä. Talvisodan henki eli puolustussodan kokeminen yhteiseksi asiaksi antoi hyvät edellytykset sotainvalidihuollon aloittamiselle. Marsalkka Mannerheim, joka oli tukenut myös Veljesliiton perustamista, kutsuttiin perustavassa kokouksessa liiton kunniapuheenjohtajaksi.

Sotainvalidien Veljesliiton perustava kokous pidettiin 18. elokuuta 1940 Jyväskylässä. Edessä keskellä sotamarsalkka Mannerheim ja hänen vieressään lääkintäkenraalimajuri Eino Suolahti.

Liiton tehtäväksi tuli valvoa sotavammaisten etuja ja auttaa heidät takaisin työelämään. Sotainvalidit eivät halunneet jäädä muiden ihmisten armoille ja elätettäviksi, kuten vaikeavammaisille invalideille oli useimmiten käynyt vielä ennen talvisotaa. Yhteiskunnallekin oli tärkeää, että tämä suuri joukko parhaassa työiässä olevia kansalaisia saatiin takaisin työelämään.

Veljesliittoon liittyneet lievästi vammautuneet saattoivat parantuaan käydä heti käsiksi niin järjestön rakentamiseen kuin vaikeasti vammautuneiden veljien auttamiseen. Nämä lievävammaiset sotainvalidit saattoivat lähteä toteuttamaan rintamalla syntyneitä ajatusta ”Kaveria ei jätetä”. Sotainvalidien Veljesliitto teki

huoltotyötä ensin yhteistyössä SPR:n ja Lotta Svärd -järjestön kanssa, mutta vähitellen vastuu vapaaehtoisesta sotainvalidihuollosta siirtyi entistä enemmän tälle sotainvalidien omalle järjestölle, joka perusti nopeasti paikallisosastojaan ympäri maata. Päävastuu sotainvalideista kuului tietenkin valtiolle. Järjestöt auttoivat sotainvalideja uuden elämän alkuun perusavustuksin, joita annettiin muun muassa kodin perustamiseen sekä maan, kotieläinten ja työvälineiden hankintaan. Toimeentulovaikeuksien vuoksi jouduttiin monille sotainvalidiperheille antamaan myös tilapäisavustuksia.

Aseveliliitto lakkautetaan, Veljesliitto uhattuna

Välirauhansopimuksen 21. artiklassa Suomi määrättiin lakkauttamaan kaikki ”hitleriläiset” ja ”fasistiset” sekä Neuvostoliiton vastaista propagandaa harjoittavat järjestöt. Valtioneuvoston päätöksellä lakkautettiin Suomessa syksyn 1944 ja toukokuun 1945 välisenä aikana yli 2 500 yhdistystä. Suojeluskuntien lakkauttaminen tapahtui marraskuussa 1944 hyväksytyllä lailla. Lakkautettavien listalle joutui erittäin monentyyppisiä järjestöjä.

Aseveliliitto ja Lotta Svärd -järjestö pyrkivätkin tuomaan esille huoltojärjestörooliaan ja demokraattista järjestöorganisaatioitaan, mutta turhaan, sillä ne joutuivat lakkautettujen listalle. Valtioneuvosto päätti lakkauttaa Lotta Svärd ry:n 23. marraskuuta 1944. Lakkauttamishetkellä järjestössä oli noin 150 000 toimivaa jäsentä ja 30 000 kannatusjäsentä ja 52 000 lottatyttöä.

Hyökkäykset Aseveliliittoa vastaan kovenivat tammikuussa 1945, jolloin Pravdassa vaadittiin liiton lakkauttamista väliruhanehtoihin vedoten. Viimein 25. tammikuuta valtioneuvosto päätti lakkauttaa liiton pakon edessä saatuaan asiasta nootin valvontakomissiolta. Matti Kuusen mukaan Aseveljien Liiton lakkauttaminen vei sodasta palanneilta miehiltä yhden demokraattisista perusoikeuksista. Vaikka Suomen Aseveljien Liitto lakkautettiin, liiton ajama asevelihenki vaikutti

monilla eri elämän aloilla sodanjälkeisessä Suomessa. Näkyvintä vaikutus oli ilmeisesti kunnallispolitiikassa, josta olivat peräisin nimitykset ”aseveli-akselit” ja ”aseveli-juntat”.

Sotainvalidien Veljesliitolla ja Aseveljien liitolla oli monia yhteisiä periaatteita ja päämääriä. Molemmat pyrkivät säilyttämään jäsenistössään sodan aikana syntyneen asevelihengen. Molempien tavoitteena oli sodasta kärsimään joutuneiden auttaminen siten, että parempiosaiset auttoivat heikompiosaisia. Liittojen toiminnassa oli poliittisten tarkoituserien ajaminen kiellettyä. Molemmilla oli jäseniä vasemmistosta oikeistoon.

Aseveliliitto lakkautettiin, mutta Sotainvalidien Veljesliittoa ei. Sotainvalidien Veljesliitonkaan säilyminen ei tosin ollut itsestään selvää sodanjälkeisissä sisä- ja ulkopoliittisissa oloissa. Paasikiven mukaan myös Sotainvalidien Veljesliitto oli lakkauttaviksi vaadittujen järjestöjen listalla, mutta hän oli kertomansa mukaan saanut uhan torjutuksi. Sotainvalidien Veljesliitto on aina ollut ensisijaisesti huoltojärjestö, ja jäsenyyden ehtona oli vammautuminen sodassa. Sotainvalidien Veljesliitto oli ottanut itselleen tärkeitä tehtäviä sotavammaisten huollossa. Aseveliliiton toiminnassa sen sijaan olivat enemmän esillä aatteelliset kysymykset – maan henkisen rintaman lujittaminen.

Aseveliliiton lakkauttamisen varjo ylti pitkälle ja se oli siten osaltaan estämässä uuden veteraanijärjestön perustamista sotien jälkeisinä vuosina. Kuitenkin juu-

ri Aseveliliitto oli henkisesti perustaltaan tärkeä alku myöhemmälle veteraanityölle, etenkin Sotaveteraaniliitolle. Tämän henkisen perustan esille tuominen oli pitkään vaikeaa, sillä yhteydet lakkautettuun Suomen Aseveljien Liittoon olivat arka asia.

Syksyllä 1944, kun ääriivasemisto oli jälleen saanut toiminta-oikeudet, alettiin uudelleen perustaa vuonna 1940 lakkautettujen työläisrintamamiesyhdistysten kaltaisia järjestöjä. Monilla paikakunnilla perustettiin entisten sotilaiden toverikuntia, jotka muodostivat huhtikuussa 1945 maanlaajuisen Entisten sotilaiden toverikuntien liiton. Toverikuntien toimintaan osallistui talvi- ja jatkosodan sotilaita, vuoden 1918 punakaartilaisia sekä ns. metsäkaartilaisia (sodan aikana metsissä armeijaan menemistä piileskelleitä, joita toiset halveksivat oman maan peppureina ja toiset kunnioitivat heidän vakaumuksensa perusteella. Liitto liittyi jo keväällä 1946 kommunistien johtaman SKDL:n (Suomen Kansan Demokraattinen Liitto) jäseneksi, mutta 1950-luvun alussa Toverikuntien Liiton toiminta loppui käytännössä kokonaan. Pysyvää sotiemme veteraanien järjestöä ei siitä tullut.

Kaatuneiden omaisille järjestöjä

Viime sodissa kaatuneita jäi suremaan noin 30 000 sotalleskeä ja 50 000 sotaorpoa. Heidän avustustoimintansa alkoi jo talvisodan aikana, vaikkakin oma järjestö pe-

rustettiin vasta sotien jälkeen. Lotta Svärd -järjestö aloitti kaatuneiden omaisten huoltotyön jo talvisodan kuluessa. Elokuussa 1940 perustettu Aseveljien Liitto otti huoltopiiriinsä alusta lähtien myös kaatuneiden omaiset. Kaatuneiden omaisia auttoivat sotien aikana myös puolivirallisen Suomen Huollon paikalliset Vapaan Huollon keskuskeskukset, jotka välittivät ulkomailta ja Kansanapu-keräyksistä saatuja varoja sodasta kärsimään joutuneille. Avun perillemeno haittasi auttajatahojen monilukuisuus ja se, että avun tarvitsijat asuivat hajallaan ympäri maata.

Sotaleskien avustaminen tuli tehokkaammaksi vuonna 1942, kun aseveliliittoon perustettiin sotalleskijaosto, joka toimi liiton lakkauttamiseen tammikuuhun 1945 saakka. Ensimmäinen kaatuneiden omaisten oma järjestö perustettiin pian aseveliliiton lakkauttamisen jälkeen 17. helmikuuta 1945. Sotalleskien Huolto ry:n toiminnan tarkoituksena oli *”ylläpitää vuoden 1939 jälkeisissä sodissa kaatuneitten, sodan aiheuttaman haavoittumisen tai sairastumisen johdosta kuolleitten omaisissa luottamusta tulevaisuuteen, oma-aloitteellisuutta sekä luoda yhteinen pohja heidän perheittensä huollolle”*. Vaikka yhdistyksen nimessä mainittiin vain sotallesket, kattoivat säännöt kuitenkin myös kaatuneiden muut omaiset.

Kesäkuussa 1945 perustettiin Sotalleskien Huollon rinnalle Kaatuneitten Omaiset ry., jota perustamassa olivat vahvasti mukana kaatuneiden vanhemmat. Järjestöjen perustamista olivat tukeneet

vasemmistopuolueet, ensin mainitun edeltäjää Sotaleskijaostoa sosiaalidemokraatit ja jälkimmäistä kansandemokraatit. Molemmat järjestöt ilmoittautuivat puoluepoliittisesti sitoutumattomiksi ja niihin liittyi myös alullepanijoiden maailmankatsomuksesta poikkeavasti ajattelevia henkilöitä.

Kaatuneitten Omaisten toimintaa leimasivat alussa sisäiset erimielisyydet ja jo marraskuussa syntyi hajaannus, jonka seurauksena perustettiin kolmas järjestö, Kaatuneitten Vanhemmat ry. Järjestökentän hajanaisuus haittasi yhteistä päämäärää, kaatuneiden omaisten tukemista ja etujen aja-

mista. Vuoden 1945 lopulla eduskunnan puhemies K. A. Fagerholm lupautui sovittelemaan syntynyttä tilannetta ja keväällä 1946 kolme järjestöä perustivat ensin yhteisen katto-organisaation ja toukokuussa nämä järjestöt yhdistyivät yhdessä perustamaansa Sotaleskien ja Kaatuneitten Omaisten Huolto ry:hyn.

Järjestön alaosastoverkosto kattoi pian koko maan ja 1950-luvulla osastojen määräksi vakiintui runsaat kaksisataa. Suurimmissa kaupungeissa oli myös rinnakkaisia osastoja. Vuonna 1958 järjestö muutti nimekseen Kaatuneitten Omaisten Liitto ry.

SOTIEN SUKUPOLVI JÄLLEENRAKENTAJANA

Viime sotiin osallistuneiden rintamamiesten keski-ikä oli sodan päättyessä vuonna 1945 alle 30 vuotta. Nuorimmat Lapin sodan "veteraanit" olivat hädin tuskin 18-vuotiaita. Sotien jälkeen he perustivat perheitä, kasvattivat lapsia, tekivät työtä, maksoivat sotakorvaukset ja rakensivat perustan nykyiselle hyvinvoinnillemme.

Vaaran vuodet

Komissio valvoi maata

Syyskuun 1944 aselevon ensimmäinen näkyvä seuraus oli se, että sanomalehdet lakkasivat julkaisemasta Neuvostoliittoa arvostelevia kirjoituksia ja niiden tilalle tulivat Hitlerin Saksaa koskevat kriittiset uutiset. Kun ääriivasemismo liittyi lehtikirjoitteluun, maalitauluiksi joutuivat myös kotimaiset, Saksan kanssa yhteistyötä tehneet tahot.

Lapin sodasta huolimatta ihmiset ja sanomalehdet nimittivät syksyä 1944 ja kevättä 1945 rauhan ajaksi, koska sotatoimet pohjoisessa koskettivat vain osaa kansasta. Lopullinen rauhansopimus voittajavaltioiden kanssa allekirjoitettiin helmikuussa 1947 Pariisissa. Sopimus tuli Suomen osalta voimaan marraskuussa, jolloin myös valvontakomissio poistui maasta.

Liittoutuneiden valvontakomissio oli saapunut Suomeen syksyllä 1944. Sen tehtävänä oli valvoa välirauhan toteuttamista. Neuvostoliittolaisia johti Virossa kovista otteistaan tunnetuksi tullut kenraalievosti Andrei Zhdanov. Komission poliittinen ja oikeudellinen asema oli erikoislaatuinen. Se oli kuin miehitysarmeijan esikunta ilman armeijaa. Se ei voinut muodollisesti antaa käskyjä Suomen viranomaisille, mutta käytännössä se oli ylimmän vallan haltija Suomessa. Kaikesta tästä huolimatta valtiollinen demokratia toimi Suomessa hallitusmuodon mukaisesti. Komissiolla oli oikeus saada viranomaisilta kaikki tar-

peellisena pitämänsä tiedot ja sen jäsenet pääsivät esteettä kaikkien viranomaisten luo.

Asekätkentä ja sotasyylisyysoikeudenkäynnit

Suomen päämajan tiedusteluosasto varautui välirauhan jälkeen pahimpaan. Asiantuntijoita ja huippusalaista aineistoa kuljetettiin Ruotsiin, jonne oli tarkoitus perustaa komentokeskus mahdollista Suomessa käytävää sissisotaa varten. Armeijan kotiuttamisen yhteydessä järjestettiin laajamittainen asekätkentäoperaatio. Asekätköt olivat paljastuessaan tehokas viesti Neuvostojohdolle mahdollisen miehityksen seurauksista.

Välirauhansopimuksen ehtoihin kuului myös sotarikoksista syytettyjen tuomitseminen. Liittoutuneet suurvallat olivat sopineet voitettujen maiden päättäjien asettamisesta vastuuseen sodasta. Nürnbergissä ja Tokiossa annettiin suuri määrä kuolemantuomioita. Valvontakomission painostus ja pelko oikeudenkäynnin siirtämisestä Moskovaan saivat eduskunnan laatimaan takautuvan sotasyylisyysslain, jonka nojalla käytiin ”länsimaisista oikeusperiaatteista” poikkeava oikeudenkäynti presidentti Risto Rytiä ja kahdeksaa muuta johtavaa poliitikkoa vastaan. Valvontakomission kanssa oli tehty hiljainen sopimus Mannerheimin jättämisestä rauhaan. Tuomiot olivat ankaria ja vieraita pohjoismaiselle oikeusperinteelle.

Vallankaappaus huhuja

Mannerheim nimitti marraskuussa 1944 uuden hallituksen, jonka johtoon tuli Paasikivi. Hallitukseen tuli ministeriksi myös kommunistista puoluetta (SKP) edustanut Yrjö Leino. Puolue oli rekisteröity uudelleen 30. lokakuuta – samana päivänä, jolloin hallitus antoi eduskunnalle suojeluskuntien lakkauttamisesityksen. SKP ja sosiaalidemokraattisesta puolueesta irtaantuneet sosialistit perustivat vaaliorganisaatioksi Suomen Kansan Demokraattisen Liiton (SKDL).

Sisäministeri Yrjö Leino alkoi järjestää virkamieskunnassa puhdistuksia. SKDL:n jäseniä tuli strategisesti tärkeisiin tehtäviin. Toimenpiteet kiristivät hallituksen sisäisiä suhteita ja ruokkivat sitkeitä huhuja, joiden mukaan kommunistit olivat suunnittelemassa vallankaappausta.

Neuvostojohdon tarkoituksena oli luoda kommunistien avulla Suomeen laaja poliittinen kansanrintama, joka olisi koostunut vasemmistosta ja ehkä myös maalaisliittolaisista. Sosiaalidemokraatit – varsinkaan Väinö Tanner – eivät alkuunkaan hyväksyneet ajatusta. Kansanrintaman luominen oli vaikeampaa kuin monissa Itä-Euroopan maissa, koska Suomea ei ollut miehitetty ja maasta puuttui lähes kokonaan kansallinen vastarintaliike. Kommunistit ja valvontakomissio yrittivät kuitenkin kulissien takana luoda kansanrintamaa. Toisaalta Neuvostoliitto huolehti tarkasti siitä, että maa kykeni maksamaan

sotakorvauksensa, joten sen edustajat tekivät yhteistyötä muidenkin puolueiden kanssa.

Eduskuntavaalit jo keväällä 1945

Suomen kansanvaltaisen järjestelmän voimaa kuvaa se, että maassa uskallettiin järjestää eduskuntavaalit jo maaliskuussa 1945, vaikka maailmansota edelleen jatkui Euroopassa ja Suomi kävi alueellaan sotaa saksalaisia joukkoja vastaan. Vaalien tuloksena oli laajapohjainen hallituskoalitio, jossa SKDL:kin sai tärkeät sisä- ja puolustusministerien paikat.

SKDL saikin vahvan aseman hallituksessa ja myös monia edustajiaan korkeaan virkamiehistöön. Kommunistinen sisäministeri Yrjö Leino onnistui puhdistamaan valtiollisen poliisin ja täyttämään virat kannattajillaan. Yleisradion pääjohtajaksi nimettiin keväällä 1945 kirjailija, liikemies ja neuvostohallituksen keskeinen luottohenkilö Hella Wuolijoki, joka sai vuonna 1943 elinkautisen tuomion maanpetoksesta (vakoilusta Neuvostoliiton hyväksi) ja vapautettiin vankilasta syyskuussa 1944 välirauhansopimuksen mukaisesti. Valtionhallinnon runko oli edelleen varsin porvarillista. Virkamiehistön viivyttävä taktiikka puri hyvin äärivasemmiston radikaaleihin uudistusyrityksiin. Armeija, yliopisto, koululaitos, kirkko ja monet muut yhteiskunnan tukipylväät pysyivät pääasiassa entisellään. Suomalaisen sisäpolitiikan jakolinja ei kulkenut vuoden

1945 vaalien jälkeen ei-sosialistien ja sosialistien välillä (101–99), vaan kansandemokraattien ja muiden välillä. Kommunistien harjoittamat korpilakot, poliittiset mielenosoitukset ja sodanaikaisten johtajien syyttely eivät tehonneet suurimpaan osaan työväestä, joka oli mieltänyt taistelleensa rintamalla Suomen itsenäisyyden puolesta – olkoonkin, että ehkä eri motiiveilla kuin porvarit.

Vaaran vuodet 1945–1948 merkitsivät entisille rintamamiehille vaikenemisen aikaa. Asekätkenmän paljastuminen, sotasyllisyys-oikeudenkäynnit, valvontakomission läsnäolo maassa ja vasemmiston johtoon siirtyneen valtiollisen poliisin, *“Punaisen Valpon”* olemassaolo saivat sodassa olleet varovaisiksi. Alituisena pelkona oli Suomen siirtyminen Neuvostoliiton ohjaamaksi ja kommunistien johtamaksi *“kansandemokratiaksi”* monien Itä-Euroopan maiden tapaan.

Pääministeri J.K. Paasikivi näki vuoden 1945 lopulla valtiolla olevan neljä kiireellistä tehtävää, joista piti huolehtia: sotainvalidit, sotalesket, sotaorvot ja siirtoväki. Voimavarojen puutteessa etusijalle oli asetettava siirtoväen asuttaminen ja samanaikaisesti oli riipeästi aloitettava sotakorvausten maksaminen. Sodasta kärsimään joutuneiden auttaminen ja rintamamiehille sodan kestäessä annettujen lupaukset oli siirrettävä myöhemmäksi. Rintamamiehillä ei aseveliliiton lakkauttamisen jälkeen myöskään enää ollut yhteistä voimakasta järjestöä vaatimusten ajamiseen. Sotainvalidien Veljesliitto vältti täpärästi lakkautta-

misen, joten sotainvalidit saattoivat alkaa itse järjestää omia ja etenkin vaikeimmin vammautuneiden oloja paremmaksi. Kansalaiskeräyksillä hankittiin varoja omien hoitolaitosten perustamiseen ja perusavustuksiin, joilla jäseniä autettiin kodin perustamisessa ja ammatin hankinnassa.

Elämä alkaa uudelleen

Työtä rintamamiehille

“Se maa, johon me entiset sotilaat palasimme, oli kova ja kylmä maa. Voittaja velkoi Suomelta korvauksiaan; Suomi velkoi ohiammutuilta sotureilta kovia työsuorituksia. Jokaisen oli pärjättävä itse.” Matti Kuusi

Kun pääosa rintamamiehistä syksyllä 1944 pääsi siviiliin, päällimmäisenä tunteena oli tietenkin tyytyväisyys sodan loppumisesta.

Kahvi kortilla

Suomalaiset ovat aina olleet innokkaita kahvinjuojia. Sotien aikana kahvi joutui monien muiden elintarvikkeiden tavoin säännöstelyn alaiseksi. Kahvia sai ostaa vain tietyn määrän kuukaudessa säännöstelykortilla. Aluksi oikeaa kahvia jatkettiin *“korvikkeella”*, joka oli tehty paahdetusta viljasta, herneestä tai voikukan juurista. Joulukuussa 1941 puhtaan kahvin rippeetkin hävisivät kauppojen hyllyiltä. Kahvinvastike sisälsi 85 prosenttia viljaa ja loput sikuria ja sokerijuurikasta.

Pääsiäisenä 1946 saattoi jälleen kauppoista ostaa Rio-nimistä oikeaa kahvia neljänneskilon per asukas. Julkisuudessa sai suuren huomion myös vuonna 1947 Turkuun täydessä kahvilastissa saapunut Herakles-laiva.

Kotiin paluusta odotettiin paljon. Sopeutuminen siviilielämään ei kuitenkaan ollut aina ongelmaton. Sodan aiheuttamat henkiset paineet olivat raskaita kantaa, eikä silloin ollut ammattiauttajia, joilta olisi saanut terapia-apua. Monet arkielämän ongelmat painoivat päälle, ja monille vaikeinta oli työnsaanti.

Aseveliliitto piti sodan vielä jatkuessa tärkeänä, että kotiutuvat rintamamiehet saisivat rauhan tultua heti töitä, mieluiten kotipaikkakunnalta, jotta heidän ei taas tarvitsisi jättää perhettään työhaun vuoksi. Työpaikan löytäminen sodan päätyttyä oli aluksi vaikeaa, sillä myös sodan aikana työelämään tulleet naiset kilpailivat rintamalta tulleiden kanssa työpaikoista. Vaatepulankin pelättiin vaikeuttavan työhön pääsyä, sillä vaatteet oli kulutettu sodan aikana loppuun eikä uusien hankkiminen säännöstelyn oloissa onnistunut. Vaikeuksia syntyi erityisesti silloin, kun sotakuukausipalkka loppui, eikä miehillä ollut vielä työtä eikä maassa ollut nykyisen kaltaista sosiaalista tukijärjestelmää.

Viranomaisille oli yllätys, etteivät kaikki rintamamiehet kotiututtuaan heti kaivannetkaan työtä. Sopeutuminen uusiin siviilioloihin vei oman aikansa. Varsinkin kaupungeissa miehiltä meni ensin jonkin aikaa kavereita etsiessä ja heidän kohtaloitaan selvitellessä. Tämä antoi yhteiskunnalle lisäaikaa, ja talouden elvyttyä oli töitä jo paremmin tarjolla.

Ammatilla ja työpaikalla oli sodanjälkeisissä oloissa myös suuri poliittinen merkitys. Työttömiksi

jääneiden rintamamiesten yhteiskunnallinen tyytymättömyys olisi johtanut poliittiseen radikalisoitumiseen. Miehillä oli nopeasti järjestettävä ammatti, etteivät he lisääisi suhdanneherkkää ammattitaidottomien miesten suurta joukkoa.

Työn saantia helpottivat sodan jälkeinen jälleenrakennus ja Neuvostoliitolle maksettavat sotakorvaukset, jotka pakottivat teollisuustuotannon nopeaan kasvuun. Työttömyyttä alkoi ilmaantua vasta muutamia vuosia sotien jälkeen. Rintamamiesten ajatukset siirtyivät vähitellen oman elämän aloittamiseen ja päivittäisen toimeentulon hankkimiseen. Nuoruus auttoi unohtamaan sota-ajan rasitukset ja vaivat. Asevelihenki eli kuitenkin taustalla ja moni vaikeaan asemaan joutunut rintamamies sai henkistä ja aineellista tukea entisiltä sotakavereiltaan.

Maalta kaupunkiin

Maamme väestöstä neljä viidesosaa asui talvisodan alkaessa maaseudulla, joten rintamamiehistä suurin osa oli kotoisin maaseudulta. Rintamamiehet myös palasivat maa- ja metsätaloustöihin kotiseudulle. Sotien jälkeen moni joutui kuitenkin hakemaan töitä teollisuustuotannosta. Sopeutuminen kaupunkiin ja uuteen työhön oli vaikeaa. Uusi työ vaati erilaista fyysistä kuntoa ja henkistä keskittymistä kuin työ yleensä maaseutuyhteisössä oli vaatinut. Töitä tehtiin kellon mukaan, ja työn ja levon vuorottelu vaati entisten tottumusten ja elämäntapojen perin-

pohjaista muutosta. Maa- ja metsätalouden ammateissa yksi tuuma tai sentti oli verrattain pieni mitta. Metallimies joutui opettelemaan millin kymmenesosan ja sadamosan mittayksiköitä, joilla tavallisessa arkipäivän elämässä ei ollut mitään käyttöä.

Sota oli vienyt monilta rintamamiehiltä ja -naisilta parhaat nuoruusvuodet, jolloin olisi ollut mahdollisuus opiskella tai hankkia hyvä ammattitaito. Sodan jälkeen oli kiire avioitua ja päästä hankkimaan elantoa perheelle. Usein ammattitaito jäi ainakin aluksi puutteelliseksi ja palkka pieneksi. Samanlaisia ongelmia oli myös siirtoväen nuorilla.

Sotainvaliditkin takaisin työelämään

Sotainvalidien tie sotasairaaloista toipilaiksi ja takaisin työelämään on yksi suomalaisen yhteiskunnan hienoimpia selviytymistarinoita. Vammautuminen oli vienyt monelta sotainvalidilta uskomisiin mahdollisuuksiin työelämässä. Myös epävarmuus paranemisesta ja huoli perheen tulevaisuudesta painoivat mieltä. Sotainvalidien oman järjestön tärkeä tehtävä oli kannustaa jäseniään ja saada heidät ymmärtämään työn merkitys ei ainoastaan heille itselleen vaan koko yhteiskunnalle. Ylhäältä annettu käsky ei olisi tehonnut näihin rintamamiehiin. Sotainvalidien Veljesliiton yksi suurimmista saavutuksista oli, että se onnistui iskostamaan jäsenistöönsä ajatuksen: ”*Me palaamme töihin.*”

Lähes 100 000 pysyvän vammansa saaneen sotainvalidin – pääosin nuoria miehiä – työpanos oli suuri voimavara pienelle kansalle, etenkin kun sodissa oli myös kaatunut 90 000 henkeä. Raskaita alueluovutuksista ja sotakorvauksista kärsivä maa tarvitsi heitä. Aiemmin oli vain poikkeustapauksissa pidetty mahdollisena, että vaikeavammainen invalidi saattoi tehdä ansiotyötä.

Talvisodan jälkeen lähtökohtana oli, että ruumiillisesti vaikeastikin vajavaiselle sotainvalidille järjestettiin työhuollon avulla hänelle sopivaa säännöllistä työtä. Sotainvalidi pyrittiin sijoittamaan jatko- ja täydennyskoulutuksella ensisijaisesti entiseen työpaikkaansa. Ellei paluu vanhaan ammattiin ollut mahdollinen, sotainvalidi ohjattiin kokonaan uuteen ammattiin. Vuosina 1940–1955 ammattikoulutusta sai lähes 10 000 sotainvalidia. Ainoastaan hyvin pieni osa sotainvalideista oli sellaisia, jotka eivät enää kyenneet mihinkään ansiotyöhön.

Sotainvalidit eivät halunneet itsekään jäädä muiden ihmisten armoille kuten vammaisille aikaisemmin oli tapahtunut. Sitkeydellään he menestyivät terveiden joukossa yleensä yhtä hyvin kuin muutkin. Suomalaiset sotainvalidit olivat sotien jälkeen mukana rakentamassa nykyistä hyvinvointivaltiota.

Maata rintamamiehille

Maansaannista tuli sotien jälkeen keskeinen yhteiskuntaan sitouttava eteenpäin kannustava asia ja

Maata mittojen mukaan

Etulinjassa käytiin varsinkin asemansodan aikana ankaraa propagandasotaa. Suomalaiset rintamamiehet saattoivat kuunnella Äänislinnassa varta vasten heille tarkoitettua ohjelmaa, jota tosin aika ajoin häiritsi puna-armeijan radion suomea puhuva Tiltu, joka saattoi saada välillä oman äänensä eetteriin varsinaisen ohjelma sijasta.

Erään kerran Äänislinnassa käynyt ministerivieras vakuutti radiossa, että kaikki rintamamiehet tulevat sodan jälkeen saamaan maata. Tästä Tiltu jatkoi: *"Hautausmaalta kukin mittojensa mukaan"*.

Rajamies-veteraani J. L.

myös mielialatekijä. Kun sodan kuluessa oli rintamamiehille useaan otteeseen luvattu maata, suuri joukko miehiä palasi kotiseuduilleen vakuuttuneena siitä, että heille varataan tilaisuus oman viljelys- tai asuntotilan hankkimiseen. Maanjako lisäsi sosiaalista turvallisuutta, antoi uusia elinmahdollisuuksia ja vähensi työttömyyttä sekä lievensi yhteiskunnan ristiriitoja. Koditon ja vähävarainen kansa olisi ollut otollista maaperää kansankiihotukselle. Suomi oli köyhä maatalousmaa, ja siksi palkkioksi sota-ajan kärsimyksistä annettiin maata. Sotavuosien elintarvikepulan jälkeen katsottiin maatalouden olevan keskeisessä asemassa taloudellisen hyvinvoinnin edistämisessä.

Maata jaettiin vuonna 1945 säädetyn maanhankintalain perusteella. Kaikille ei maata kuitenkaan riittänyt, joten etusijalla olivat siirtoväki, sotainvalidit, sotalesket ja sotaorvot. Viljelys- tai asuntoviljelystilat, kalastus- tai asuntotila tai asuntotontti voitiin tietyn edellytyksin antaa myös perheellisille rintamasotilaille.

Suhteellisen pieni osa rintamamiehistä anoi maata ja vielä pienempi osa sitä sai. Tähän vaikutti myös se, että määräaika hakemusten jättämiselle umpeutui jo loka-kuussa 1945. Kokonaan maansaannin ulkopuolelle jäivät perheettömät rintamamiehet, joita sodassa oli ollut suuri enemmistö. Maansaantiin liittyvä tyytymättömyys jäi sotien jälkeen kytemään rintamamiesten keskuuteen ja se oli yksi syy veteraanijärjestöjen perustamiselle miltei kaksi vuosikymmentä myöhemmin.

Maata halusi noin 225 000 henkilöä ja maansaantiin oikeutetuiksi hyväksyttiin 46 000 siirtoväkeen kuuluvaa, 12 000 sotainvalidia, sotaleskeä ja -orpoa sekä 62 000 rintamamiestä. Viimeksi mainittujen jättämiä hakemuksia oli kaikkiaan 94 000. Uusista tiloista oli varsinaisia maatalousviljelmiä vain 27 000. Valtaosa oli asuntotiloja ja -tontteja, joille saattoi rakentaa asunnon tai ns. asuntoviljelystilat, joissa peltoa ja metsää oli kuitenkin siksi vähän, että ne eivät riittäneet perheen elatukseen, vaan töitä oli lisäksi haettava myös tilan ulkopuolelta. Rintamamiehistä tuli osa-aikaviljelijöitä, jotka hankkivat varsinaisen elannon metsätöistä tai lähitaajamien tehtaista. Varsinaiset maanviljelystilatkin kävivät viimeistään 1970-luvulla elintason noustessa liian pieniksi antamaan ikääntyville rintamamiespariskunnille vastaavaa elantoa kuin oli esimerkiksi teollisuuden palvelukseen siirtyneillä.

Jälleenrakennus alkaa

Osittain jo sotien aikana alkoi Suomessa mittava jälleenrakentaminen, jota kuitenkin vaikeutti rakennustarvikepula. Viranomaiset asettivat etusijalle sotatarviketeollisuuden ja maatalouden rakennustarpeet, jotka itse asiassa olivat pääasiassa uudisrakentamista. Voimaan tuli tiukka puu- ja rautatavaran sekä sementin säännötely. Pommituksissa oli tuhoutunut 20 000 asuntoa ja saksalaiset tuhosivat Lapissa 5 000 asuntoa. Samanaikaisesti asutettiin siirtoväkeä ja asuntoja tarvitsivat myös uudet rintamamiesten perustamat perheet. Pulasta huolimatta Suomen asuntotuotanto saavutti jo vuonna 1946 vuoden 1938 tason ja kolme vuotta myöhemmin se oli 50 prosenttia korkeampi. Tässä vaiheessa 70 prosenttia asunnoista rakennettiin vielä maaseudulle, mutta kaupunkien ja kauppaloitten asuntorakennus lisääntyi koko ajan. Monet Suomen asutuskeskukset saivat oman rintamamieskylänsä. Omakotitalojen perustyyppiä tuli ns. rintamamiestalo.

Rakentamista vaikeutti rakennustarvikkeiden puute, sillä etusijalle asetettiin sotakorvauksiin liittyvät ja voimalaitosten rakennustyöt ja muun teollisuuden rakentaminen. Rakennustarvikkeiden myynti oli tiukasti säännöteltä. Sementin ja naulojen saanti oli avainasemassa rakentamisessa, joten maaseudulla annettiin aluksi lupa ja naulat vain asuinrakennuksen, karjasuojien lämpimän osan ja saunan rakentamiseen. Rakentamista sai jatkaa vasta, kun vastaavassa asemassa ole-

vat olivat päässeet yhtä pitkälle. Naula- ja sementtisäännötelyn vuoksi naulat käytettiin uudelleen, turvaututtiin vanhoihin taikonauloihin ja lisättiin runsaasti kiviä rakennusten perustoihin.

Arava-lainat

Pääosa rintamamielistä asutettiin syrjäseuduille, juuri samoille seuduille, josta he olivat sotaan lähteneet. Sodanjälkeinen asutus toiminta aloitettiin vuoden 1945 maanhankintalailla, mutta arava-

Rintamamiestalo

Sodan jälkeen Suomeen rakennettiin kymmeniä tuhansia rintamamiestaloja, jotka elävät nyt uutta kukoistustaan. Materiaalipulan vuoksi talot rakennettiin puusta, jota oli riittävästi asuntorakentamiseen. Tiilipulan vuoksi taloihin suunniteltiin vain yksi savupiippu, joka lämmön jakamisen vuoksi sijoitettiin keskelle taloa. Kun huonetilat sijoitettiin piipun ympärille, rakennuksen pohjamuodoksi muodostui neliö. Jyrkähkö harjakatto teki taloista puolitoistakerroksisia, jolloin ullakolle saatiin lisäneliöitä ja rakennuksen energiatalous oli hyvä. Ullakkokerros voitiin aluksi jättää rakentamatta tai sinne voitiin ottaa vuokralaisia. Rintamamiestaloja rakennettiin yleensä *”hartiapankilla”* eli itse, mutta vuokratulot olivat tarpeen aravalainojen lyhennyksiin. Talot sijoitettiin etenkin taajamissa yhtenäisiksi asuntoalueiksi. Tontille jäi yleensä tilaa myös hyötykasvien viljelyyn.

Rintamamiestalojen arkkitehtuuri vakiintui nopeasti hyvin yhtenäiseksi, vaikka tyyppitalojen suunnittelijoita oli lukuisia, aina Alvar Aallosta lähtien. Tästä *”noppamaisesta”* rakennustyyppistä tuli itsestään selvä omakotitalon malli etenkin 1950-luvulla. Nykyisin rintamamiestalojen kunnostajille löytyy internetistä jopa omia keskustelupalstoja.

järjestelmän luominen vuonna 1949 siirsi asuntotuotannon painopisteen kaupunkiin. Päämääränä oli tarkoituksenmukaisen asuntorakentamisen elvyttäminen asutuskeskuksissa myöntämällä kerrostaloasuntoja rakentaville yhteisöille edullisia valtionlainoja ja verohelpotuksia. Yksityishenkilöt saivat aravalainoja omakotitalojen rakentamiseen. Asunnon pinta-alaksi määrättiin korkeintaan 100 neliometriä. Aravalainan korko oli vain yksi prosentti, mutta lainansaajan taloudellisen tilanteen parantuessa se saattoi nousta jopa 12 prosenttiin. Aravalainaa saivat yleensä alempaan keskiluokkaan ja ammattikoulutettuun työväestöön kuuluneet.

Maanhankintalain nojalla maata saaneet perustivat omia yhdistyksiään heti jatko- ja Lapin sodan jälkeen. Nämä olivat siirtoväen, kaatuneiden omaisten, sotainvalidien ja rintamamiesten yhteisiä yhdistyksiä, joiden jäsenet rakensivat satoja omakotitaloja aluksi maanhankintalain ja myöhemmin aravalain lainoituksen turvin. Vuonna 1946 tämäntyyppisiä *“maansaajien rakennusyhdistyksiä”* oli toiminnassa jo toistasataa eri puolilla maata.

Sodanjälkeinen asutustoiminta merkitsi syrjäseuduilla rakennuskannan radikaalia uudistumista tyyppitalojen, -karjasuojien ja muiden -rakennusten myötä. Rintamamiesten syrjäseuduille painottunut asuttaminen toi sinne maantiet entisten karrypolkujen sijaan. Pakolliset kaupunkimatkat tehtiin linja-autoilla, jotka alkoivat kulkea ympäri vuoden sen jälkeen, kun valtio aurasi uudet maantiet.

Valtiovallan kannalta siirtoväen ja rintamamiesten suurisuuntainen asuttaminen tapahtui kuitenkin käsittämättömän pienin taloudellisin uhrauksin, kuten on todennut maatalousministeriön asuntoasiainosasto (ASO) sotien jälkeen johtanut Veikko Vennamo.

Suuret ikäluokat syntyvät

Avioliittolupauksia kirjeissään jalleet korpisoturit joutuivat syksyn 1944 kuluessa totiseen paikkaan, kun oli punnittava, tarjoaisiko poikkeuksellisissa oloissa alkanut ystävyys pohjaa elinikäiselle liitolle. Valtaosa rintamamihistä oli sotaan lähtiessään naimattomia, kuten myös useimmat rintamalla toimineet naiset, joten sodassa vietettyjen vuosien jälkeen monella oli kiire löytää itselleen puoliso. Solmittujen avioliittojen vuosittainen määrä kasvoi sotavuosien noin 30 000:sta vuosina 1945–1947 lähes 50 000:een. Vaikea sotavammakaan ei ole ollut esteenä avioitumiselle. Kun rintamalla kaatui noin 90 000 miestä, naisten suhteellinen määrä miehiin nähden kasvoi. Sodan johdosta vammautui yli 200 000 miestä, joten sotavammaisuutta voitiin pitää melko tavanomaisena miehisenä ominaisuutena.

Vuoden kuluessa loppusyksyllä 1944 tapahtuneesta armeijan kotiuttamisesta syntyi vuonna 1945 yli 25 000 lasta enemmän kuin edellisvuosina. Suomen historian siihen saakka suurin ikäluokka syntyi vuonna 1947, noin 108 000

lasta. Korkea syntyvyys jatkui myös vuosina 1948–1949. Kymmenvuotiskautena 1945–1954 syntyi vuosittain lähes 30 000 lasta enemmän kuin 1930-luvulla. Näitä heti sodan jälkeen syntyneitä ikäluokkia on alettu kutsua *”suuriksi ikäluokiksi”*. Huomattavan syntyvyyden kasvun taustalla oli pitkien sotavuosien aiheuttama seksuaalinen paine ja sosiaalinen lisääntymistarve. Tätä suuntausta vahvisti myös asutustoiminta ja jälleenrakennus, jotka loivat melko pian edellytykset jälkeläisten elättämiseksi.

Varttuessaan nämä suuret ikäluokat täyttivät ensin kansakoulujen penkit äärimmilleen, eikä 1960-luvulla kaikille riittänyt peruskoulutuksen jälkeisiä jatkokoulutuspaikkoja. Työmarkkinatkaan eivät kyenneet ottamaan vastaan nuorten aikuisten suurta määrää. Paine purkautui muuttoliikkeenä eteläisen Suomen keskuksiin ja toisaalta työvoimapulasta kärsivään Ruotsiin.

Elämä vakiintuu

Ulkomaankauppa elpyy

Rintamamiehet ja koko sodan sukupolvi oli rauhan tultua valtaisan urakan edessä. Työtä oli paljon; siirtoväki asutettava, maa jälleenrakennettava ja sotakorvaukset maksettava. Sota oli kuluttanut niin tuotantovälineitä kuin raaka-aineitakin, joita täytyi nyt pikaisesti hankkia ulkomailta. Valtion valuuttavarannot olivat uhkaavasti vähentyneet pitkittyneen sodan ase- ja viljaostoihin.

Keväällä 1945 sodan päätyttyä myös Keski-Euroopassa pääsi metsteollisuuden vienti uudelleen käyntiin. Englanti, joka tarvitsi Suomesta puutavaraa, selluloosaa ja paperia, oli jo syksystä 1944 valmistautunut kauppayhteyksien avaamiseen Suomen kanssa. Vienti Englantiin kasvoi nopeasti ja Suomi sai kallisarvoisia puntia. Kauppapolitiikallaan Englanti tuki Suomea paljon vahvemmin kuin sen poliittinen esiintyminen diplomaattitasolla tai valvontakomissiossa ilmaisi.

Maamme valtiojohto pyrki soti- en jälkeen hälventämään Suomen ja Neuvostoliiton välistä epäluot-

YYA-sopimus

Neuvostoliiton tiukkeneva ote Itä-Euroopassa sai suomalaiset pelolla odottamaan, milloin olisi Suomen vuoro. Vuonna 1948 Stalin ehdottikin Suomelle keskinäistä avustusliittoa samanaikaisesti, kun Neuvostoliitto teki tšekikommunistien avustamana vallankaappauksen Prahassa. Presidentti Paasikiven pidättyvä linja kuitenkin viivytti sopimusneuvotteluja. Samanaikaisesti Tšekkoslovakian tapahtumien liikkeelle saattamat tapahtumat aiheuttivat lisää kiistoja suurvaltojen välillä. Stalin halusi sopimuksen Suomen kanssa mahdollisimman pian ja siksi tyytyi Paasikiven sanelemaan vähimmäisehtoihin Suomen kannalta. Ystävyys, yhteistyö ja molemminpuolinen avunantosopimus (YYA) solmittiin 6. huhtikuuta 1948 ja Paasikiven muutosehdotusten ja hitaan reagoinnin vuoksi siitä tuli hyvin erilainen kuin Neuvostoliiton aiemmin Romanian ja Unkarin kanssa solmimat sopimukset, jotka velvoittivat nämä maat neuvottelemaan etukäteen Kremlin kanssa ulkopoliittisista kysymyksistä ja osallistumaan sota-toimiin myös oman alueensa ulkopuolella. Vähitellen myös lännessä uskottiin, ettei Suomi joutunutkaan kokemaan Tšekkoslovakian kohtaloa.

tamusta. Osana tätä olivat vuodesta 1947 maiden välillä solmitut suuret clearing-kauppasopimukset, joilla sovittiin keskinäisestä tavaravaihdosta. Näiden hallitusten välisten sopimusten puitteissa saattoivat suomalaiset ja neuvostoliittolaiset yritykset tehdä kauppaa.

Suomen kauppavaihdossa tuonti kasvoi sotien jälkeen erityisesti Yhdysvalloista. Tavaravalikoima koostui pääasiassa tuotantotarvikkeista. Kulutustavaroiden vähäinen osuus tuonnissa näkyi yksityisten kansalaisten arkipäivässä. Länsimaalaisia ulkomaankaupan tavaroita ei kaupoissa juuri ollut. Esimerkiksi autojen tuonti oli ankarasti säännöstelltyä ja siksi sodan jälkeen Suomessa oli clearing-kaupan myötä paljon Moskvitšeja, Popedoita ja muita itäautoja.

Ulkomaan kaupan suotuisa kehitys auttoi sotakorvausten maksamisessa ja maan jälleenrakentamisessa. Neuvostoliittokin hyväksyi Suomen länsikaupan kehittämisen, koska se helpotti ratkaisevasti sotakorvausohjelman toteuttamista. Suomen taloudellinen toipuminen sodasta oli samaa luokkaa kuin muualla Länsi-Euroopassa, joskin ulkomaankaupan vaivauttamisessa jäätii jälkeen.

Maa, joka maksoi velkansa

Suomi sai vuonna 1919 Yhdysvalloilta lainan lähinnä elintarvikkeiden hankintaan, mikä pelasti maan ilmeiseltä nälänhädältä. Vuonna 1929 alkaneen yleismaa-

ilmallisen talouskriisin vuoksi Yhdysvallat antoi lainanmaksajille maksuajan pidennystä. Kaikki Euroopan maat Suomea lukuun ottamatta keskeyttivät lainojensa lyhentämisen. Suomen Pankin silloisen pääjohtajan Risto Rytin määräyksestä Suomi maksoi sekä vuotuisen koron että lyhennyksen. Talvisodan tappiostaan huolimatta Suomi maksoi lyhennyksensä myös joulukuussa 1940.

Suomi sai *“velkansa maksavan maan”* maineen, josta oli jatkossa sekä taloudellista että poliittista hyötyä muun muassa talvisodan aikana. Yhdysvallat ei katkaissut diplomaattisuhteitaan Suomeen jatkosodankaan aikana.

Suomi maksoi myös sotakorvaukset. Viimeinen sotakorvauksia kuljettanut juna lähti Neuvostoliittoon 18. syyskuuta 1952. Pääministeri Urho Kekkonen saattoi viikkoa myöhemmin Messuhallissa pidetyssä radioidussa juhlassa ilmoittaa, että Suomi oli maksanut toisen maailmansodan aikaiset sotakorvauksensa. Suomi oli uudistanut kansainvälisessä tiedonvälityksessä maineensa maana, joka maksaa velkansa ja ajallaan.

Suomen kansainvälinen maine kasvoi samana vuonna, kun suomalainen missi Armi Kuusela valittiin maailman kauneimmaksi ja Helsingissä pidettiin onnistuneet kesäolympialaiset. Neuvostoliitto osallistui kesäolympialaisiin ensimmäisen kerran Helsingissä. Koska sen mukaantulolle annettiin suuri arvo, Neuvostoliitto jousti niin symbolisissa kuin käytännön kysymyksissäkin. Kisat muistuttivat kansainväliselle yhteisöl-

le, että Suomi ei sittenkään ollut joutunut rautaesiripun taakse, vaan oli itsenäinen, riippumaton valtio.

Rintamamiehet ottavat paikkansa yhteiskunnassa

Sodasta palanneet miehet ottivat hiljalleen paikkansa sodanjälkeisessä Suomessa ja yhteiskunnan eri tasoilla. Työelämässä rintamamiehistä kehittyi työnsä hyvin hallitsevia ammattimiehiä ja sodan jälkeen itsensä kouluttaneet ylenivät työelämän johto- ja ja asiantuntijatehtäviin. Sodanaikaisesta upseeri- ja aliupseerikoulutuksesta ja johtotehtävistä rintamalla oli hyötyä myös siviilityöelämässä. Armeijan sopeuttaminen väli- rauhan sopimuksen vaatimukseen vähensi myös kantahenkilökunnan määrää ja moni sotilasuralle aikoinut joutui hankkimaan elantonsa siviilimaailmasta.

Sodan jälkeen alkoi uusi rakentamisen ja vaurastumisen aika, jonka tulokset näkyivät myös entisten rintamamiesten elämässä. 1950-luku oli vakiintumisen aikaa. Asuntoasiat oli yleensä saatu järjestykseen. Asumisen taso oli sotien jälkeen koko maassa yleisesti huono, mutta asuntojen koko ja varustetaso paranivat elintason noustessa. Lapsia syntyi perheeseen yleensä useampia, sillä yhteiskunnan toimet, muun muassa maanhankintalain säädökset ja lapsilisät, suosivat lapsiperheitä. Suurin osa rintamamiehistä palasi normaaliin elämään, ryhtyi töi-

Aseveliakselit

Vaikka aseveliliitto lakkautettiin keväällä 1945, sen ideologia vaikutti monilla eri elämän aloilla suomalaisessa yhteiskunnassa. Näkyvintä vaikutus oli ilmeisesti kunnallispolitiikassa, josta olivat peräisin nimitykset "aseveliakselit" ja "aseveli-juntat". Tämä tarkoitti sitä, että entiset aseveliliiton sosiaalidemokraattiset ja kokoomuslaiset johtohenkilöt sopivat keskenään kunnallispoliittisten asioiden hoitamisesta.

hin ja perusti perheen. Vain murto-osa heistä esimerkiksi alkoholi- soitui ja jäi ainakin joksikin aikaa "yhteiskunnan ulkopuolelle".

Rintamamiesten keskinäinen asevelihenki säilyi myös rauhan tultua. Heikkoon taloudelliseen asemaan jääneitä entisiä aseveljiä autettiin kaikessa hiljaisuudessa oman yksikön miesten kesken. Esimiesasemaan edenneet rintamamiehet tukivat sodanaikaisia rintamatovereitaan muun muassa suosimalla heitä työhönotossa.

Suomalainen sotilas oli yhteiskunnallisesta asemastaan riippumatta taistellut velvollisuudentuntoisesti ja ollut valmis uhrauksiin. Hän odotti kotiutuessaan palaavansa entistä oikeudenmukaisempaan yhteiskuntaan, joka takaisi hänen ja hänen perheensä aineellisen ja henkisen turvallisuuden.

Myös monet rintamamiehet ja rintamalla palvelleet naiset lähtivät mukaan paikallistason politiikkaan, ammattiyhdistys- ja muuhun järjestötoimintaan. Pian heitä oli mukana valtakunnan politiikassakin.

Valtio katsoi täyttäneensä rintamamiehille annetut lupaukset maanhankintalain avulla, mutta moni rintamamies koki pettymys-

Väinö Linna: *Tuntematon sotilas*

Rintamasotilas- ja tehdastyöläistäustainen Väinö Linna (1920–1992) julkaisi vuonna 1954 romaaninsa *Tuntematon sotilas*. Hän kuvaa jatkosotaa tavallisten rintamasotilaiden näkökulmasta ilman aiempien sotaromaanien ihanteellisuutta. Hän käytti kuvauksissaan hyväksi myös Knut Pippingin sosiologista väitöskirjaa *Komppania pienoisyhteiskuntana*.

Tuntematon sotilas ei aluksi herättänyt kirjallisuuspiireissä erityistä huomiota. Helsingin Sanomien kulttuuritoimittaja arvosteli kirjan sotamieskeskeisyyttä ja herravihaa todeten sen antavan vääristyneen kuvan sodasta. Äärivasemiston Kansan Uutisten toimittaja puolestaan syytti Linnaa sodan ihannoimista. Rintamamiehet ja heidän kirjalliset edustajansa puolestaan ylistivät Linnaa totuudenmukaisuudesta.

Linnan *Tuntematon sotilas* käännettiin lukuisille eri kielille, Edwin Laineen ohjaamana siitä tehtiin vuonna 1955 elokuva – Suomen katsotuin sotaelokuva – ja Linnalle myönnettiin akateemikon arvo.

tä maanhankintalain toteutumisessa ja koulutukseen liittyvissä kysymyksissä. Asioista puhuttiin entisten aseveljien kesken, mutta julkisuuteen eivät vaatimukset asioiden korjaamisesta juurikaan tulleet varsinkin, kun uusi ulkopoliittikka vaiensi kaiken sotiin liittyvän keskustelun. Vuonna 1948 solmittu YYA-sopimus Neuvostoliiton kanssa entisestään hillitsi ulkopoliittikkaan liittyvää arkojen aiheiden käsittelyä.

Rintamanaiset vaikenivat yhä

Jos rintamamiehet joutuivat sotiin jälkeen valliinnessa ilmapiirissä pitkään vaikenemaan, sama kos-

ki vielä selvemmin sotatoimialueella palvelleita naisia. Entiset lotat eivät halunneet tai uskaltaneet aina edes lapsilleen kertoa, missä ja mitä olivat sodan aikana tehneet. Erityisen hiljaa olivat naiset, jotka olivat joutuneet komennukselle Suomessa palvelleisiin saksalaisiin yksiköihin. Näistä asioista vaiettiin vuosikymmeniksi.

Naisten sodan aikana tekemä työ unohtui nopeasti, osittain juuri yleisen vaikenemisen vuoksi. Naiset joutuivat myös väistymään sodan aikana tekemistään paremmin palkatuista ns. miesten töistä. Esimerkiksi raitiovaunun kuljettajina toimineet naiset joutuivat siirtymään huonommin palkatuiksi rahastajiksi. Rintamalta palaavat miesopiskelijat ohittivat sotatoimialueilla palvelleet naisopiskelijat opiskelu- ja harjoittelupaikoissa sekä työpaikanhaussa. Lottien sosiaalista huoltotyötä varten perustettiin Suomen Naisten Huoltosäätiö (nyk. Lotta Svärd –säätiö), joka työllisti entisiä lottia muun muassa työmaaruokaloissa aluksi Lapissa ja myöhemmin eri puolilla maata.

Sotien jälkeen naisen paikka oli edelleen kotona hoitamassa mahdollisimman isoa lapsikatrasta. Miehen tehtävä oli elättää perhe. Naimisiin menevät naiset saatettiin jopa irtisanoa työpaikastaan. Jos soteleski meni uudelleen naimisiin, valtion maksama huoltoeläke loppui kolmen vuoden kuluttua. Valtio siirsi lesken huoltovastuun uudelle aviomiehelle.

Avioliitoilta odotettiin paljon, mutta arkipäivän elämä oli usein karua. Kodin perustaminen, asuntovelkojen hoito ja päivittäisen

elannon hankkiminen oli raskasta. Sodasta palanneet miehet olivat usein henkisesti niin rikki, että avioliiton ongelmat eivät olleet mitenkään harvinaisia. Avioerot olivat kuitenkin harvinaisia, koska ajateltiin, että perheen hyväksi oli kaikkien kestävä.

Vaikenemisen vuosina lottasia tuli esille yleensä vain kielteisessä mielessä, kun kirjallisuudessa ja tiedotusvälineissä pohdittiin lottien moraalia sodan aikana. Lotta Svärd -järjestö edellytti jäseniltään hyvin ihanteellista korkeaa moraalia. Naiset näkivät työnsä ja asemansa sotatoimialueella kuitenkin varsin käytännönläheisesti. Joidenkin lottien oletettu kevytmielinen tai jopa siiveetön käytös sotien aikana on noussut ainakin lehdissä otsikoihin aika ajoin ja aivan viime vuosinakin, vaikka lottien maineen palautus tapahtui jo pari vuosikymmentä sitten.

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion luominen

1960-luvun alkupuolella maasamme saavutettiin sellaiset vakiintuneet yhteiskunnalliset olot, joiden pohjalta väestön sosiaaliturvan laajamittainen kehittäminen saattoi alkaa. Taloudellisen perustan tälle oli luonut sotien sukupolvi kiihkeällä jälleenrakennustyöllä.

Suomalaisessa ajattelutavassa tapahtui suuri muutos 1950-luvun puolivälistä 1960-luvun alkuun. Sosiaalipolitiikan kehittäminen

erityisesti työmarkkinajärjestöjen ja valtion yhteistoiminnalla lisäsi kansallista yksituumaisuutta. Ajatukset kypsyivät sotien jälkeisinä vuosina hiljalleen myönteisiksi sosiaalisille uudistuksille. Asia eteni työnantajapuolella, kun asevelihengen kokenut sukupolvi alkoi syrjäyttää vanhoja patruunoita. Yhteiskunnallisen tilanteen katsottiin edellyttävän joustavuutta sosiaalisissa kysymyksissä.

Sodan jälkeen sosiaalipolitiikassa pyrittiin koko yhteiskuntaa ja kansakuntaa koskeviin ratkaisuihin. Tavoitteena oli turvallinen ja tasa-arvoinen yhteiskunta, jossa kaikki kansalaiset olivat oikeutettuja vähintään perusturvaan, suurin osa lisäksi ansiosidonnaisiin etuuksiin.

Sosiaaliturvalainsäädännön perustavaa laatua olevia uudistuksia pystyttiin toteuttamaan ja hyvinvointivaltion rakentamisvauhti alkoi kiihtyä. Vuonna 1956 toteutettiin kansaneläkeuudistus, 1960-luvun alussa astuivat voimaan työntekijäin eläkelait ja vuonna 1964 sairausvakuutuslaki.

Myös rintamapalvelusta alettiin pitää yhteiskunnallisesti oikeudenmukaisena perusteena veteraanien erityisuuksia säädettäessä. Keskeistä oli parantaa vähäosaisien veteraanien asemaa.

SOTIEMME VETERAANIT

Aseveliliitto oli lakkautettu sodan jälkeen, eikä uusia veteraanijärjestöjä saanut pitkään perustaa ”*ulkopoliittisista syistä*”. Ainoat sallitut olivat sodasta eniten kärsineiden, kaatuneiden omaisten ja sotainvalidien järjestöt. Entiset aseveljet alkoivat vaatia yhteiskunnan tukea sitä vaille jääneille, eniten avun tarpeessa oleville rintamamiehille ja -naisille. Veteraanijärjestöjä perustettiin myöhemmin useampia, ja valtiovalta otti viimein 1970-luvulla vastuun veteraaneistaan.

Veteraanijärjestöjen perustaminen

Rintamamiesten asunto-olot

Sodasta alettiin 1950-luvun jälkipuoliskolla keskustella aiempaa avoimemmin ja vapaammin. Tähän vaikutti osaltaan myös Väinö Linnan sotaromaanin Tunteen sotilas ilmestyminen vuonna 1954. Suomen Aseveljien Liiton lakkauttaminen vaikutti kuitenkin siihen, että kesti yli kymmenen vuotta sotien päättymisestä uskallettiin perustaa uusia veteraaniyhdistyksiä sotainvalidiosastojen rinnalle. Tällöinkin pidettiin hyvin ”*matalaa, maanläheistä profiilia*”. Uudet veteraaniyhdistykset olivat luonteeltaan korostetusti huoltoyhdistyksiä, joiden tavoitteena oli auttaa ilman maansaantioikeutta jääneitä ja puutteellisissa asunnoissa eläviä rintamamiehiä.

Käytännön sysäyksen veteraanijärjestöjen perustamiseen antoi maanhankintalakiin sisältynyt vaatimus perheellisyydestä, joka esti naimattomia rintamamiehiä saamasta maata. Rintamamiesten enemmistö oli sodan päättyessä

vielä naimattomia. He olivat tyytymättömiä jo lakia säädettäessä, mutta silloin ymmärrettiin, että etusijalla olivat siirtoväki ja sotainvalidit sekä perheelliset. Kun 1950-luvulla siirtoväki oli jo asuttu ja sodan tuhot pääosin korjattu, kokivat ilman maata jääneet rintamamiehet, että heidät oli unohdettu. Tyytymättömiä olivat myös ne rintamamiehet, jotka olisivat olleet maansaantiin oikeutettuja, mutta joiden oikeus raukesi, koska he eivät olleet ajoissa tehneet hakemusta.

Maansaantioikeusyhdistys Tampereelle

Tampereella perustettiin 29. marraskuuta 1956 Maansaantioikeutta Vailla Olevat Rintamamiehet Tampereen yhdistys ry. Ajatus oli syntynyt Tampellan konepajan työntekijöiden keskuudessa. Tampereen työväentalossa pidettyyn perustavaan kokoukseen osallistui noin 800 rintamamiestä ja rintamamammiä. Kokous oli vauhdikas ja monet puheenvuorot kärkeviä. Perustetun yhdistyksen tavoitteeksi tuli ”*maansaantihakemuksensa mää-*

rääjassa tekemisen laiminlyöneiden sotaleskien, sotainvaliidien ja rintamasotilaiden, sekä ... perheettömien rintamasotilaiden” etujen ajaminen ja saada heille mahdollisuus maansaantioikeus asuntonttiin tai kerrostalo-osakkeeseen.

Uuden yhdistyksen puheenjohtajaksi valittiin Tampellan sosiaalijohtaja, Suomen kansanpuolueen kansanedustaja Artturi Tienari. Hän teki helmikuussa 1957 yhdessä eduskuntaryhmätoveriensä kanssa rintamamiesten maansaannista toivomusaloitteen. Yhdistyksen johtokunnan poliittinen painopiste oli kallellaan teollisuuskaupungille tyypillisesti sosiaalidemokraattien ja kansandemokraattien suuntaan. Vaikka yhdistyksen lainsäädäntöön vaikuttaminen jäi tähän, se kykeni seuraavina vuosina tarjoamaan lukuisille rintamamiesperheille asunnon rakennuttamistaan aravalainoitetuista kerrostaloista.

Tamperelaisyhdistyksestä otettiin mallia ja vuoden 1957 aikana perustettiin rintamamiehille tarkoitettuja, heidän asuntokysymyksiään ajavia yhdistyksiä muun muassa Helsinkiin, Hyvinkäälle, Kouvolaan ja Hämeenlinnaan.

Valtakunnallinen Rintamamiesten asuntoliitto

Syyskuussa 1957 perustettiin Tampereen raatihuoneessa rintamamiesten paikallisyhdistysten katto-organisaatioksi Rintamamiesten asuntoliitto, josta kehittyi

myöhemmin Suomen Sotaveteraaniliitto. Liiton kotipaikaksi tuli Helsinki. Rintamamiesten Asuntoliitto ry:n tavoitteena oli oman asunto-osakkeen tai omakotipalstan hankkiminen niille rintamamiehille ja kaatuneiden omaisille, jotka jäivät ilman maansaantioikeutta.

Kahden vuoden kuluttua liittoon kuului viisitoista yhdistystä. Tässä vaiheessa ei vielä ollut käsitystä tulevasta veteraanitoiminnasta, joten monilla paikkakunnilla jatkailtiin ja lähdettiin arkaillen liikkeelle. Tamperelainen maanhankintayhdistys ei lopulta lainkaan liittynyt valtakunnalliseen liittoon sisäisten erimielisyyksien vuoksi.

Uusi liitto pyrki saamaan maanhankintalain ulkopuolelle jääneet rintamamiehet huomioiduiksi uutta aravalainsäädäntöä valmisteltaessa. Eduskunta-aloitteet rintamamiesten asuntolainoista eivät tuottaneet tulosta, mutta asuntotuotantolain täytäntöönpanoasetukseen tuli vuonna 1959 heitä koskeva maininta. Sen mukaan rintamamiehet, sotainvalidit ja siirtoväki tuli asettaa etusijalle valittaessa asukkaita asunto-osakeyhtiöihin ja vuokrataloihin.

Rintamamiesten Asuntoliiton toiminta alkoi kangerrellen ja sen talous oli aluksi heikolla pohjalla. Liiton toimisto sijaitsi Helsingin yhdistyksen tiloissa. Kaikki ne, joiden omalla paikkakunnalla ei vielä ollut yhdistystä, saattoivat liittyä ulkojäsenenä Helsingin yhdistykseen. Liitolle oli siten kova isku, kun Helsingin yhdistys päätti kesällä 1960 erota siitä.

Asuntoliitto julkaisi ensin Kurkihirsi-lehteä ja vuodesta 1959 RM-lehteä. Lehtien sisältö oli selvästi rakennus- ja asuntoasioihin painottunutta. Liitto kävi jatkuvia neuvotteluja Aravan kanssa, jonka pääjohtajaksi nimitettiin 1950-

luvun lopulla liiton jäsen Olavi Lindblom. Aravassa tunnettiin tätäkin kautta rintamamiesten asunnontarve hyvin. Rintamamiesten tavaton määrä aiheutti sen, että hakemuksia tuli runsaasti ja ne ruuhkautuivat.

Sotaveteraaniliiton lippu naulattiin ja vihittiin 1967. Lipun lahjoittaneen Keskusosuusliike Hankkijan edustaja Ville Teivonen ojentamassa vasaraa ruotsinkielisten sotaveteraanien asiainhelle Helge Möllerille.

Sotaveteraanien huoltoyhdistykset

Rintamamiesten Asuntoliitto keskittyi nimensä mukaisesti asuntojen rakentamiseen, rakennustoiminnan suunnitteluun ja jäsenistön muu huoltotyö oli olematonta. Joillakin paikkakunnilla katsottiin oman yhdistyksen käyneen jopa tarpeettomaksi, kun rintamamiesten asuntotilanne oli sen alueella

saatu kuntoon. Asuntoliitosta erillään alettiin 1960-luvun alussa perustaa sotaveteraanien huoltoyhdistyksiä, jotka eivät välttämättä liittyneet Asuntoliittoon, vaan toimivat vuoteen 1964 asti ilman valtakunnallista katto-organisaatiota.

Ensimmäinen huoltoyhdistys perustettiin Suomussalmelle vuonna 1960 ja seuraava Tampereelle vuonna 1961. Yhteys lakkautettuun aseveliliikkeeseen oli Tampereella erityisen korostunut. Tam-

pereellä oli sotien aikana toiminut merkittävä aseveliyhdistys, jonka varat oli aikanaan siirretty Tampere-säätiölle. Tampereen Sotaveteraanien Huoltoyhdistys saikin heti perustamisensa jälkeen kannattajayhteisökseen muun muassa Tampere-säätiön. Yhdistys liittyi jäseneksi Rintamamiesten Asuntoliittoon.

Asuntoliitto alkoi neuvotella huoltoyhdistysten kanssa yhteistyömahdollisuuksista. Pyrkimys muuttaa Asuntoliiton toiminnan luonnetta vähittäin näkyi siinä, että vuonna 1962 liiton nimi muutettiin Rintamamiesten Asunto- ja Huoltoliitoksi. Vuonna 1963 paikallisyhdistyksiä oli yhdeksäntoista.

Maanhankintalaki synnytti toisen liiton

1960-luvun alkupuolella rintamamiesten asioita käsittelevät yleisönosastokirjoitukset lisääntyivät etenkin helsinkiläisissä sanomalehdissä. Maanhankintalain epäkohtien poistamisen lisäksi vaadittiin *”puutteenalaisten ja vajaakuntoisten rintamamiesten”* tukemista. Ehkä näiden kirjoitusten innoittamana kokoontui tammikuussa 1964 Helsingin Kalliossa sijaitsevaan kahvilaan joukko sodan käyneitä miehiä keskustelemaan oman järjestön perustamisesta. Asiaa valmistelemaan asetettiin 15-jäseninen toimikunta.

Valmisteleva toimikunta oli yhteydessä myös jo olemassa olevaan Rintamamiesten Asunto- ja Huoltoliittoon, mutta yhteistä toiminta-

Rintamaveteraaniliiton perustavan kokouksen 215 osanottajaa Helsingin Kauppakorkeakoulun talousmaantieteen luentosalissa 5. huhtikuuta 1964. Kuva: Rintamaveteraaniliitto

linjaa ei löytynyt. Suomalaisella kauppakorkeakoululla pidettiin 5. huhtikuuta 1964 uuden liiton maanlaajuinen perustava kokous, jossa oli läsnä yhteensä 215 rintamasotilasta ja rintamatehtävissä toiminutta naista. Kokous päätti perustaa Suomen rintamamiesveteraanien asunto- ja tukiliiton.

Uuden liiton perustamisen ydinkohdaksi todettiin se, että viisi vuotta toiminut vanha liitto oli keskittynyt lähinnä rintamamiesten asuntojen rakennuttamiseen. Kokouksen osallistujien mukaan rintamamiesten asia oli nähtävä laajemmin. *“Nyt tarvittiin jo jotakin muuta.”* Kuitenkin uudenkin liiton ensimmäisissä säännöissä liiton tehtäväksi ilmoitettiin maanhankintalain epäkohtien korjaaminen ja asuntojen hankinnan tukeminen. Samoin liiton ensimmäiset edunvalvontahankkeet kohdistuivat asuntoasioihin. Rintamamiesveteraanien asunto- ja tukiliitto on ollut sittemmin aktiivinen myös veteraanien eläkeasioiden ja muiden etujen ajamisessa.

Rintamamiesveteraanien asunto- ja tukiliiton perustajat halusivat sen toimivan poliittisesti tasapainoisena. Uuden liiton *“toimihenkilöitä olisi valittava joka puolueesta yksi edustaja, sillä tällöin tämä tulee vaikuttamaan paremmin eduskuntaan”*. Lainsäädäntöön vaikuttaminen nähtiin tärkeäksi, ja kaikkien rintamamiesten tuli päästä osallisiksi hankittavista etuuksista. Jäseneksi saattoivat liittyä viime sodissa asepalveluksessa olleet. Liiton haluttiin olevan erityisesti etulinjan mies-

ten yhteinen järjestö, *“monttumiesten liitto”*.

Vuoden 1965 tammikuussa alkoi ilmestyä Rintamamiesveteraanien asunto- ja tukiliiton oma äänenkannattaja Veteraani-lehti. Maaliskuussa liitto järjesti Helsingin messuhallissa valtakunnallisen rauhanjuhlan talvisodan rauhanteon 25-vuotismuistoksi. Tasavallan presidentti Urho Kekkonen suhtautui myönteisesti Rintamamiesveteraanien asunto- ja tukiliiton toimintaan sen alkuvaiheista lähtien. Liitto loi jo seuraavan vuosikymmenen alussa yhteistyösuhteet Neuvostoliiton veteraaneihin. Kun valtakunnallisia liittoja olikin yllättäen kaksi, niiden välisistä suhteista tuli hyvin jännitteiset. Tilanne, jossa samanaikaisesti kaksi eri liittoa edusti rintamamihiä, aiheutti väistämättä kilpailua sekä jäsenistä että vaikutusvallasta. Seurauksena oli myös se, että rintamamiesten asiat nousivat aikaisempaa laajemmin esille yhteiskunnassa.

Sotaveteraaniliitto

Vanhempi Rintamamiesten Asunto- ja Huoltoliitto muutti 25. huhtikuuta 1964 nimensä Suomen Sotaveteraaniliitoksi. Samalla uusittiin liiton säännöt. Uudelleen organisoidussa ja nimeään vaihtaneessa liitossa oli vuoden 1965 alussa yhteensä 6 000 jäsentä ja 32 jäsenyhdistystä, joista osa käytti *“asuntoyhdistyksen”*, osa *“huoltoyhdistyksen”* nimeä. Myös RM-lehden nimi muutettiin Suomen Sotaveteraaniksi ja lehden sisältö muuttui ratkaisevasti.

 <p>Sotainvalidien Veljesliitto ry perustettu v. 1940 Liitto on viime sodissamme vammautuneiden etu-, huolto- ja veljesjärjestö. Päätehtävänä on turvata sotainvalidien ja heidän puolisoitensa ja leskiensä lakisäästeisten korvausten, hoidon, kuntoutuksen ja muiden palvelujen taso, laatu ja jatkuva kehittäminen.</p>	 <p>Suomen Sotaveteraaniliitto ry perustettu v. 1957 Liiton tehtävänä on valvoa ja edistää sotien 1939–1945 veteraanien ja heidän perheenjäsentensä yhteiskunnallisia etuja, toimia heidän toimeentuloturvasa, sosiaalisen huoltonsa, asunto-olojensa ja kuntoutuksen edistämiseksi, sekä ylläpitää veteraanien keskuudessa yhteenkuuluvuutta ja isänmaallista henkeä.</p>	 <p>Rintamaveteraaniliitto ry perustettu v. 1964 Liiton päätehtävänä on toimia rintamaveteraanien ja heidän perheenjäsentensä etujärjestönä ja valvoa heidän yleisiä yhteiskunnallisia ja oikeudellisia etujaan sekä toimia terveydenhoidon, kuntoutuksen, eläke-etujen ja asunto-olosuhteiden parantamiseksi.</p>	 <p>Rintamanaisten Liitto ry perustettu v. 1980 Liiton päätehtävänä on valvoa jäsentensä yhteisiä, yleisiä, sosiaalisia ja oikeudellisia etuja. Liiton jäseniä ovat rintamapalvelutunnuksen saaneet naiset, jotka toimivat sotien 1939–1945 aikana rintamalla ja sotatoimialueilla lottina, sairaanhoitajina, apusisarina, sotilaskotisisarina ja työvelvollisina.</p>
---	--	--	---

Suomen Sotaveteraaniliiton periaateohjelman mukaan *“pitäen esikuvanaan Sotainvalidien Veljesliiton työtä maamme sotainvalidien hyväksi liitto pyrkii tekemään vastaavaa sosiaalista työtä maamme sotaveteraanien hyväksi, ajaen ja tukien kaikkia sotaveteraanien oikeutettuja vaatimuksia”*. Ensimmäiseksi tehtäväksi asetettiin sosiaalisen turvan aikaansaaminen niille sotaveteraaneille ja heidän perheilleen, jotka terveydellisiin, sosiaalisiin tai taloudellisiin vaikeuksiin joutuneina olivat avun tarpeessa. Asuntoasiat mainittiin vasta kohdassa neljä. Sotaveteraaniliitto katsoo olevansa Sotainvalidien Veljesliiton tavoin samanlaisesti sekä veljes- ja huoltojärjestö että veteraanien etujärjestö.

Lokakuussa 1964 pidettiin Tampereella rintamamiesten suurjuhla ja -mielenosoitus YH-64, joka nosti veteraaniasiat uudella tavalla julkisuuteen. Se oli sodien jälkeen ensimmäinen valtakunnallisesti merkille pantu veteraa-

nien joukkotapaaminen. Tampereen Sotaveteraanien Huoltoyhdistyksen järjestämä tapahtuma kasvoi valtakunnalliseksi. Äärivaikeus ja eräät opiskelijajärjestöt vastustivat voimakkaasti juhlaa ja jo sen valmisteluja. Juhlasta tehtiin jopa eduskuntakysely, jossa väitettiin juhlan suuntautuvan virallista ulkopoliittikaamme vastaan.

Kilpailu paikallisyhdistysten perustamiseksi

Kahden veteraaniliiton olemassaolo aiheutti keskinäistä kilpailua jäsenistä. Rintamamiehiä kehoitettiin liittymään liittojen paikallisyhdistyksiin, joita kilpaa perustettiin eri puolille maata. Vuosien 1965 ja 1966 taitteessa Sotaveteraaniliitto järjesti laajan kampanjan uusien paikallisyhdistysten perustamiseksi. Sanomalehdissä

eri puolilla maata julkaistut kehoitukset saivat veteraanit liikkeelle. Jäsenyhdistysten ja liittojen väliksi portaaksi perustettiin molemmissa liitoissa piirejä. Sotaveteraaniliitto kasvoi muutamassa vuodessa vielä kilpailijaansa nopeammin ja vuonna 1970 oli Sotaveteraaniliitossa jo 20 piiriä, 342 jäsenyhdistystä ja 103 000 jäsentä. Melkein viidesosa jäsenistä oli naisia.

Paikallisyhdistysten perustaminen nähtiin tärkeäksi myös Rintamamiesveteraanien asunto- ja tukiliitossa. Alkusyöksyllä 1964 liitto järjesti tiedotustilaisuuksia Etelä-Suomen asutuskeskuksissa ja samalla monelle paikkakunnalle perustettiin liiton osasto. Marraskuussa liiton toiminnanjohtaja ja rahastonhoitaja tekivät laajan osastojen perustamismatkan pohjoisinta Suomea myöten. Rintamamiesveteraanien asunto- ja tukiliitossa oli vuonna 1970 yhteensä 331 osastoa, joissa oli 50 500 jäsentä. Vuonna 1967 liitto muutti nimensä Rintamamiesveteraanien liitoksi ja vuonna 1999 Rintamaveteraaniliitoksi.

“Kulkee juna kahdellakin kiskolla”

Kahden liiton rinnakkaiselo ei aina ollut ongelmatonta, vaan puolin ja toisin sinkoili syytöksiä häirinnästä ja toisen toiminnan mustamaalaamisesta, “vyörytyksestä” ja “myyräntyöstä”. Kilpailua käytiin myös toisen liiton jäsenistä ja paikallisyhdistyksistä. Joitakin Rintamamiesveteraanien asunto- ja tukiliiton johtohenkilöitä, paikallisyhdistyksiä sekä yksittäisiä

jäseniä ja jäsenryhmiä siirtyikin alkuvuosina Sotaveteraaniliittoon.

Rintamamiehet ihmettelivät, miksi tarvitaan kaksi veteraaniliittoa. Kentällä yhdistymishalut olivat ilmeisesti melko vahvoja. Yhteistyö- ja yhdistymisneuvottelujakin käytiin jo 1960-luvun puolivälistä lähtien, mutta heikoin tuloksin. Marraskuussa 1966 tosin saatiin hyväksyttyä yhteinen seitsenkohtainen tavoiteohjelma. Rintamamiesveteraanien liitto oli enemmän kiinnostunut yhteistyöstä ja Sotaveteraaniliitto isompana yhdistymisestä.

1970-luvun alussa ilmestyneessä sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa todettiin, että Sotaveteraaniliiton jäsenistä suhteellisesti enemmän asennoitui poliittisesti oikeistolaisesti kuin Rintamamiesveteraanien liitossa, jossa vasemistolaisittain suuntautuneiden osuus oli vastaavasti suurempi. Sotaveteraaniliiton jäsenet osallistuivat maanpuolustus- ja reserviläistoimintaan enemmän kuin naapurinsa, joista monet toimivat aktiivisesti ammattiyhdistyksissä.

Akateemikko Matti Kuusi toteasi ensimmäisen Kansallisen veteraanipäivän pääjuhlassa: *“Koska Suomi on vapaa maa, valinnanvapauden maa, niin meillä kuuluu olla kaksi kieltä, kaksi mieltä, kaksi valtionuskontoa, vähintäänkin kaksi kilpailevaa pankkia ja markkettia ja osuuskauppaa joka kirkonkylässä, kaksi isoa ja kaksi pienenpää ammattiliittoa, kahden sortin sosialisteja, kahden sortin kommunisteja ja tietysti myös kaksi kilpailevaa veteraaniliittoa. Hyvin monet veteraanit ovat kironneet*

*minunkin kuulteni tätä hölmöyttä. Mutta kun uraa uurtaneet tappe-
lukukot ovat väsyneet ja tunteet
jäähtyneet, niin on huomattu, että
kulkee se juna kahdellakin kiskol-
la, yhteistyö pelaa jopa paremmin
kuin fuusio, ja ellei pelaa, niin vaih-
detaan kenraaleja. Tämä yhteinen
veteraanipäivä on pitkä askel oike-
aan suuntaan – kiitos siitä nykyi-
sille kenraaleille! Vapaassa maas-
sa veteraaneillakin kuuluu olla
enemmän kuin yksi vaihtoehto, ai-
nakin siihen asti kunnes lääkäri ja
haudankaivaja kertovat, että vaih-
toehdot ovat lopussa.”*

Veteraanien etujen valvonta tehostuu

Entiset rintamamiehet vanhenevat

Uusien liittojen myötä aktivoitui myös veteraanien edunvalvontatyö. Helmikuussa 1965 teki 22 eri puolueiden kansanedustajaa toivomusaloitteen maanhankintalain ulkopuolelle jääneiden rintamamiesten asian ratkaisemiseksi. Maaliskuussa Sotaveteraaniliiton aloitteesta ryhmä kansanedustajia teki valtioneuvostolle lakiesitykset rintamasotilaiden ylimääräisistä eläkkeistä, kansaneläkeikärajan alentamisesta ja rintamasotilaspalstojen myöntämisestä. Aloitteet eivät vielä kuitenkaan johtaneet mihinkään. Entisten rintamasotilaiden oloja ja niistä johtuvia tarpeita ei tunnettu. Puolueet eivät myöskään ulkopoliittisen varovaisuuden vuoksi uskaltaneet

nostaa veteraaneja esille omana erityisryhmänään.

Joulukuussa 1965 Rintamamiesveteraanien asunto- ja tukiliiton lähetystö esitti pääministeri Virolaiselle erityisen komitean asettamista tutkimaan rintamamiesten oloja. Tammikuussa 1966 valtioneuvosto asettikin kaksi komiteaa; toisen selvittämään sotien veteraanien asunto-ongelmia ja toisen heidän sosiaalisia olojaan. Haastatellut veteraanit arvioivat itse, että puolet heidän potemistaan sairauksista oli sodan aiheuttamia. Suurin osa heistä oli sitä mieltä, että sodan henkisen paineen aiheuttamat jäljet olivat voimakkaampia kuin fyysiset vammat. Sotaan ja taisteluihin liittyvät painajaisunet jatkuivat monella edelleen.

Eräänlaisena päänavauksena oli eduskunnan enemmistön vastoin hallituksen kantaa hyväksymä 100 000 markan määräraha vuoden 1966 tulo- ja menoarvioon sosiaalisin perustein jaettavaan ylimääräisiin rintamamies-, sotaeski- ja sotaorpojen eläkkeisiin. Valtioneuvosto poisti kuitenkin määrärahan vuoden lopulla valtion budjetista. Vuoden 1967 valtiopäivien avajaisissa presidentti Urho Kekkonen toivoi eduskunnalta myönteistä suhtautumista rintamamiesten eläkeasiaan.

Ylimääräisiä sotaeläkkeitä

Ylimääräiset sotaeläkkeet ja veteraanien kansaneläkeajan alentaminen säilyivät liittojen päällim-

Rintamamiehistä veteraaneja

Kun rintamamiehet ja -naiset ikääntyivät, heistä tuli **veteraaneja**. Sana veteraani tulee latinan sanasta *vetus*, joka tarkoittaa vanhaa. Veteraani-nimitystä käytetään myös eri alojen henkilöstä, jolla on huomattava määrä kokemusta; esim. veteraaniohjaaja tai veteraaniruheilija.

Yleisnimenä **sotiemme veteraaneista** käytetään usein sanaa **sotaveteraani**, joka kuitenkin viittaa Sotaveteraaniliiton jäseniin, eikä siten kata kaikkia veteraaneja. Vastaavasti **rintamamiesveteraani**-sana viittasi aikaisemmin Rintamamiesveteraaniliiton jäseniin, mutta liitto on muuttanut nimensä nykyään Rintamaveteraaniliitoksi. Lainsäädännössä oli jo aikaisemmin käytetty juuri **rintamaveteraani**-sanaa.

Lisäksi sotiemme veteraaneihin kuuluvat sotatoimialueella mm. lottina, sairaanhoitajina ja muissa tehtävissä palvelleet **rintamanaiset**. Pitää myös muistaa, että sotainvalideistamme 95 % on samalla veteraaneja.

Yhteisesti hyväksytty nimitys kaikille edellä mainituista on **"sotiemme veteraanit"**.

mäisinä tavoitteina. Vuoden 1968 valtion tulo- ja menoarvioon saatiin ensimmäisen kerran miljoona markkaa *"erittäin vaikeassa taloudellisessa asemassa olevien rintamasotilaiden ylimääräisiin sotaläkkeisiin"*. Määräraha oli veteraanien kannalta kuitenkin täysin riittämätön.

Sotaveteraaniliitto järjesti ensimmäisen suurmarssinsa 7. syyskuuta 1969 Helsingissä Kauppatorilta tuolloiselle Messuhallille. Marssiin ja sitä seuranneeseen suurkokoukseen osallistui 18 000 veteraania. Tarkoituksena oli vauhdittaa veteraaniasioiden, ennen muuta veteraanien eläke- ja asumisongelmien ratkaisua. Mars-

sin järjestäminen oli tuohon aikaan vielä jossakin määrin arveluttavaa. Se järjestettiin *"korkean tahon isällisistä varoituksista huolimatta"*, mutta vastoin ennakkoarvailuja *"Tehtaankatu pysyi hiljaisena"*. Neuvostoliiton suurlähetystö sijaitsi Tehtaankadulla.

Myös rintamamiesveteraanien liitto päätti samana syksynä järjestää joukkoesiintymisen, mutta veteraanien marssin sijasta liiton johto kokosi lokakuussa pääkaupunkiin maan eri puolilta 1 500 hengen luottamusmieslähetystön. Osallistujat jakaantuivat pienempiin ryhmiin, jotka kävivät esittämässä liiton näkemyksiä rintamaveteraaniasioiden parantamiseksi puoluetoimistoissa, eduskuntaryhmissä, valtioneuvostossa, yleisradiossa ja presidentin luona.

Ylimääräisiin sotaläkkeisiin varattu summa kasvoi vuonna 1970 jo viiteentoista miljoonaan markkaan, mutta silti määräraha riitti vain muutamalle tuhannelle hakijalle. Vuodesta 1974 ylimääräistä sotaläkettä maksettiin myös rintamapalvelukseen osallistuneille naisille.

Veteraanikerho eduskuntaan

Sotainvalidien Veljesliitto oli jo sodasta lähtien käyttänyt sotainvalidikansanedustajia säännöllisesti vaikutuskanavanaan päätöksentekijöihin. Vuoden 1966 eduskuntavaalien jälkeen Sotainvalidien Veljesliitto kutsui sotainvalidikansanedustajat neuvottelutulisuuteen Kaskisaaren kuntoutu-

mislaitokseen, jossa kansanedustajat päättivät perustaa Eduskunnan sotainvalidikerhon. Suurimmillaan sotainvalidikerhon jäsenmäärä oli vuosina 1972–1975 yhteensä 26 edustajaa. Kerhon toimintaan osallistuivat jollakin tavalla kaikki poliittiset ryhmät kommunistien vähemmistöstä perustuslaillisiin, vaikka kaikki eivät nimellisesti halunneet kuulua sotainvalidikerhoon.

Vuoden 1970 eduskuntavaaleissa valittiin kansanedustajiksi 70 rintamamiestä ja -naista, joista 43 oli Sotaveteraaniliiton jäseniä. Kesäkuussa 1970 perustettiin eduskuntaan veteraanikerho ja vuoden loppuun mennessä kerhoon olivat liittyneet lähes kaikki eduskunnan veteraanit. Kerhon päämääränä oli huolehtia siitä, ettei rintamasotilaitten asiaa tehty *”puoluepoliittiseksi pisteiden keruupolitiikaksi”* vaan että eduskunnassa pyritäisiin *”puoluerajat unohtaen”* ja yhteisvoimin *”löytämään keinot veteraanien oikeutettujen vaatimusten toteuttamiseksi”*.

1960- ja 1970-luvuilla eduskunnassa keskusteltiin paljon veteraanien asioista ja tehtiin lukuisia aloitteita. Eduskunta nähtiinkin veteraanimyönteisempänä kuin valtioneuvosto, joka valtiontalouden säästöihin vedoten jarrutti ja vesitti veteraanietuuksien laajentamista. Vaikka veteraaneilla oli eduskunnassa yhden kolmasosan määrävähemmistö, ei yhtenäinen esiintyminen veteraanien etujen ajamisessa onnistunut kovin hyvin. Kansanedustajien käsiä sitoivat tiukasti oman puolueen päätökset. Presidentti Kekkonen hajo-

tettua eduskunnan valittiin vuoden 1972 vaaleissa kansanedustajaksi enää 45 veteraania ja vuoden 1975 vaalien jälkeen määrä putoasi tästäkin puoleen.

Päättäjiin vaikuttaminen

Sotainvalidien Veljesliitto on ollut hyvin aloitteellinen sotilasvammalainsäädännön kehittämisessä. Sodan jälkeen sotilasvammalain kehittämisessä pääpaino oli vaikeavammaisten sotainvalidien korvausten parantamisessa. Painostus aloitettiin jo paikallistasolta alueen kansanedustajista. Liiton johto puolestaan kävi esittämässä sotainvalidien näkemyksiä eduskunnan valiokunnissa ja kutsui eduskuntaryhmiä vieraakseen erityisesti hoito- ja kuntoutuslaitoksiinsa voidakseen kertoa liiton kannan vireillä oleviin uudistuksiin.

Samalla tavalla toimivat 1960-luvulla myös uudet veteraanijärjestöt, mutta tuloksia saatiin paljon niukemmin. Tietysti yhtenä tärkeimpänä syynä oli mahdollisten edunsaajien suuri määrä. Sotilasvammalain mukaista elinkorkea saaneiden sotainvalidien määrä oli 1950–1980 -luvuilla alle 50 000 miestä ja naista, joista puolet oli vaikeavammaisia. Muita veteraaneja oli vielä satojatuhansia, kansaneläkelaitoksen arvion mukaan vuonna 1971 noin 410 000. Uudistusten läpimenoon sotainvalidien osalta vaikutti varmaan myös se, että sotainvalidihuolto oli samalla vammaishuoltoa eikä siten *”ulkopoliittisesti arveluttavaa”*.

Jatkuva sotilasvammalain uudistamisprosessi oli alkanut jo

1950-luvun lopulta lähtien toimia hyvin. Tämä koneisto toimi niin, että Sotainvalidien Veljesliitto teki aloitteita, valtion komiteat ja työryhmät tutkivat niitä ja antoivat mietintöjä, hallitus teki lakiesityksiä ja eduskunta hyväksyi lakeja. Ja kun laki oli saatu vahvistetuksi, Sotainvalidien Veljesliitolla oli jo uusi aloite lainsäädännön kehittämiseksi. Aloitteita tehtiin valmistelutyötä tekeville ministeriöille, mutta myös valtioneuvostolle. Tämä oli tehokkaampaa kuin veteraanikansanedustajien toivomusaloitteet, jotka harvoin johtivat lainsäädäntöön saakka. Muiden veteraanijärjestöjen toimintamuodot päättäjiin vaikuttamisessa kehittyivät ja 1970-luvulla alettiin saavuttaa myös enemmän tuloksia.

Maailman Veteraanijärjestö

Maailman Veteraanijärjestö, World Veterans Federation (WVF) perustettiin Pariisissa 24.–27. marraskuuta 1950. Sen perustivat toisen maailmansodan voittajavaltiot. Maailman Veteraanijärjestön perustamiskirjassa järjestön tarkoitusperiksi määriteltiin tukea kansojen vapautteen ja riippumattomuuteen perustuvan maailman rauhan ylläpitämistä, tukea Yhdistyneiden Kansakuntien toimintaa ja vahvistaa maailman veteraanien ystävyyssiteitä kansallisuuteen, varallisuuteen, rotuun tai uskontoon katsomatta.

Sotainvalidien Veljesliitto liittyi Maailman Veteraanijärjestön jäseneksi vuonna 1954. Tämän jäl-

keen Veljesliitolla on ollut runsaasti kansainvälisiä yhteyksiä. Suomessa kävi monia Maailman Veteraanijärjestön lähettämiä stipendiaatteja tutustumassa maamme sotainvalidihuoltoon, joka oli monessa suhteessa ainutlaatuista koko maailmassa.

Sotaveteraaniliitto ja Rintamamiesveteraanien asunto- ja tukiliitto saivat toukokuussa 1965 osallistua tarkkailijoina Maailman Veteraanijärjestön yleiskokoukseen. Sotaveteraaniliitto jätti heti kokouksessa jäsenanomuksensa ja hyväksyttiin vuonna 1967 järjestön jäseneksi. Rintamamiesveteraanien liitto hakeutui järjestöön vasta vuonna 1978 ja Rintamanaisten Liitto hyväksyttiin ensimmäisenä naisjärjestönä Maailman Veteraanijärjestöön vuonna 1985.

Sotavangit ry.

Sotavangit ry. perustettiin 15. toukokuuta 1969 Helsingissä. Perustavassa kokouksessa oli läsnä toista sataa entistä sotavankia. Sillä, että oma järjestö perustettiin vasta runsaat kaksikymmentä vuotta sotien jälkeen, on monia syitä. Tärkein niistä ehkä on sotavankeudessa eletty raskas aika, joka haluttiin kotiin päästyä ensin unohtaa.

Yhdistyksen tarkoituksena on valvoa vuosien 1939–1940 ja 1941–1945 sotiin osallistuneiden, ilman omaa syytään sotavankeuteen joutuneiden rintamamiesten ja heidän perheenjäsentensä yleisiä ja yhteisiä etuja. Jäseneksi on myös otettu Hyrsylän mutkassa, Suomussalmella ja Petsamossa talvisodan alussa sotavangeiksi jää-

neitä siviilejä. Sen sijaan sotien aikana vihollisen puolelle ”loikanneita” ei jäseneksi ole hyväksytty. Valtakunnalliselle yhdistykselle on vuosien kuluessa perustettu kaksitoista alaosastoa.

Toiminnan painopiste on ollut sosiaalisessa toiminnassa muun muassa jäsenten henkisen tasapainon tervehdyttäminen ja syyllisyyden tunteen poistaminen. Sotavangit ry:n aloitteesta on tehty kolme sotavankitutkimusta, joista ensimmäinen oli kysely elossa olevien sotavankien sosiaalisesta ja terveydellisestä tilasta ja 1970- ja 1980-luvuilla suoritetuissa sotavankitutkimuksissa on myös ollut terveystarkastus. Lähes kaikilla sotavangeilla on jonkinasteinen psyykinen sotavamma ja tämän heidän osaltaan on tunnustanut myös valtiovalta. Yhdistys lopetti toimintansa vuoden 2005 lopussa.

Naiset mukana veteraanityössä

Sotainvalidien Veljesliiton alaosastojen yhteyteen alettiin vuonna 1945 perustaa naisjaostoja, joiden tehtävänä oli tukea alaosaston huoltotyötä. Epävirallisia naistoimikuntia oli toiminut jo jatkosodan aikana. Kun Lotta Svärd -yhdistyksen toiminta loppui, moni paikallisyhdistyksissä aktiivisesti toiminut lotta siirtyi Sotainvalidien Veljesliiton naisjaostoihin jatkamaan työtä. Samalla naisjaostot saivat lahjoituksina runsaasti lottien kalustoa ja muuta omaisuutta.

Naisjaostot olivat mukana järjestämässä virkistystoimintaa, kä-

vivät tapaamassa sotasairaaloissa ja hoitolaitoksissa olevia sotainvalideja, tekivät kotikäyntejä sotainvalidiperheisiin ja osallistuivat varojenhankintaan. Sotainvalidipiireihin perustettiin naisjaostojen yhdyselimiksi naistoimikuntia. Valtakunnallinen Sotainvalidien Veljesliiton Naisjärjestö on ohjannut naisjaostojen ja naistoimikuntien työtä vuodesta 1953.

Naiset olivat mukana myös Sotaveteraaniliiton huoltotyössä, joskin alkuun järjestäytymättöminä. Valtakunnallinen Suomen Sotaveteraanien Naiskeskustoimikunta perustettiin vuonna 1968 Seinäjoella. Naiskeskustoimikunnan alaisuudessa toimivat sotaveteraanipiirien naistoimikunnat ja niiden alaiset sotaveteraaniyhdistysten naisjaostot. Naisjaostojen työssä on mukana sekä sotaan osallistuneita että muita naisia. Vuonna 1982 keskustoimikunta rekisteröitiin nimellä Suomen Sotaveteraaniliiton Naisjärjestö ry.

Myös Rintamamiesveteraanien liiton osastoihin perustettiin vuodesta 1966 lähtien naisjaostoja, joiden tehtävänä oli tukea miesten toimintaa. Vuonna 1973 perustettiin Rintamamiesveteraanien liiton naistoimikunta.

Rintamanaisille oma liitto

Liiton perustamista rintamalla palvelleille naisille ajoi erityisesti kansanedustaja Kerttu Hemmi Pohjois-Pohjanmaalta. Hän oli vuodesta 1970 ollut eduskunnassa hyvin aktiivinen rintamanaisien ja rintamamiesten asioiden

ajaja ja ollut vuonna 1970 perustamassa Pohjois-Pohjanmaan Rintamanaiset -yhdistystä. Samana vuonna perustettiin myös Helsingin ja Uudenmaan Rintamanaiset ry.

Rintamanaisten oman liiton perustaminen ei kuitenkaan ollut ongelmatonta, sillä sitä vastustettiin poliittisesti ja järjestöllisesti. Vastustajat vetosivat jopa Moskovaan, todeten, ettei välirauhansopimuksen mukaisesti lakkautettua Lotta Svärd -järjestöä voisi perustaa uudelleen. Naiset kysyivät, kuinka miesten veteraanijärjestöt oli voitu perustaa, vaikka niihin kuului entisiä suojeluskuntalaisia. Naisten liittoa vastustettiin myös sillä, ettei veteraaniliittojen määrää saisi enää kasvattaa. Naiset voisivat hyvin liittyä miesten liittoihin. Kielteisesti naisten oman liiton perustamiseen suhtautuivat

myös eräät Sotaveteraaniliiton johtohenkilöt, jotka katsoivat, että Sotaveteraaniliiton oma naisjärjestö voisi hoitaa myös naisten etujen ajamisen. Rintamamiesveteraanien liitossa ei samanlaista vastustusta ollut.

Rintamanaisten Liitto perustettiin hotelli Helsingissä 21. syyskuuta 1980. Liiton puheenjohtajaksi valittiin Pohjois-Karjalan Rintamanaiset ry:n puheenjohtaja, kansanedustaja Lea Sutinen Pohjois-Karjalasta. Liiton tarkoituksena on olla maan rintamanaisten yhdistyksenä, toimia jäsenyhdistystensä jäsenten etujärjestönä, valvoa heidän yhteisiä, yleisiä, sosiaalisia ja oikeudellisia etujaan sekä avustaa taloudellisissa vaikeuksissa olevia jäseniään mahdollisuuksien mukaan sekä tehdä yhteistyötä muiden veteraanijärjestöjen kanssa.

Rintamanaisten Liiton lipun naulaaminen hotelli Helsingissä. Kuvassa liiton hallitus – oik. Lea Sutinen, Kerttu Hemmi, Maila Mikkola, Tilda Viinikanoja, Eila Kuitunen, Kyllikki Kuokkanen, Birgitta Ulonen, Aili Härkälä, Sipi Tilus ja Elsa Kyntäjä.

Aluksi Rintamanaisten Liittoon suhtautui penseästi myös Suomen Naisten Huoltosäätiö (nyk. Lotta Svärd säätiö), joka katsoi itse edustavansa lottia. Säätiö on myöhemmin monin tavoin tukenut liiton toimintaa. Myös suhteet Sotaveteraaniliittoon ja sen naisjärjestöön ovat muodostuneet hyväksi. Rintamanaisten Liiton jäseniä on jäsenenä ja toimii myös Sotainvalidien Veljesliitossa, Sotaveteraaniliitossa ja Rintamaveteraani liitossa. Enimmillään Rintamanaisten Liitossa toimi 32 jäsenyhdistystä.

Valtiovallan mukaantulo

Rintamasotilastunnus

1970-luvun alussa käytiin suomalaisessa sosiaalipolitiikassa keskustelua siitä, pitikö ylipäätään veteraanien sosiaaliturvaa kehittää erikseen vai kohenisiko heidän asemansa sosiaalipolitiikan yleisen kehittymisen mukana. Vastavasti eräät tahot halusivat myös sotainvalidien sosiaali- ja terveyspalvelut hoidettaviksi yleisten palvelujen avulla. Sotainvalidien Veljesliitto sai kuitenkin nämä vaatimukset torjuttua ja sotilasvammalain kehittäminen on jatkunut ja jatkuu edelleen.

Koko veteraanijoukon lakisäästeisten etujen lisääminen edellytti, että ensin määriteltäisiin virallisesti käsite ”rintamasotilas”. Alkujaan rintamasotilaan määritelmä oli tarkoitus rajata koskemaan vain jalkaväkirykmentissä tai vastaavassa muodostelmassa sotatoi-

miin osallistuneita. Tämä oli myös Rintamamiesveteraanien liiton kanta, kun Sotaveteraaniliitto kannatti laajempaa tulkintaa. Lähinnä käytännön syistä kuitenkin päädyttiin laajempaan käsitteeseen. Rintamasotilaalla tarkoitettiin henkilöä, joka vuosien 1939–1945 sotien aikana osallistui puolustusvoimien joukoissa varsinaisiin sotatoimiin reserviläisenä, nostomiehenä, vapaaehtoisena tai vakinaisessa palveluksessa. Sotatoimiin osallistuneeksi katsottiin henkilö, joka todistettavasti oli osallistunut taisteluihin tai palvelut rintamavastuussa olleen sota-toimiyhtymän joukoissa tai sen alueella taikka kotialueella ilmatorjunta- tai rannikkjoukoissa, merivoimien alusyksiköissä tai ilmavoimien lentoyksiköissä.

Rintamasotilastunnusten jako alkoi huhtikuussa 1970 ja päättyi vuoden 1994 lopussa. Jasta vastasi puolustusministeriön nimetty Rintamasotilastunnusasiain neuvottelukunta. Tunnus myönnettiin myös Saksan joukoissa palvelleille suomalaisille SS-miehille ja suomalaisille Ruotsin kansalaisuuden saaneille. Kaikkiaan tunnuksia myönnettiin yli 450 000. Ulkomaalaisille vapaaehtoisille jaettiin vuosina 1992–1994 yhteensä 1 800 **ulkomaalaisen rintamasotilastunnusta**. Rintamamiesveteraanien liitto muutti vuonna 1975 sääntöjään siten, että liiton varsinaiseksi jäseneksi pääsivät sen jälkeen vain rintamasotilastunnuksen saaneet miehet.

Vuonna 1978 myönnettiin myös sotaan osallistuneille naisille erillinen **rintamapalvelustunnus**. Tunnus myönnettiin naisille, jot-

ka olivat rintamapalveluun verrattavissa tehtävissä rintamavastuussa olleen sotatoimiyhtymän alueella. Vuoteen 1996 mennessä rintamapalvelustunnus myönnettiin kaikkiaan yli 68 000 naiselle. **Rintamatunnuksen** on voinut hakea henkilö, joka vuosien 1939–45 sotien aikana on työvelvollisuuslain nojalla osallistunut **linnoitusrakentajana** puolustusvoimien linnoitusrakentajajoukoissa rintamavastuussa olleen sotatoimiyhtymän alueella. Rintamatunnuksia myönnettiin vuoden 1994 loppuun mennessä 3 000. Näiden vuosien 1939–1945 sotiin liittyneiden tunnusten lisäksi myönnettiin vuoden 1918 sotaan osallistuneille 800 **veteraanitunnusta**.

Rintamasotilaseläke

Ylimääräiset sotaeläkkeet eivät perustuneet lakiin, vaan valtio-neuvosto päätti vuosittain vahvistettavista määrärahoista. Rintamamiesten sosiaalietukomitea katsoi rintamaolojen fyysisesti ja henkisesti kuluttavina vaikuttaneen työkykyä alentavasti ja toimeentuloa heikentävästi. Komitea ehdotti jo vuonna 1967 rintamasotilaseläkettä ja erityistä rintamasotilalisää. Vasta vuonna 1971 ylimääräisten sotaeläkkeiden rinnalle saatiin ehdoiltaan hyvin tiukka rintamasotilaseläkelaki, jonka mukainen eläke oli tuloista ja omaisuudesta riippuvainen. Tavoitteena oli turvata sellaisten pienituloisten veteraanien toimeentulo, joilla ei ollut vielä oikeutta kansaneläkkeeseen. Rintamasotilas-

eläkettä alettiin maksaa 55-vuotta täyttäneille rintamasotilaille varhaiseläkeluonteisena etuutena.

Veteraanit pettyivät lakiin ja vaativat siihen heti muutoksia. Jälkeenpäin tarkasteltuna veteraanien kannalta kuitenkin oli tärkeintä saada laki säädetyksi. Sen antamia etuuksia pystyttiin myöhemmin parantamaan. Vuonna 1974 korjauksia etuuksiin yritettiin tuloksetta saada veteraaniliittojen yhteisellä aloitteella eduskunnassa. Rintamamiesveteraanien liitto keräsi 127 000 nimen rintamamiesadressin, joka luovutettiin kesäkuussa 1974 pääministeri Kalevi Sorsalle. Syyskuussa 1975 Sotaveteraaniliitto järjesti – vauhdittaakseen veteraanien etuuksien saamista – jälleen suurmarssin, johon osallistui yli 22 000 veteraania. Rintamasotilaseläkelakiin saatiin täysremontti kuitenkin vasta vuonna 1977.

Rintamalisät

Rintamasotilaseläkkeen kanssa samanaikaisesti toteutettiin myös rintamalisä. Rintamasotilalle, joka oli jo siirtynyt kansaneläkkeelle, alettiin vuodesta 1971 maksaa rintamalisää (alun perin rintamasotilalisää). Lisä oli tiukasti tarveharkintainen ja edellytti, että veteraani sai kansaneläkkeen tukiosaa. Heinäkuusta 1977 rintamalisää alettiin maksaa kaikille rintamasotilastunnuksen saaneille kansaneläkkeen saajille 41 markkaa kuukaudessa. Vuonna 1981 rintamalisä laajennettiin koskemaan rintamapalvelustunnuksen saaneita naisia ja vuodes-

Korsuveljesten Kuntosäätiö

Kesäkuussa 1974 aloitti toimintansa Laukaassa erityisesti veteraaneille tarkoitettu kuntoutuslaitos Peurunka. Sen rakentaja ja ylläpitäjänä oli Korsuveljesten Kuntosäätiö, joka vuonna 1975 muutti nimensä Kuntoutumis- ja liikuntasäätiö Peurungaksi. Sen tarkoituksena oli toiminnassaan ottaa erityisesti huomioon rintamavastuussa palvelleiden rintamamiesten, naisten ja sotainvalidien tarpeet.”

Sotainvalidi-lehti 6/1976.

ta 1985 rintamalisää maksettiin myös Suomessa asuvalle ulkomaan kansalaiselle (paluumuuttajat Ruotsista) ja ulkomailla asuville veteraaneille vuodesta 1989 lähtien.

Rintamalisäjärjestelmän kehittyminen sotavuosien vuoksi puutteelliseksi jääneen eläketurvan korvauksesta tunnustusluontoiseksi etuudeksi toi paineita kompensoida alkuperäisiä korvaustavoitteita muilla keinoin. Erityisesti työeläkettä vailla olevien ja pientä työeläkettä saavien veteraanien eläketurva koettiin edelleen riittämättömäksi. Heille alettiin maksaa ylimääräistä rintamalisää. Laskennallinen täysimääräinen ylimääräinen rintamalisä määriteltiin siten, että se hyvittäisi kolmen vuoden rintamapalvelusajasta aiheutuvan puuttuvan eläketurvan. Ylimääräinen rintamalisä tuli asteittain voimaan vuoden 1986 alusta alkaen. Vuonna 1991 asetetun toimikunnan mietinnön mukaisesti ylimääräinen rintamalisä tuli vasta Paavo Lipposen hallituksen talvisodan päättymispäivänä 13. maaliskuuta 2000 tekemän esityksen myötä.

Veteraanikuntoutus alkaa

Kun rintamasotilaseläkelaillo oli saatu veteraaniasioiden lainsäädäntö alulle, ryhdyttiin veteraaniliitoissa kiinnittämään huomiota myös veteraanien muihin ongelmiin. Rintamaveteraanien ilmaiset terveystarkastukset alkoivatkin kansanterveyslain puitteissa terveystarkastuksissa 1970-luvun lopulla. Rintamaveteraanien kuntoutus alkoi vuonna 1977 ensin kokeiluluonteisena. Veteraanikuntoutuksessa otettiin mallia pari vuosikymmentä jatkuneesta sotainvalidien kuntoutuksesta, joka oli nimenomaan ”toimintakykyä ylläpitävää”.

Valtion tulo- ja menoarviossa varattiin vuosittain veteraanikuntoutukseen erillinen määräraha. Vuonna 1983 säädettiin laki rintamaveteraanien kuntoutuksesta, mutta kuntoutettavien määrä riippui edelleen vuosittaisesta määrärahasta. Vasta viime vuosien veteraanikuntoutusmäärärahan korotukset ja rahoituksen osoittaminen Ray:n tuotoista ovat paremmin mahdollistaneet pääsyn vuosittaiseen kuntoutukseen.

Kuntoutus alkoi Sotainvalidien Veljesliiton laitoksista, mutta se laajeni 1970-luvulla kylpylähotellityyppisiin laitoksiin, joissa viihdetarjonta oli kuntoutuksen ohella tärkeällä sijalla. Sotainvalidien sairaskotiverkosto – 21 laitosta eri puolille maata – rakennettiin valtion ja Ray:n tuella pääosin 1980-luvulla. Vuosituhannen vaihteessa sotainvalidi- ja veteraanikuntoutusta tarjosi jo lähes 80 laitosta.

Rintamaveteraaniasian neuvottelukunta

Kansanedustaja, rintamanainen Kerttu Hemmi teki syksyllä 1978 eduskunnassa raha-aloitteen veteraanien neuvottelukunnan perustamiseksi. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön yhteyteen perustettiin vuonna 1979 rintamaveteraani-asiain neuvottelukunta, jonka tarkoituksena on esitysten ja aloitteiden tekeminen, lausuntojen antaminen ja toimiminen yhdyssiteenä valtiovallan ja veteraanijärjestöjen välillä. Kaikki kolme olemassa olevaa veteraanijärjestöä ja perusteilla ollut Rintamanaisten Liitto saivat neuvottelukuntaan edustajansa. Ministeriöstä nimettiin kolme jäsentä ja viidestä suurimmasta puolueesta yksi jäsen kustakin. Sittemmin neuvottelukuntaan tuli myös Suomen Kuntaliiton sekä tapaturmaviraston (myöh. Valtiokonttorin) edustus. Kaatuneitten Omaisten Liitto on ollut asiantuntijajäsenenä 1980-luvulta lähtien. Myöhemmin veteraani-asiain neuvottelukuntia perustettiin myös läänitasolle ja kuntiin. Lääni- neuvottelukuntien puheenjohtajina ovat olleet maaherrat, mikä on osaltaan lisännyt niiden arvovaltaa.

Veteraanijärjestöjen painoarvoa nosti se, että ne saivat neuvottelukunnan myötä sillanpääaseman valtionhallinnossa. Tämä sai järjestöt kokoamaan voimansa yhteen ja toimimaan valtiovaltaan päin entistä yhtenäisemmin. Jo vuonna 1980 rintamaveteraani-asiain neuvottelukunta valmisteli ja esitti ministereille lukuisia ve-

Veteraani presidentiksi

Vuonna 1982 valittiin tasavallan presidentiksi Mauno Koivisto, pääministeri ja Suomen Pankin pääjohtaja. Hänen valintansa maan korkeimpaan virkaan teki mielenkiintoiseksi muun muassa se, hän oli palvellut kolmatta vuotta jatkosodassa tavallisena rivimiehenä JR 35:ssä ja Osasto Törnissä. Veteraanit odottivatkin häneltä tukea etujensa ajamisessa.

teraanilainsäädännön kehittämisesityksiä. Kun näitä esityksiä ei ollut hallituksen tulo- ja menoarvioehdotuksessa, kävivät kaikki neljä veteraanijärjestöä syksyn alussa jättämässä yhteisen vetoomuksensa eduskuntaryhmille. Veteraanien yksimielinen ja yhteinen esiintyminen tehosi ja budjettiin saatiin monia veteraaneja koskevia parannuksia. Neuvottelukunta on ollut toimiva vaikutuskanava järjestöjen ja viranomaisien, erityisesti veteraanietuuksista vastaavan sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön välillä.

Rintamaveteraanien varhaiseläke

Rintamaveteraani-asiain neuvottelukunnan valmistelutyöllä ja veteraanijärjestöjen yhteistyöllä saatiin myös yli 10 vuotta vireillä ollut veteraanien varhaiseläkeasia tyydyttävään ratkaisuun. Tosin kymmenen vuoden kuluessa ”*aika oli hoitanut*” pääosan sotainvalideista ja muista veteraaneista eläkkeelle ilman varhaiseläkelakia. Rintamaveteraanien varhaiseläkelaki tuli voimaan heinäkuussa 1982.

Lain mukaan oikeus varhaiseläkkeeseen oli Suomessa asuvalla rintamaveteraanilla, jolla oli 15 viimeisen vuoden aikana työeläkelakien mukaista palvelusaikaa vähintään 10 vuotta. Rintamaveteraaneilta edellytettiin vähintään kahden vuoden rintamapalveluksen lisäksi, että hän oli vähintään 58-vuotias ja että hänen työkykynsä oli sairauden tai vamman vuoksi pysyvästi alentunut siten, että se olennaisesti häytti työntekoa. Lisäksi edellytettiin, että hän oli ollut pitkähkön ajan ennen varhaiseläkkeen alkamista rasittavassa työssä. Vähintään 30 prosentin haatta-asteen sotainvalidit pääsivät varhaiseläkkeelle ilman edellä mainittuja edellytyksiäkin. Veteraanien varhaiseläkkeellä oli vuonna 1986 enimmillään yhtä aikaa noin 8 600 henkilöä.

Veteraanietuuksia myös naisille

Rintamanaisten Liitto otti tavoitteekseen saada naisille samat sosiaaliset edut kuin miesveteraaneilla oli.

Työ oli aloitettu jo ennen liiton perustamista. Eduskuntaaloitteita tekivät muun muassa rintamalla lottina palvelleet naiskansanedustajat. Vuonna 1974 pääsivät rintamalla palvelleet naiset ylimääräisten sotaeläkkeiden piiriin.

Veteraanietuudet edellyttivät naisille omaa veteraanitunnusta. Rintamasotilastunnus ei viranomaisten tulkinnan mukaan voinut koskea naisia. Teknisenä ongelmana nähtiin se, että naisilla ei ollut sotilaspassia, johon tunnuksesta kertovan leiman olisi voinut lyödä. Ongelma ratkaistiin rintamapalvelustunnuksella, joka myönnettiin rintamapalveluksessa olleille naisille. Rintamanaiset pääsivät vuodesta 1979 lähtien rajoitetusti myös kuntoutukseen ja myöhemmin he ovat tulleet kuntoutuksessa samaan asemaan miesveteraanien kanssa.

Vuonna 1979 perustettu rintamaveteraaniasiain neuvottelukunta antoi naisille tasavertaisemmat mahdollisuudet ajaa omia etujaan. Rintamanaiset saivat uusia veteraanietuuksia seuraavasti:

Vuodesta 1974 Ylimääräiset sotaeläkkeet	(miehille 1968)
Vuodesta 1979 Veteraanikuntoutus	(miehille 1977)
Vuodesta 1981 Rintamalisä	(miehille 1971)
Vuodesta 1982 Rintamasotilaseläke	(miehille 1971)
Vuodesta 1982 Rintamaveteraanien varhaiseläke	(miehille 1982)
Vuodesta 1986 Ylimääräinen rintamalisä	(miehille 1986)
Vuodesta 1992 Hammashuolto	(miehille 1992)

Rintamanaisten Liiton toiminta alkoi nopeasti tuottaa tuloksia. Rintamalisä ja rintamasotilaseläke saatiin naisille, mutta noin kymmenen vuotta miehiä myöhemmin.

Rintamaveteraanien varhaiseläke ja ylimääräinen rintamalisä sen sijaan koskivat alusta lähtien myös rintamanaisia.

KANSALLINEN VETERAANIPÄIVÄ

VETERAANIEN ARVOSTUS ESILLE

Kuva: Bengt Andersson

Veteraanit saivat 1960- ja 1970-luvun alussa kuulla moitteita, että *“oli oma vikanne, kun sinne menitte”*. Suomen kansan suuri enemmistö ei kuitenkaan ole koskaan ajatellut näin. Veteraanien arvostus alkoi kasvaa jo ennen 1990-luvun vaihteen suuri mullistuksia Neuvostoliitossa, Baltian maissa ja Itä-Euroopassa. Viimeistään silloin, kun Baltian maat itsenäistyivät ja itänaapurimme tunnisti ampuneensa Mänilän laukaukset, puolustusotamme sai oikeutuksensa.

Häviäjistä voittajia

1980-luvulle tultaessa oli veteraanien arvostus selvästi kohonnut suomalaisessa yhteiskunnassa. Tästä osoituksena oli valtiovallan mukaantulo rintamaveteraanien eläke- ja kuntoutusasioiden hoitamiseen. Rintamaveteraaniasiain neuvottelukunnan nimittäminen vuonna 1979 virallisti veteraaniasioiden hoidon valtion hallinnossa ja antoi veteraanijärjestöille mahdollisuuden vaikuttaa lainsäädäntötyöhön.

Rintamamiesten omien järjestöjen uusi tuleminen tapahtui 1960-luvulla, mutta aluksi toimittiin *”kieli keskellä suuta”*. Ensin hoidettiin aseveljien asunto-asioita ja autettiin puutteeseen joutuneita. 1970-luvulla veteraanijärjestöjen painostuksella saatiin heikompiosaiset rintamamiehet yhteiskunnan tuen piiriin. 1980-luvun vaihteessa valtiolta oli virallistanut veteraanien erityisaseman yhteiskunnassa.

Veteraaniasioilla osattiin jo 1970-luvulla tehdä myös politiikkaa. Suomen Maaseudun Puolueen puheenjohtaja Veikko Vennamo, joka oli sotien jälkeen henkilöitynyt siirtoväen ja rintamamiesten asuttajana, otti vaalipuheitensa yhdeksi teemaksi veteraanit ja vaati hallitukselta suuria ja kalliita uudistuksia veteraanien hyväksi. Potentiaalisia äänestäjiä oli veteraanien omaiset mukaan lukien satojatuhansia, ja Vennamo saiikin 1970-luvulla huomattavia vaalivoittoja *”köyhän kansan asialla”*. Tämä ei tietenkään sopinut valta- puolueille, jotka myös alkoivat ottaa veteraaniasioita ohjelmiinsa

vähentääkseen Vennamon kannatusta. Ulkopoliittisestikaan veteraaniasia ei enää ollut yhtä arkaluontoinen, kun vuonna 1985 Neuvostoliiton johtoon tuli liennyttä kansainvälisissä suhteissa kannattava Mihail Gorbatsšov.

Sotiemme rintamamiehet ja naiset olivat vaienneet vuosikymmeniksi omista ja sotiin liittyvistä asioista. Suomi oli *”hävinnyt”* sodan ja hyvien naapurisuhteiden vuoksi viranomaiset kehottivat pitämään *”matalaa profiilia”*. Sen sijaan nämä miehet ja naiset jälleenrakensivat maata, maksoivat sotakorvauksia ja asuttivat siirtoväen. He tiesivät, että häviöstä huolimatta Suomi oli käynyt oikeutettua puolustussotaa ja sen sodan he olivat voittaneet. Tämän tiesi ja tunnusti valtaosa suomalaisista, vaikka sillä ei haluttu *”elämöidä”*.

Tammenlehvä-tunnus

Sotien veteraanit olivat jo pitkään toivoneet valtiovallan julkista tunnustusta. Sotaveteraaniliiton johto esitti syksyllä 1983 puolustusvoimain komentajalle, kenraali Lauri Sutelalle, että ainakin miehistöön ja aliupseeristoon kuuluneet rintamaveteraanit ylennettäisiin seuraavaan sotilasarvoon tai kaikille rintamasotilas- tai rintamapalvelustunnuksen saaneille myönnettäisiin valtion kunniamerkki. Kenraali Sutela ja hänen jälkeensä komentajaksi tullut kenraali Jaakko Valtanen suhtautuivat myönteisesti veteraanien palkitsemiseen. Kävi kuitenkin heti selville, että lainsäädäntö esti re-

serviin kuulumattomien veteraanien ylentämisen. Satojen tuhansien kunniamerkkien myöntäminen ei myöskään tullut kysymykseen muun muassa siitä syntyvien kustannusten vuoksi.

Asian valmistelu jatkui keväällä 1985 puolustusministeriössä ja pääesikunnassa, joissa selvitettiin vaihtoehtoina ansio- tai rintamerkkiä.

Rintamerkiksi esitettiin ensin sodanaikaisen tuntolevyn muotoista pienoistuntolevyä, jossa olisi ollut vuosiluvut 1939–1945. Veteraanit hylkäsivät tämän ”kuolemanprikaan” suorastaan sopimattomana. Vapaudenristin Ritarikunnan sihteerin, kenraaliluutnantti Wilhelm Stewenin ehdotuksesta rintamerkiksi valittiin tammenlehvä, joka on antiikin ajoista lähtien ollut urhoollisuuden vertauskuva ja jota Suomessa käytetään Vapaudenristin kunniamerkeissä tunnuskuviona.

Tammenlehvämerkki julkistettiin itsenäisyyspäivänä 1985 ja ensimmäinen merkki luovutettiin presidentti Mauno Koivistolle 21. huhtikuuta 1986. Veteraanimerkkiä ovat oikeutettuja käyttämään kaikki rintamasotilas- tai rintamapalvelustunnuksen saaneet mie-

Puvun rintamukseen kiinnitettävä hopeanvärinen tammenlehvämerkki

het ja naiset. Merkin jakelun ympäri maata hoitivat sotilaspiirit, ja vuoden 1986 loppuun mennessä oli jo jaettu 210 000 Tammenlehvää.

Vaatimattomasta ulkonäöstään huolimatta Tammenlehvästä tuli arvostettu ja hyväksytty, kaikkia sotiemme veteraaneja yhdistävä tunnus. Yhteiskunnallisen ilma- piirin muuttuminen on vuosien kuluessa vain lisännyt merkin ja sitä kautta veteraanisukupolven arvostusta kansalaisten keskuudessa.

Pääministeri ottaa arvostuksen esille

Vaikka veteraanien arvostus oli siis selvästi parantunut, tämän arvostuksen osoittaminen ennen kaikkea veteraaneille itselleen ei näkynyt yhteiskunnassa. Veteraanit toivoivat valtiovallalta lisäpääntöksiä, mutta eivät välttämättä halunneet pelkästään uusia taloudellisia etuja. He toivoivat selvempää, koko kansakunnan tunnustusta uhrauksilleen.

Antti Juutilaisen Tammenlehvän kansa -kirjassa todetaan, että on varsin vaikea selvittää, kuka toi ensimmäisenä esiin ajatuksen veteraanipäivästä. Todennäköisesti kuitenkin tuo henkilö oli sotiemme veteraani. Alkuvuodesta 1985 asiaa pohdittiin pääministeri, sosiaalidemokraattisen puolueen puheenjohtajan Kalevi Sorsan lähipiirissä. Kansan ja valtiovallan oli heidän mielestään muistettava ja pidettävä arvossa sodan kokeiden ikäpolvien työtä. Asiassa oli myös sen poliittinen puoli. Valtiontalouden niukkuuden vuoksi ei

Kalevi Sorsa TS 22.4.1997:

”Noina rintamamiespolitiikan kehittämisen vuosina (v. 1971 rintamasotilas-eläkelaki, v. 1982 varhaiseläkelaki, v. 1983 kuntoutuslaki) ihmettelin monesti, mikseivät jatkuvasti lisätytkään tukitoimet näyttäneet liennyttävän sitä katkeruutta, jota rintamamiesten piirissä tunnettiin.

Käsissäni olevien asiakirjojen syntyikaan (1985) vastaus suorastaan jysähti mieleeni. Eivät nämä miehet ja naiset olleet hakemassa pelkästään levennystä leipäänsä. He olivat antaneet Suomelle elämänsä parhaat vuodet ja siitä lahjasta muodostui heidän elämänsä dramaattisin kokemus, jota mikään muu ei ollut myöhemmin ylittävä. He olivat hakemassa kenties ennen kaikkea muuta, isänmaan puolustajan kunniaa, joka heiltä oli kielletty.”

ollut mahdollista luvata suuria uusia etuisuuksia näin suurelle äänestäjien joukolle. Toimet veteraanien arvostuksen lisäämiseksi olivat paljon helpompia.

Pääministeri Kalevi Sorsa otti veteraanien asuntoasiat esille tiedotusvälineille antamassaan uudenvuodentervehdyksessä vuonna 1986. Pääministeri totesi tervehdyksessään myös, että olisi väärin tarkastella veteraanien ja seniorikansalaisten asemaa vain sosiaalipoliittisena kysymyksenä. *”Yhteiskunta ja nuoremmat voivat myös saada heiltä paljon.”* Hänen mielestään ei siis ollut kysymys vain ikääntyvien sotavanhusten hoitamisesta, vaan veteraanien koko elämäntyön arvostamisesta.

Tammikuun lopulla pääministeri kutsui koolle yhteisneuvottelun, johon osallistui veteraanijärjestöjen edustajien lisäksi sosiaali- ja terveysministerit, opetusministerit ja sisäasiainministeri sekä Keskuskauppakamarin, Kaupunkiliiton ja Kunnallisliiton edusta-

jat. Osallistujat keskustelivat toimista, joilla valtio, läänit ja kunnat voisivat osoittaa arvostusta sotiemme veteraaneille. Tuosta tilaisuudesta on katsottu veteraanipäivähankkeen lähteneen liikkeelle.

Ehdotus veteraanipäivän vietosta

Yhteisneuvottelun jälkeen veteraanijärjestöt laativat 27. helmikuuta 1986 yhdessä muistion, jonka järjestöjen edustajat luovuttivat pääministeri Kalevi Sorsalle. Muistiossa esitettiin *”näkemystä toimenpiteiksi, joilla voitaisiin kohottaa veteraanien työn ja uhrin arvostusta yhteiskunnassa”*. Yhtenä ehdotuksena oli, että valtioneuvosto julistaisi huhtikuun 27. päivän kansalliseksi veteraanipäiväksi ja yleiseksi liputuspäiväksi. Valmistelussa oli esitetty veteraanipäiväksi myös talvisodan päätymispäivää 13. maaliskuuta, mutta koko sodan päättymispäivää ja rauhan alkamisen ajankohtaa pidettiin yleisesti parempana. Veteraanipäivän juhlia tulisi muistion mukaan järjestää niin valtakunnallisesti kuin lääni- ja kuntatasolla.

Rintamaveteraaniasiain neuvottelukunta käsitteli veteraanijärjestöjen muistiota ja laati 22. huhtikuuta 1986 asioista oman muistionsa veteraanien arvostuksen lisäämiseksi. Neuvottelukunta korosti veteraanijärjestöjen tavoin veteraaneja koskevan tiedon lisäämistä nuorisokasvatuksessa. Tavoitteena oli antaa mahdolli-

simman objektiivinen kuva veteraanien elinoloista, kiinnittää huomiota veteraani-ikäluokkien merkitykseen maan jälleenrakentamisessa ja painottaa rauhan säilymisen välttämättömyyttä sodasta saatujen kokemusten pohjalta.

Veteraanipäivän valmistelut liikkeelle

Asia eteni nopeasti, sillä jo 30. huhtikuuta valtioneuvosto päätti nimetä huhtikuun 27. päivän kansalliseksi veteraanipäiväksi. Hankkeella oli mitä ilmeisemmin pääministerin vahva tuki. Päätös tehtiin mahdollisimman korkealla tasolla, jotta sekin nostaisi veteraanien arvostusta. Ensimmäisen veteraanipäivän valmistelut annettiin Suomen itsenäisyyden 70-vuotisjuhlatoimikunnalle, joka asetti tapahtumaa valmistelemaan veteraanipäivän järjestelyjaoston puheenjohtajanaan entinen arkkipiispa Mikko Juva. Hän oli toiminut sodassa sekä rintamaupseerina että kenttäpappina.

Ensimmäisen veteraanipäivän päätapahtuman juhlapaikaksi valittiin Lahden suurhalli, koska Helsingissä ei ollut riittävän isoja tiloja vapaana. Järjestelyjaoston jäseniksi kutsuttiin veteraaniliittojen puheenjohtajat Uki Voutilainen (Sotainvalidien Veljesliitto), Simo Kärävä (Suomen Sotaveteraaniliitto), Magnus Haaksalo (Rintamamiesveteraanien liitto) ja Laine-Maire Kyöstilä (Rintama-naisten Liitto) sekä Kaatuneitten Omaisten liiton puheenjohtaja Osmo Kalliala, Sotavangit ry:n

puheenjohtaja Erkki Aukio, rintamaveteraaniasiain neuvottelukunnan puheenjohtaja Pekka Pit-sinki, Puolustusvoimien komentopäällikkö kenraalimajuri Erkki Rannikko ja Lahden kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Väinö Saario. Järjestelytoimikunnan sihteerinä toimi Veljesliiton järjestöpäällikkö Kalevi Rätty.

Neljän veteraaniliiton toiminnanjohtajien neuvonpidossa laadittiin suunnitelma ensimmäisen veteraanipäivän vietosta valtakunnallisesti sekä lääni- ja kuntatasolla. Veteraanipäivän vietto oli jo pitkälle pohjustettu, kun järjestelyjaosto aloitti työnsä. Puolustusvoimat hyppäsi kenraaliluutnantti Erkki Rannikon mukaan tavallaan jo *”liikkeellä olevaan junaan”* tullessaan mukaan valmistelutyöhön. Lahti oli Puolustusvoimien kannalta sopiva juhlapaikka, sillä Hämeen Rykmentti pystyi auttamaan juhlan järjestelyissä muun muassa hoitamaan kymmenentuhannen veteraanin ruokailun. Lokakuussa 1986 veteraanipäivän työryhmä vahvisti veteraanipäivän vieton suuntaviivat.

Veteraanipäivän järjestelyissä pidettiin tärkeänä, että mahdollisimman monet veteraanit voisivat osallistua juhllisuuksien viettoon. Siksi toivottiin, että eri puolilla Suomea pidettäisiin, osittain jo edellisenä päivänä, lääni- ja kuntatason tilaisuuksia, joissa veteraanit olisivat kunniavieraita. Sisäasiainministeriö antoi ohjeita läänien maaherroille. Kunnille tuli ohjeita kaupunki- ja kunnallisliitoista. Erityisesti kehoitettiin varmistamaan nuorison osallistu-

minen veteraanipäivän viettoon ohjelman suorittajina ja vieraina. Järjestelyjaosto toivoi myös, että veteraanit ja veteraanipäivä huomioitaisiin oppilaitosten opetusohjelmissa.

Ensimmäisen veteraanipäivän päätapahtuma Lahdessa

Kansallista veteraanipäivää vietettiin ensimmäisen kerran maanantaina 27. huhtikuuta 1987. Veteraaneja oli elossa 320 000 miestä ja naista. Heidän keski-ikänsä oli 70 vuotta. Pysyvästi vammau-

tuneita sotainvalideja oli 43 000. Ennen päivän juhlallisuuksia Sotainvalidien Veljesliitto, Suomen Sotaveteraaniliitto ja Rintamamiesveteraanien liitto kutsuivat yhdessä tasavallan presidentti Mauno Koiviston kunniaveteraaniksi.

Päätapahtuma aloitettiin Lahden urheilukeskuksessa lipunnostolla, jota seurasi kenttähartaus pääkatsomon edessä. Saarnan piti piispa Jukka Malmivaara ja ortodoksisen rukoushetken kirkkohera Olavi Merras. Piispa Malmivaara lähetti seppelpartiot sankarihaudoille ja sotiemme muistomerkeille. Seuraavana ohjelmassa oli kenttärüokailu ja tutustuminen

Tasavallan presidentti Mauno Koivisto saapuu ensimmäiseen valtakunnalliseen veteraanipäivän pääjuhlaan 27. huhtikuuta 1987. (Kuva: Bengt Anderson)

Hämeen Rykmentin kalustonäytelyyn.

Koska ensimmäinen veteraanipäivän päätapahtuma oli osa Suomen itsenäisyyden 70-vuotisjuhlaa, suurhallin kattoon oli ripustettu seitsemänkymmentä Suomen lippua. Veteraanit ottivat heti juhlan omakseen, sillä paikalla oli 10 000 veteraania. Tilaisuus noudatti suurten isänmaallisten juhlien kaavaa musiikin lomittuessa puheiden väliin. Tervetuliaispuheen piti tohtori Mikko Juva, joka totesi omasta veteraanien sukupolvesta, että *”Emme me varmasti olleet sen ihmeellisempi, emme parempi emmekä huonompikaan sukupolvi kuin tätä maata asuneet edeltäjämme ja seuraajamme. Emme me itse ole valinneet syntymäaikaamme. Mutta historia valitsi meidät ja asetti kannettavaksemme ankarammat koettelemukset kuin millekään suomalaiselle sukupolvelle yli kahteensataan vuoteen.”*

”Eturivin kalkkikset ja jokapaikan julkkikset”

Juhlapuheen piti akateemikko Matti Kuusi, joka palveli jatkosodan aikana valistusupseerina Armas Kempin ja Adolf Ehrnroothin johtamassa Tyrjän rykmentissä. Matti Kuusen puhe valloitti juhlayleisön. Vaikka se sisälikin vakavia asioita, yleisö puhkesi useampaan kertaan myös nauruun ja aplodeihin. Hän käsiteli puheessaan muun muassa oman sukupolvensa nuoruutta, talvisodan ihmettä, eri ikäluokki-

Akateemikko Matti Kuusi piti ikimuistettavan juhlapuheen ensimmäisessä veteraanipäivän pääjuhlassa Lahdessa. (Kuva: Bengt Anderson)

en tappioita viime sodissa, kaatuneita ja sotainvalideja, jälleenrakennusta, Ruotsiin muutttoa, kahden veteraanijärjestön kilpailua, veteraanien palvelutaloja. Puhetta on lainattu jo aiemmin tässä kirjassa.

Veteraanipäivästä Kuusi totesi, että elinkelpoisen merkkipäivän pitää erottua merkkipäivien tungoksesta. *”Meistä veteraaneista riippuu, mitä tästä perinteestä kehittyy. Sitäkö vain, että eturivin kalkkikset kerran vuodessa kootaan kuuntelemaan jokapaikan julkkisten höpinöitä? Vai saavatko veteraanit eri puolilla Suomea aikaan elävän tapahtuman, sellaisen joka ei toistele itsenäisyyspäivän eikä maaliskuun kolmannentoista*

kuvioita, mutta ei myöskään edellisen veteraanipäivän nuotteja?

Valtiovallan tervehdysten esitti viimeinen veteraanipolven puolustusministeri Veikko Pihlajamäki ja Puolustusvoimien tervehdysten viimeinen veteraanisukupolven edustaja Puolustusvoimain komentajana, kenraali Jaakko Valtanen. Tasavallan presidentti Mauno Koivisto – viime sotiemme veteraani – kunnioitti tilaisuutta läsnäolollaan, mikä varmasti oli erittäin tärkeää muille veteraaneille. Tasavallan presidentti myönsi ensimmäisenä veteraanipäivänä 1 000 Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan 1. luokan mitalia sellaisille veteraaneille, joita ei aikaisemmin ollut palkittu ritarikuntiemme kunniamerkeillä.

Veteraanit olivat tyytyväisiä omaan juhlapäiväänsä, vaikkakin

se monen mielestä tuli liian myöhään. Veteraanijärjestöt lähettivät juhlapäivän jälkeen kiitokset pääministeri Kalevi Sorsalle ja hänen hallitukselleen. Ensimmäisen veteraanipäivän päätapahtuman muistoksi on Lahden urheilukeskukseen pystytetty ”Eläköön Suomi”-muistomerkki.

Veteraanipäivä sai laajaa ja myönteistä julkisuutta tiedotusvälineissä. Maaherrat järjestivät läänikohtaiset vastaanotot veteraanikutsuvieraille edellisenä päivänä. Myös monissa kunnissa vietettiin jo ensimmäistä veteraanipäivää tapaamisten ja kahvitilaisuuksien merkeissä ja kouluissa kävivät veteraanit kertomassa sodanaikaisista kokemuksistaan. Veteraanipäivän tilaisuuksia järjestivät myös ulkomailla olevat sotiemme veteraanit.

VETERAANIPÄIVÄT 1988–1996

Veteraanipäivien vietto jatkui Lahden ensimmäisen juhlan jälkeen ja valtioneuvosto asetti työryhmän valmistelemaan seuraavia juhlia. Päätapahtumiin osallistui tuhansia veteraanisukupolven miehiä ja naisia. Päivän vietto levisi myös kuntiin, mikä antoi kaikille veteraaneille mahdollisuuden juhlia omaa päiväänsä.

Kansallisen veteraanipäivän työryhmä

Ensimmäisen veteraanipäivän aikoihin suunniteltiin, että Lahden kaltaisia suuria valtakunnallisia päätapahtumia vietettäisiin jatkossa viiden vuoden välein. Väli vuosina päätapahtuman oli tar-

koitus kiertää maakunnissa paikallisena juhlana ja alustavasti oli ajateltu seuraavaksi pitopaikaksi Rovaniemeä. Juhla järjestettiin Rovaniemellä, mutta ”välivuotta” siitä ei tullut.

Itsenäisyyden juhluvuoden organisaatioon kuulunut ensimmäisen veteraanipäivän järjestelyjasto päätti työnsä Lahden päätapahtuman jälkeen. Valtioneuvosto päätti kuitenkin iltakoulussaan

20. tammikuuta 1988, että se järjestää vuosittain kansallisen veteraanipäivän juhlallisuudet siten, että käytännön järjestelyvastuun kantavat puolustusministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö yhteistyössä veteraanijärjestöjen kanssa. Puolustusministeriö vastasi teknisistä järjestelyistä ja sosiaali- ja terveysministeriö rahoituksesta.

Puolustusvoimain komentaja Jaakko Valtanen antoi asian valmistelut pääesikunnan komento-päällikön kenraalimajuri Erkki Rannikon tehtäväksi. Hän kutsui jo 15. helmikuuta koolle järjestelyvastuuseen esitettyjen veteraanijärjestöjen ja virastojen edustajat. Koska valmisteluilla oli kiire, läsnäolijat päättivät perustaa väliaikaisen järjestelytoimikunnan. Toimikunta totesi, että veteraanipäivän valmistelut olivat Rovaniemellä edenneet niin, että paikakunnalla voitiin pitää valtioneuvoston edellyttämä valtakunnallinen kansallisen veteraanipäivän päätapahtuma. Jo samana päivänä Rovaniemelle lähti kirje, jossa juhlatoimikuntaa kehoitettiin varautumaan useaan tuhanteen osallistujaan. Samalla päätettiin, että seuraavana vuonna päätapahtuman pitopaikkana olisi vanha päämajakaupunki Mikkeli.

Virallisesti kansallisen veteraanipäivän työryhmän nimesi puolustusministeri Ole Norrback vasta 28. maaliskuuta 1988. Toimikunnassa olivat edustettuina sosiaali- ja terveysministeriö, puolustusministeriö ja Pääesikunta sekä veteraanijärjestöjen lisäksi myös Sotavangit ja Kaatuneitten Omaisten Liitto. Vuonna 1993 toi-

mikuntaan nimettiin edustajat myös Opetushallituksesta ja vuonna 1996 Suomen Kuntaliitosta ja Kirkkohallituksesta.

Työryhmän ensimmäisenä puheenjohtajana oli kenraalimajuri Erkki Rannikko ja hänen jälkeensä vuorollaan pääesikunnan henkilöstöasioista vastanneet kenraalit Heikki Koskelo, Ilkka Ranta, Pentti Lehtimäki, Antti Simola, Esa Tarvainen ja Hannu Herranen. Varapuheenjohtajana toimi vuodesta 1988 vuoteen 2001 apulaisosastopäällikkö Pekka Pitsinki ja hänen jälkeensä kehitysjohtaja Klaus Halla sosiaali- ja terveysministeriöstä. Työryhmän sihteerinä toimi alusta lähtien everstiluutnantti Olli Ollila, kunnes hän siirtyi reserviin vuonna 1998. Toimikunta nimettiin aluksi 1–3 vuoden määräajaksi, mutta vuodesta 1994 lähtien puolustusministeri Elisabeth Rehn asetti toimikunnan toistaiseksi. Työryhmän (myöh. päätoimikunnan) jäsenet ja heidän toimikautensa on esitelty liitteessä 1.

Rovaniemi yllätti

Kireästä aikataulusta huolimatta valmistelut Rovaniemellä sujuivat hyvin. Kansallisen veteraanipäivän työryhmä esitti paikallisille järjestelijöille omia näkemyksiään, joita kävi paikan päällä esittämässä työryhmän sihteerinä Olli Ollila. Tapahtuman onnistumista auttoi Puolustusvoimien runsas työvoima- ja tiedotusapu.

Työryhmässä ajateltiin, että Lahteen saapui paljon veteraaneja, koska se oli ensimmäinen veteraanipäivän päätapahtuma. Ole-

tettiin, että väkeä osallistuu tapahtumiin vastaisuudessa paljon vähemmän. Rovaniemen päätapahtumaan odotettiin noin kahtatuhatta osallistujaa, mutta veteraanisukupolven aktiivisuus yllätti järjestäjät. Juhlaan tultiin pitkiinkin matkojen päästä. Kirkkoon mahtui tuhat henkeä, joten kaikki eivät mahtuneet sisään. Liikenne ruuhkautui, mutta hernekeittoa kenttäruokailussa riitti onneksi kaikille. Pääjuhlaan Lapin urheilupuistolla osallistui yli neljä tuhatta henkeä.

Paikan päällä Rovaniemellä olleet työryhmän jäsenet välittivät kokemukset koko työryhmälle. Työryhmän sihteeri laati saatujen kokemusten pohjalta ohjeet Mikkelin päätapahtuman valmisteluille. Veteraanit olivat aktiivisia Mikkeliissäkin, jossa jäähalliin järjestetyt 5 400 istuinpaikkaa täyttyivät ja muutama sata henkeä joutui seuraamaan tilaisuutta seisten. Valmisteluvaiheessa Mikkelin tapahtumaan suunniteltiin jo kiintiöitä eri veteraanijärjestöille. Puheenjohtajansa esityksestä koko työryhmä päätti Mikkelin veteraanipäivästä lähtien osallistua itsekin päätapahtumien tilaisuuksiin.

Työryhmä näyttää suunnan

Ensimmäiset veteraanipäivän päätapahtumat jouduttiin järjestämään nopealla aikataululla. Mikkelin jälkeen isäntäkaupunkeina olivat Turku ja Tampere. Vähitellen päästiin rauhallisempaan rytmiiin ja työryhmä saattoi jo hyväis-

sä ajoin neuvotella tulevien isäntäkaupunkien kanssa. Helsinkiä oli yritetty isännäksi jo useampaan kertaan, mutta päätapahtumaa vietettiin siellä vasta 1992 itsenäisyyden 75-vuotisjuhluvuonna. Periaatteena oli järjestää päätapahtuma tasaisesti eri puolella Suomea ja yhtenä tärkeimpänä kriteerinä oli riittävän isot kokoon-tumistilat.

Kansallisen veteraanipäivän työryhmä oli eräänlainen kattoorganisaatio, joka esitti lääneille ja kunnille veteraanipäivän vieton yleiset lähtökohdat sekä välitti muilla paikkakunnilla saatuja kokemuksia toisille. Yleisiä lähtökoh- tia ovat olleet isänmaallisuus, sodassa kasvanut luja toveruudentunne ja kansallisen puolustustahdon korostaminen. Veteraanipäivän eri tilaisuuksissa pyrittiin välttämään sotaisuutta, eikä niiden yhteyteen järjestetty mittavia tulitoimintaa sisältäviä kalustoesittelyjä. Puolustusvoimat oli kuitenkin muuten keskeisesti mukana tapahtumien järjestelyissä.

Työryhmä valitsi valtakunnallisten päätapahtumien isäntäpaikkakunnat ja määritteli yleiset puitteet. Paikalliset järjestelytoimikunnat vastasivat kansallisen veteraanipäivän päätapahtuman toteutuksesta. Kokemukset edellisten vuosien järjestelyistä siirtyivät hyvissä ajoin veteraanipäivän työryhmän sihteerin välityksellä uudelle paikkakunnalle valtakunnallisen työryhmän välityksellä, mutta seuraavan vuoden isäntäpaikkakunnan edustajat olivat yleensä myös itse hakemassa kokemuksia päätapahtumassa. Järjestelyissä eri isäntäkaupungeissa syntyi

sellainen henki, että me hoidamme tämän vielä paremmin kuin edellinen kaupunki.

Vuodesta 1989 valtakunnallinen työryhmä on määrittänyt kullekin veteraanipäivälle tapahtuman teeman, jolla on haluttu kunnakin vuonna korostaa tiettyjä asioita. Aloite tunnuksen sisällöstä on yleensä tullut isäntäpaikkakunnan järjestelytoimikunnalta.

Ohjeita kunnille

Veteraanipäivän yhtenä tärkeimpänä tavoitteena on ollut veteraanien yleisen arvostuksen nostaminen. Vaikka valtakunnalliset päätapahtumat olivatkin suuria masatapahtumia, kaikilla maamme veteraaneilla ei ollut mahdollisuutta osallistua niihin. Pelkällä valtakunnallisella pääjuhalla ei veteraanipäivää olisi saatu koko maata kattavaksi. Työryhmä halusi, että riviveteraanit kunnissakin kokisivat yleisen arvostuksen nousun ja saisivat olla kunniavereinä veteraanipäivän juhlassa.

Koska työryhmällä ei ollut mahdollisuutta lähestyä suoraan kuntia, se otti yhteyttä lääninhallitukseen, jotka antoivat suosituksen kunnille järjestää veteraanipäivänä tapahtumia omille veteraaneilleen. Suomen Kaupunkiliitto, Suomen Kunnallisliitto ja Finlands Svenska Kommunförbund antoivatkin kukin jäsenilleen maaliskuussa 1988 suosituksen järjestää tapahtumia kansallisena veteraanipäivänä. Veteraaneja oli vielä 1980-luvun loppupuolella mukana kunnan päättävissä elimissä, jolloin he olivat itse päättäjinä suun-

nittelemassa veteraanipäivän paikallisia tilaisuuksia. Veteraanijärjestöillä oli vahvoja paikallisia osastoja, jotka painostivat järjestämään tapahtumia. Kunnat lähtivätkin yllättävän nopeasti liikkeelle, sillä vuonna 1988 veteraanipäivän tilaisuuksia oli yli 200 kunnassa ja vuonna 1990 yli 300 kunnassa.

Kunnissa epäroitiin aluksi, miten veteraanipäivää tulisi viettää. Siksi kansallisen veteraanipäivän työryhmä antoi syyskuussa 1988 oman suosituksensa päivän ohjelmaksi. Suosituksen mukaan päivä voitiin aloittaa lipunnostolla, jatkaa jumalanpalveluksella ja kunniakäynnillä sankarihaudoilla. Päivällä juhlaväelle tarjottaisiin lounas tai juhlahahvit, jonka jälkeen olisi pääjuhla. Illalla voitaisiin suosituksen mukaan järjestää vielä iltajuhla. Päivän tapahtumiin saattoi liittyä myös veteraaniparaati. Näin tiivistä ohjelmaa ei ole juuri missään toteutettu, vaan kukin paikkakunta on ottanut tilaisuuksista omasta mielestään sopivimmat, ja olojen niin vaatiessa useampi kunta on järjestänyt tilaisuuksia yhdessä. Näin veteraanipäivän tapahtumiin ovat voineet osallistua maamme lähes kaikkien kuntien veteraanit.

Työryhmä ehdotti myös oppilaitoksille ohjelmaa veteraanipäiväksi. Kouluille suositeltiin veteraanien esitelmiä ja käyntejä kouluissa, oppilaitosten itse järjestämiä veteraaniaiheisiä oppitunteja, näyteltyä, juhlaa ja muita tapahtumia. Kouluhallitus (v. 1991 Opetushallitus) lähetti maaliskuussa 1988 koululautakunnille ja kouluille kirjeen, jossa se suositti veteraani-

päivän viettämistä kouluissa ja muissa oppilaitoksissa. Nuorison mukaan ottamista veteraanipäivän järjestelyihin pidettiin tärkeänä.

Päätoimikunnan kannalta kuntien liikkeelle lähtö oli aika spontaania. Kunnat saivat päätoimikunnalta neuvoja ja kokemuksia siitä, millaisia tilaisuuksia kannatti järjestää. Kansallisen veteraani-

päivän tapahtumien onnistumiselle on ollut tärkeää veteraanipäivän työryhmän sihteerin everstiluutnantti Olli Ollilan tekemä perusteellinen ja huolellinen valmistelytyö ja eri osa-alueiden tarkka ohjeistaminen. Näiden avulla niin isäntäpaikkakuntien kuin omaa paikallista juhlaa järjestävien kuntien on ollut helppo toimia.

Päätapahtumat vuosina 1987–1996

Kansallisen veteraanipäivän kymmenen ensimmäisen vuoden päätapahtumat on esitelty Antti Juutilaisen vuonna 1997 julkaistussa *Tammenlehvän kansa* -kirjassa. Siksi tässä nämä päätapahtumat esitetään vain lyhyesti.

Lahti vuonna 1987		
Pääjuhla		
Tervehdyspuhe	Tohtori Mikko Juva	Lahden suurhalli
Juhlapuhuja	Akateemikko Matti Kuusi	Läsnä 10 000 henkeä
Seppelpartioiden lähettäminen	Piispa Jukka Malmivaara	
Valtioneuvoston tervehdys	Puolustusministeri Veikko Pihlajamäki	Sotiemme veteraaneja 320 000 – sotainvalideja 43 000 Keski-ikä 70 vuotta
Puolustusvoimien tervehdys	Puolustusvoimain komentaja, kenraali Jaakko Valtanen	
Tasavallan Presidentti Mauno Koivisto	läninä	
Jumalanpalvelus	Saarna piispa Jukka Malmivaara	Paikallinen juhlatoimikunnan pj. kunnallisneuvos Tenho Iikkanen
Ortodoksinen rukoushetki	Kirkkoherra Olavi Merras	

Rovaniemi vuonna 1988		
Pääjuhla		
Tervehdyspuhe	Lapin urheiluopisto, läsnä 4 100 henkeä	
Juhlapuhuja	Kaupunginjohtaja Matti Pelttari	
Seppelpartioiden lähettäminen	Hovioikeuden presidentti Kaarlo Ståhlberg	
Valtioneuvoston tervehdys	Kenttäpiispa Jorma Laulaja	
	Puolustusministeri Ole Norrback	
	Sosiaali- ja terveysministeri Tarja Halonen	
Puolustusvoimien tervehdys	Sotilasläänin komentaja, kenraaliluutnantti Martti Alatalo	
Lipunnosto, puhe	Varatuomari Tuure Salo	
Jumalanpalvelus		
Rovaniemen kirkko	Saarna kenttäpiispa Jorma Laulaja	
Paikallinen juhlatoimikunnan pj. kunnallisneuvos	Veikko Salla ja siht. Eva Repo	

Mikkeli vuonna 1989

Nuoriso sekä veteraanien perinnön ja perinteiden
siirtäminen nuoremmille sukupolville

Pääjuhla	Mikkelin jäähalli, läsnä 6 000 henkeä
Tervehdyspuhe	Kaupunginjohtaja Eero Raunio
Juhlapuhuja	Eduskunnan puhemies Kalevi Sorsa
Valtioneuvoston tervehdys	Puolustusministeri Ole Norrback
Puolustusvoimien tervehdys	Puolustusvoimain komentaja, kenraali Jaakko Valtanen
Lipunnosto , puhe ja seppelartioiden lähettäminen	Maaherra Uki Voutilainen
Jumalanpalvelukset	
Mikkelin tuomiokirkko	Saarna piispa Erkki Kansanaho
Maaseurakunnan kirkko	Saarna kenttävastavi Yrjö Rasilainen
Mikkelin ortodoksinen kirkko	Liturgia piispa Ambrosius
Paikallinen juhlatoimikunnan pj. henkilöstöpääll. Risto Kaarre ja siht. vs. henkilöstösiht. Marja-Liisa Puttonen	

Turku vuonna 1990

Nuoriso veteraanien työn jatkajana

Pääjuhla	Turun messukeskus, läsnä 7 400 henkeä
Tervehdyspuhe	Kaupunginvaltuuston pj. kaupunkineuvos Heikki Löyttyniemi
Juhlapuhuja	Pääministeri Harri Holkeri
Puolustusvoimien tervehdys	Puolustusvoimain komentaja, amiraali Jan Klenberg
Lääninhallituksen tervehdys	Maaherra Pirkko Työläjärvi
Tasavallan Presidentti Mauno Koivisto läsnä	
Lipunnosto , puhe	Lounais-Suomen sotilasläänin komentaja kenraaliluutnantti Veikko Vesterinen
Jumalanpalvelukset	
Turun tuomiokirkko	Saarna arkkipiispa John Vikström
Mikaelin kirkko	Saarna kenttäpiispa Jorma Laulaja
Pyhän Aleksandran kirkko	Liturgia arkkipiispa Johannes
Paikallinen juhlatoimikunnan pj. kaupunginsihteeri Eva-Liisa Makkonen ja siht. tiedotussihteeri Raimo Helminen	

Tampere vuonna 1991

Veteraanien työ – kansakunnan peruskallio

Pääjuhla	Pirkkahalli, läsnä 6 900 henkeä
Juhlapuhuja	Puolustusministeri Elisabeth Rehn
Puolustusvoimien tervehdys	Puolustusvoimain komentaja, amiraali Jan Klenberg
Hämeen läänin tervehdys	Maaherra Risto Tainio
Tampereen kaup. tervehdys	Kaupunginvaltuuston pj. pankinjohtaja Alpo Korkeela
Lipunnosto , puhe ja seppelartioiden lähettäminen	Sisä-Suomen Sotilasläänin komentaja, kenraalimajuri Seppo Räisänen
Jumalanpalvelukset	
Tampereen tuomiokirkko	Saarna piispa Paavo Kortekangas
Aleksanterin kirkko	Saarna piispa Osmo Alaja
Kalevan kirkko	Saarna kenttäpiispa Jorma Laulaja
Pyhän Aleksanteri Nevalaisen m. nimetty kirkko, lit. Metropoliitta Tiuhon	
Paikallinen juhlatoimikunnan pj. kaupunginsihteeri Mauri Eskonen ja siht. kansliasihteeri Raimo Husari	

Helsinki vuonna 1992

Itsenäinen kansa – veteraanien työn jatkaja

Pääjuhla	Helsingin jäähalli, läsnä 7 000 henkeä
Juhlapuhuja	Helsingin yliopiston kansleri Olli Lehto
Valtioneuvoston tervehdys	Pääministeri Esko Aho
Puolustusvoimien tervehdys	Puolustusvoimain komentaja, amiraali Jan Klenberg
Helsingin kaupungin tervehdys	Kaupunginvaltuuston pj. Erkki Heikkonen
Tasavallan Presidentti Mauno Koivisto	läsnä
Lipunnosto , puhe	Etelä-Suomen Sotilasläänin komentaja, kenraaliluutnantti Erkki Rannikko
Jumalanpalvelukset	
Helsingin suurkirkko	Saarna kenttäpiispa Jorma Laulaja
Temppeliaukion kirkko	Saarna piispa Aimo T. Nikolainen
Johanneksen kirkko	Saarna piispa Jukka Malmivaara
Uspenskin katedraali	Liturgia K.P. Metropoliitta Tiuhon
Paikallinen juhlatoimikunnan pj. osastopäällikkö Hannu Hakala ja siht. tiedotussihteeri Kristina Niklander	
Pääjuhla televisioitiin suorana lähetyksenä (Yle) ensimmäisen kerran vuonna 1992 Helsingissä	

Kokkola vuonna 1993

Sotiemme veteraanit – itsenäisyyden turvaajat, Isänmaan rakentajat

Pääjuhla	Kokkolan jäähalli, läsnä 5 000 henkeä
Tervehdyspuhe	Kaupunginjohtaja Antti Isotalus
Juhlapuhuja	Maaherra Mauno Kangasniemi
Valtioneuvoston tervehdys	Pääministeri Esko Aho
Puolustusvoimien tervehdys	Puolustusvoimain komentaja, amiraali Jan Klenberg
Lipunnosto , puhe Pohjanmaan Seppelartioiden lähettäminen	Sotilasläänin komentaja, eversti Olavi Simola Rovasti Hemming Kankkonen
Jumalanpalvelukset	
Kokkolan kirkko	Saarna piispa Olavi Rimpiläinen
Kaarlelan kirkko, ruotsinkiel.	Saarna piispa Erik Vikström
Ykspihlajan kirkko	Saarna lääninrovasti Eero Palola
Ortodoksinen rukoushuone	Liturgia metropoliitta Leo
Paikallinen juhlatoimikunnan pj. veteraani Tauno Hautanen ja siht. kulttuuritoimenjohtaja Sampo Purontaus	

Kuopio vuonna 1994

Veteraanien saavutukset – esimerkki nuorisolle

Pääjuhla	Kuopio-halli, läsnä 6 200 henkeä
Tervehdyspuhe	Kaupunginjohtaja Kauko Heuru
Juhlapuhuja	Filosofian tohtori h.c. Juhani Koskinen
Valtioneuvoston tervehdys	Pääministeri Esko Aho
Puolustusvoimien tervehdys	Pääesikunnan päällikkö, kenraaliluutnantti Gustav Hägglund
Kutsu Ouluun	Kaupunginvalt. pj. Leena Piikivi
Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaari	läsnä
Lipunnosto , puhe	Sisätautilääkäri Terttu Vilpponen-Salmela
Jumalanpalvelukset	
Kuopion tuomiokirkko	Saarna piispa Matti Sihvonon
Kallaveden kirkko	
Pyhän Nikolaoksen katedraali	Ortodoks. liturgia arkkipiispa Johannes
Paikallinen juhlatmk. pj. sisätautilääkäri Terttu Vilpponen-Salmela, siht. kulttuurijoht. Satu Kokkonen-Contarino	

Oulu vuonna 1995

Sotiemme veteraanit 50 vuotta rauhan töissä

Pääjuhla	Ouluhalli, läsnä 7 500 henkeä
Tervehdyspuhe	Kaupunginvaltuuston pj. Leena Piikivi
Juhlapuhuja	Maaherra Eino Siuruainen
Valtioneuvoston tervehdys	Sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäre
Puolustusvoimien tervehdys	Pääesikunnan päällikkö, kenraaliluutnantti Matti Kopra
Kutsu Lappeenrantaan	Kaupunginjohtaja Markku Andersson
Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaari	läsnä
Lipunnosto , puhe	Pohjoisen Maanpuolustusalueen komentaja kenraaliluutnantti Lasse Wächter
Jumalanpalvelukset	
Ouluhalli	Saarna piispa Olavi Rimpiläinen
Seppelpartion lähettäminen	Rovasti Pentti Pyy
Oulun ortodoksinen katedraali	Liturgia metropoliitta Leo
Paikallinen juhlatoimikunnan pj. toimialajohtaja	Matti Rossi ja siht. kulttuuri-suunnittelija Ritva Tienari

Lappeenranta vuonna 1996

Sotiemme veteraanit – uutterat jälleenrakentajat

Pääjuhla	Lappeenrannan jäähalli, läsnä 5 500 henkeä
Tervehdyspuhe	Kaupunginvalt. pj. Risto Hovi
Juhlapuhuja	Eduskunnan puhemies Riitta Uosukainen
Seppelpartion lähettäminen	Kenttäpiispa Hannu Niskanen
Valtioneuvoston tervehdys	Sosiaali- ja terveysministeri Terttu Huttu-Juntunen
Puolustusvoimien tervehdys	Puolustusvoimain komentaja, kenraali Gustav Hägglund
Kutsu Kajaaniin	Kaupunginhall. pj. Jouko Säily
Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaari	läsnä
Lipunnosto , puhe	Kymen Sotilasläänin komentaja, kenraalimajuri Matti Suokas
Jumalanpalvelukset	
Lappeenrannan jäähalli	Saarna piispa Voitto Huotari
Linnoituksen kirkko	Ortodoks. liturgia piispa Ambrosius
Paikallinen päätmk pj. kaupunginjohtaja	Markku Andersson, järjestelytmk pj. projekti-johtaja Heikki Timonen

Kansallisen veteraanipäivän ansiolevyke 1992

Kansallisen veteraanipäivän työryhmä halusi onnistuneiden päätapahtumien jälkeen kiittää paikallisia järjestäjiä jollakin konkreettisella tavalla. Työryhmä asetti keskuudestaan vuonna 1990 jaoston valmistelemaan mitalia tai vastaavaa esinettä, jota työryhmä voisi käyttää omana huomionoso-

tuksena ja kiitoslahjana työnsä tukijoille. Työnimenä oli ”*Veteraanimitali*”.

Jaoston työn tuloksena työryhmä perusti vuonna 1991 Kansallisen veteraanipäivän ansiolevykkeeseen, jota on jaettu päätapahtuman paikallisille vastuunkantajille ja ohjelmansuorittajille, myös takautuvasti. Ansiolevykkeeseen suunnitteli pääesikunnan tiedustusosaston graafikko Arto Törmälä ja siihen liittyvän luovutuskirjan graafikko Juhani Vepsäläinen. Te-

räksenvärisessä metallilevykkeessä on oikealle kallistuva tammenlehti kohokuviona. Levyke on pelkistetty ja yksinkertainen. Sen takana on tekstit Kansallisen Veteraanipäivän ja Den Nationella Veterandagen. Ensimmäinen ansiolevyke luovutettiin Tasavallan presidentti Mauno Koivistolle veteraanipäivänä vuonna 1992.

Tammenlehvän kansa -kirja

Huhtikuussa 1997 julkaistiin Kansallisen veteraanipäivän 10-vuotishistoria, jonka kirjoittajana oli Antti Juutilainen. Hanketta ohjasi julkaisutyöryhmä, johon kuuluivat puheenjohtaja Simo Kärävä, apulaisosastopäällikkö Pekka Pitsinki, ylitarkastaja Juhani Pirttiniemi, kommodori Matti Mäkinen ja

everstiluutnantti Olli Ollila. Teoksessa selvitettiin päivän syntyvaiheita, sen viettoa ja tulevaisuutta sekä juhlapäivän kaikkia valtakunnallisia tilaisuuksia.

Kirjaa jaettiin lähes 7 000 kappaletta muun muassa veteraanijärjestöille, kirjastoille, kouluille, kunnille, seurakunnille, eri viranomaisille, Puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen yksiköille, eräille kansalais- ja maanpuolustusjärjestöille, tiedotusvälineille sekä muille yhteisöille ja yksityisille, jotka olivat merkittävästi osallistuneet veteraanipäivien valtakunnallisten tilaisuuksien järjestämiseen. Ensimmäiset Tammenlehvän kansa -kirjat luovutettiin Tasavallan presidentille, Puolustusvoimain komentajalle, kansallisen veteraanipäivän työryhmän puheenjohtajalle, puolustusministerille ja pankinjohtaja Kalevi Sorralle.

PÄÄTAPAHTUMAT 1997–2006

Kymmenessä vuodessa veteraanipäivän vietto oli niin kunnissa kuin valtakunnallisesti vakiintunut. Päätapahtumien ohjelma oli perinteisen arvokas, johon isäntäpaikkakunta toi vaihtelua ja paikallisia piirteitä. Eri maakuntien veteraaneilla on vuorollaan ollut mahdollisuus osallistua valtakunnalliseen veteraanipäivän juhlaan.

Päätapahtumien järjestelyt

Muistio järjestelyistä

Veteraanipäivän päätapahtumien ohjelma muodostui vuosien kuluessa melko vakiintuneeksi, joskin

kukin isäntäkaupunki halusi siihen myös oman alueensa erityispiirteitä. Kansallisen veteraanipäivän työryhmä, kevästä 1999 kansallisen veteraanipäivän valtakunnallinen päätoimikunta, laati keväällä 2003 muistion valtakunnallisen päätapahtuman suunnitteluperusteista. Muistioon kirjat

tiin vuosien varrella kiteytyneet yleiset periaatteet, joiden mukaan tapahtumia oli järjestetty.

Muistion mukaan tilaisuuden virallinen nimi on ”*Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallinen päätapahtuma*” ja sen ”*Pääjuhla*”. Yhteisenä tunnuksena on tammenlehvätunnus. Päätoimikunta hyväksyy paikallisen järjestelytoiminnan esityksestä vuosittaisen teeman.

Tilaisuuksien kunniavieraita ovat kaikki sotiemme veteraanit siitä riippumatta, kuuluvatko he johonkin tiettyyn veteraanijärjestöön tai ei. Tilaisuudet ovat aina olleet maksuttomia ja avoimia kaikille maamme kansalaisille. Juhlaväelle on tarjottu myös kenttälounas. Erityisesti on toivottu nuorison osallistuvan veteraanipäivän tapahtumiin sekä järjestelytehtävissä että yleisönä. Veteraanipäivä on kotimainen juhla, joten ulkomaalaisia vieraita ei niihin ole kutsuttu – poikkeuksena sotiimme osallistuneet ulkomaalaiset vapaaehtoiset.

Isäntäkaupungit on valittu alueellisesti tasapuolisesti. Valintaan on vaikuttanut, onko paikkakunnalla riittävän isot sisätilat tapahtuman järjestämiseen ja saattoiko Puolustusvoimat antaa järjestelyapua. Valtakunnallinen päätoimikunta on tiedustellut 2–4 vuotta aikaisemmin kaupungeilta valmiutta toimia päätapahtuman isäntänä. Päätoimikunnalla ei ole ollut ongelmia löytää isäntäpaikkakuntia, sillä halukkaita on aina ollut riittävästi, on jopa suorastaan kilpailtu tietyn vuoden isännyydestä.

Päivän viettoon liittyvät yleiset toimintalinjat ja suositukset antaa päätoimikunta, mutta isäntäkaupungin juhlatoimikunta ja paikallinen järjestelytoimikunta vastaa päätapahtuman toteutuksesta. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö vastaa tapahtuman perusrahoituksesta, joka hyväksytään vuosittain valtion tulo- ja menoarviossa. Isäntäkaupungit yleensä ymmärtävät tapahtuman julkisuusarvon ja ovat valmiita käyttämään sen toteuttamiseen myös omia varojaan. Varsinaisia ongelmia ei päätoimikunnan ja isäntäkaupunkien välillä ole ollut. Jossakin päätoimikunnan sihteeri joutui vähän enemmän ohjaamaan järjestelyjä. Juhlat ovat kuitenkin olleet omanlaisiaan eri puolilla.

Juhlaan kutsutaan kunniavieraksi Tasavallan presidentti. Juhlapuheen pitää valtakunnallisesti tai alueellisesti merkittävä henkilö. Juhlassa esitetään myös valtiovallan ja Puolustusvoimien tervehdykset sekä veteraanin puheenvuoro, jonka esittää paikallinen ”*riviveteraani*”. Hän esiintyy juhlassa Veteraaniliittojen Valtuuskunnan valtuuttamana. Pääjuhlasta lähetetään seppelpartiot sankarihaudoille. On haluttu muistuttaa rintamalla kaatuneiden panoksesta itsenäisyydellemme. Pääjuhlan ohjelmat ovat olleet korkeatasoisia, mutta liiallista korkeakulttuurista on kuitenkin pyritty veteraanien toivomuksesta välttämään. Nuorten osuus ohjelmassa on lisääntynyt. Juhlan kesto saa olla veteraanien iän huomioon ottaen korkeintaan 1–1½ tuntia.

Tiedottaminen

Kansallisen veteraanipäivän työryhmä laatii hyvissä ajoin ennen veteraanipäivää ohjekirjeen, jossa kerrotaan tapahtuman taustasta, esitellään kyseisen vuoden tunnus ja päätapahtuman isäntäkaupunki. Samassa ohjekirjeessä annetaan suosituksia myös läänien, maakuntien ja kuntien veteraanipäivän tilaisuuksien järjestämiseen, veteraanipäivän viettoon kouluissa ja puolustusvoimissa sekä veteraanipäivän viettoon ulkomailla.

Ohjekirje lähetetään vuosittain Tasavallan presidentin kansliaan, eduskunnalle, valtioneuvostolle, eri ministeriöille, Puolustusvoimien esikunnille, lääninhallituksille, Suomen kuntaliitolle, kirkkohallituksille, tuleville päätapahtuman isäntäkaupungeille, veteraanijärjestöille ja eri maanpuolustusjärjestöille, tiedotusvälineille, nuoriso- ja opiskelijajärjestöille jne. Tietoa veteraanipäivän vietosta on myös ollut Kuntaliiton, Opetushallituksen ja kirkon tiedotuskirjeissä. Lääninhallitukset ovat lähettäneet päätapahtuman lähi-kunnille tiedotteen, jossa kehoitetaan omien veteraanipäiväjuhlien sijasta avustamaan kuljetuksin veteraanien osallistumista valtakunnalliseen päätapahtumaan.

Muutoin tiedottamisesta paikallisissa ja valtakunnallisissa tiedotusvälineissä ovat vastanneet isäntäkaupungit. Vuosien kuluessa on myös internetin käyttö tiedottamisessa lisääntynyt. Suomen Kuntaliitto lähettää vuosittain kunnille yleiskirjeen, jossa se toivoo kunti-

en ja kuntayhtymien järjestävän yhteistyössä seurakuntien, Puolustusvoimien, kansalais- ja maanpuolustusjärjestöjen, nuorisojärjestöjen sekä paikallisten eri yhteisöjen kanssa veteraanipäivän tilaisuuksia ja tapahtumia. Veteraanipäivän näkyvyyden kannalta on ollut tärkeää, että Ylen TV1 on lähettänyt vuodesta 1992 lähtien pääjuhlan suorana tv-lähetyksenä.

Organisaatio

Vuodesta 1995 paikallinen organisaatio on jakaantunut yleensä kahteen tasoon. Ylemmässä on ollut isäntäkaupungin, läänin ja sotilasläänin korkeinta johtoa, poliisin, seurakuntien, lähivaruskuntien, veteraanijärjestöjen edustajia sekä muita maakunnan vaikuttajahenkilöitä. Tämä on ohjannut varsinaista järjestelytoimikuntaa, joka koostuu käytännön järjestelyjen eri vastuuhenkilöistä, kuten ohjelma-, tiedotus-, rakennus-, rakennus-, ensiapu- ja talousvastaavista. Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallista päätoimikuntaa toimielimissä on edustanut toimikunnan sihteeri. Valtakunnallisen päätoimikunnan kautta isäntäkaupungin vastuuhenkilöillä on ollut valmiit yhteydet valtiohallinnon ja veteraaniliittojen johtohenkilöihin.

Myös veteraanipiirit ja -osastot ovat olleet tapahtuman järjestäjille tärkeä yhteistyökumppani. Järjestöt ovat levittäneet materiaalia ja hoitaneet ennakoilmoittautu-

misia. Veteraanipäivän materiaalia on toimitettu myös lääninhal- litusten kautta kaikille maan kun- nille. Kansallisen veteraanipäivän tapahtumien järjestelyissä ovat

alusta lähtien olleet mukana mo- lemmat kansankirkkomme ja myös suomenruotsalainen kielivähem- mistö.

Kajaani 1997 – ”Sotiemme veteraanit – vapautemme tae”

Kajaani oli heti valmis isännöi- mään valtakunnallista päätapahtumaa, kun kansallisen veteraanipäivän työryhmä sitä jo marras- kuussa 1991 kysyi kaupungilta. Kajaanissa juhlittiin vuonna 1997 kansallisen veteraanipäivän 10- vuotisjuhla. Tunnukseksi valittiin ”Sotiemme veteraanit – vapautemme tae”. Tapahtuma aloitti Suomen itsenäisyyden 80-vuotisjuhla- vuoden suurten valtakunnallisten juhlien sarjan. Kajaaniin oli kut- suttu vieraksi myös valtakunnal- lisen Suomi 80 vuotta -toimikun- nan jäsenet.

Paikallisen päätoimikunnan puheenjohtaja, kaupunginjohtaja Pentti Hakulinen totesi tervehdys- puheessaan, että Kainuun itäraja on yksi Euroopan vanhimmista muuttumattomista rajoista. ”*Nuo rajapyykit pantiin paikoilleen jo*

Pääjuhla		
Tervehdyspuhe	Kaupunginjohtaja Pentti Hakulinen	Kajaanin liikuntahalli Läsä 5 500 henkeä
Juhlapuhuja	Pääministeri Paavo Lipponen	Sotiemme veteraaneja 196 000
Seppelation lähettäminen	Kenttäpiispa Hannu Niskanen	(= rintamalisän saajia)
Puolustusvoimien tervehdys	Puolustusvoimain komentaja, kenraali Gustav Hägglund	– sotainvalideja 32 000
Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaari	läsnä	Keski-ikä 77 vuotta
Lipunnosto , puhe	Petri Lauronen	Kajaanin päätoimi- kunnan pj. kaupungin- johtaja Pentti Hakuli- nen
Jumalanpalvelukset		Järjestelytoimi- kunnan pj. markki- nointi-matkailusih- teeri Aila Vähämäa
Kajaanin liikuntahalli	Saarna kenttäpiispa Hannu Niskanen	
Kajaanin ortodoksinen kirkko	Liturgia metropoliitta Ambrosius	

vuonna 1595 Täyssinän rauhan sopimuksella 402 vuotta sitten. Niiden pysyvyys joutui kovimmalle koetukselle talvisodan aikana, sillä sodan ankarimmat taistelut käytiin täällä. Suomussalmi, Kuhmo, Raatteentie -nimet ovat jääneet ikuisiksi ajoiksi Suomen sotahistoriaan.”

Kansallisen veteraanipäivän vietto alkoi Kajaanissa jo lauantaina 26. huhtikuuta Ekumeenisella kirkkoillalla ja Veljesillalla. Kirkkoilta vietettiin Kajaanin kirkossa ja siellä puhuivat piispa Wille Riekkinen ja metropoliitta Ambrosius, jotka myös antoivat esipaimenten siunauksen. Musiikkia esittivät dipl. urkuri Erkki Tyni, Kajaanin Veteraanikuoro Mauri Kataviston ja ortodoksinen kirkko-kuoro kanttori Petri Nykäsen johdolla.

Veljesiltaa vietettiin Kajaanin liikuntahallissa ja illan juontajina olivat Riitta Vanhatalo ja Heikki Visti. Musiikkia esittivät lehtori Armas Piippo ja Kajaanin Veteraanikuoro. Kajaanin Linnan lukion oppilaat esittivät vanhoja tansseja ja Kajaanin Tanssiteatteri esitti tanssinäytöksen. Loppuillan yleisö saattoi itse tanssia Kainuun Sotilassoittokunnan tahdissa.

Varsinainen veteraanipäivä alkoi Kajaanissa lipunnostolla Kirkkopuistossa. Keskuskoulun ala-asteen musiikkiluokkien kuoro esiintyi Laila Haltun johdolla, minkä jälkeen sankarihaudat kukitettiin. Fanfaarin soitti Kainuun Sotilassoittokunta. Lipunnoston jälkeen yleisö lauloi Lippulaulun. Puheen lipulle esitti opiskelija Petri Lauronen ja tilaisuus päättyi Kajaanin Veteraanikuoron ja Kajaanin

Mieslaulajien esittämään Finlandiaan.

Nuorten puolesta lipunnostotilaisuudessa puhunut Petri Lauronen totesi, että veteraanipäivänä nostamme sinivalkeisen lippumme korkealle sinistä taivasta vasten veteraaniemme kunniaksi. *”Tämä päivä muistuttaa meitä siitä mitaamattoman arvokkaasta uhrista, jonka niin monet suomalaiset sotilaat antoivat puolustaessaan isänmaataan,” ... ”Vakuutan Teille, veteraanit, että emme unohda uhrianne.” ... ”Pian se maa, jota Te kerran henkenne kaupalla puolustitte, kätkee Teidät lopullisesti suojiinsa. Tietäkää, että muistonne ei silloinkaan unohdu, vaan aina, kun näemme sinisen ristin valkealla pohjalla hulmuavan tuulessa itsenäisen Suomen taivaalla, muistamme Teidät ja Teidän tekonne.”*

Paikallisten oppilaitosten edustajat kävivät perinteisellä kunnia-käynnillä Veteraanimuistomerkillä Sammonpuistossa. Järjestelyvuorossa oli Kajaani Instituutti. Juhlaväelle tarjottiin ilmainen kenttälounas Kajaanin keskuskoululla, Linnan lukiossa, Kainuun Ammattioppilaitoksella ja Kainuun Prikaatissa.

Ahtisaari maakuntamatkalla

Ahtisaari teki 27. huhtikuuta 1997 maakuntamatkan Kainuuseen ja osallistui samalla valtakunnalliseen kansallisen veteraanipäivän päätapahtumaan. Tasavallan presidentti teki yhdessä Oulun läänin maaherra Eino Siuruainen kansa tutustumismatkan Kuhmoon

Tasavallan presidentti Martti Ahtisaari saapuu Kajaanin pääjuhlaan. (Kuva: KS Arkisto/Arto Tulima)

Kalevalan kuntoutuskotiin. Presidentti Ahtisaari totesi maakuntamatkallaan veteraanien olevan yllättävän tyytyväisiä asemaansa Suomessa. *”Velvollisuutemme on pitää taloudellista vaikeuksista huolimatta huolta siitä, että kaikki veteraanit saavat viettää turvallisen ja hyvän vanhuuden. Tämän päivän henkinen ilmapiiri maassamme on sellainen, että veteraaneja on tuskin koskaan kunnioitettu niin paljon kuin tänä päivänä. Olemme vuosien varrella heränneet antamaan arvon heidän työlleen. Kuntoutusta järjestetään yhä laajemmin ja on hyvä, että puolisoitkin saadaan kuntoutuksen piiriin. Puolisothan joutuvat myös kantamaan tavattoman taakan.”*

Palattuaan Kajaaniin presidentti söi kenttälounaan Linnan lukion juhlasalissa Kajaanin kau-

pungin johdon sekä valtakunnallisen ja paikallisen veteraanipäivän järjestelytoimikuntien jäsenten kanssa. Lukiosta seurue siirtyi Kajaanin liikuntahallille pääjuhlaan.

Paavo Lipponen: ”Euroopan unioni vahvistaa Suomen itsenäisyyttä”

Valtakunnallista pääjuhlaa vietettiin Kajaanin liikuntahallissa. Juhlapuheen piti pääministeri Lipponen, joka totesi Suomen kansan pystyneen *”purkamaan itsenäisyyden alkuvaiheen vastakohtaisuudet ja rakentamaan yhteistä isänmaata ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Toisen maailmanso-*

dan armottomuus ja eristäytyneisyys kestettiin, kun voitiin tukeutua yhteiseen perustaan ja yhteiseen toivoon paremmasta. Sodan jälkeen, sodan antamat opit varteen ottaen Suomesta on rakennettu maa, joka nauttii - maailmanlaajuisista arvostusta. Veteraanisukupolvet ovat työllään ja uhrauksillaan, hiellään ja verellään olleet Suomen nousun ja menestyksen sankareita.”

”Nyt olemme osa Euroopan unionia. Sen myötä kuulumme meille luontevaan ja kansamme etua edistävään yhteisöön. Voimme tehdä talous- ja turvallisuuspoliittiset ratkaisut omista lähtökohdistamme punniten, mikä on oman asemamme kannalta paras vaihtoehto. Tässä merkityksessä itsenäisyytemme on vahvistunut. Samalla on edelleen lisääntynyt itsenäinen velvollisuutemme ottaa huomioon kansainvälinen kehitys sekä lähialueittemme ja naapurimaittemme pyrkimykset.”

Pääministeri Lipponen palasi 80 vuotta taaksepäin Suomen itsenäistymisen jälkeisiin vuosikymmeniin ja kysyi, miten oli mahdollista, että ”vain kahdessa vuosikymmenessä kansalaissodan pahoin jakama kansakunta saattoi niin yhtenäisesti ja yksimielisesti koota voimansa ja taistella itsenäisyyden puolesta talvisodan ankarina kuu-kausina. Tässä suhteessa on annettava arvoa sille uudistustyölle, jolla heikoimmassa asemassa olleiden väestöryhmien sosiaalisia oloja alettiin parantaa 1920- ja 1930-luvuilla. Kansankunnan kestävyys riippuu viime kädessä heikoimman – ei vahvimman – lenkin kestävydestä. Kun parannettiin työväestön

ja vähäosaisten asemaa, tehtiin tehokkaimmin työtä kansakunnan kiinteyttämiseksi, isänmaan rakkauden hyväksi.” ... ” Sosiaaliset uudistukset antoivat elinvoimaa kansalliselle tunteelle, että yhteiskunnassa, isänmaassa oli sellaista ainutlaatuisuutta ja hyvää, jonka puolesta kannatti myös taistella.”

Veteraanietuuksien kehittämisestä Lipponen muistutti, että eri hankkeita on jouduttu arvioimaan valtiotalouden ahtaiden mahdollisuuksien rajoissa. Painopiste 1990-luvulla on sotainvalidi- ja veteraanikuntoutuksen parantamisessa. Itsenäisyyden juhlavuonna veteraanit ovat saaneet asumiseen ja kuntoutukseen 50 miljoonan markan lisäpanostuksen. Omassa kodissa asumisen tukemista on pidetty ensisijaisena.

Nuoriso on ottanut veteraanit esikuvakseen

Puolustusvoimien tervehdyksen esitti komentaja, kenraali Gustav Hägglund. Hän kiitti veteraaneja Suomen itsenäisyyden lunastamisesta. Hän totesi, että Vladimir Lenin tunnusti 80 vuotta aikaisemmin Suomen itsenäisyyden, mutta hänen seuraajansa Josef Stalin pyrki riistämään sen heti, kun sai siihen tilaisuuden. Vasta kaksi kovaa sotaa sai Stalinin muuttamaan mieltään. ”Suomen itsenäisyys 1920- ja 1930-luvuilla oli ikään kuin ehdollista, Venäjän heikkoudentilasta riippuvaista. Vasta talvisodan ja kesän 1944 torjuntataisteluissa Suomi lunasti pysyvän paikan itsenäisten valtioiden joukossa.”

Komentaja totesi nuorison suhtautumisen isänmaan puolustamiseen voimistuneen. *”Tässäkin olemme Teille (veteraanit) kiitollisuuden velassa. Nuoriso on nyt ottanut Teidät esikuvakseen niin kuin oikein on. Varmasti tähän on osaltaan vaikuttanut viime aikoina saadut tiedot kovista kohtaloista valtaajan jäljiltä. Nykypolvelle on vähä vähältä kirkastunut tehokkaan puolustuksen merkitys, taistelutahdon- ja taidon merkitys sekä se, mitä ponnistuksia nuo sotien vuodet Teille sisälsivät. Asiat ovat nyt vihdoin kohdallaan. Aiempi jopa vähättelevä suhtautumistapa on muuttunut hiljaiseksi kunnioitukseksi veteraanien työtä kohtaan.”*

Kenttäpiispa Hannu Niskanen lähetti seppelpartiot sankarihaudalle, Vapaussodassa kaatuneiden muistomerkillä ja Karjalaan jääneiden muistokivelle Kirkkopuis-

toon sekä Vakaumuksensa puolesta kaatuneiden muistomerkillä (Vanha hautausmaa), Jääkärimuistomerkillä (Ämmänkoskenranta), Paltaniemen sankarihaudoille ja Tulevaisuus -muistomerkillä (Vapaudenpuisto).

Tilaisuuden juhlaorkesteri oli koottu Kainuun ja Pohjan Sotilassoittokunnista ja sen johtajana toimi musiikkiyliluutnantti Tomi Väisänen. Vastaavasti juhluoro oli koottu Kajaanin Mieslaulajista, Kajaanin Veteraanikuorosta sekä Sotkamon Mieslaulajista ja Kuhmon Mieslaulajista. Muusta ohjelmasta vastasivat Kajaanin Keskuskoulun ala-asteen musiikki-luokkien kuoro Laila Haltun johdolla ja sopraano Johanna Rusanen. Ennen Maamme-laulua toivotti Vaasan kaupunginhallituksen puheenjohtaja Heikki Kouhi veteraanit tervetulleiksi kansallisen veteraanipäivän päätapahtumaan Vaasaan vuonna 1998.

Sappelpartiot lähtevät Kajaanin pääjuhlasta 27. huhtikuuta 1997. (Kuva: KS Arkisto/Arto Tulima)

Vaasa 1998 – ”Sotiemme miehet ja naiset – itsenäisyyden turva”

Vaasan kaupunginhallitus tarjoutui jo helmikuussa 1992 vuoden 1998 veteraanipäivän päätapah-tuman isännäksi. Tällöin tuli ku-luneeksi 80 vuotta siitä, kun Vaa-sa keväällä 1918 toimi valkoisen Suomen pääkaupunkina ja jääkä-rien pääjoukko palasi Suomeen. Vaasassa ja Pohjanmaalla ovat isänmaallisuus ja maanpuolustus-työ aina olleet arvossaan.

Veteraanipäivän suunnittelus-sa Vaasassa erityinen huomio kiin-nitettiin alueen kaksikielisyyteen. Jumalanpalvelukset olivat erik-seen suomeksi ja ruotsiksi. Nuori-son osallistumiseen veteraanipäi-vän viettoon yritettiin Vaasassa löytää uusia muotoja.

Veteraanipäivää edeltävänä päivänä vietettiin aluksi ekumee-nista kirkkoilta Vaasan kirkossa. Tilaisuudessa puhuivat piispa Yrjö Sariola ja isä Aleksej, jotka myös antoivat esipaimenten siunauksen. Musiikkia esittivät dipl. urkuri

Seppo Jussila, kanttori Tuomas Laatu ja ortodoksinen kvartetti kanttori Jarmo Hutun johdolla.

Edellisenä päivänä vietettiin myös veljes- ja sisariltaa Liiketa-

<p>Pääjuhla Tervehdyspuhe</p> <p>Juhlapuhuja Seppelpartion lähettäminen Valtioneuvoston tervehdys</p> <p>Puolustusvoimien tervehdys</p> <p>Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaari läsnä</p>	<p>Kaupunginjohtaja Seppo Sanaksenaho</p> <p>Maaherra Heikki Koski</p> <p>Kenttäpiispa Hannu Niskanen</p> <p>Valtiovarainministeri Sauli Niinistö</p> <p>Pääesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti Matti Kopra</p>	<p>Botniahalli</p> <p>Läsnä 4 500 henkeä Sotiemme veteraaneja 184 000 – sotainvalideja 30 000 Keski-ikä 78 vuotta</p>
<p>Lipunnosto, puhe Jumalanpalvelukset</p> <p>Botniahalli</p> <p>Mustasaaren kirkko (ruotsink.) Vaasan ortodoksinen kirkko</p>	<p>Professori Ilkka Virtanen</p> <p>Saarna piispa Jorma Laulaja Saarna piispa Erik Vikström</p> <p>Liturgia Metropolilta Ambrosius</p>	<p>Vaasan päätoimikun- nan pj. kaupunginjoh- taja Seppo Sanaksen- aho Järjestelytoimi- kunnan pj. hallinto- johtaja Tor Wik.</p>

lous- ja hotelli-instituutissa. Tilaisuudessa julkistettiin ja palkittiin Vaasan kaupungin rintamaveteraaniasiain neuvottelukunnan nimeämät vuoden 1998 veteraanit (Varpu Pöyry ja Georg Nordman). Illassa esiintyi vahvistettu veteraanikuoro. Veljesillan tunnelmaa kevennettiin yhteislauluin, ja lopuksi saattoi tanssahtaa Pohjanmaan Sotilassoittokunnan ja Korsukuoron orkesterin tahdittamana. Juhlatilan olivat koristelleet oppilaitoksen opiskelijat ja tarjoulusta vastasivat hotelli Silverian oppilaat.

Vaasan Nuorisotalossa järjestettiin diskotyyppinen nuorisoilta, jossa julkistettiin JR61:n perinneyhdistyksen Vaasan ja Mustasaaren yläasteiden ja lukioiden oppilaille järjestämän isänmaallisia aiheisen ainekirjoituskilpailun voittajat (Hanna Pakka, Pia Enroth ja Lykke Sahlström). *”Tämän limudiskon yhteys veteraanipäivään rajoittui tosin vain isänmaallisia aiheisen kirjoituskilpailun palkintojen jakoon. Puheiden loputtua ja valojen jälleen himmennettyä nuoret tulivat takaisin sisälle ja diskopumputukselle annettiin sen tarvitsemaa tilaa.”* (Ruotuväki-lehti, Joonas Juutilainen. 7.5.1998.)

Varsinaisen veteraanipäivän ohjelma alkoi lipunnostolla Suomen Vapaudenpatsaalla Vaasan kauppatorilla. Pohjanmaan Sotilassoittokunta esitti fanfaarin, Onkilahden musiikkiluokkien kuoro esiintyi ja puheen lipulle piti professori Ilkka Virtanen, Rannikko-Pohjanmaan maanpuolustus- ja veteraanivaltuuskunnan puheenjohtaja.

Varsinaisena juhlapaikkana oli Botniahalli, joka sijaitsee Mustasaarella kuusi kilometriä Vaasasta pohjoiseen. Mustasaaren kunta täytti tapahtumavuonna 650 vuotta. Botniahallissa pidettiin suomenkielinen jumalanpalvelus. Ruotsinkielinen jumalanpalvelus oli Mustasaaren kirkossa ja ortodoksinen liturgia Vaasan ortodoksisessa kirkossa.

”Jo aamulla päätettiin päästä kunnan pöytään”

Tasavallan presidentti Martti Ahtisaari teki 27. huhtikuuta 1998 maakuntamatkan Vaasaan, jossa hän tapasi ensin Vaasan yliopiston opiskelijoita. Yliopistolta presidentti siirtyi Botniahalliin kansallisen veteraanipäivän päätaphtumaan. Hän söi kenttälounasta yhdessä veteraanien kanssa ja osallistui veteraanipäivän pääjuhlaan.

Kun töysälaiset Tauno ja Kaino Aho kotoa aamulla Vaasan veteraanijuhlaan lähtiessään ilmoittivat menevänsä syömään presidentin kanssa, kotiväki piti heitä höperöinä. Tasavallan presidentti Martti Ahtisaari teki kuten oli ennakolta ilmoittanut ja istahti Botniahallissa yllätysvieraaksi tavalliseen pöytään. Tietysti oli melkoinen sattuma, että yli 4 000 vieraan joukossa hän istahti juuri töysäläisten pöytään. Yllätys oli niin täydellinen, että alussa oli hyvin hiljaista. Mutta kun presidentti kehui hallia ja kyseli kuulumisia, alkoi tunnelma keventyä ja juttuakin luistaa. (Pohjalainen 28.4.1998)

Matka halki sotien

”Tiedättekö te, mitä nämä kilisevät oikein tarkoittavat”, kysäisi myhäilevä sotaurho Vaasan veteraanijuhlissa ja osoitti takin rintapielessä kilisevää kunniamerkkiriviä, poimi siitä yhden ristin, jonka keskustassa oli vihreällä pohjalla pienet nuolet.

”Tästä voi lukea miehen matkan halki sotien, siinä ovat joukko-osastot ja erityistehtävät sievästi rivissä”, selitti veteraani ja hyppäsi kärppänä ohi kulkeeneen miehen perään. ”Olitkos Laguksen porukassa, kun olin näkevinäni tutun risti.”

Eeva Palm, HS 28.4.1998

Heikki Koski: ”Suuri illuusio ja EU”

Botniahalliin oli kerääntynyt juhlayleisöä 4 300 henkeä. Juhlapuheen piti Länsi-Suomen läänin maaherra Heikki Koski. Hän tarkasteli puheessaan muun muassa sotien mahdollisuutta Euroopassa. ”Aika-ajoin puhutaan, kuinka kansojen taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen riippuvuus toisistaan on suurin este sodalle. Esimerkiksi Norman Angell’n kirja ”Suuri illuusio”, joka ilmestyi vuonna 1910, osoitti perusteellisesti, kuinka eurooppalainen suursota olisi täysin mahdoton, koska Euroopan valtiot olivat liian suuressa riippuvuussuhteessa toisiinsa. Tämän jälkeen Euroopassa on käyty kaksi suursotaa, ensimmäinen niistä alkoi vain muutamia vuosi ”Suuren illuusion” ilmestymisen jälkeen.”

Suomikin joutui maailmansotien pyörteisiin etenkin toisessa maailmansodassa. ”Mutta Suomi ei hävinnyt sotaa; maata ei miehitetty, säilytimme itsenäisyytemme.” ”Meidän itsemme on siis pidettävä

huoli omista asioistamme, on sitten kysymys ulkopolitiikasta, taloudesta, kulttuurista, sosiaalisesta hyvinvoinnista tai maanpuolustuksesta....

Vaikka itse joudumme omista asioistamme huolehtimaan, Suomi ja suomalaisten hyvinvointi ovat riippuvaisia kansainvälisestä kehityksestä, ennen kaikkea EU:n piirissä tapahtuvasta taloudellisesta ja sosiaalisesta kehityksestä sekä olosuhteista lähialueillamme. ... Välillisesti vaikuttavan EU:n jäsenyyden ja Pohjois-Euroopan vakauden ohella turvallisuuspolitiikkamme perustekijät liittyvät omaksumaamme liittoutumattomuuteen sekä uskottavaan puolustukseen.”

”EU tavoittelee rauhaa sitomalla jäsenmaiden taloudet yhteen. Turvallisuus syntyy siitä, että jäsenvaltiot sitoutuvat yhteisiin pelisääntöihin. Rauha puolestaan edistää taloutta. Näin asiat kietoutuvat yhteen. Tämä kehitys on johdonmukainen jatko sille puolen vuosisadan työlle, jonka myötä toisen maailmansodan päättymisen jälkeen on täällä Pohjois-Euroopassa lisätty vakautta ja turvallisuutta.” Maaherra Koski päätti puheensa toteamalla: ”Itsenäisyys on säilynyt, se ei ole ollut vakavasti uhattuna – näin on parhaalla mahdollisella tavalla vaalittu Teiltä, arvoisat sotaveteraanit, saatua perintöä.”

Taistelujanne tulkitaan ulkomaalaisissa sotakouluissa

Kenttäpiispa Hannu Niskanen lähetti seppelpartiot juhlasta Suomen Vapaudenpatsaalle, talvi- ja jatkosodan sankarihaudoille, vapaussodan 1918 sankarihaudalle, torpparien ja talonpoikien 1918 muistomerille, ruotsinmaalaisten vapaaehtoisten sankarihaudalle, Karjalaan jääneiden vainajien muistomerille ja Jääkäripatsaalle. Seppelpartiot muodostivat pareina mies- ja naisvarusmiehet.

Valtioneuvoston tervehdyksen juhlaan toi valtiovarainministeri Sauli Niinistö. Hän totesi valtiovallan panostaneen veteraanien kuntoutukseen ja asunto-olojen kohentamiseen. Hänen mielestään jatkossakin valtion oli tuettava sellaisia hankkeita, jotka auttoivat isänmaan puolustajia ja rakentajia selviytymään itse mahdollisimman pitkään. Valtiovarainministeri otti kantaa myös Suomen turvallisuuspolitiikkaan todeten, ettei Suomella ollut turvallisuusvajetta, joten *”ei ole syytä hakea uusia turvallisuusratkaisujakaan”*.

Puolustusvoimien tervehdyksen esitti pääesikunnan päällikkö, kenraaliluutnantti Matti Kopra. Hän totesi veteraanien jättäneen viestinsä tämän päivän ja tulevaisuuden sotilaille. *”Teidän ansios-tanne me suomalaiset sotilaat voimme kantaa asepukuamme ylpeydellä missä päin maailmaa tahansa. Taisteluja, joissa olitte mukana, tulkitaan ulkomaalaisissa sotakouluissa. Suomalaista sotilasta ihailaan harkitsevana, taita-*

vana ja sisukkaana taistelijana. Te olette Suomen kansan keskuudessa eläviä muistomerkkejä itsenäisen ja uskottavan puolustuskyvyn tärkeydestä, sotilaan hyveistä ja isänmaan edun asettamisesta oman edun edelle.”

Muusta ohjelmasta vastasivat juhlaorkesteri (Vaasan kaupunginorkesteri ja Pohjanmaan Sotilassoittokunta), jota johtivat professori Ilkka Kuusisto, musiikkimajuri Turkka Mettälä ja Stefan Wikman sekä juhlakuoro. Sen muodostivat Korsukuoro sekä Wasa Sångargille- ja Pohjan Miehät -kuorot. Naisten tärkeää osuutta isänmaan puolustamisessa korostettiin muun muassa niin, että pääjuhlassa Vaasan Oopperan solistit ja kuoro esittivät katkelmia oopperasta Isänmaan tyttäret – dokumenttiaineistoon perustava ooppera Suomen lotista. Lisäksi esiintyivät sotilasmestari Ari Koivuniemi (laulu) ja Kuula-opiston tanssiryhmä. Seuraavan vuoden

Kenttäpiispa Hannu Niskanen on vuodesta 1996 lähtien lähettänyt seppelpartiot veteraanipäivän pääjuhlista lukuun ottamatta vuoden 2005 juhlaa. (Kuva: Antti Lumikari)

1999 kansallisen veteraanipäivän päätapahtuman isäntäkaupungin kutsun esitti Jyväskylän kaupunginhallituksen puheenjohtaja Markku Lumio.

Postimerkkikeskus valmisti Vaasan veteraanipäivää varten erikoisleiman, joka oli Tapani Ta-

larin suunnittelema. Kuva-aihe esitti tammenlehvää ja Suomen Vapaudenpatsaan sotilaan lakkia pitelevää kättä. Leimaa käytettiin kansallisena veteraanipäivänä juhlapaikalla olevaan postin toimipaikkaan jätetyissä kirjeissä ja korteissa.

Jyväskylä 1999 – ”Vaalien sotiemme veteraanien perintöä”

Jyväskylän kaupunginhallitus päätti toukokuussa 1995 kansallisen veteraanipäivän työryhmän ehdotuksen mukaisesti toimia valtakunnallisen pääjuhlan isäntäkaupunkina vuonna 1999. Suurin osa tapahtuman tilaisuuksista järjestettiin Jyväskylän uudessa Paviljongissa. Juhlatunnus oli Jussi Jäppisen suunnittelema ja värit oli poimittu luonnosta. Etualalla oli tammenlehvän vihreä, sitten valkoinen poutapilvi ja sen takana sininen taivas.

Veteraanipäivän vietto alkoi Jyväskylässäkin jo edellisenä iltana Ekumeenisella kirkkoillalla, jossa tervehdyssanat esitti kirkkoherra Otso Sovijärvi. Illassa puhuivat emerituspiispa Yrjö Sariola ja Joensuun piispa K.S. Panteleimon, jotka antoivat myös esipaimenten siunauksen.

Kirkkoilta vietettiin Paviljongin auditoriossa ja iltaa jatkettiin Veljes- ja sisarillalla Paviljongin ravintolassa. Illan musiikista vastasivat Leena Pyylampi (piano) ja Korsuorkesteri, jonka musiikin tahdissa saattoi myös tanssahdella.

Nuoriso veteraanien viitoittamalla tiellä

Varsinainen veteraanipäivä alkoi lipunnostolla Jyväskylän Kirkko- puiston Taipaleen aukiolla. Tilai-

Pääjuhla		
Tervehdyspuhe	Kaupunginjohtaja Pekka Kettunen	Jyväskylän Paviljonki
Juhlapuhuja	Kenraali Lauri Sutela	Läsnä 5 200 henkeä
Seppelpartion lähettäminen	Kenttäpiispa Hannu Niskanen	Sotiemme veteraaneja 172 000
Valtioneuvoston tervehdys	Sosiaali- ja terveysmin. Maija Perho	– sotainvalideja 28 000
Puolustusvoimien tervehdys	Pääesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti Matti Kopra	Keski-ikä 79 vuotta
Lipunosto, puhe	Opiskelija Arto Haapea	Jyväskylän päätoimikunnan pj. kaupunginjohtaja Pekka Kettunen
Jyväskylän paviljonki:		Järjestelytoimikunnan pj. henkilöstöpäällikkö Aarre Korkia-aho
Jumalanpalvelus	Saarna rovasti Otso Sovijärvi	
Ortodoksinen liturgia	K.S. Joensuun piispa Panteleimon	

suudessa soitti Ilmavoimien Soitokunta ja puheen Suomen lipulle piti opiskelija Arto Haapea, joka totesi muun muassa, että ”*vaikka tämän päivän suomalainen nuori on kansainvälinen ja avarakatseinen, ei kotimaan – isänmaan – arvostus ole kadonnut. Suomalaisuus tarjoaa sekä vahvat juuret että kantavat siivet, joilla pääsee halutessaan elämässä pitkälle. Veteraanien perintö toteutuu tässäkin.*”

Samaan teemaan palattiin pääjuhlassa Jyväskylän kaupunginjohtajan Pekka Kettusen tervehdyssanoissa: ”*Kielitaitoinen, omaa kulttuuria ja identiteettiä arvostava nuoriso voi parhaiten yhdistää isänmaallisuuden ja kansainvälisyyden ja edistää rauhaa. Haasteemme on saada nuoriso jatkamaan Teidän – veteraanien – viitoittamaa tietä, sitä itse aikaansa soveltaen.*”

Ortodoksinen liturgia pidettiin Paviljongin auditoriossa ja luterilainen jumalanpalvelus samaan aikaan Paviljongin A 5 -hallissa. Juhlavieraille tarjottiin kenttälounaaksi perinteistä hernekeittoa. Ruuanjakelussa avusti varusmie-

hiä ja Jyväskylän palvelualojen oppilaitoksen oppilaita. Sotilaskotisisaret olivat järjestäneet kahvion Paviljongin tiloihin.

Suoran tv-lähetyksen alussa esitettiin nauhoitettu tasavallan presidentin tervehdys katsojille ja juhlavieraille sekä viiden minuutin kooste, jossa näytettiin lipunostoa, käyntiä sotainvalidien sairaskodissa ja veteraanien vierailua Puistokoulussa.

Seppelpartiot lähetettiin pääjuhlasta sankarivainajien muistomerkillle, vakaumuksensa puolesta kaatuneiden muistomerkillle ja Karjalaan jääneiden muistomerkillle. Partiot lähetti kenttäpiispa Hannu Niskanen. Kussakin seppelpartiossa oli yksi sotiemme veteraani yhdessä mies- ja naissotilaan kanssa. Seppelten laskun yhteydessä Jyväskylän vanhalla hautausmaalla Puistokoulun ala-asteen oppilaat laskivat kukan kunkin sankarivainajan haudalle.

Lauri Sutela: Veteraaniliittojen valtuuskunta VEVA

Juhlapuheen piti sotiemme veteraani, kenraali Lauri Sutela. Hän totesi veteraanijärjestöjen aikaisempien vuosien hajanaisuuteen viitaten, että ”veteraanien hyväksi ovat valtakunnalliset veteraaniliittomme tehneet tunnustusta ansaitsevaa työtä, parempaakin kuin mitä olisi odottanut niinkin hajautetulta järjestelmältä. Kaipa se on niin, että vuosikymmenien kokemukset ovat kehittäneet toimivan yhteistyön veljesjärjestöjen välille ja niiden suhteessa valtiovaltaan säilyttäen samalla mahdollisuudet ottaa huomioon myös jäsenryhmi-

en erityisominaisuudet. Nyt kun liittojen ikääntyviä puuhamiehiä vaihdetaan ja veteraanityön loppusuora on avautumassa on varmastikin hyvä, että kokemusten kautta muovautuneet järjestöjen väliset yhteistyön muodot ja sisältö on nyt kirjallisella sopimuksella vahvistettu. Tällöin varmistetaan, että ainakin yhteinen edunvalvonta sekä tärkeä henkisen perinnön siirto nuorisolle tulevat tapahtumaan rakentavassa yhteisymmärryksessä.”

Kenraali Sutela tarkoitti sopimuksella edellisenä päivänä tapahtunutta veteraanijärjestöjen yhteistyösopimuksen allekirjoittamista. Sotainvalidien Veljesliitto, Suomen Sotaveteraaniliitto, Rintamamiesveteraanien liitto ja Rintamamiesveteraanien Liitto perustivat Suo-

Lipunnosto veteraanipäivän päätapahtumassa vuonna 1999 Jyväskylässä Taipaleen aukiolla. (Kuva: Keskisuomalainen/Risto Aalto)

men veteraaniliittojen valtuuskunnan (Delegation för Finlands veteranförbund) eli VEVA:n, jonka tehtäväksi tuli keskinäisen yhteistyön järjestäminen, veteraanityön tunnetuksi tekeminen ja veteraanien yhteinen edunvalvonta. Valtuuskunnan työhön kuuluvat muun muassa myös perinteen säilyttäminen, henkinen ja hengellinen työ, yhteisten tilaisuuksien järjestäminen ja kansainvälinen toiminta. Valtuuskunta on tehnyt esityksiä veteraanien etuisuuksien kohentamisesta rintamaveteraaniasiain neuvottelukunnan välityksellä.

Valtuuskuntaan valitaan kolme edustajaa kustakin veteraanijärjestöstä ja sen puheenjohtajuus vaihtuu neljännesvuosittain. Käytännön tehtäviä hoitaa veteraaniliittojen toiminnanjohtajista muodostuva työvaliokunta. Siinäkin puheenjohtajuus vaihtuu neljä kertaa vuodessa.

Valtiovallan tervehdysten pääjuhlassa esitti sosiaali- ja terveysministeri Maija Perho, joka arvioi Suomen sotainvalidien ja muiden veteraanien huollon kestävän hyvin kansainvälisen vertailun. *”Vaikka kaikkiin tarpeisiin ei ole käytettävissä voimavaroja, olemme silti eri maiden joukossa aivan kärkipäässä.”* Puolustusvoimien tervehdysten esitti pääesikunnan päällikkö, kenraaliluutnantti Matti Kopra kiittäen kaikkien Puolustusvoimissa palvelevien puolesta veteraaneja siitä, että *”voimme tehdä rauhassa työtämme”*.

Pääjuhlassa esiintyivät Jyväskylän seudun yhdistyneet puhallinorkesterit Jukka Viitasaaren johdolla, Kolmekuutoset ja Vox Aurea, Jyväskylän Sinfonia ja laulaja Jorma Hynninen, Ilmavoimien Soittokunta sekä kansantanssiryhmät ISOT ja Tason Inhoojat -yhtye. Kutsun veteraanipäivän seuraavan vuoden tapahtumaan esitti tulevan isäntäkaupungin Joensuun kaupunginjohtaja Juhani Meriläinen.

Juhlapaikalla oli Keski-Suomen Museon ”Se lasku kannatti maksaa” -näyttely, Suomen Kansallispukukeskuksen näyttely Keski-suomalaisia kansallispukuja ja sodan-aikaisten postimerkkien ja -korttien näyttely. Paviljongin auditoriossa näytettiin vanhoja Jyväskylän-aiheisia filmejä muun muassa Työn ja toimen kaupunki, 1961, ja Jyväskylän Suurajot, 1958. Jyväskylän Paviljongin aulassa toimi kansallisen veteraanipäivänä Postin palvelupiste, josta saattoi lähettää erikoisleimalla varustettuja kortteja ja kirjeitä. Erikoisleima oli Tapani Talarin suunnittelema tammenlehvä-tunnus.

Joensuu 2000 – ”Veteraanien perintö uudella vuosituhannella”

Joensuun kaupunginhallitus päätti syyskuussa 1995 ilmoittaa kansallisen veteraanipäivän työryhmälle, että kaupunki on valmis järjestämään kansallisen veteraanipäivän pääjuhlan Joensuussa vuonna 2000.

Kansallisen veteraanipäivän pääjuhlan tervehdyspuheessaan Joensuun kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Seppo Eskelinen totesi Joensuun ja Pohjois-Karjalan olleen merkittävässä asemassa maamme käydessä taistelua itsenäisyytensä puolesta. Veteraanien jättämästä perinnöstä muistuttavat ”Ilomatsin ja Lieksan suunnan taitelujen muistomerkit, Paloaukea, Salpalinja ja Bunkkerimuseo Joensuussa”. Joensuun tapahtumatunnuksen suunnitteli graafikko Leea Wasenius ja tunnuksen väreinä oli käytetty vihreää, sinistä ja valkoista.

<p>Pääjuhla Tervehdyspuhe</p> <p>Juhlapuhuja Seppelation lähettäminen Valtioneuvoston tervehdys</p> <p>Puolustusvoimien tervehdys</p> <p>Veteraanin puheenvuoro</p>	<p>Kaupunginvaltuuston pj. Seppo Eskelinen Ministeri Jaakko Itoniemi Kenttäpiispa Hannu Niskanen Valtiovarainministeri Sauli Niinistö Pääesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti Ilkka Hollo Aimo Hoikkala</p>	<p>Joensuun jäähalli Läsnä 3 500 henkeä Sotiemme veteraaneja 160 000 – sotainvalideja 26 000 Keski-ikä 79 vuotta</p>
<p>Lipunnosto, puhe</p> <p>Jumalanpalvelukset Joensuun jäähalli</p> <p>Pyhän Nikolaoksen kirkko</p>	<p>Joensuu yliopiston yo-kunnan pj. Jyri Wesanko</p> <p>Saarna emerituspiispa Matti Sivonen Liturgia K.S. Joensuun piispa Panteleimon</p>	<p>Joensuun päätoimikunnan pj. kaupunginjohtaja Juhani Meriläinen Järjestelytoimikunnan pj. kaupunginsihteri Heikki Soininen</p>

Kansallisen veteraanipäivän tapahtumat alkoivat Joensuussa Ekumeenisella aattoillalla Pieliensuun kirkossa, jossa puheen pitivät kirkkoherrat Tapani Nuutinen ja Kalevi Kokkonen. Musiikista vastasi Joensuun ortodoksinen kirkkokuoro Irina Tchervinskij'n johdolla ja Laudate-kuoto Leena Pulkkinen johdolla. Veteraani-illassa Joensuun Kulttuuri- ja matkailukeskus Carelicumissa laulettiin yhdessä sota-ajan lauluja ja tanssittiin Markku Köntön johtaman Blue Notes yhtyeen säestyksellä.

Varsinainen veteraanipäivä alkoi lipunnostolla Joensuun Vapaudenpuistossa. Tilaisuudessa esiintyivät Joensuun Mieslaulajat Ilkka Vesalan johdolla ja Karjalan Sotilassoittokunta Juha Tiensuun johdolla. Lipun nostivat Joensuun Lyseon lukion oppilaat ja puheen

Suomen lipulle piti ylioppilaskunnan puheenjohtaja Jyri Wesanko. Luterilainen jumalanpalvelus pidettiin Joensuun jäähallissa ja ortodoksinen liturgia Pyhän Nikolaoksen kirkossa. Kenttälounas tarjottiin juhlaväelle jäähallin vieressä vapaa-aikatalossa. Sotilaskoti oli avoinna jäähallissa.

Presidentin tervehdys

Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallisen päätoimikunnan edustajat kävivät 4. huhtikuuta 2000 vasta valitun tasavallan presidentin Tarja Halosen luona kertomassa, miten veteraanipäivää vietetään 27. huhtikuuta 2000 ja tulevaisuudessa. Tapaamisessa presidentti pahoitteli ulkomaanmatkaa, joka oli päällekkäin veteraanipäivän kanssa. Halonen ta-

Kansantanssiryhmä viihdytti yleisöä Joensuun valtakunnallisessa pääjuhlassa vuonna 2000. (Kuva: Sanomalehti Karjalainen Oy)

pasi USA:n matkallaan muun muassa presidentti Bill Clintonin ja ulkoministeri Madeleine Albrightin. Presidentti ilmoitti suhtautuvansa lämpimästi asiaan ja haluavansa olla läsnä seuraavina vuosina Kotkassa 2001 ja Espoossa 2002.

Kansallisen veteraanipäivän pääjuhlaa vietettiin Joensuun jäähallissa. Juhlan alussa lukiolaiset Teemu Makkonen ja Anna Björn esittivät suomeksi ja ruotsiksi tasavallan presidentin tervehdyksen. *”Kiitollisin mielin tervehdin Teitä, Sotiemme Veteraanit. Me nuoremmat sukupolvet, jotka olemme saaneet elää pohjoismaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa, emme aina tule muistaneeksi niitä suuria uhrauksia, joita teidän sukupolvenne on maamme hyväksi tehnyt niin sodan kuin rauhankin aikana.*

Arvostettua kenraali Adolf Ehrnroothia lainaten: ”Suomi on hyvä maa, paras meille suomalaisille ja se on puolustamisen arvoinen ja sen paras puolustaja on Suomen kansa.”

Arvoisat sotiemme veteraanit! Teistä huolehtiminen olkoon isänmaamme ja meidän nuorempien sukupolvien kunniatehtävä, meidän kunniaavelkamme Teille. Ilman Teitä emme eläisi vapaassa ja vauraassa isänmaassa. Teidän ansioitanne voimme tänään rakentaa yhdessä muiden Euroopan kansojen kanssa parempaa ja turvallisempaa tulevaisuutta.”

Seppelpartiot lähetti sankarihautoille sekä Karjalaan jääneiden vainajien ja vakaumuksensa puolesta kaatuneiden muistomer-

keille kenttäpiispa Hannu Niskanen. Valtioneuvoston tervehdyksen juhlaan toi valtiovarainministeri Sauli Niinistö.

Jaakko Iloniemi: ”Kohti turvallisempaa Suomea ja Eurooppaa”

Ministeri Jaakko Iloniemi vakuutti Joensuun pääjuhlan puheessaan, että Suomi on nyt valtakuntana paremmassa asemassa kuin koskaan aikaisemmin. *”Rajamme ovat turvatut eikä kukaan kiistä meidän oikeuttamme hoitaa omat asiamme halumme mukaan, kunhan kunnioitamme muiden oikeutta tehdä samoin.”* Suomen liittyminen Euroopan unioniin on hänen mukaansa vahvistanut Suomen kansainvälistä asemaa ja samalla myös Suomen ja suomalaisten turvallisuutta. Maamme talous on paljon kansainvälisempää kuin aikaisemmin. *”Suomen paikka on siellä, missä ovat useimmat eurooppalaiset demokraatit ja markkinatalousmaat. ... Olemme tulleet voimakkaan liiton jäseneksi, niin voimakkaan, että se voi ajaa tehokkaasti meidänkin asioitamme”.*

Useat varsin vilpittömätkin ihmiset ovat puhujan mukaan kyselleet, tarvitaanko enää maanpuolustusta, koska kukaan ei meitä enää uhkaa? Iloniemi muistutti, miten kymmenen vuoden aikana – ”kylmän sodan” päättymisen jälkeisenä aikana Euroopassa on käyty monta sotaa ja tuhannet ovat joutuneet lähtemään kodeistaan aseellisten selkkausten takia. *”Vaikka unioni pyrkii kohti yhteis-*

tä turvallisuuspolitiikkaa, paljon on vielä tekemättä. Sitä taustaa varten ymmärtää hyvin, miksi Helsingissä viime joulukuussa päätettiin perustaa Euroopan unionille omat valmiusjoukot.”

Iloniemen mukaan vuosituhanen vaihteessa moni onkin kysynyt, onko oloihimme nähden melko suuren puolustuskyvyn ylläpitäminen turhaa, kun meillä ei ole vihollisia eikä muutenkaan ajankohtaisia uhkakuvia, eikä vuosikymmeniin ole ollut tilannetta, jossa puolustusvoimia olisi tosi tilanteessa tarvittu? *”Kun näin sanotaan, ymmärretään kansallisen puolustuksen merkitys aivan liian ahtaasti. Uskottavan puolustuksen merkitys ei ala siitä, että siihen turvaudutaan sotatilanteessa. Uskottava puolustus on aina voimatekijä hallituksen politiikan tukena. Olen varma siitä, että Suomi ei olisi selviytynyt niin hyvin monista sodanjälkeisistä poliittisista koettelemuksista, ellei meillä olisi ollut turvanamme uskottavia puolustusvoimia.”*

Kaveria ei jätetä

Puolustusvoimien tervehdyksen esitti kenraaliluutnantti Ilkka Hollo. Hän totesi muun muassa: *”Te veteraanit osoititte käytännössä sen, johon meidän suomalaisten tulee olla tarvittaessa valmiita hädän hetkellä tänäänkin. Isänmaamme itsenäisyyden turvaamiseksi meidän tulee kyetä yhdistämään koko kansakuntamme voimavarat. Henkiset voimavarat ovat tällöin usein aineellisia huomattavasti tärkeämpiä”*

”Kaveria ei jätetä”-asevelihenki kelpaisi edelleen ohjenuoraksi monien suomalaisen yhteisöön – kotiin, kouluun, virastoon ja yritykseen. Olemme viime aikoina saaneet huomata hätkähdyttäviäkin esimerkkejä siitä, että lähimmäinen voidaan jättää aivan yksin. Tässä mielessä toivon esimerkkine voiman muistuttavan kaikkia suomalaisia tänäkin päivänä lähimmäistemme muistamisen tärkeydestä.”

Päätoimikunnan ehdotuksesta Joensuun ohjelmaan liitettiin veteraanin puheenvuoro, jonka juhlaväelle toi Aimo Hoikkala. Hän osallistui talvisotaan vapaaehtoisena Koiviston Suojeluskuntakomppaniassa ja jatkosotaan ryhmän- ja joukkueenjohtajana Sissipataljoonassa, haavoittui talvisodassa käteen ja jatkosodassa jalkaan. Hoikkala esitti toivomuksen, että osallistujat tapaisivat vuoden päästä kansallisena veteraanipäivänä Kotkassa.

Pääjuhlassa esiintyivät Karjalan Sotilassoittokunta musiikkikapteeni Juha Tiensuun johdolla solisteina Sami Hopponen ja Esa Luukkainen, Joensuun yliopiston kuoro ja Joensuun Poikakuoro Helena Hulmin johdolla, kansantanssiryhmä Matora ja Rälläkkä, Liisa Matveinen ja Tellu Virkkala.

Veteraanipäivän yhteyteen oli Joensuussa järjestetty sekä retkiä että näyttelyitä. Lyhyempi retki suuntautui Salpalinjalle tutustumaan Marjalan bunkkerimuseoon ja pidempi oli sotahistoriallinen retki Ilomantsiin Möhkö-Kuolismaan tien suunnalle. Joensuun keskustassa saattoi kulttuuri- ja matkailukeskus Carelicumissa tu-

tustua Pohjois-Karjalan museon näyttelyyn ”*Karjalan koko kuva*” ja jälleenrakentamisesta ja maanraivaamisesta kertovaan näyttelyyn ”*Sodan jaloista Egyptinkorpeen*”. Lisäksi Joensuun jäähallin aulassa oli esillä rajavartiolaitok-

sen 80-vuotisjuhlanäyttely ”*Karhun taival*” ja hallin edustan aukiolla oli Pohjois-Karjalan prikaatin kalustoesittely. Posti oli valmistanut Joensuun veteraanipäivää varten oman erikoisleiman ja myytävänä oli myös veteraanipäivää varten tehty postikortti.

Kotka 2001 – ”Ei vettä rantaa rakkaampaa”

Kotkan kaupunginhallitus ilmoitti toukokuussa 1995 kansallisen veteraanipäivän työryhmälle, että kaupunki on valmis valtakunnallisen päätapahtuman isäntäkaupungiksi vuonna 2001. Kotkassa oli järjestetty runsaasti ohjelmaa jo kansallisen veteraanipäivän aatoksi. Puolilta päivin oli mahdollisuus lähteä sotahistorialliselle retkelle tutustumaan Ruotsinsalmen merilinnoitukseen, Kyminlinnaan tai talvi- ja jatkosodan tapahtumapaikkoihin Kotkassa. Iltapäivällä oli opastettu meriristeily ”*Kotka sotatoimialueena*”. Puolustusvoimien Varusmiessoittokunta piti Haukkavuoren ja Karhulan kouluissa konsertit. Kymenlaakson maakuntamuseossa oli nähtävillä Ruotsinsalmi-näyttely ja Kotkan kantasatamassa oli mahdollisuus tutustua museojäänmurtaja Tarmoon, Merivoimien laivasto-osaston aluksiin ja Merivartiomuseoon. Puolustusvoimien toiminnallisessa näytöksessä esittäytyi Kotkan Rannikkoalue.

Aattopäivän illan ohjelma alkoi KymJP:n Kiltasoittokunnan marsikonsertilla kantasataman juhlateltassa. Ekumeenista iltaa vietettiin Kotkan kirkossa ja sen jälkeen alkoi Veteraani-ilta kantasataman juhlateltassa, jossa esiintyivät

muun muassa kiltasoittokunta ja virolaisten vapaaehtoisten JR 200:n ”*Suomen poikien*” kuoro Soomepoiste Meeskoor professori Uno Järvelän johdolla.

Kansallisen veteraanipäivän tapahtumat alkoivat lipunnostoilla Kotkan ja Kymin sankarihautausmailla. Lipun nostivat Kotkan lyseon ja Hemilän koulun oppilaat. Puheet Suomen lipulle pitivät oppilaat Juho Makkonen ja Anni Holopainen ja hymnin esitti Puolustusvoimien Varusmiessoittokunta.

<p>Pääjuhla Tervehdyspuhe</p> <p>Juhlapuheja Seppelpartion lähettäminen Valtioneuvoston tervehdys Puolustusvoimien tervehdys</p> <p>Veteraanin puheenvuoro Tasavallan presidentti Tarja Halonen</p>	<p>Kaupunginvalt. pj. Topias Kotiniemi Ministeri Aatos Erkko Kenttäpiispa Hannu Niskanen Sisäasiainministeri Ville Itälä Merivoimien komentaja vara-amiraali Esko Illi Kaupunginjohtaja P.E. Sutela</p> <p>Tasavallan presidentti Tarja Halonen läninä</p>	<p>Kotkan kantasataman juhlateltoa Läninä 4 500 henkeä Sotiemme veteraaneja 148 000 – sotainvalideja 24 000 Keski-ikä 80 vuotta</p>
<p>Lipunnosto, puheet</p> <p>Jumalanpalvelukset Kotkan kirkko</p> <p>Pyhän Nikolaoksen kirkko</p>	<p>Juho Makkonen, Kotkan lyseo Anni Holopainen, Helilän koulu</p> <p>Saarna kirkkoherra Raimo Vänskä Liturgia kirkkoherra Veikko Lisitsin</p>	<p>Kotkan päätoimikunnan pj. kaupunginvaltuuston pj. Topias Kotiniemi Järjestelytoimikunnan pj. tiedotuspäällikkö Antti Nuorivuori</p>

Jumalanpalvelus pidettiin Kotkan evankelisluterilaisessa kirkossa ja ortodoksinen liturgia Pyhän Nikolaoksen kirkossa. Juhlaväelle tarjottiin kenttälounaaksi saaristolaislohikeittoa kantasataman län-sivarastossa. Kansallisen veteraanipäivän pääjuhlaa vietettiin kantasataman juhlateltassa. Tasavallan presidentti Tarja Halonen ja valiokuntaneuvos Pentti Arajärvi osallistuivat pääjuhlaan osana Kymenlaaksoon ja Etelä-Karjalaan tapahtunutta maakuntamatkaansa. Presidentti vihki Kotkassa käyttöön sataman uuden konttitermi-naalin.

Aatos Erkko: "Perintönä tasa-arvoinen ja oikeudenmukainen yhteiskunta"

Juhlapuheen pääjuhlassa piti ministeri Aatos Erkko. Hän totesi, etteivät suomalaiset *"sotineet kansallisen maineen tai kunnian vuoksi, vaan siksi, että he halusivat yhdessä puolustaa kotiaan ja kotiseutun-*

sa arvoja. Sotavuosien poliittinen ja yhteiskunnallinen muutosprosessi oli mittava ja keskeisen tärkeä myöhemmälle kehitykselle. Sodan aikana kansa sai kokea uudenlaisen tasa-arvoisuuden, kun kaikki yhdessä, riippumatta yhteiskunnallisesta asemasta tai varallisuudesta, taistelivat saman päämäärän puolesta. Vaikka sota ei syvään juurtuneita käsityksiä kokonaan muuttanutkaan, antoi sen aikana tapahtunut henkinen muutos hedelmällisen pohjan oikeudenmukaisemman yhteiskunnan rakentamiseen."

"Mikä on sotiemme ja niissä taistelleiden veteraanien perintö jälkipolville? Päälimmäisenä mieleeni tulee yhteiskunnallinen kehityksemme sekä kansalaisten tasa-arvoisuus. ... Tasa-arvoisuus ja oikeudenmukaisuus eivät ole asioita, jotka säilyvät muuttumattomina ja itsestään selvinä vuosikymmenestä toiseen. Meidän täytyykin aktiivisesti vaalia näitä yhteiskunnalle elintärkeitä perusarvoja, jotka olemme saaneet veteraaneiltamme perintönä. Haluammehan, että tasa-arvoisuus ja oi-

Tasavallan presidentti Tarja Halonen ja tohtori Pentti Arajärvi saapumassa veteraanipäivän pääjuhlaan Kotkassa vuonna 2001. (Kuva: Kymen Sanomat/Tarja Särkkä)

keudenmukaisuus säilyvät peruskivinä, joiden päälle on tulevaisuudessakin hyvä rakentaa suomalaista yhteiskuntaa.”

“En usko sotaan, en edes suureen sotavoimaan, mutta uskon kansamme itsetunnon kasvattamiseen. Uskon tiedon ja taidon jatkuvaan kehittämiseen, ja siihen, että henkisesti vireä ja riittävästi haasteita saava kansa tulee aina menestymään.”

Kansakunta voi luottaa ainoastaan itseensä

Valtiovallan tervehdysten pääjuhlaan toi sisäasiainministeri Ville Itälä, joka totesi asemamme Euroopan unionin jäsenvaltiona vahvistavan maamme turvallisuutta. *“Ulkoisen turvallisuuden kovan ytimen muodostaa kuitenkin us-*

kottava kansallinen puolustus. Sotiemme kokemukset ovat opettaneet meille sen, että äärimmäisessä tilanteessa kansakunta voi luottaa ainoastaan itseensä. Tämän perinnön veteraanisukupolvi on meille antanut eikä sitä saa hukata.”

Puolustusvoimien tervehdysten pääjuhlaan toi vara-amiraali Esko Illi, joka totesi muun muassa: *“Sotilaan parhaiten hyveitten mukaan asetitte isänmaan edun oman etunne edelle. Teidän ansiostanne suomalaisten sotilasmaine on maailmalla tunnettu. Tällä historiallisella näytöllä on yhä vieläkin keskeinen merkitys puolustuksemme uskottavuudelle. Kukapa muu maattamme viime kädessä puolustaisi, elleimme me itse.” ... “Esimerkkinne rohkaisee tämän päivän maanpuolustajia.”*

Pääjuhlan ohjelmassa esiintyivät Puolustusvoimien Varusmies-

soittokunta, Kotkan Viuluviikarit Aili Koivukosken johdolla, Annin päiväkodin lapset (Ohjaus: Tuula Känä - Heini Korkolainen) ja Soomepoiste Meeskoor professori Uno Järvelän johdolla. Veteraanipäivän vieraita varten oli Kotkassa painatettu Museojäänmurtaja Tarmo -postikortti, ja postin palvelupisteestä sai tapahtuman erikoisleiman.

Kotkaan saapui myös seuraava viesti Libanonista: *”Kunnioitetut sotiemme veteraanit, naiset ja herrat! Suomalaisen valvontajoukon komentajana Libanonissa minulla on ilo ja kunnia välittää kaikkien suomalaisten rauhanturvaajien terveiset Libanonista kotiin sotiemme veteraaneille. ... Valvontajoukon komentaja, eversti Timo Ekdahl”*

Espoo 2002 – ”Kotimaani ompi Suomi”

Espoon kaupungin veteraaniasian neuvottelukunta otti toukuussa 1997 yhteyttä kansallisen veteraanipäivän työryhmään ja ilmoittautui kansallisen veteraanipäivän pääjuhlan isännäksi vuonna 2002. Neuvottelukunta totesi kirjeessään, että Espoolla ei aikaisemmin ollut mahdollisuutta järjestää tapahtumaa sopivien tilojen puuttuessa, mutta vuosina 1997–1998 Tapiolaan valmistumassa ollut monitoimihalli poisti ongelman. Kansallisen veteraanipäivän aamuna järjestettiin seppeleenlaskutilaisuudet Mannerheimin patsaalla sekä Hietaniemessä sankariristillä ja Mannerheimin haudalla.

Kansallisen veteraanipäivän tapahtumat alkoivat Espoossa juhllallisella lipunnostolla Tapiolan keskusaltaan äärellä. Tilaisuudessa esiintyi Polyteknikkojen Kuoron tuplakvartetti ja lipun nostivat salkoon Teknillisen korkeakoulun ylioppilaskunnan teekkarit. Puheen Suomen lipulle piti ylioppilaskunnan puheenjohtaja Aki Silvennoinen.

Kaartin jääkärirykmentti oli järjestänyt LänsiAuto-areenan pihalueelle Puolustusvoimien kalustonäyttelyn. Vierailta oli mahdollisuus myös osallistua opastetulle kiertoajelulle Porkkalan laivastotukikohdan alueelle, joka oli vuosina 1944–1956 vuokrattuna Neuvostoliitolle. Helsingin sotilaskotiyhdistys myi juhla-alueella kolme myyntiautosta kahvia.

Pääjuhla		
Tervehdyspuhe	Kaupunginvaltuuston pj. Leena Luhtanen	LänsiAuto Areena Läsnä 4 000 henkeä Sotiemme veteraane- ja 135 000 – sotainvalideja 23 000 Keski-ikä 81vuotta
Juhlapuhuja	Pääjohtaja Jorma Ollila	
Seppelation lähettäminen	Kenttäpiispa Hannu Niskanen	
Valtioneuvoston tervehdys	Pääministeri Paavo Lipponen	
Puolustusvoimien tervehdys	Puolustusvoimain komentaja amiraali Juhani Kaskeala	
Veteraanin puheenvuoro	Helena Kekäläinen	
Tasavallan presidentti Tarja Halonen läsnä		
Lipunnosto, puhe		
	Puheenjohtaja Aki Silvennoinen, Teknillisen korkeakoulun ylioppilaskunta	Paikallinen päätoimi- kunnan pj. kaupun- ginjohtaja Marketta Kokkonen Järjestely- toimikunnan pj. perusturvajohtaja Juha Metso
Jumalanpalvelukset		
LänsiAuto Areena	Saarna kenttäpiispa Hannu Niskanen	
Espoon vanha kirkko (ruots.)	Saarna piispa Erik Vikström	
Pyhittäjä Herman Alaskalaisen	kirkko, liturgia Isä Heikki Huttunen	

Jumalanpalveluksia järjestettiin Espoossa kolme: suomenkielinen luterilainen jumalanpalvelus pidettiin pääjuhlapaikalla Länsi-Auto Areenalla, ruotsinkielinen luterilainen jumalanpalvelus oli Espoon vanhassa kirkossa ja ortodoksinen liturgia pidettiin pyhittäjä Herman Alaskalaisen kirkossa Tapiolassa. Keskipäivällä oli juhlapaikan kokoustiloihin järjestetty videoluento: *”Ilomantsi, Suomen armeija ottaa viimeisen sanan”*. Luennoitsijana oli sotahistorioitsija, everstiluutnantti Antti Juutilainen. Kenttälounaaksi juhlaväelle tarjottiin kalakeittoa teltoissa ja Tapiolan urheiluhallissa.

Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallista pääjuhlaa vietettiin LänsiAuto Areenalla. Tasavallan presidentti oli juhlassa läsnä. Kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Leena Luhtanen totesi tervehdyspuheessaan, kuinka Espoota voi luonnehtia veteraanipolven rakentamaksi kaupungiksi. Kenttäpiispa Hannu Niskanen lähetti seppelation pääjuhlasta Espoon

kirkon hautausmaan sankarihau-
dalla.

Jorma Ollila ”Jättiläisen harteilla”

Pääjuhlassa Espoossa juhlapuheen pitäen Nokia Oy:n pääjohtaja Jorma Ollilan mukaan sotien sukupolven osaksi tuli maailmansodan näyttämöllä selviytyä ylivoimaista vihollista vastaan. *”Koskaan sitä ennen tai sen jälkeen ei Suomi ole ollut samanlaisen uhan alla. Koskaan toiste ei Suomi ole selviytynyt yhtä mahdottomasta tilanteesta. Suomen sotaponnistus ja sitä seurannut jälleenrakennus on henkeäsalpaava osoitus siitä, mitä työ yhdessä voi saada aikaan. Niissä ilmentynyt tahto ja arvoille nojaava yhteinen ponnistus on pysyvä voimälähde kaikille meistä, joiden osaksi on tullut antaa panos rauhanaikaisissa kamppailuissa yhteiskuntamme hyväksi.”*

Ollila myönsi usein pohtineensa presidentti Koiviston sodanajan muistelmateoksessaan tarkastelemaa selviytymisen ihmettä ja hänen viisasta havaintoaan veteraaneille ja kaikille suomalaisille sotilaille tunnetusta periaatteesta, ”kaveria ei jätetä”. ”Presidentti Koiviston havainto, näkemys oli se, että tällä hienolla periaatteella oli ratkaiseva merkitys sille taisteltahdolle, joka sitten johti meille kaikille suomalaisille tärkeään hyvään lopputulokseen käydyissä sodissa. Jokainen sotilas oli valmis antamaan kaikkensa ja joskus vähän enemmänkin kun tiesi, että kaverit eivät jätä. Tässä tärkeässä periaatteessa nähdäkseni olisi myöskin paljon ohjenuoraa, kun tarkastellaan tämän päivän yhteiskunnan tärkeiden, vaikeiden ongelmien ratkaisuja.”

Jorma Ollila totesi kuuluvansa itse ”siihen sukupolveen, jonka vanhemmat ja isovanhemmat ovat puolustaneet maata rintamalla ja kotona. Isoisäni taisteli kolmessa sodassa ja isäni jatkosodassa. Vaikka olen syntynyt sodan jälkeen, kuten suuri osa meistä tämän päivän suomalaisista, oli sota vielä omassa lapsuudessani läsnä. Se oli läsnä kodeissa, puheissa, tunteissa ja muistoissa, joista monet haluttiin unohtaa.”

”Oma sukupolveni sai työstääkseen rauhanajan Suomen, jonka suurin haaste on ollut kytkeytyä kansainväliseen yhteisöön ja globalisoituvaan maailmaan. ... ”Kuten sodan sukupolven aikana, meidän tulee uskoa yhteistyökyvyn, arkipäivän sankaruuden ja peräänantamattoman tahdon yhdistelmään

ja innostukseen meissä itsessämme. Meidän tulee uskaltaa uskoa, kuten te sotien sukupolvi uskalsitte uskoa, että asiat voivat olla huomenna paremmin. Meidän tulee uskaltaa uskoa, kuten te uskalsitte uskoa, että vuoria voidaan siirtää.”

Jorma Ollila sanoi olevansa kiitollinen siitä, että hän ”itse ja oma sukupolveni saa katsoa eteenpäin seisten jättiläisen harteilla. Suomalainen sotien sukupolvi on se jättiläinen, se elämäntöitten valtaisa yhteenliittymä, joka elämää ja sen moninaisuutta kunnioittavana antaa tulevaisuudelle toivoa ja työlle suuntaa.”

Taistelu kodin ja läheisten puolesta

Valtiovallan tervehdyksessään pääministeri Paavo Lipponen toi esille veteraanien henkisen perinnön vaalimisen ja sen siirron nuoremille sukupolville. ”Sukupolvien välinen side on vahvistunut. Tämän päivän nuoret asettavat sotasukupolven kunniapaikalle. Nuoret tietävät, me kaikki tiedämme, että sotasukupolvien taistelun ja työn ansiosta me suomalaiset voimme kulkea maailmalla pystypäin.”

Puolustusvoimien tervehdyksen pääjuhlassa esitti komentaja, amiraali Juhani Kaskeala. Hän muistutti mieliin sota-ajoilta tutun sanonnan ”Koti uskonto ja isänmaa”. Hänen mukaansa ”sotilaille näistä henkilökohtaisimmalta on täytynyt tuntua taistelu kodin ja läheisten puolesta. Sodassa jokainen puolusti omaa kotiaan ja

siellä oppimiaan ja omaksumiaan arvoja. Epävarmoissa ja vaarallisissa oloissa koti merkitsi muistikuvaa rauhasta ja turvallisuudesta. Kodin puolustaminen antoi taistelulle konkreettisen ja helposti ymmärrettävän päämäärän.”

Kaskealan mukaan kansalaisten puolustustahdon lujittaminen kuuluu edelleen puolustusvoimien lakisääteisiin tehtäviin. ”Suomalaisille koti on lähin turvapaikka ja perhe yhteiskuntamme tärkein perusyksikkö. Niiden puolustaminen on yhä puolustustahtomme perusta. Puolustusvoimien antamassa koulutuksessa korostetaan jokaisen sotilaan vastuuta kanssaihmisistään. Johtajien tulee huolehtia alaisistaan ja palvelustovereiden tulee tukea toisiaan. Heikompia on puolustettava. Haluamme nuorten

omaksuvan teidän veteraanien jaolon periaatteen – kaveria ei jätetä,” totesi amiraali Kaskeala.

Veteraaniliittojen valtuuskunnan tervehdysten juhlaan toi Helena Kekäläinen, joka muistutti, miten ”silloin kaikista meistä, nuorimmistakin tuli nopeasti aikuisia, yhteishenkisiä ja yhteiskuntakelpoisia. jotka sodan aikana ja vaikeina vuosina sen jälkeen tiesimme ja tunsimme tehtävämme.” Pääjuhlassa esiintyivät Kaartin Soittokunta johtajanaan musiikkimajuri Elias Seppälä sekä Espoon Sotaveteraanikuoro ja Tapiolan kuoro johtajanaan Kari Ala-Pöllänen. Juhlan juonsi Olli Ihämäki.

Vuoden 2002 veteraanipäivän pääjuhlassa esiintyivät muun muassa Espoon sotaveteraanikuoro ja Tapiolan kuoro. (Kuva: Ilkka Hurme/MeriGraf Oy)

Seinäjoki 2003 – ”Jotakin ehkä tietäisin, olinhan siellä minäkin”

Seinäjoen kaupunki ilmoitti touku-kuussa 2000 kansallisen veteraanipäivän valtakunnalliselle päätoimikunnalle kaupungin kiinnostuksen järjestää päätapahtuma vuonna 2003. Tapahtuman tunnus lainattiin J.L. Runebergin ”Vänrikki Stoolin tarinoiden” nimirunosta: ”Jotakin ehkä tietäisin, olinhan siellä minäkin”. Tunnuksella haluttiin kertoa veteraaneille, että juhla on nimenomaan heille järjestetty.

Veteraanipäivän aattoiltana järjestettiin Alajärven Korsukuuron ja Pohjanmaan Sotilassoittokunnan Korsukonsertti Seinäjokisalissa, iltahartaus Lakeuden Ristin kirkossa ja Teatteriesitys ”Marokon kauhu” (monologi legendaarisesta kompanianpäällikkö Aarne Juutilaisesta) Seinäjoen teatterissa.

Kansallisen veteraanipäivän vietto alkoi Seinäjoellakin lipunnostolla Seinäjoki Areenan edessä. Suomenkielinen jumalanpalvelus pidettiin Seinäjoki Areenalla, ruot-

sinkielinen jumalalanpalvelus oli Lakeuden Risti kirkossa ja seurakuntakeskuksessa järjestettiin ortodoksinen liturgia. Juhlaväelle oli katettu lounas Seinäjoki Areenalle, jossa vietettiin myös kansallisen veteraanipäivän pääjuhlaa.

Pääjuhla		
Tervehdyspuhe	Kaupunginjohtaja Mikko Pukkinen	Seinäjoki Areena
Juhlapuhuja	Puolustusvoimain komentaja, amiraali Juhani Kaskeala	Läsnä 3 500 henkeä
Seppelpartion lähettäminen	Kenttäpiispa Hannu Niskanen	Sotiemme veteraaneja 123 000
Valtioneuvoston tervehdys	Puolustusministeri Matti Vanhanen	– sotainvalideja 21 000
Veteraanin puheenvuoro	Kaupunkineuvos Jussi Jouppi	Keski-ikä 82 vuotta
Lipunnosto, puhe	Vaasan sotilasläänin komentaja eversti Jorma Jokisalo	
Jumalanpalvelukset		
Seinäjoki Areena	Saarna piispa Jorma Laulaja	Seinäjoen Veteraanipäivä 2003
Lakeuden Risti (ruots.)	Saarna kirkkoherra Henry Byskata	-toimikunnan pj.
Seurakuntakeskus	Ortodoksinen liturgia KP arkkipiispa Leo	eversti Antero Maunula

Liput saapuivat juhlaan partio- ja reserviläisten kantamana. Seppel-partiot lähetettiin juhlan alussa sankaripatsaalle, vapaussodan muistomerkillä, Mannerheimin patsaalle ja Suojeluskuntalainen-patsaalle. Seppelpartiossa oli partiolainen ja airueina kaksi reserviläistä.

Juhani Kaskeala: "Irakin sota ja uskottava puolustustahto"

Seinäjoen pääjuhlassa juhlapuheen piti Puolustusvoimain komentaja, amiraali Juhani Kaskeala. Hän totesi, että lähikuukausina oli itse kunkin ollut helppo seurata jopa reaaliaikaisesti Irakissa käytävää sotaa. Hänen mukaansa joka puolella maailmaa oli jo aloitettu perusteellinen analyysi sodan osapuolten asevoimien toivuudesta, niin myös Suomessa.

Vaikka puolustajan vastarinta osoittautui Irakissa oletettua heikommaksi, sotatoimista oli silti tehtävissä havaintoja, jotka vahvistavat käsityksiämme alueellisen puolustusjärjestelmän soveltuvuudesta Suomen puolustukseen tulevaisuudessa. Oma aluettaan puolustavan armeijan tyypilliset vahvuudet ovat alueen tuntemus, omissa erikoisoloissa koulutetut joukot sekä ajan kanssa valmistellut puolustusjärjestelyt. Suomen puolustuksessa joukot ryhmitetään aina koko maan syvyyteen. *"Puolustuksemme ennalta ehkäisevä vaikutus kasvaa siten merkittävästi, koska mahdollinen hyökkää-*

jä joutuu varaamaan suuren määrän joukkoja pelkästään omien yhteyksiensä varmistamiseen."

Vaikka hyökkääjän ilmavoimilla oli Irakissa ratkaiseva rooli, se ei kyennyt maa-alueiden valtaamiseen ja vastustajan lopulliseen lyömiseen ilman maavoimia. Toisaalta puolustaja ei kyennyt suojaamaan maavoimiaan ja yhteiskunnan avaintoimintoja, koska sen ilmapuolustus ei toiminut lainkaan. Kaskealan mielestä Suomessakin on välttämätöntä kehittää eri puolustushaaroja tasapainoisesti.

Irakin johtamisjärjestelmän laimauttaminen oli kolmas tärkeä sodan lopputulokseen vaikuttanut tekijä. Puolustaja ei kyennyt käyttämään voimiaan keskitetysti, vaan sen joukot pirstaloituivat pieniin ja helposti yksitellen tuhottaviin osiin. Kaskelan mukaan Suomi on tietotekniikan sotilaallisessakin hyödyntämisessä monessa suhteessa maailman johtavia maita ja johtokeskuksemme on sijoitettu maanalaisiin tiloihin turvaan nykyaikaisilta aseilta.

Kuitenkin Irakin puolustuksen pettämisen ratkaisevin syy oli puolustustahdon romahtaminen. *"Kunnioitetut veteraanit, teidän ansiostanne meillä suomalaisilla on puolustustahdon merkityksestä vahvat historialliset näytöt. Ne myös näkyvät puolustuksemme uskottavuutta koskevissa kansainvälisissä arvioissa."* Amiraali Kaskeala jatkoi edelleen: *"Puolustustahdotomme kumpuaa yhteisiksi koetuista arvoista, syvään juurtuneesta demokratiastamme, pyrkimyksestä kansalaisen aitoon tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen, ainutlaatui-*

sesta kansallisesta identiteetistämme ja vielä historiallisista kokemuksistamme. Meidän on tulevaisuudessakin pidettävä huoli siitä, että demokraattinen yhteiskuntamme säilyy kaikkien suomalaisten mielestä puolustamisen arvoisena.”

Valtiovallan tervehdyksen Seinäjoen tapahtumaan toi vastavallittu uuden hallituksen puolustusministeri Matti Vanhanen. Hän palautti puheessaan mieliin viime sotia edeltäneen hyvin jännittyneen kansainvälisen tilanteen. Mahdollisuutemme selviytyä itsenäisenä kansakuntana eivät näyttäneet kovinkaan lupaavilta. *”Talvisodan kynnyksellä ja kesän 1944 suurhyökkäyksen alkaessa olisi ollut syytä jopa epätoivoon, mutta onneksemme veteraanisukupolvi jaksoi uskoa parempaan huomiiseen ja kesti.”*

Tammenlehvän Perinneliitto perustetaan

Veteraanien puheenvuoron juhlassa esitti kaupunkineuvos Jussi Jouppi, joka kertoi, että juhlapäivää viettää keskuudessamme vielä 122 000 veteraania. Hän kertoi myös, kuinka neljä päivää aikaisemmin Veteraaniliittojen Valtuuskunta oli allekirjoittanut historiallisen asiakirjan – Tammenlehvän Perinneliitto ry:n perustamiskirjan. *”Tähän yhteisöön kutsutaan jäseniksi kaikki ne tahot, joille veteraanit katsovat voivansa luottavaisesti jättää veteraaniperinteiden vaalimisen ja elävänä pi-*

tämisen. Se on meidän viimeinen palveluksemme isänmaalle.”

Tammenlehvän Perinneliiton tehtäväksi määriteltiin hoitaa ja vaalia Suomen vuosien 1939–1945 käymien sotien ja niiden veteraanien perinteitä *”veteraanien suunnittelemalla ja tahtomalla tavalla”*. Samalla veteraaniliittojen voimavaroja voitiin keskittää niiden päätehtävään, veteraanien asioiden hoitoon. Perinneliiton perustamisen juhlava julkistamistilaisuus pidettiin 24. huhtikuuta 2003 Helsingin yliopiston juhlasalissa. Juhlapuheen piti presidentti Mauno Koivisto, joka on itsekin veteraani. Tammenlehvän Perinneliitosta perinteen säilyttäjänä ja siirtäjänä puhui Veteraaniliittojen valtuuskunnan puheenjohtaja Arno Lampi. Salin kaikki 700 istuinpaikkaa olivat täynnä, ja tilaisuudessa oli mukana myös Tasavallan presidentti Tarja Halonen.

Nuoret mukana järjestelyissä

Seinäjoen pääjuhlassa esiintyivät Pohjanmaan Sotilassoittokunta yliluutnantti Hannu Haahkalan johdolla, Etelä-Pohjanmaan musiikkiopiston Nuorisokuoro Lau-luflikat Mervi Laakson johdolla, taiteilija Kalevi Haapoja, Lakeuden Taitovoimistelijat Eira Nevanpään ohjaamana ja Etelä-Pohjanmaan Mieslaulajat Jussit Kari Pappisen johdolla. Pääjuhlan juonsi Vesa Rantala. Juhlan jälkeen juhlaväelle tarjottiin Areenalla lähtökahvit.

Seinäjoen pääjuhlan isolle lavalle mahtuivat yhtä aikaa Pohjanmaan Sotilassoittokunta sekä Jussit ja Lauluflikat -kuorot. (Kuva: MH)

Oheistapahtumina Seinäjoella oli *Jatkosota kuvina* -näyttely Seinäjoen lukiossa ja Areenalla sekä Suojelukunta- ja Lotta Svärd -museon näyttelyt. Seinäjoen teatterissa oli *Sota-ajan teatteria* -näyttely. Lisäksi Areenalla oli Veteraanitori, jossa paikalliset maanpuolustusjärjestöt esittelivät toimintaansa. Valtakunnallisen juhlan kunniaksi Seinäjoen Keskusapteekin henkilökunta palveli lauantaina ja sunnuntaina asiakkaita lotta- ja sotilaspuvuissa.

Oheistapahtumien merkitys oli tärkeä, sillä nuoret olivat osallistuneet näiden tapahtumien järjestämiseen monin eri tavoin. Näyt-

telyitä koonneet oppilaat olivat juhlaiviikonloppuna esittelemässä niitä kävijöille. Lisäksi veteraanipäivän jälkeen lukuisia koululaisyhmiä kävi tutustumassa näyttelyihin. Ensiaputehtäviin saatiin ammattikorkeakoulun palvelualueen oppilaitoksen lähihoitajaopiskelijoita. Partiolaiset osallistuivat lippulinnaan, seppelartioihin ja naulakon hoitoon. Järjestelyihin saatiin myös runsaasti sekä puolustusvoimien kuljetus- ja varusmiesapua että vapaaehtoisia työntekijöitä. Reserviläisiä rekrytoitiin Maanpuolustuskoulutus ry:n järjestämiltä kursseilta ja sotilaskotisisaret olivat aktiivisesti mukana järjestelyissä.

Pori 2004 – ”Veteraanien perintö – vapaa isänmaa”

Jo syyskuussa 1997 kansallisen veteraanipäivän työryhmä harkitsi kokouksessaan Porin ja Rauman kaupunkien mahdollisuuksia järjestää vuoden 2003 päätapahtuma. Joulukuussa 2001 päätoimikunta kysyi Porilta halukkuutta toimia vuoden 2004 päätapahtuman isäntäkaupunkina. Porin kaupunginhallitus vastasi heti myönteisesti.

Järjestelyvastuu annettiin Porissa kaupungin rintamaveteraaniasiain neuvottelukunnalle, joka kutsui koolle kaupungin eri hallintokuntien ja muiden yhteistyötahojen edustajat suunnittelemaan tapahtumaa. Tapahtuman markkinointia varten sille luotiin oma visuaalinen ilme, jonka taiteellisesta suunnittelusta vastasi AD Rolf Lehtinen. Visuaalisen ilmeen tavoitteeksi asetettiin isänmaallisuus, arvokkuus ja kunnioitus sotiemme veteraaneja kohtaan. Elementteinä olivat sinivalkoisuus ja tammenlehvä. Porin tapahtumaan suunniteltua julistetta on-

kin käytetty päätoimikunnan suosituksesta myös seuraavien juhlien tunnuksena.

Kansallisen veteraanipäivän tilaisuudet alkoivat myös Porissa jo edellisenä iltana, jolloin Karhuhallissa järjestettiin asemiesilta. Tervetulosanat lausui tapahtuman

Pääjuhla		
Tervehdyspuhe	Kaupunginjohtaja Martti Sinisalmi	Karhuhalli
Juhlapuhuja	Maaherra Rauno Saari	Läsnä 3 000 henkeä
Seppelpartion lähettäminen	Kenttäpiispa Hannu Niskanen	Sotiemme veteraaneja
Valtioneuvoston tervehdys	Pääministeri Matti Vanhanen	113 000
Puolustusvoimien tervehdys	Puolustusvoimain komentaja amiraali Juhani Kaskeala	– sotainvalideja
Veteraanin puheenvuoro	Pankinjohtaja Risto Ruskokivi	19 000
		Keski-ikä 83 vuotta
Lipunnosto, puhe	Veteraaniasiain neuvottelukunnan puheenjohtaja Ilona Wessman	
Jumalanpalvelukset		
Karhuhalli	Saarna kirkkoherra Heimo Hietanen	Porin päätoimikunnan pj. kaupunginjohtaja Martti Sinisalmi
Pyhälle Johannes Teologille pyhitetty kirkko, ortod. lit.	pastori Heikki Honkamäki	Järjestelytoimikunnan
		pj.everstiluutnantti Vesa Keskinen

järjestelytoimikunnan puheenjohtaja Ilona Wessman. Illassa esiintyivät Satakunnan Sotilassoittokunta, Porin Mies-Laulu, murretaitaja Ulla Leino, Rosenlewin Hopeakerhon miesryhmä Körrit sekä Heleena Laine ja sotaveteraanien puhallinyhtye Sveitsikko. Illan juonsi näyttelijä Veikko Hirvinie mi. Musiikin tahdissa saattoi loppuillasta myös tanssia.

Kansallisen veteraanipäivän tilaisuudet alkoivat Porissa Veteraanijärkäle-muistomerkillä, jolle Valtakunnallinen päätoimikunta ja kaupungin veteraaniasiain neuvottelukunta laskivat kukkalaitteen. Juhlapaikalla Karhuhallin vieressä Lipunnosto-tilaisuus alkoi Satakunnan Sotilassoittokunnan soittamalla alkufanfaarilla. Puheen lipulle piti paikallisen järjestelytoimikunnan puheenjohtaja Ilona Wessman. Liput nostivat salkoon reserviläiset.

Luterilainen hartaustilaisuus pidettiin Karhuhallissa ja ortodoksinen Pyhälle Johannes Teologille pyhitetyssä kirkossa, jonne oli järjestetty linja-autokuljetus juhlapaikalta. Lounas tarjottiin Karhuhallissa. Pöytiintarjoilusta huolehti noin 300 palvelualojen opiskelijaa yhdessä Porin Prikaatin henkilökunnan, varusmiesten ja paikallisten sotilaskotisisarten kanssa. Ensiavusta ja juhlaväen ohjauksesta huolehtivat terveysalan opiskelijat. Satakunnan Sinibaretit puolestaan vastasivat juhlatilojen kalustamisesta ja turvallisuudesta.

Nuoret, joita juhlan järjestelyissä oli kaikkiaan noin 400, olivat puकेutuneet tätä tilaisuutta varten teetettyihin yhtenäisiin T-paitoihin. Vuosia kutsuntatilaisuuksia Satakunnassa järjestäneen projektisihteerin nuorille edellisenä päivänä pitämä käskynjako oli innostava *“kansalaiskasvatuksen oppi-*

Valtiovallan tervehdyksen Porin pääjuhlaan toi pääministeri Matti Vanhanen. (Kuva: Jussi Partanen/Satakunnan Kansa)

tunti”. Vesa Keskinen kehotti palvelemaan juhlavieraita kunnioittaen, mutta samalla lämmöllä ja ystävällisyydellä kuin *“tarjoisitte ruokaa omille isovanhemmillenne kotona”*. Valtaosa nuorista seurasi salin takaosassa istuen pääjuhlan ohjelmaa, sikäli kuin tehtäviltään ehti.

Veteraanit kuntoutukseen joka vuosi

Yle TV 1 esitti pääjuhlan jälleen suorana lähetyksenä ja tilaisuuden alussa esitettiin lyhyt Porista ja sen sotavuosista kertova nauhoitus. Valtiovallan tervehdyksen pääjuhlaan tuonut pääministeri Matti Vanhanen totesi valtiovallan tunnustuksen veteraanityölle näkyneen valtion tulo- ja menoarvioissa erityismäärärahoina so-tainvalidien ja veteraanien sosiaaliturvaan. Hänen mielestään *”Suomen sotainvalidi- ja veteraanihuolto kestää kansainvälisen vertailun.”*

”Veteraanipolitiikan lähtökoh-tana tulee edelleen olla, että Suomen veteraaniväestö muodostaa selkeästi rajatun erityisryhmän suomalaisessa yhteiskunnassa. Veteraanijärjestöt ja eduskunta ovat toivoneet, että veteraanikuntoutuksessa päästäisiin vihdoin vuosittaiseen kuntoutukseen kuten so-tainvalideilla on mahdollisuus. Tällä hetkellä tavoite ei vielä toteudu, mutta siihen on päästävä.”

Vanhanen jatkoi, että *”Kansakunnan vahvuutta voidaan mitata sillä, miten se kohtelee ja pitää*

”Jakakaa miehille toinen patruuna”

Veteraanien puheenvuoron pääjuhlasa Porissa piti Risto Ruskokivi, joka halusi tervehdyksensä lomassa kertoa *”vanhan veteraanin mieltä aina lämmittävän kaskun”*:

”Näin kerrotaan J.K. Paasikiven ja Josif Stalinin viimeisestä neuvottelusta syksyllä 1939: Kun näytti ilmeiseltä, että sopimukseen ei päästä, kysyi Stalin Paasikiveltä: Montako miestä Suomessa on asettaa rajalle? Tähän Paasikivi vastasi, että noin 300 000, jolloin Stalin sanoi: No, meiltä riittää sitten 600 000 miestä maanne valloittamiseen. Keskustelun jatkuessa Paasikivi pyysi päästä puhelimeen ja poistui.

Kun hän hetken kuluttua palasi, kysyi Stalin, mikä se niin tärkeä asia oli, että piti kesken neuvottelun poistua, johon Paasikivi vastasi: Ilmoitin Suomeen, että jakavat miehille toisen patruunan.

huolta sukupolvista, jotka ovat rakentaneet perustan nykyiselle hyvinvoinnille. Veteraanisukupolvet ovat Suomessa tämän perustan rakentajia.”

Veteraanien vuotuista kuntoutusta piti tärkeänä myös päätapah-tuman juhlapuhuja, maaherra Rauno Saari. Hän kuitenkin totesi, että *”kunnissa suhtautuminen veteraanien kuntoutukseen ja tukipalveluihin on osoittautunut varsin erilaiseksi. Veteraanien on tarpeen olla itsekkin edelleen aktiivisia ja keskustella keskenään, miten kuntoutuksessa on voitu käydä ja miten asioihin eri lääneissä ja kunnissa paneudutaan.”*

Saaren mukaan valtiovallan ja kuntien yhteisessä intressissä on ikäihmisten hoidon ja palvelujen jatkuva kehittäminen ja suomalaisen vanhustenhuollon pysyttäminen toimivana ja laadukkaana. *”Huolenaiheena ovat alueelliset ero,*

joidenka arvioidaan pysyvän jatkossakin huomattavina. Tämä on vakava kysymys. Erityisesti tämä on vaikea kysymys täällä Länsi-Suomen läänissä, jossa pienet kunnat ovat voimavaroiltaan ja henkilöresursseiltaan kovin rajallisia. Tasoerot palveluissa eivät kuitenkaan saa riippua siitä, missä kansalaiset asuvat. Kyse on perusoikeuksien toteutumisesta.”

”Ollos huoleton, poikas’valveill’ on”

Puolustusvoimien tervehdyksessä Porissa komentaja, amiraali Juhani Kaskeala sanoi, että veteraanit voivat luottaa maamme tämän päivän puolustajiin. *”Veteraanisukupolven arvot ja esimerkki ovat Puolustusvoimien toiminnan luja perusta. Tämän päivän asevelvolliset eivät kyseenalaista oman kansallisen puolustuksemme merkitystä. He ovat aidon kiinnostuneita sotiemme historiasta ja teidän teoistanne. He ovat mutkattomasti valmiit ilmaisemaan arvostuksensa teitä kohtaan tämän päivän arkikielillä. Enkä epäile hetkeäkään, etteikö heillä olisi myös todellista halua ja kykyä puolustaa isänmaataan, jos niin vaaditaan. ”Ollos huoleton, poikas’valveill’ on”.* Kaskeala myös lupasi veteraaneille, että Puolustusvoimat nuoresta jääkäristä Puolustusvoimain komentajaan asti ovat veteraanien tukena viimeiseen iltahuutoon asti.

Veteraanin puheenvuoron juhlassa esittänyt Risto Ruskokivi lopetti puheensa seuraavasti: *”Veteraanit, jättäkäämme asiamme*

menneet ymmärtävien ja hyväksyvien nuorten ikäluokkien hoidettavaksi. He ovat hyviä suomalaisia. Voimme hyvin yhtyä viisaan Paasikiven lausumaan: Eletty eilinen päivä, tämä päivä tähän asti, Herra pitää huolen huomisesta.”

Pääjuhlassa esiintyivät Satakunnan Sotilassoittokunta, Porin Mies-Laulu ja Satakunnan Sotaveteraanikuoro musiikkikapteeni Riku Huhtasalon johdolla, laulaja Sari Nordqvist sekä Pori Dance Companyn tanssijat Mikko Lampinen, Riku Lehtopolku ja Meri Tankka.

Juhlan jälkeen tarjottiin vielä päätöskahvit Karhuhallissa. Oheistapahtumina Porissa oli Runon ja musiikin matinea *”Kertokaa lapsille Isänmaasta”* Teljän kirkossa ja *”Nahka ja Suomen itsenäisyys”* -näyttely Friitalan Nahkamuseossa Ulvilassa. Näyttelyssä esitettiin, mitä nahkatuotteita valmistettiin Puolustusvoimien käyttöön ja miten lopputuotteita käytettiin rintamalla. Lisäksi Porin kaupunginkirjastossa oli sota-ajasta Porissa kertova näyttely ja Karhuhallin tiloissa näyttely Unto Kotilaisen sota-ajan piirroksista ja maalauksista.

Tornio 2005 – ”Kiitos veteraanit – meille kallis on maa”

Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallinen päätoimikunta kysyi maaliskuussa 2003 Tornion kaupungilta halukkuutta järjestää kansallisen veteraanipäivän valtakunnallinen päätapahtuma vuonna 2005, jolloin tuli kuluneeksi 60 vuotta Lapin sodan päättymisestä. Tornion kaupunki vastasi heti myönteisesti.

Tornion tapahtumaan päätettiin Ruotsin rajan läheisyyden vuoksi kutsua erityisesti myös Ruotsissa asuvat suomalaiset veteraanit sekä Suomen sodissa palvelleiden Ruotsin vapaaehtoisten ja Ruotsissa asuvien virolaisten vapaaehtoisten järjestöjen edustus. Järjestelytoimikunta huolehti veteraanien kuljetuksesta lähikunnista asemiesiltaan ja kunnat veteraanijärjestöjen kanssa itse päätapahtumaan.

Päätapahtumaan osallistui myös tasavallan presidentti Tarja Halonen, joka osallistui edellisenä päivänä Torniossa ja Haaparannalla vietettyyn sotalapsitapahtumaan. Ruotsin kuningas Kaarle

XVI Kustaa paljasti 26. huhtikuuta Haaparannan tullipuistossa sotalapsimuistomerkin ”Ero”. Presidentti Halonen vieraili muun muassa Tornion Sairas- ja Kuntoutuskodissa ja Länsi-Lapin ammatti-instituutissa.

Tornion jäähallissa vietettiin asemiesiltaa veteraanipäivän aat-

Pääjuhla Tervehdyspuhe Juhlapuhuja Seppelpartion lähettäminen Valtioneuvoston tervehdys Puolustusvoimien tervehdys Veteraanin sana Tasavallan Presidentti Tarja Halonen	Kaup.hallituksen pj. VT Seppo Pelttari Kelan pääjohtaja Jorma Huuhtanen Lääninrovasti Ari Juntunen Alue- ja kuntaministeri Hannes Manninen Puolustusvoimain komentaja, amiraali Juhani Kaskeala Sotainvalidi Yrjö Ollila Halonen länän	Tornion jäähalli Länän 3 000 henkeä Sotiemme veteraaneja 102 000 – sotainvalideja 17 000 Keski-ikä 84 vuotta
Lipunnosto , puhe Hartaustilaisuus Tornion jäähalli	Kaup.valt. varapj. Kaisa Rättyä Lääninrovasti Ari Juntunen ja Isä Matti Porkka	Tornion päätoimikunnan pj. varatuomari Seppo Pelttari Projektin vetäjä-everstiluutnantti Jouko Lahdenperä

tona. Tervehdyssanat esitti kaupunginjohtaja Raimo Ronkainen. Illan juonsi Jari Vesa ja musiikista vastasivat Vikapartio, Hermani Salomaa sekä Melodonnat ja Selestina Tarja Vanhalan johdolla. Ohjelmaan kuului myös Marja-Liisa Asplundin pitämä Meän kielen pikakurssi. Illan päätteeksi kuunneltiin korsulauluja ja tanssittiin Vikapartion tahdissa.

Kansallisen veteraanipäivän tapahtumat alkoivat perinteisesti juhlallisella lipunnostolla Tornion jäähallin edessä. Musiikista vastasivat Lapin Sotilassoittokunta ja Tornion Mieskuoro. Puheen piti Tornion kaupunginvaltuuston varapuheenjohtaja Kaisa Rättyä. Ohjelma jatkui ekumeenisella hartaustilaisuudella jäähallissa. Juhlalounaan tarjosi Lapin Ilmatorjuntarykmentti ja kahvituksesta vastasivat Rovaniemen ja Oulun Sotilaskotiyhdistykset. Juhlan jär-

jestelyissä olivat mukana myös reserviläiset, sinibaretit ja partiolaiset.

Puoliltapäivin veteraanipäivänä oli Kilpisjärvellä kolmen valtakunnan rajapyykille saapunut kolme sataa henkeä hiihtäen, moottorikelkoilla tai rekikyöydillä lipunnostotilaisuuteen, jonka oli järjestänyt Pohjan Prikaatin Kilta jo vuodesta 1995 lähtien. Apua oli saatu Pohjan Jääkäriprikaatilta. Kilta oli kutsunut paikalle myös Kilpisjärven koulun oppilaita ja opettajia.

Tammenlehvän Perinneliiton perinneadressi

Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallisen päätapahtuman yhteydessä Torniossa järjestettiin

Veteraanien perinnön luovuttajat ja vastaanottajat Torniossa 27. huhtikuuta 2005.

juhlallinen veteraanien perinnön siirtäminen nuoremmille sukupolville. Perinneadressin allekirjoitus-tilaisuudessa perinnetyö siirrettiin kuvainnollisesti veteraanien ikäluokalta Tammenlehvän Perinneliitolle ja sen kautta uusille sukupolville. Tammenlehvän Perinneliiton järjestämä tilaisuus oli ennen pääjuhlan alkua Putaan lukion luentosalissa, joka oli koristeltu veteraanijärjestöjen lipuin ja sinivalkoisin värein.

Perinteen luovuttajina adressin allekirjoittivat maamme kaikkien veteraanien puolesta Sotainvalidien Veljesliiton puheenjohtaja Veli Matti Huittinen, Sotaveteraaniliiton puheenjohtaja Aarno Strömmer, Rintamaveteraaniliiton puheenjohtaja Onni Toljamo ja Rintamanaisten Liiton puheenjohtaja Ilmi Harska. Perinteen vastaanottajina yhteisen adressin allekirjoittivat Tammenlehvän Perinneliiton puheenjohtajan, maaherra Eino Siuruaisen johdolla alue- ja kuntaministeri Hannes Manninen valtiovallan, arkkipiispa Jukka Paarma Suomen evankelis-luterilaisen kirkon, Joensuun piispa Arseni Suomen ortodoksisen kirkkokunnan, puolustusvoimain komentaja, amiraali Juhani Kaskeala puolustusvoimien, toimitusjohtaja Risto Parjanne Suomen Kuntaliiton sekä torniolaiset lukiolaiset Jenni Niska ja Lauri Holma suomalaisten nuorten puolesta.

Maaherra Eino Siuruainen lupasi perinteen vastaanottajien puolesta puhuessaan, että *”tulemme tekemään perinnetyötä tästä eteenpäin syvästä kiitollisuudesta ja kunnioituksesta veteraanejamme ja heidän uhrautuvaisuuttaan*

sekä kotirintaman vastuunkantajia kohtaan sekä rakkaudesta tähän isänmaahan ja sen kansaan”.

Jorma Huuhtanen: Inhimillinen vanhuuden huolto

Veteraanipäivän pääjuhlasta lääninrovasti Ari Juntunen lähetti seppelpartiot Tornion, Alatornion ja Karungin sankarihaudoille. Juhlatoimikunnan puheenjohtaja Seppo Peltari painotti tervehdys-sanoissaan Lapin sodan merkitystä ja sen suurinta taistelua Tornion mairinnousua 1. lokakuuta 1944. *”Tämä päätapahtuma on vielä tavallista merkittävämpi, onhan tänään kulunut 60 vuotta, kun sota, ns. Lapin sota päättyi Tornionjoen latvoilla Kilpisjärvellä eli tämän joen äärellä, jossa juhliä tänään vietämme.”*

Kansaneläkelaitoksen pääjohtaja Jorma Huuhtanen piti juhlapuheessaan välttämättömänä, että *”veteraanien kuntoutusta kehitetään ikäryhmien tarpeiden mukaisesti ja geriatrisen kuntoutuksen periaattein. Kysymyksessä on suuri haaste kuntoutusjärjestelmälle, jonka tulee aktiivisesti ja viivytyksettä uudistaa toimintaansa tulevienkin vanhussukupolvien tarpeisiin. Tärkeänä tavoitteena tulee olla inhimillisen vanhuuden huolto elämän iltaan saakka. Kuntoutuksen on käynnistytävä ajoissa ennen toimintakyvyn lopullista heikkenemistä, usein kotiolosuhteissa, omassa elinympäristössä, jossa laitospakojen merkityksenä on ennen muuta kotihyvinvoinnin ja turvallisuuden lisääminen sekä*

vertaistuen tuottama henkinen hyvinvointi. ...

Viime vuosikymmeninä on julkisin varoin panostettu merkittävästi veteraanien hyvinvointiin ja sosiaaliseen selviytymiseen. Nyt on aika panostaa hyvään vanhuuden huoltoon sen laajimmassa merkityksessä. Veteraanin arkipäivä ei saisi olla vain elämän odotushuone. Sen tulee sisältää aktiivista otetta elämään, iloitsemista kykyjen ja taitojen käytöstä ja vieläpä haasteiden vastaanottamista. Huolimatta veteraaniväestön korkeasta keski-ikästä suurimmalla osalla on vielä kohtuullisen hyvä toimintakyky ja he selviävät omissa asunnoissaan, kunhan saatavilla on erilaisia tukipalveluja. Eräät yliopistotutkijat ovat korostaneet onnellisuuden merkitystä. Sitä kannattaa tavoitella, sillä se sisältää varmuuden, itsekunnioituksen, itsensä toteuttamismahdollisuuden – kyvyn rakastaa ja tulla rakastetuksi.”

Valtiovallan tervehdyksen juhlaan toi alue- ja kuntaministeri Hannes Manninen. Puolustusvoimien tervehdyksen esitti komentaja, amiraali Juhani Kaskeala, joka totesi Puolustusvoimissa ymmärrettävän erityisen hyvin, kuinka tärkeää on veteraanien perinnön siirtäminen nuoremmille sukupolville. ”Kyse on kokonaisen sukupolven arvojen ja kollektiivisten kokemusten siirtämisestä nuorisolle – heidän omalla kielellään.”

Veteraanin puheenvuoron pääjuhlassa esitti torniolainen sotainvalidi Yrjö Ollila, joka kertoi olevansa erityisen tyytyväinen siitä, että neljä veteraaniliittoa siirsivät juuri Torniossa perinteen vaalimisen nuoremmille sukupolville.

Pääjuhlan muusta ohjelmasta vastasivat Lapin Sotilassoittokunta musiikkikapteeni Tomi Väisäsen johdolla, Hannulan musiikki luokat ja Tornion Mieskuoro Timo Perkkiön johdolla ja Virve Isto (pasuunasoolo).

Tornion päätapahtuman yleisöä

Hämeenlinna 2006 – "Veteraanien työ – hyvinvointimme perusta"

Hämeenlinnan kaupunki ilmoitti kesällä 2004 Kansallisen veteraanipäivän valtakunnalliselle päätoimikunnalle, että kaupunki olisi valmis järjestämään vuoden 2006 päätapahtuman yhdessä Puolustusvoimien ja muiden tapahtumaa tukevien sidosryhmien kanssa. Hämeenlinnassa Kansallista veteraanipäivää vietettiin 20. kerran. Varuskuntakaupungissa kun oltiin, Puolustusvoimien osuus veteraanipäivän toteutuksessa oli hyvin merkittävä. Varusmiehet olivat kalustamassa varsinaista juhlapaikkaa Hämeenlinnan jäähallia ja ruokailutilana käytettyä viereistä Exel-hallia. He olivat myös ohjaamassa liikennettä ja juhlayleisöä eri kohteissa sekä purkamassa tapahtumapaikkoja juhlien jälkeen.

Veteraanipäivän aattoillan oheistapahtuman, asemiesillan järjesti Hämeenlinnassa paikallinen sotaveteraanipiiri. Tilaisuus oli veteraanipäivien yleisestä periaatteista poiketen maksullinen, mutta kertyneet varat käytettiin

Hämeenlinnan seudun veteraanityön tukemiseen. Illan musiikista vastasi Panssarisoittokunta ja Hämeenlinnan Mieskuoro. "Marssalkan tervehdysten" esitti Timo Närhinsalo, raumalaiset Hannu Heino ja Tapio Niemi esittivät vuoropuhelun "Luutnantti saa suuvooroo" ja veteraani Matti Saarinen lau-

Pääjuhla		
Tervehdyspuhe	Kaupunginjohtaja Juhani Hellstén	Hämeenlinnan jäähalli
Juhlapuhuja	Toimitusjohtaja Sakari Tamminen	Läsnä 2 200 henkeä
Seppelpartion lähettäminen	Kenttäpiispa Hannu Niskanen	Sotiemme veteraaneja
Valtioneuvoston tervehdys	Työministeri Tarja Filatov	93 000
Puolustusvoimien tervehdys	Pääesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti Esa Tarvainen	– sotainvalideja
Veteraanin puheenvuoro	Rintamaveteraani Tauno Hurskainen	15 500
Tasavallan Presidentti Tarja Halonen	länänä	Keski-ikä 85 vuotta
Lipunnosto, puhe	Kaup.valtuuston pj. Harri Lintumäki	Paikallinen päätoimikunnan pj. kaupunginjohtaja Tapani Hellstén ja järjestelytoimikunnan pj.
Hartaustilaisuus		eversti Tauno Ylänen
Hämeenlinnan jäähalli	Puhe kirkkoherra Kari Koivu	
	Puhe ja siunaus kirkkoherra Markku Aroma	

sui runon. Hämeenlinnan sotilas-kotiyhdistys tarjosi illan päätteeksi munkkikahvit.

Juhlapäivä alkoi juhlallisella lipunnostolla jäähallin edustalla. Musiikista vastasi Panssarisoittokunta ja liput salkoon nostivat paikalliset reserviupseerit. Puheen piti Hämeenlinnan kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Harri Lintumäki. Ekumeeninen hartaustilaisuus oli jäähallissa. Hartaustilaisuuden jälkeen Kanta-Hämeen Rauhanturvaajat ry:n jäsenistä muodostetut airueet johdattivat juhlayleisön ruokailuun läheiseen harjoitushalliin. Puolustusvoimat oli valmistanut ruuan Parolanummella, josta se kuljettiin paikalle. Pöytiin tarjoilusta vastasivat Koulutuskeskus Tavastian oppilaat.

Sakari Tamminen: "Maatalousmaa Suomi teollistui"

Tasavallan presidentti Tarja Halonen saapui juhlapaikalle ensin partiolaisten ja sitten sinibarettien muodostumaa kunniakujaa pitkin. Juhlapuheen pääjuhlassa piti Rautaruukki Oyj:n toimitusjohtaja Sakari Tamminen. Hänen aiheenaan oli se, miten *"maatalousvaltaisesta, syrjäisestä Suomesta on puolessa vuosisadassa tullut hyvinvoinnin, korkean teknologian ja kilpailukyvyn kärkimaa."*

"Suomi on rakennettu veteraanien ja heidän puolisoitensa aikaansaannoksista. Veteraanien sukupolvelle kuuluu kiitos Suomen hyvinvointiperustasta. Meille seuraaville sukupolville, tämän päivän elinkeinoelämän vaikuttajille ja poliittisille päättäjille, kaikille suomalaisille, kuuluu vastuu

Hämeenlinnan pääjuhlan yleisöä. (Kuva: Antti Lumikari)

tuon hyvinvoinnin ylläpitämistä ja kehittämistä.” ...

”Sota-ajan sukupolvi loi ahkeralla työllä ja säästämisellä Suomen hyvinvoinnin pohjan ja perustan. He kasvattivat suuret ikäluokat lapsia ja kouluttivat heidät. Sotakorvauksistakin koitui lopulta jotakin pysyvästi hyvää: maatalousmaa Suomi teollistui.

Suomen teollistumista vauhditti paitsi sotakorvausvelvoitteen täyttäminen, myös silloisten päättäjien rohkeus ja kaukokatseisuus rakentaa maamme uusista lähtökohdista käsin. Suomen teollisuuskehitys on ollut huikea. Yhtenä keskeisenä veturina on ollut metalliteollisuus, jonka tuotteiden osuus sotakorvauksista oli enemmän kuin kaksi kolmasosaa. Sotakorvauksista selviäminen vaati mittavia investointeja ja työvoiman lisäämistä erityisesti raskaaseen konepajateollisuuteen, mikä loi hyvän pohjan tulevalle kehitykselle. Metalliteollisuus aloitti nousunsa toiseksi tärkeäksi tukijalaksi metsäteollisuuden rinnalla.” Tamminen kuvaili myös, miten metalliteollisuus kehittyi kotimarkkina-teollisuudeksi ja sittemmin monipuoliseksi teknologiateollisuudeksi ja kuinka suomalainen tietoliikennealan osaaminen nousi 1990-luvulla terävimpään kansainväliseen kärkeen.

Valtiovoimien tervehdyksen juhlaan toi työministeri Tarja Filatov. Myös hän totesi miten veteraanisukupolvi oli tärkeimpänä toimijana Suomen nousussa maatalousyhteiskunnasta moderniksi jälkiteolliseksi hyvinvointivaltioksi. Nyt on nuorempien sukupolvien

vastuulla ”*turvata niiden ihmisten elämän ilta, jotka kantoivat raskaimman vastuun itsenäisyytemme puolesta*”. Filatov muistutti myös, kuinka kansallisesta veteraanipäivästä on kahdenkymmenen vuoden aikana tullut hetki, jolloin ”*on myös tilaisuus meidän, sotien jälkeisten ikäluokkien osoittaa kiitos Teille*”.

Suomalainen sotilas legenda

Puolustusvoimien tervehdyksen esitti Pääesikunnan päällikkö, kenraaliluutnantti Esa Tarvainen. Hän muistutti, ettei ollut itsestään selvää, että sadattuhannet siniristiliput liehuivat parhaillaan kunniamerkkeistämme tekojen arvostuksen symboleina. ”*Tämä oikeus asetettiin kyseenalaiseksi erityisesti vuosina 1939–1945.*” ... ”*Kun maamme joutui suurvalta-armeijan hyökkäyksen kohteeksi, ei Suomen vajaan varustetulla armeijalla katsottu olevan paljon mahdollisuuksia hyökkäyksen torjumiseksi. Sen ajan nuoriso, miehet ja naiset, siis te, kunnioitetut veteraanit rohkenitte kuitenkin olla eri mieltä. Rautainen tahto ja usko yhteiseen asiaan, halu puolustaa maamme nuorta itsenäisyyttä, loi koko maailmalle kuvan kansasta, joka ei taivu ylivoimaisenaan vihollisen edessä. Suomalaisesta sotilaasta tuli legenda koko maailmassa.*”

Pääjuhlan muusta ohjelmasta vastasivat Panssarisoittokunta ja Ilmavoimien soittokunta musiikkimajuri Heikki Saariahon johdolla, sopraano Pia Freund, Hämeenlin-

nan mieskuoro Anneli Julénin johdolla, Hämeenlinnan normaalkoulun musiikkiluokat Tiina Hiekkarannan ja Tuomo Kunnaksen johdolla sekä lauluyhtye Kantti-

nin lotat. Juhlan jälkeen osallistujille tarjottiin lähtökahvit viereisessä harjoitushallissa, jossa tasavallan presidentille seurueineen oli varattu pöytä salin keskeltä.

Helsinki 2007 – 90 vuotta itsenäisyyttä – taival jatkuu

Suomen itsenäisyyden 90-juhlavuonna kansallisen veteraanipäivän päätapahtuma on Helsingissä. Samalla vietetään kansallisen veteraanipäivän 20-vuotisjuhlia. Tämän kirjan painoon mennessä helmikuussa 2007 on tiedossa, että Helsingin pääjuhlassa on juhlapuhujana RAY:n toimitusjohtaja Sinikka Mönkäre ja tervehdyspuheen pitää Helsingin kaupunginjohtaja Jussi Pajunen. Puolustusvoimien tervehdyksen esittää Puolustusvoimain komentaja, amiraali Juhani Kaskeala. Seppelation lähettää kenttäpiispa Hannu Niskanen.

Pääjuhlaa edeltää Senaatintorille huipentuva hyväntekeväisyysnettihuutokauppa, jossa luovutetaan puolustusvoimien Helsingin kaupungille lahjoittamat ja Uusix-verstaan kunnostamat tuhat polkupyörää. Huutokaupassa saatu tuotto lahjoitetaan lyhentämättömänä veteraanijärjestöille kansallisen veteraanipäivän pääjuhlassa.

Oheistapahtumaksi Helsingissä on suunniteltu jo perinteeksi muodostunut helsinkiläisten veteraanien lipunnosto- ja sepeleenlaskutilaisuus Mannerheiminaukiolla. Kun Helsingin jäähallissa 27. huhtikuuta 2007 vietetään kansallis-

ta veteraanipäivää, koko maassa on edelleen elossa noin 83 000 sotiemme veteraania ja noin 14 000 sotainvalidia. Veteraanien keskiikä on 86 vuotta. Helsingin juhla-toimikunnan puheenjohtajana on viestintäpäällikkö Eero Waronen ja projektipäällikkönä Reijo Forsander.

Päätapahtumien osallistujamäärät

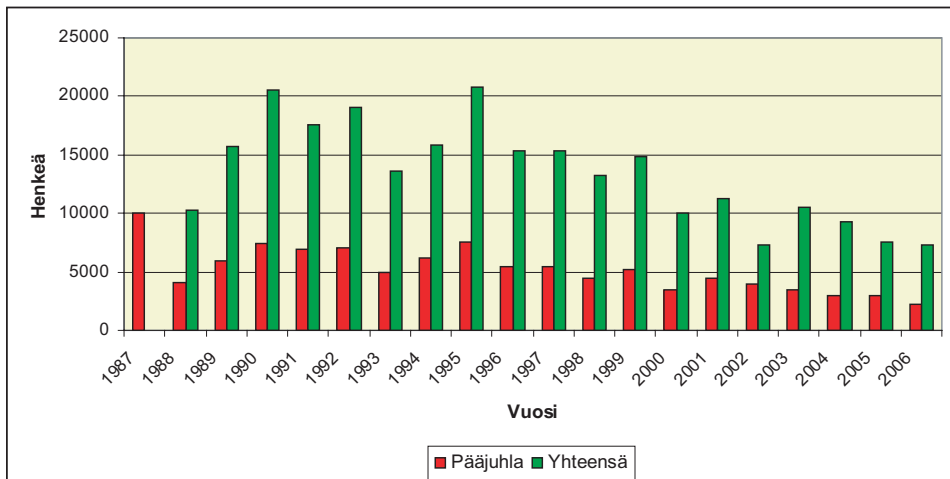
Ensimmäisessä veteraanipäivän pääjuhlassa Lahdessa oli läsnä yli 10 000 henkeä. Monilla oli silloin käsitys, että näin mittavaa veteraanien juhlaa ei enää nähtäisi. Lahden juhlan järjestelytoimikuntakin hahmotteli, että suuria valtakunnallisia juhlia järjestettäisiin vain viiden vuoden välein. Lahden pääjuhlan yleisömäärää ei ole koskaan rikottu, mutta välivuosiakaan ei veteraanipäivien vietossa ole pidetty.

Veteraanipäivän saama suosio yllätti kaikki. Päivän päätapahtuma on vuosittain koonnut tuhansia veteraaneja ja heidän ystäviään eri puolille maata. Osallistujamääriltään suurimmat pääjuhlat vietettiin 1990-luvun alussa: vuonna 1990 Turussa 7 400 henkeä, vuonna 1991 Tampereella 6 900 henkeä, vuonna 1992 Helsingissä 7 000 henkeä ja vuonna 1995 Oulussa 7 500 henkeä. Näissä maamme suurimmissa kaupungeissa järjestettyjen päätapahtumien lisäksi väkeä oli runsaasti myös pienemmissä kaupungeissa järjestetyissä juhlissa, joskin maantieteellinen sijainti jonkin verran vaikutti osallistujamääriin. 1990-luvun lopulla pääjuhlaan osallistui yleensä yli 5 000 henkeä ja 2000-luvun alussakin on osallistujia ollut vielä 3 000–4 000.

Ensimmäisinä veteraanipäivinä päätapahtuma oli yksipäiväinen. Ohjelmaan on aina kuulunut lipunnosto, jumalanpalvelukset (hartautilaisuudet), ruokailu ja pääjuhla. Vuodesta 1994 (Kuopio) on siihen liittynyt jo aattopäivänä oheistapahtumia, kuten ekumeeninen ilta ja aseveli-illanvietto. Jos lasketaan kaikkien veteraanipäivän päätapahtumaan liittyvien tilaisuuksien osallistujamäärät yhteen, niin eniten väkeä on Lahden jälkeen ollut vuonna 1995 Oulussa, 20 800 osallistujaa. Oheisesta kuviosta huomaa, että tämän jälkeen tilaisuuksien kokonaisosallis-

lusa 7 500 henkeä. Näissä maamme suurimmissa kaupungeissa järjestettyjen päätapahtumien lisäksi väkeä oli runsaasti myös pienemmissä kaupungeissa järjestetyissä juhlissa, joskin maantieteellinen sijainti jonkin verran vaikutti osallistujamääriin. 1990-luvun lopulla pääjuhlaan osallistui yleensä yli 5 000 henkeä ja 2000-luvun alussakin on osallistujia ollut vielä 3 000–4 000.

Kuvio 2. Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallisten päätapahtumien osallistujamäärät vuosina 1987–2006 (Lahden yhteismäärä ei ole tiedossa.)

tujamäärä vähentynyt suhteessa enemmän kuin itse pääjuhlan väkimäärä.

Kansallisen veteraanipäivän päätapahtuman televisiointi vuodesta 1992 lähtien suorana kaikkiin maamme koteihin on ollut arvokas asia. Näin päivän viettoon

ovat voineet osallistua myös ne veteraanit, jotka eivät ole enää juhliin kyetneet itse lähtemään juhlaan. Veteraanipäivä on television välityksellä tullut lähemmäksi tavallisia suomalaisia, jotka eivät ehkä muutoin olisi huomanneet päivän viettoa.

VETERAANIPÄIVÄN MUU VIETTO

Kansallisen veteraanipäivän vietto ei jäänyt vain valtakunnalliseksi tapahtumaksi, vaan sen vietto laajeni myös lääneihin, kuntiin ja erityisesti kouluihin sekä myös ulkomaille suomalaisten veteraanien keskuuteen.

Veteraanipäivä kunnissa

Kansallisen veteraanipäivän vietto ei rajoittunut valtakunnalliseen päätapahtumaan, vaikka se julkisuudessa onkin vuosittain ollut näkyvin osa veteraanipäivää. Päätä-

pahtumaan on vuosittain osallistunut väkeä 10 000:sta 20 000:een. Valtakunnalliseen tapahtumaan ovat kokoontuneet pääasiassa lähi-seudun kuntien veteraanit. Merkittävämpää on kuitenkin ollut se, että veteraanipäivää on vuosittain

vietetty suurimmassa osassa maamme kuntia monin eri tavoin. Ilman näitä paikallisia juhlia mahdollisuus viettää vuosittaista veteraanipäivää olisi valtaosalta veteraaneja puuttunut.

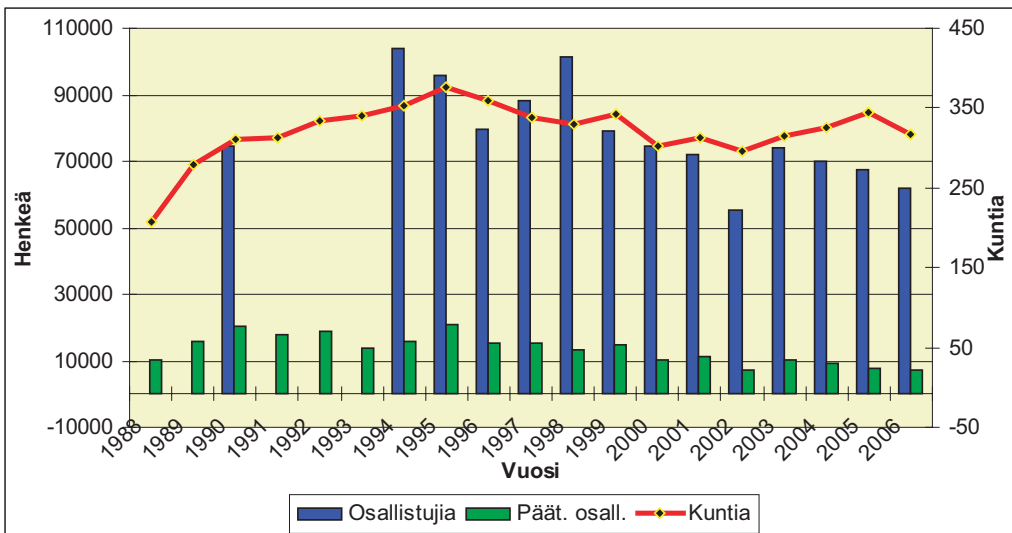
Vuonna 1988 järjestettiin noin 200 kunnassa veteraanipäivän tilaisuuksia, mutta 1990-luvun puolivälissä tapahtumia oli jo yli 350 kunnassa. Enimmillään veteraanipäivän tapahtumiin osallistui yli satatuhatta henkeä eri puolilla maata. Kunnissa järjestetyt tilaisuudet ovat tärkeä osa kansallisen veteraanipäivän viettoa. Ilman kuntien tapahtumia veteraanipäivä olisi yksi liputuspäivä monien muiden vastaavien rinnalla, eikä se näkyisi pääjuhlapaikkakunta lukuun ottamatta mitenkään tavallisten kansalaisten arjessa.

Paikallisten veteraanipäivän tapahtumien järjestelyistä vastaavat pääsääntöisesti kunnat. Kuntaliitto on informoinut omilla tiedotteillaan kuntia ja Kirkkohalli-

tus seurakuntia veteraanipäivien sisällöstä. Seurakunnat ja maanpuolustus- ja kansalaisjärjestöt ovat lähes joka kunnassa tärkeimmät yhteistyökumppanit, mutta joissakin kunnissa päävastuu on ollut seurakunnilla ja osin järjestöillä. Eräissä kunnissa järjestelyistä ovat vastanneet paikalliset veteraanijärjestöt, mutta se ei ole ollut tarkoitus. Päinvastoin veteraanien osallistumista rasittaviin järjestelytehtäviin on kehoitettu välttämään.

Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallisen päätoimikunnan lääneittäin kunnista keräämien tilastojen mukaan viime vuosina kunnassa veteraanipäivän tapahtumia järjestämässä on ollut miltei aina itse kunta (95 %) ja lähes joka toisessa kunnassa myös paikallinen seurakunta (45 %) on ollut mukana. Vaikka veteraanipäivän tilaisuudet on järjestetty nimenomaan veteraanien kunniaksi, ovat he itse – veteraanijärjestöt

Kuvio 3. Veteraanipäivän osallistujien määrä vuosina 1988–2006 koko maassa, päätapahtumien osallistujat ja kunnat, joissa vietettiin veteraanipäivää

(18 %) olleet mukana järjestämässä joka viidennessä kunnassa. Muita järjestäjiä (21 %) on ollut Puolustusvoimien lisäksi maanpuolustus- ja nuorisjärjestöjä sekä muita kansalaisjärjestöjä kuten Lions Clubeja.

Kunnissa tapahtumien järjestäjänä on useimmiten ollut kunnan kulttuuritoimi, mutta vastuu tapahtumasta on saatettu antaa veteraaniasiain neuvottelukunnalle, veteraanitoimikunnalle, vapaa-aikalautakunnalle tai koulutoimelle. Eräissä pienissä kunnissa tapahtuman on järjestänyt kunnanhallitus.

Noin kolmessa kunnassa neljäs-tä omille veteraaneille on järjestetty veteraanipäivän tapahtumia ja aivan viime vuosina aktiivisten kuntien määrä on kasvanut, vaikka kuntien määrä Suomessa on samaan aikaan vähentynyt. Kasvu on seurausta siitä, että useat pienet kunnat ovat alkaneet järjestää vuorovuosin yhteisiä veteraanipäivän tilaisuuksia. Yksi järjestää

ja muut kunnat kuljettavat omat veteraaninsa juhlaan.

Tapahtumat kunnissa

Veteraanit arvostavat paikallisia veteraanijuhlia, koska siellä tapaa aseveljiä. *”Yleiset tilaisuudet ovat tärkeitä, koska rivit harvenevat eikä Haminan torilla enää näe tuttuja.”*, kertoi muuan veteraani paikallisessa juhlassa. Kunnissa yleisin tilaisuus on ollut kunnan oma veteraanipäivän juhla, joka on järjestetty kolmessa kunnassa neljäs-tä. Joka toisessa kunnassa on las-kettu seppäle sankarihaudalle ja/ tai kukkia veteraanikivelle. Kolmannes kunnista on järjestänyt veteraanipäivän jumalanpalveluksen tai hartaustilaisuuden.

Kunnissa on ollut myös lukuisia muita tapoja viettää veteraanipäivä. On järjestetty isänmaallisia konsertteja, juhlia vanhusten palvelutalossa, ohjelmallisia lipunnostoja, kahvitilaisuuksia, viihdekonsertteja, ohjelmallisia ruokailuja, iltakirkkoja, juhlia Puolustusvoimien joukko-osastossa, kaupungin juhlavastaanottoja, hyväntekeväisyyskonsertteja veteraaniyhdistysten hyväksi, jaettu ruusuja jokaiselle laitoksessa olevalle veteraanille jne.

Kunnissa ei juuri kukaan ole vastustanut veteraanipäivän juhlia etenkin, kun ne eivät ole kunnille paljon maksaneet. 1990-luvulla alkoi joissakin kunnissa näkyä *”järjestämiväsymystä”*, joka verhottiin siihen, että *”veteraanit*

Kuva: Antti Lumikari

eivät pian enää jaksa tulla juhliin”. Toisaalla puolestaan todettiin, kuinka tärkeitä nämä tilaisuudet ovat veteraaneille, koska siellä heillä on mahdollisuus tavata vanhoja tuttuja ja vaihtaa kuulumisia. Kekseliäisyyttäkin tarvitaan ja siitä on osoituksena erään ruotsinkielisen saaristokunnan veteraanijuhla, johon väki oli saapunut runsaslukuisena huonoista liikenneyhteyksistä huolimatta. Ohjelmassa oli *“kaffe + cognak + tårta i byrestaurangen”* ja lisäksi kunnanjohtajan puhe.

Yleensä kunnissa on haluttu järjestää oman kunnan veteraaneille arvokas ja kaunis juhlapäivä. Liikkeellä on ollut melkoinen määrä toimijoita, kun kolmessasadassa kunnassa on hyvissä ajoin valmisteltu omaa veteraanipäivän juhlaa. Ohjelma on yleensä ollut arvokas, monipuolinen ja nuorten osuus on kuntatasolla ollut merkittävä. Juhlaa varten on vuosittain painettu jopa pienissäkin kunnissa oma käsiohjelma.

Päätoimikunta alkoi jo 1990-luvun vaihteessa lääninhallitusten avustuksella tarkemmin seurata veteraanipäivän tapahtumia kunnissa. Kuntia kehoitettiin yhdistämään voimiaan ja kuljettamaan veteraaneja kunnan omaan tai naapurikunnan juhliin. Tärkeintä oli, että jokainen veteraani huomattaisiin ja että hänellä olisi mahdollisuus juhlaa veteraanipäivää.

Silloinkin kun veteraaneille on järjestetty kuljetus naapurikunnan veteraanipäivän juhlaan tai kansallisen veteraanipäivän valtakunnalliseen päätapahtumaan, kotikunnassa on yleensä ennen lähtöä järjestetty seppeleenlasku

sankarihaudalle tai juhlallinen lipunnostotilaisuus.

Veteraanipäivä kouluissa

Kauhavalla 10-vuotias koulutyttö tuumasi veteraanipäivänä ihaillessaan miesten rinnassa olevia mitaleita ja seuratessaan veteraanien yleisöltä saamaa arvostusta: *“Olisi varmaan mukava olla sota-veteraani!”* Veteraanipäivän perustaneen hallituksen pääministeri Kalevi Sorsa totesi vuonna 1992: *“Juhlapäivään liittyvät tapahtumat ovat tuoneet esiin ehkä ”yllättävänkin sivujuonteen”; koululaiset ja muu nykynuoriso on ollut uteliaan kiinnostunutta veteraani-ikäpolven menneisyydestä.”*

Koko veteraanipäivän vieton ajan on keskusteltu siitä, miten nuorisoa ja nuorempaa väkeä saatisiin mukaan päivän tilaisuuksiin. Nuoret ovat kyllä esiintyneet veteraanipäivän tapahtumissa. Se on aina ollut mieluisaa myös veteraaneille. Yleisön joukossa nuoria ei juurikaan ole ollut, ellei oteta huomioon sinne komennettuja koululuokkia. Luontevaa nuorten mukaantuloa ei ole tapahtunut. Pikemminkin nuoret ovat ilmeisesti ajatelleet, että juhla on vain veteraaneille tarkoitettu.

Jotta perinne siirtyisi jälkipolville, on veteraanipäivää kahdenkymmenen vuoden aikana vietetty myös lukuisissa kouluissa ja muissa oppilaitoksissa. Opetushallitus kehotti kouluja veteraanipäivän vieton alusta lähtien lisäämään historianopetukseen sotiemme veteraaneja käsittelevää ai-

neistoa. Kouluissa on pidetty veteraanipäivä-aiheisia päivänavauksia ja teemaan sopivia oppitunteja. Eräissä oppilaitoksissa ovat opettajat ja oppilaat järjestäneet yhdessä näyttelyjä ja erilaisia toiminnallisia tapahtumia. Vuosittain koulujen järjestämiin veteraanipäivän tilaisuuksiin on osallistunut satoja tuhansia nuoria.

Oppilaat, opettajat ja veteraanit ovat pitäneet antoisimpina veteraanien käyntejä kouluissa ja heidän kanssaan käytyjä keskusteluja. Mukana on ollut myös kotirintamalla sodan kokeneita henkilöitä. Nuorisosta on ollut koskettavaa, että asioista ovat olleet puhumassa ne, jotka ovat itse eläneet sotaajan. Veteraanipäivän vietto kouluissa näkyy Puolustusvoimien edustajien mukaan nykyään myös varusmiespalvelukseen tulevilla nuorilla. Valitettavasti nyt veteraanien ikääntyessä vierailut kouluissa ovat vähentyneet.

Lääninhallitukset keräsivät kyselyissä veteraanipäivän tapahtumista myös tietoja oppilaitoksista. Tuntuu ilmeiseltä, että kunnanvirastoissa ei ole aina tiedetty, mitä kouluissa tapahtuu. Veteraanipäivän tapahtumia oli kouluissa varmasti paljon enemmän, mitä kyseilyt kertoivat.

Mannerheim-ristin ritari koululaisten tentissä

Mannerheim-ristin ritari Tuomas Gerdt oli veteraanipäivän edellä vuonna 1997 Lappeenrannan Kesämäen koulun yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden tentattavana. Häneltä kysyttiin, millä ansioilla

hän katsoi saaneensa Mannerheim-ristin ritarin arvon. Gerdt kertoi itse olevansa jäävi vastaamaan, mutta korosti, ettei hän hankkinut arvonimeä yksinään vaan osana ryhmää tai joukkuetta.

Muuan oppilaista kysyi Gerdtiltä, tottuiko hän sotimiseen vai pelottiko aina yhtä paljon. *”Sotaan ei koskaan totu. Kyllä sota aina vähän pelotti, mutta koska lähdin sotaan vapaaehtoisena, selvitin itselleni, että tässä ei ole muuta mahdollisuutta.”* Pelko piti Gerdtin mukaan osata tarvittaessa jättää taustalle, esimerkiksi silloin, kun hän johti alaisiaan ryhmänjohtajana tai joukkueenjohtajana. Sotilaskarkuruuden hän sanoi osittain ymmärtävänsä. *”Kun ammuksia tulee joka puolelta, ei ole ihme, jos joltakin hermot pettävät. En kuitenkaan hyväksynyt sitä, että miehiä agiteerattiin pois aseista.”*

Nuoria kiinnosti myös tietää, antavatko kirjat ja elokuvat todennukaisen kuvan sodasta. Gerdtin mukaan kirjoista ja elokuvista välittyvä kuva on osin todellinen, mutta osin myös tekijänsä värittävä. Kiroilua on joskus vähän liioiteltu, sillä monta kertaa tuli mieluummin esille korkein suojelus. Lopuksi Gerdt sanoi oppilaille: *”Me veteraanit emme ihaile sota. Hartain toiveemme on, että teistä ei koskaan tulisi sotaveteraaneja.”*

Alueelliset tilaisuudet

Vanhan läänijaon aikana lääninhallitukset järjestivät yhdessä sotilasläänien esikuntien kanssa veteraaneille Kansallisen veteraanipäivän henkeen sopivia tilaisuuksia.

sia. Läänien lukumäärän supistuttua vuonna 1997 viiteen Kansallisen veteraanipäivän työryhmä suositteli lääneille alueellisten ja maakunnallisten veteraanipäivän tilaisuuksien järjestämistä yhdessä sotilasläänien esikuntien kanssa.

Läänit ovatkin järjestäneet veteraanipäivänä tai sen lähipäivinä tilaisuuksia veteraaneille yhteistyössä sotilasläänien, kuntien, seurakuntien sekä maanpuolustus- ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Tilaisuudet ovat olleet esimerkiksi suuria, kaikille veteraaneille ja heidän omaisilleen tarkoitettuja juhlia. Pohjois-Karjalassa sotilasläänin esikunta, maanpuolustusjärjestöt, kunnat ja lääninhallitus kutsuivat vuonna 1997 kaikki alueensa veteraanit viettämään veteraanipäivän juhlaa Joensuun jäähalliin. Kunnat olivat järjestäneet kuljetuksen Joensuun ulkopuolelta juhlapaikalle. Läsä oli *”kolme-neljä tuhatta”* veteraania, mikä oli paljon ottaen huomioon, että Valtiosta, Nurmeksesta ja Juuasta oli veteraaneja mennyt Kajaaniin valtakunnalliseen juhlaan. Läänin veteraanipäivän juhlallisuuksiin kuuluu joissakin lääneissä veteraanijärjestöjen edustajille tarkoitettu maaherran vastaanotto, joka järjestetään vuosittain eri puolilla lääniä.

Suomalaiset veteraanit ulkomailla

Sotiemme veteraaneja on asunut ja asuu edelleen myös maamme rajojen ulkopuolella. Eniten ulkosuomalaisia veteraaneja on Ruotsissa.

Huonot työnsaantimahdollisuudet olivat useimmiten syynä muuttoon Suomesta Ruotsiin. Muutto alkoi jo 1940-luvulla, ja sodan päätyttyä osa muuttaneista lähti Suomesta pakoon Neuvostoliittoon luovuttamista. Eniten veteraaneja lähti Ruotsiin 1950-luvulla ja jonkin verran vielä myös 1960-luvulla. Suuri osa muuttaneista työskenteli Ruotsissa teollisuudessa. Sotainvalidien Veljesliitolla ja Sotaveteraaniliitolla on järjestötoimintaa myös Ruotsissa.

Veteraaneja muutti sotien jälkeen myös valtameren taakse etenkin Pohjois-Amerikkaan ja jonkin verran myös Australiaan. Sotaveteraaniliitolla on paikallisia osastoja Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Australiassa. Vuonna 1987 arvioitiin Ruotsissa asuvan suomalaisia siirtolaisveteraaneja 8 000 ja Kanadassa ja Yhdysvalloissa 2 000.

Lisäksi ulkomailla asuu ns. heimoveteraaneja, jotka ovat Suomen armeijassa vapaaehtoisina palvelleita virolaisia ja inkeriläisiä. Suurimman ryhmän muodostavat JR 200:ssa palvelleet virolaiset *”Suomen-pojat”*. Kaikkiaan virolaisia vapaaehtoisia oli Puolustusvoimissamme 3 350 miestä, heistä kaatui rintamillamme noin 200.

Ensimmäistä kertaa kansallista veteraanipäivää oli vietetty ulkomailla Suomen viranomaisten järjestämänä vuonna 1990 Tukholmassa. Päiväjuhla pidettiin Suomi-talolla ja sen jälkeen oli lähetystössä suurlähettilään vastaanotto.

Kansallisen veteraanipäivän työryhmä suositti vuonna 1991 ulkoministeriölle lähettämässään

kirjeessä veteraanipäivän vieton järjestämistä suurlähetystöjen ja konsulivirastojen avustuksella niissä maissa, joissa suomalaisia veteraaneja asui. Ulkoministeriö lähetti oman suosituskirjelmän sellaisille suurlähetystöille ja konsulivirastoille, joiden alueella asuu paljon suomalaisia veteraaneja. Monet näistä edustustoista ovat järjestäneet veteraanipäivän juhlia vuosittain, toiset muutaman vuoden välein. Vuodesta 1993 ulkoasiainministeri on lähettänyt myös Tallinnan ja Tarton edustustoille ohjeet veteraanipäivän vietosta. Suoeni-pojat ovat viettäneet veteraanipäivää Tallinnassa ja Tartossa Viron vapautumisesta lähtien.

Ruotsissa perinne on jatkunut vuosittaisena ja tapahtumissa on ollut läsnä myös Ruotsin valtiovalan edustajia. Esimerkiksi vuonna 2005 Tukholman suurlähetystössä pidetyssä veteraanipäivän juhlassa oli läsnä 143 veteraania ja omaista. Suurlähetystö pitää selvyytenä, että se huolehtii veteraanipäivän järjestämisestä Tukholmassa jatkossakin. Viime vuosikymmeninä suomalaisia veteraaneja on muuttanut asumaan kokonaan tai osaksi vuotta Espanjan aurinkorannikolle. Sielläkin on järjestetty vuosittain veteraanijuhlia.

Kehittäminen

Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallinen päätoimikunta on vuosien kuluessa pitänyt useita kansallisen veteraanipäivän tulevaisuutta käsittelevä seminaareja.

Pääesikunnan tiloissa pidettiin tulevaisuusseminaari 27. maaliskuuta 1996. Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskuksessa Tuusulassa järjestettiin 25. maaliskuuta 1998 seminaari, jonka aiheena oli *"Kansallinen veteraanipäivä 2000-luvulla"*. Maanpuolustuskorkeakoulussa pidettiin 29. maaliskuuta 2000 työseminaari *"Veteraanien perinnön ja arvomaailman siirtäminen tuleville sukupolville"*.

Seminaareissa päädyttiin siihen, että valtakunnallisen juhlapäivän rakenne on hyvä. Veteraanijärjestöt olivat sitä mieltä, että juhlat ovat juuri sitä, mitä ne haluavat. Veteraanit eivät halunneet muutoksia päivän järjestelyihin. Päätapahtumahan tehdään veteraaneille, jotka osallistuvat vuorolleen lähiseudulla järjestettävään pääjuhlaan. Veteraanit eivät ilmeisesti kaipaa muutoksia myöskään paikallisiin juhliin. Seminaareissa pohdittiin myös, mitä tehdään sitten, kun veteraanien määrä edelleen vähenee.

Vuosien kuluessa on päätoimikunta saanut ehdotuksia kansallisen veteraanipäivän vieton siirtämiseksi viikonpäivien kierron vuoksi aikaisemmaksi tai myöhemmäksi. Päätoimikunta on aina tiukasti torjunut tällaiset esitykset toteamalla, että veteraanipäivä 27. huhtikuuta on virallinen juhlapäivä ja liputuspäivä viikonpäivästä riippumatta.

Tiedotus

Ensimmäinen veteraanipäivän valtakunnallinen juhla Lahdessa

sai ansaitsemansa huomion eri tiedotusvälineissä. Yli 10 000 veteraanin yhtenäinen esiintyminen ylitti uutiskynnyksen. Myöhemminkin kansallisen veteraanipäivän valtakunnallinen päätapahtuma on saanut runsaasti huomiota isäntäkaupungin maakunta- ja paikallislehdissä.

Valtakunnallisista tiedotusvälineistä ehdottomasti tärkein on ollut televisio (Yle), joka on lähettänyt veteraanipäivän pääjuhlan suorana vuodesta 1992 lähtien. Kansallisen veteraanipäivän päätapahtumaa ovat veteraanit voineet seurata asuinkunnasta riippumatta omassa kodissaan tai hoitolaitoksessa. Arvokasta juhlaa ovat varmasti seuranneet myös monet muut kansalaiset.

Helsingin Sanomien uutisointi maamme suurimpana sanomalehtenä kuvastaa ehkä yleistä suhtautumista veteraanipäivään. Suuret poliittiset muutokset Euroopassa ja Neuvostoliiton romahdus 1990-luvun vaihteessa sekä niiden vaikutus kuvaan Suomen viime sotien aikaisiin päätöksiin näkyvät valtalehden palstamillimetreissä vuosina 1990–1994, jolloin veteraanipäivän päätapahtumasta kirjoitettiin keskimäärin yli 2 000 palstamillimetriä. Vuosina 1995–1997 veteraanipäivä ei näytä lehteä suuremmin kiinnostaneen, mutta jälleen vuosina 1998–2003 lehti kirjoitti päätapahtumista noin 1 000–1 500 palstamillimetriä vuodessa. Tällöin tuli kuluneeksi 80 vuotta vuoden 1918 tapahtumista, 60 vuotta talvisodan alkamisesta ja päättymisestä. Sotiin liittyvät asiat tulivat kansalaisille läheisiksi. Viime vuosina Helsingin Sano-

mat on kirjoittanut päätapahtumista hyvin vähän.

Vuonna 2003 tehdyn mediatutkimuksen mukaan veteraaniasioista tiedottaminen keskittyi vahvasti juuri veteraanipäivään. Veteraanien varainkeräys ja Tammenlehvän Perinneliiton perustaminen saivat paljon vähemmän julkisuutta. Veteraanipäivästä kirjoittivat useimmin paikallis- ja ilmaisjakelulehdet, mutta lehtien levikit huomioon ottaen veteraaniasioilla oli eniten lukijoita valtakunnallisissa ja aluelehdissä. Tutkimuksen mukaan 70 prosenttia veteraanipäivää käsitelleistä artikkeleista oli sisällöltään myönteisiä ja loput neutraaleja. Kielteisiä kirjoituksia ei lehdissä ollut.

Taloustutkimus Oy teki vuonna 2004 juhlapäivätutkimuksen, jossa suomalaisilta kysyttiin heidän mielipidettään juhlapäivien tärkeydestä. Kansallinen veteraanipäivä oli tutkimuksen mukaan kuudenneksi tärkein juhla itsenäisyyspäivän, äitienpäivän, juhannuksen, kaatuneitten muistopäivän ja isänpäivän jälkeen. Edellä olevat juhlapäivät ovat kaikki traditioltaan vanhempia. Veteraanipäivä on suhteellisen lyhyessä ajassa noussut nykyiseen arvostukseen. Yli puolet maamme aikuisväestöstä on seurannut veteraanipäivän viettoa eri tiedotusvälineistä, mutta veteraanipäivän tilaisuuksiin on osallistunut vain noin viisi prosenttia. Tilaisuudet on siis koettu lähinnä veteraaneille tarkoitetuiksi.

VETERAANIPÄIVÄN MERKITYS

Veteraaneille itselleen

Veteraanipäivää tai sodan päättymisen päivää on vietetty useissa maissa jo pitkään. Suomessa se oli mahdotonta heti sotien jälkeen. Veteraanien asialla ei saanut turhaan ”elämöidä”. Veteraanit kokivat, että heidät unohdettiin.

Veteraanien arvostus oli aallonpohjassa 1960- ja 1970-luvuilla, jolloin veteraanit kokivat tulleen jopa pahoin loukatuiksi. Esimerkiksi tiedotusvälineissä esitetyt sodan käyneiden syyllistämiset ja suoranaiset solvaukset olivat kuitenkin vain pintakuuhunnaa. Suuri enemmistö suomalaisista on aina arvostanut veteraaneja ja kotirintaman uurastajia, mutta tätä arvostusta ei osattu tai voitu julkisesti osoittaa. Jopa suurin osa kyseisen ajan nuorista radikaaleistakin osasi antaa arvon sotiemme veteraaneille.

Veteraanien saavutuksista ei voinut vielä 1970-luvullakaan suuremmin julkisesti puhua, vaikka veteraaneille alettiin jo myöntää erityisetuja. Pariisin rauhansopimuksen mukaan Suomi oli häviöjä ja sotaan syyllinen. Ääneen ei sopinut sanoa, että talvisodan hyökkääjä oli Neuvostoliitto tai että vuosien 1940 ja 1944 torjuntataistelut olivat itse asiassa suomalaisille voittoja. Suomen tavoitteena oli estää maan miehittäminen ja säilyttää itsenäisyys. Tässä onnistuttiin, tosin suurin menetyksin.

Suuren yleisön tietämys veteraanien asioista oli 1980-luvun alussa vielä vähäinen, mutta hiljalleen uskallettiin jo alkaa puhua veteraanien teoista. Yksi ensimmäisistä oli sodanaikainen eversti (myöh. jalkaväen kenraali) Adolf Ehrnrooth, joka aloitti keskustelun veteraanien saavutuksista. Hän puhui asioista oikeilla nimillä ja hänestä tulikin pian nuoremmille polville veteraanien esikuva. Ehrnrooth osasi arvostaa nuoria kuulijoitaan: *”Isänne ja isoisänne pelasivat tämän maan, kyllä tekin pystyisitte samaan.”* Viime sotien aikaiset kenraalimme olivat 1980-luvulle tultaessa pääosin jo kuolleet ja vielä elossa olleet vaikenivat julkisuudessa. Näin Siiranmäen, Äyräpään ja Vuosalmen torjuntataisteluiden everstistä tuli nuoremmille esimerkki sotilaasta ja veteraanista, joka uskalsi kertoa totuuden.

Ei Kekkonen aikana

”Totuuden puhujia” oli toki ollut aikaisemminkin, mutta presidentti Kekkonen osasi tehokkaasti eristää heidät julkisuudessa neuvostovastaisina, ulkopoliittisen asemamme vaarantajina ja äärioikeistolaisina. Kekkonen halusi pitää myös veteraanijärjestöjen toiminnan tiukasti ulkopoliittisen linjamme mukaisena. *”Ulkoisten syiden”* takia sotiin liittyvillä asioilla ei saanut ”elämöidä”. Hän luopui presidentin tehtävistä vuoden 1982 alussa. Voi pohtia, olisiko veteraa-

nipäivän perustaminen ollut mahdollista Kekkosen presidenttikaudella ja olisiko hänen ulkopoliittinen linjansa sitä sallinut.

Neuvostoliiton korkeimmassa johdossa tapahtui vuonna 1985 muutoksia ja NKP:n pääsihteeriksi valittiin Mihail Gorbatsšov. Hän aloitti uudistuskampanjan, joka tunnetaan nimistä ”glasnost” (avoimuus) ja talouden ”perestroika” (uudelleen rakentaminen). Avoimuus merkitsi muun muassa lämpimämpiä suhteita länteen ja ”kylmän sodan” loppumista.

Suomen kansainvälinen asema oli siis jo muuttumassa, kun pääministeri Kalevi Sorsan hallitus päätti vuonna 1986 nimetä huhtikuun 27. päivän kansalliseksi veteraanipäiväksi. Tasavallan presidentiksi valittiin Kekkosen jälkeen sosiaalidemokraatti Mauno Koivisto, joka oli hyvin harkitsevainen idänsuhteissa. Veteraaneille oli tärkeää, että hän osallistui vuonna 1987 ensimmäisen veteraanipäivän pääjuhlaan Lahdessa.

Veteraanien arvostuksen nostaminen

Veteraanipäivän perimmäisenä tarkoituksena oli arvostuksen osoittaminen veteraaneille. Tässä veteraanipäivä on onnistunut erinomaisesti. Sodan sukupolven arvostus nuorempien keskuudessa on nyt aivan eri tasolla kuin 1980-luvun puolivälissä.

Veteraanipäivän tulevaisuudelle oli tärkeää, että valtakunnan korkein johto osallistui pääjuhlaan. Tämä antoi sille painoarvoa ja oli viesti veteraaneille. Kansalai-

set panivat merkille presidentin läsnäolon ja valtion virkamiehetkin huomasivat, että nyt saattoi julkisesti osoittaa veteraaneille arvostusta.

Veteraanipäivän vietto sai myös tiedotusvälineet käsittelemään enemmän veteraanasioita. Tämä puolestaan lisäsi suuren yleisön kiinnostusta veteraanipäivään, vaikka suurin muutos yleisessä suhtautumisessa veteraaneihin tapahtui vähän myöhemmin. Kotkalainen veteraani Eero Hovi kertoi Kymen Sanomissa 28. huhtikuuta 1997: ”Minä itse olen aina laittanut prenikat rintaan häpeilemättä, mutta ei ole vielä kauan kulu- nut siitä, kun kaikki veteraanit eivät uskaltaneet ottaa esille kunniamerkkejään.”

Murros suhtautumisessa veteraaneihin

Suhtautuminen veteraaneihin muuttui 1990-luvun vaihteessa entisestään, kun hajoamaisillaan oleva Neuvostoliitto myönsi Saksan ja Neuvostoliiton väliseen sopimukseen liittyvän salaisen lisäpöytäkirjan olemassaolon ja myönsi ampuneensa talvisodan ensimmäiset, Mainilan laukaukset. Tähän ilmapiiriin muutokseen vaikuttivat myös ratkaisevasti suuret kansainväliset poliittiset muutokset: Berliinin muuri murtui ja Saksa yhdistyi, Itä-Euroopan maissa alkoi demokratioitumisprosessi ja Baltian maat alkoivat irtaantua Neuvostoliitosta.

Etenkin Baltian kehitys osoitti konkreettisesti, mikä olisi ollut Suomenkin kohtalo ja millaisessa

tilanteessa suomalaiset olisivat olleet 1990-luvun alussa ilman talvi- ja jatkosotaa. Suomalaisille olisi ehkä käynyt vielä baltteja huommin, koska Suomi oli ollut Neuvostoliitolle paljon suurempi ongelma. Sotien aikaisen historian tulkinnalta poistuivat viimeisetkin esteet. Suomalaiset saattoivat ulkopoliittisista rasitteista vapaina viettää viime sotiin liittyviä muistopäiviä.

Veteraanien omissa ja muidenkin tavallisten rivikansalaisten asenteissa tapahtui 1990-luvun alkupuolella selkeä suuri muutos. Kansallinen veteraanipäivä oli tullut tutuksi suomalaisille. Nuoriso oli avoimen kiinnostunut veteraaneista ja viime sodista. Samoihin aikoihin koki myös vapaaehtoinen maanpuolustustyö ja -koulutus uuden nousun. Silmät aukesivat niiltäkin suurten ikäluokkien ihmisiltä, jotka olivat mielestään saaneet heti sotien jälkeen kyllästymiseen saakka kuulla vanhempien sotajuttuja. Veteraaneja arvostettiin nyt tavallisten suomalaisten keskuudessa entistä enemmän ja myös oikealla tavalla ilman turhia ylisanoja ja korulauseita. Niistä eivät entiset rintamamiehet olleet enenkään välittäneet.

Juhlapuheita veteraanit saivat nyt kylläkin kuulla entistä useammin. Veteraanipäivän päätapahtumissa oli puhumassa usein pääministeri, sosiaali- ja terveysministeri, valtiovarainministeri tai puolustusministeri. Valtioneuvoston edustajilla on yleensä usein ollut veteraanipäivän pääjuhlassa jokin ”takataskussa”, lupaus veteraanien tukipaketista tai vastavasta edunvalvontatoimista. Vete-

raanien etuuksien lisääminen ei kuitenkaan ole aina seurannut veteraanien arvostuksen nousua.

Kansakunnalle

Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallisen päätoimikunnan pitkäaikainen varapuheenjohtaja Pekka Pitsinki on kiteyttänyt veteraanipäivän tarkoituksen: *”Kansallinen veteraanipäivä on juhlapäivä, jota vietetään ensisijaisesti kansalaisten kiitoksena rintamaveteraaneille maan itsenäisyyden ja valtiollisen vapauden pelastamisesta. Perustelujensa mukaan se on myös sotien päättymisen muistopäivä, millä on haluttu muistuttaa rauhan ensisijaisesta merkityksestä kansojen väliselle yhteistyölle ja turvallisemman elämän rakentamiselle.”*

Eri maissa vietetään sotien muistopäivää tai veteraanien päivää yleensä muistuttamassa kansalaisia niistä vaikeista ajoista, joita kansakunta on elänyt ja kestänyt. Meillä veteraanipäivästä on tullut kaikkia kansalaisia koskettava juhla, jolla suomalaiset haluavat kunnioittaa sitä, että itsenäisyyttä on puolustettu uhrauksin ja tappioin. Veteraanipäivän vietto etenkin kunnissa on tuonut veteraanien asiat lähemmäksi kaikkia suomalaisia.

Veteraanipäivä ja veteraanien arvostuksen kasvu ovat lisänneet suomalaisten kansallista itsetuntoa. Veteraanipäivä on palauttanut meille, osittain kadoksissa olleen ylpeyden siitä, mitä tämä kansakunta teki toisessa maailmansodassa. Tultiin kunniakkaasti toi-

seksi, mutta säilytettiin se, minkä vuoksi oltiin taistelemassa. Kaikki muut Ribbentrop-sopimuksessa mainitut maat miehitettiin, paitsi Suomi. Kaikki Neuvostoliiton suurhyökkäykset menivät perille ja maat valloitettiin, mutta ei Suomea. Kaikki kansallisvaltiot, jotka syntyivät Eurooppaan ensimmäisen maailmansodan jälkeen menettivät itsenäisyytensä, mutta Suomi ei.

Tammenlehvän Perinneliiton 3. marraskuuta 2005 järjestämässä Veteraaniperinteen seminaarissa nuori tutkija VTM Johanna Rainio-Niemi kertoi, miten viime vuosina tutkijoiden, poliitikkojen ja virkamiesten tapaamisissa kautta Euroopan viitataan usein suomalaiseen malliin. *”Tässä mallissa teknologinen osaaminen ja kilpailukyky maailmanmarkkinoilla yhdistyy korkeatasoiseen ja tasa-arvoiseen koulutusjärjestelmään, läpinäkyvään julkiseen hallintoon, kansalaisten korkeaan elintasoon, pieniin tuloeroihin sekä näiden mukanaan tuomaan sosiaaliseen turvallisuuteen.”* Rainion mielestä vahva kansallistunto ja väkevä samaistuminen kansalliseen yhteisöön ovat suomalaisen poliittisen kulttuurin keskeisiä tunnusmerkkejä. Tästä kaikesta saamme paljolti kiittää viime sotiemme sukupolvia.

Kymmenessä vuodessa veteraanipäivä nousi suomalaisten kymmenen tärkeimmän kansallisen juhlan joukkoon. Pääministeri Matti Vanhanen totesi veteraanipäivän Porin päätapahtumassa vuonna 2004: *”Kansallisen veteraanipäivän vakiintuminen osaksi vuotuista juhlapäiviemme kier-*

toa on selkeä osoitus veteraani-ikäluokkien nauttiman arvostuksen kehityksestä. Veteraanipäivän jo liki kaksikymmenvuotisen historian aikana veteraanien yhteiskunnallinen arvostus on saavuttanut tason, joka sille olisi kuulunut jo paljon aikaisemmin. Mutta te tiedätte sen, että kansan syvien rivien keskuudessa tätä arvostusta ei koskaan myöskään menetetty.”

Nuorisolle

Veteraanipäivinä nuorisolle on tullut tutuksi, keitä nämä veteraanit oikein ovat: heidän ikäisiään tai vähän vanhempia nuoria poikia ja tyttöjä, jotka lähtivät rintamalle pakon edessä. Muita vaihtoehtoja ei kansakunnalla ollut heille antaa. He ymmärsivät tilanteen vakavuuden ja halusivat hoitaa oman osuutensa. Nykynuoria kiinnostavat sotiemme veteraaneissa yksityiskohtaiset ja henkilökohtaiset asiat, eivät divisioonien liikkeit. Mitä sodassa syötiin, kuoliko kukaan kaveri ja minkä ikäisiä sotilaat silloin olivat? Veteraanien historia osoittaa kuitenkin nuorille, että on tilanteita, joissa yhteisen edun on sivuutettava kunkin välitön oma etu. Historian uhkista ei aina selvitä ilman yhteistä äärimmäistä ponnistusta ja nöyryymistä niiden edessä.

Kouluissa on veteraanipäivinä kerrottu oppilaille viime sodistamme ja veteraaneista. Nuorille on myös kerrottu, miten veteraanit ovat olleet rakentamassa hyvinvointivaltiota ja miten koulutuksen myötä pienestä maastamme on kehittynyt eurooppalainen huip-

puvaltio. Tämä on vahvistanut nuorisomme identiteettiä, joka on huomattavasti kansainvälisempi kuin koskaan aikaisemmin. Nuo-ret ovat ylpeitä suomalaisuudesta ja historiastamme. He arvostavat sotien vaatimia uhrauksia, koska tietävät, että ilman niitä emme olisi itsenäisiä ja vapaita.

Elävä perinne sidottu nykyisyyteen

Edellä lainattu tutkija VTM Johanna Rainio-Niemi totesi myös, miten samaistuminen yhteisöön rakentuu ja vahvistuu sen kautta, että yhteisen menneisyyden kokemukset tunnetaan ja niitä kerrotaan aina uudelleen, uusille sukupolville. Tämän uudelleenkertomisen, tiettyjen yhteisten tarinoiden toiston, pohjalta muodostuu traditio ja perinne, joka koostuu rikkaasta kirjosta erilaisia pienempiä yhteisöllisesti tärkeitä yhteisiä kertomuksia. Nämä tarinat muodostavat näin pikkuhiljaa kansan yhteisen muistin ja perinteen.

”Nämä kertomukset menneestä kerrotaan siis aina kulloisessakin nykyajassa. Elinvoimaisin perinne liittyykin sellaisiin menneisyyden kokemuksiin, jotka osataan kertoa uudelleen niin, että kertomus tarjoaa vastauksia tässä päivässä valitseviin kysymyksiin tai epävarmuuden aiheisiin. ... Elävä perinne on siis aina sidottu yhteisön nykyisyyteen.”

Johanna Rainio-Niemi jatkaa: *”Tässä perspektiivissä voin luottavaisin mielin sanoa uskovani sotasukupolven perinnön elinvoimaan ja kykyyn puhutella nuorempia.*

Sotien kokemukset tuovat esiin äärimmäisiä inhimillisiä kysymyksiä ja arjen tarinoita aikana, jolloin äärimmäisen hyvän ja pahan vastakohdat ovat käytännössä poikkeuksellisen näkyvästi läsnä. Tämän jännitteen kautta tulevat polvet varmasti tulevat miettimään ja kertomaan teidän selviytymistarinanne uudelleen ja uudelleen – sen kaikissa inhimillisen elämän suurissa ja pienissä sävyissä. Samaan aikaan saavat tilaa niidenkin tarinat, jotka ovat peittyneet sankarillisempien ja suurempien varjoon. Kaikesta tästä, niin uskon, tulee muodostumaan tulevien polvien kuva sodasta ja sen kokemuksesta. Monella tapaa se on moniäänisempi kuin kansakunnan menestystarina, mutta samalla aikaa todennäköisesti elinvoimaisempi puhutellussa tänään päivän ihmistä.”

On hyvä kuitenkin muistaa, että samanaikaisesti, kun sotasukupolvien perintö puhuttelee nykyisiä nuoria entistä enemmän, he ovat kiinnostuneita ja huolissaan myös lukuisista, useimmiten globaaleista asioista kuten ympäristökatastrofit, ilmaston lämpeneminen, kuilu kehittyvien ja kehittyneiden maiden välillä, sosiaalinen eriarvoisuus ja syrjäytyminen, jne.

Puolustusvoimille

Veteraanit muodostivat maamme sodanaikaiset puolustusvoimat. He turvasivat itsenäisyytemme ja jälleenrakensivat maan. Siksi nykyiset Puolustusvoimat katsoo velvollisuudekseen olla omalta osaltaan siirtämässä veteraanien henkistä perintöä nuoremmille polville.

Joukko-osastoja on kehoitettu järjestämään veteraanipäivänä varusmiehille maanpuolustushenkeä ja -tahtoa syventäviä tilaisuuksia. Tilaisuuksiin on kutsuttu kunniavieraisiksi veteraaneja. Puolustusvoimien palkattu henkilökunta on velvoitettu myös osallistumaan tilaisuuksiin. Joukko-osastoissa on veteraanipäivinä järjestetty muun muassa kahvitilaisuuksia veteraaneille ja joukko-osastojen vuosipäivinä, lippupäivänä ja valatilaisuuksissa veteraanit ovat olleet kunniavieraina.

Puolustusvoimat on ollut näkyvästi paikalla veteraanipäivän tapahtumissa niin paikallisesti kuin valtakunnallisesti. Joukko-osastot ovat antaneet veloituksetta työvoima-apua tapahtumien järjestelyihin. Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallinen päätapahtuma on eri paikkakunnilla toteutettu pitkälti Puolustusvoimien avun turvin. Varusmiehet ovat rakentaneet juhlatiloja, vartioineet, oh-

janneet liikennettä ja juhlaväkeä sekä purkaneet juhlan jälkeen rakennelmia. Puolustusvoimat on usein järjestänyt kenttärüokailun ja lääkintähuollon. Sotilassoittokuntien musiikki on ollut ohjelman runkona.

Valtakunnallisen päätoimikunnan työssä Puolustusvoimilla on ollut keskeinen rooli. Päätoimikunnan puheenjohtaja ja sihteeri ovat olleet upseereja, mutta varupuheenjohtajana on ollut Rintamaveteraaniasiain Neuvottelukunnan puheenjohtaja sosiaali- ja terveysministeriöstä. Puolustusministeri nimittää toimikunnan jäsenet ja käytännön työt tehdään Pääesikunnassa. Puolustusvoimat tuo toimintaan tiettyä jäämäkkyyttä ja arvovaltaa.

Kansallinen veteraanipäivä on osaltaan korostanut Suomen korkeaa maanpuolustushenkeä. Veteraanien arvostuksen nousu on samalla merkinnyt myönteistä suhtautumista Puolustusvoimiin, joka

toteuttaa tänään samaa tehtävää kuin veteraanit yli kuusikymmentä vuotta sitten. Puolustusvoimat on yksi maamme arvostetuimpia instituutioita, ja kansainväliset tehtävät ovat entisestään lisänneet sen arvostusta. Nuoret arvostavat varusmiespalvelusta ja -koulutusta enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Puolustusvoimissa on myös tapahtunut merkittäviä, yhteiskunnallisesti tärkeitä muutoksia kuten palvelusaikauudistus ja naisten pääsy armeijaan.

Kuva: Antti Lumikari

VETERAANIEIN PERINTÖ – VAPAA ISÄNMAA

Pääministeri Matti Vanhanen totesi veteraanipäivän pääjuhlassa Porissa vuonna 2004, että parhaillaan on menossa siirtymävaihe; *”Veteraanien henkisen perinnön siirto suomalaisen yhteiskunnan vahvuudeksi ja tulevaisuuden käyntivoimaksi. Viestikapula siirtyy veteraani-ikäluokilta seuraaville sukupolville. Me tarvitsemme sotavuosien ja jälleenrakennuksen ajan kaltaista sitkeyttä ja uudistamiskykyä, jotta kansakuntana voimme menestyä yhä kovenevassa kansainvälisessä kilpailussa.”*

Valtioneuvosto päätti 22. tammikuuta 1988, että kansallista veteraanipäivää vietetään jatkossa vuosittain. Sen mukaan valtioneuvosto järjestää valtakunnalliset juhlallisuuudet ja veteraanipäivä on myös yleinen liputuspäivä. Jär-

jestelyvastuun kantavat puolustusministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö. Jatkossakin on tärkeää, että veteraanipäivällä on aina valtiiovallan tuki, sillä se takaa tapahtumalle riittävän arvovallan. Mitkä ovat ne tahot, jotka hoitavat käytännön toteutuksen, on valtioneuvoston päätettävissä.

Kansallisen veteraanipäivän valtakunnalliselle päätoimikunnalle on vuosien varrella kerääntynyt valtava kokemus tapahtuman järjestelyistä. Päätoimikunnan työssä on tavoitteena ollut laaja yhteiskunnallinen konsensus.

Valtakunnallinen juhla on tulevaisuudessakin veteraaneille tärkeä. Televisio ja muut tiedotusvälineet välittävät sen myös kotona ja laitoksissa oleville veteraaneille ja muille kansalaisille. Veteraanien ikääntyessä olisi erityisen tärkeää, että Yle lähettäisi edelleen veteraanipäivän pääjuhlan suorana koko kansalle. Veteraaneja olisi saatava myös riittävästi paikalle valtakunnalliseen päätapahtumaan. Vastuu tästä on kunnilla ja nuorempien sukupolvien järjestöillä. Päätoimikunta on toivonut päivän vieton muodostuvan hiljalleen yhä enemmän yleiseksi kansalaisjuhlaksi, joka

Kuva: Antti Lumikari

vetoaisi enemmän myös nuorempiin sukupolviin.

Yhtä tärkeitä kuin valtakunnallinen pääjuhla ovat veteraanipäivän tapahtumat mahdollisimman monessa maamme kunnassa tai vuorovuosin kuntien kesken. Veteraanipäivän toivoisi säilyvän myös yhtenä tärkeänä teemapäivänä kouluissamme. Tulevien sukupolvien on hyvä tuntea maamme historian vaikeat vuodet, jotta he osaisivat arvostaa maamme nykyistä korkeaa kansainvälistä asemaa.

Tammenlehvän Perinneliitto on perustettu ylläpitämään veteraanien henkistä perintöä. Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallisen päätoimikunnan ja Tammenlehvän Perinneliiton yhteistyötä ollaan jo lisäämässä.

Kansallisen veteraanipäivän juhla on tarkoitettu ennen kaikkea veteraaneille itselleen. Veteraanipäivä tulisi kuitenkin säilyttää

kansallisena juhlapäivänä ja liputuspäivänä vielä silloinkin, kun viimeinen veteraani on poistunut joukostamme. Veteraanipäivän vietto on tärkeää siksi, että rauhanoloissa kasvaneilla sukupolvilla säilyisi sotaan omien esi-isiensä näkökulma korjaamaan kansainvälisen väkivaltaviihteen vääristämää kuvaa sodista. Veteraanipäivä on arvokas ja perinteikäs juhla, jonka on kuitenkin uudistuttava voidakseen välittää sanomaansa nuoremmille polville. Juhlista tulee jatkossa ehkä enemmän muistojuhlia, joihin liittyvät käynnit sankarihautoilla ja veteraanimuistomerkeillä. Silloin eräänä mahdollisuutena olisi veteraanipäivän ja kaatuneitten muistopäivän yhdistäminen. Sodan päättymisen ja rauhan alkamisen päivä sopii parhaiten sodan sukupolven tekojen kunnioittamiseen. Sotaa ei koskaan pidä juhlia.

YHTEENVETO

Suomi sai ensimmäisenä tunnuksensa itsenäisyysjulistukselleen vuoden 1917 lopussa Neuvostovenäjän ensimmäiseltä johtajalta Vladimir Iljits Leniniltä. Suomi oli runsaat sata vuotta kuulunut Venäjään autonomisena alueena ja sitä ennen vuosisatoja naapurimaana Ruotsiin. Itsenäistyminen ei tapahtunut ongelmitta, sillä sisäiset ristiriidat johtivat tammikuun lopulla 1918 alkaneeseen sisällissotaan, jossa laillista hallitusvaltaa edustaneet löivät lähinnä työväestöä ja maaseudun köyhiä edustaneet vallankumoukselliset.

Yhteiskunta oli jakautunut jyrkästi kahtia, mutta kansallinen yhtenäisyys syntyi kuitenkin vuoden 1939 lopulla Neuvostoliiton hyökätessä Suomeen. Neuvostoliiton Saksan kanssa tekemästä sopimuksesta huolimatta puna-armeija ei kyennyt maata valloittamaan. Talvisota päättyi Moskovan rauhaan 13. maaliskuuta 1940. Suomenlahden eteläpuolella sijainneet Baltian maat Neuvostoliitto miehitti kesällä 1940 taisteluita. Lähes puolitoista vuotta kestäneen välirauhan aikana Neuvostoliitto painosti Suomea, mutta Saksan vas-

tustuksen vuoksi se ei uskaltanut uudelleen hyökätä Suomeen.

Ruotsin kieltäytyttyä jälleen puolustusliitosta Suomen kanssa ja länsivaltojen jäädessä Saksan Tanskan ja Norjan valloituksen jälkeen tavoittamattomiin, Suomen poliittiselle johdolle ei jäänyt muuta vaihtoehtoa Neuvostoliittoa vastaan kuin Hitlerin Saksa. Kun Saksa kesäkuun lopulla 1941 hyökkäsi itään, Hitler ilmoitti suomalaisten taistelevan ”liitossa” Saksan kanssa. Suomalaiset katsoivat sen sijaan käyvänsä omaa ”erillistä sotaansa” Saksan rinnalla Neuvostoliittoa vastaan saadakseen takaisin talvisodassa menettämänsä alueet ja turvatakseen koskemattomuutensa.

Suomalaiset aloittivat oman hyökkäyksensä sen jälkeen, kun Neuvostoliiton ilmavoimat olivat pommittaneet maan asutuskeskuksia. Vanha raja saavutettiin nopeasti, mutta ”puolustuksellista” syistä hyökkäystä jatkettiin huomattavasti pidemmälle ”edullisempiin puolustusasemiin” Laatokka–Syväri–Ääninen -linjalle. Itä-Karjalan valloituksen taustalla on nähty myös Suur-Suomi -ajattelua. Saksalaisten painostuksesta huolimatta suomalaiset eivät suostuneet jatkamaan hyökkäystä kohti piiritettyä Leningradia (Pietari) eivätkä pysyvästi katkaistamaan Muurmannin rataa, jonka kautta Neuvostoliitto pääosin sai sotamateriaalia lännestä.

Runsaan kahden vuoden asem sodan jälkeen ja saksalaisten sotamenestyksen käännyttyä puna-armeija aloitti kesäkuussa 1944 suurhyökkäyksen Karjalan kannaksella tavoitteenaan Suo-

men pääkaupungin ja koko maan miehittäminen. Ankarien torjuntataistelujen ansiosta hyökkäys pysäytettiin ja Stalin alkoi siirtää joukkojaan kohti Berliiniä, jonne hän halusi ehtiä ennen amerikkalaisia. Solmittiin välirauha, jonka mukaan suomalaisten oli karkotettava entiset aseveljet, saksalaiset joukot maasta. Neuvostoliiton kylästyttyä tämän uuden sodan verkkaaisuuteen oli suomalaisten toisinaan alettava häätää taistelemalla saksalaisia Pohjois-Suomesta. Viimeiset saksalaiset poistuivat Suomen Lapista, Kilpisjärven alueelta 27. huhtikuuta 1945. Tätä päivää alettiin myöhemmin vietää Suomessa rauhan alkamisen päivänä eli veteraanipäivänä.

Suomi oli Manner-Euroopassa ainoa toiseen maailmansotaan osallistunut valtio, jota ei koskaan miehitetty. Hävinneet maat todettiin sotien jälkeen Pariisin rauhansopimuksessa sotaan syylliseksi. Suomessakin tuomittiin poliittista johtoa sotasyllisinä. Suomalaisen suuri enemmistö ei kuitenkaan koskaan hyväksynyt tätä, koska taistelut ymmärrettiin oikeuteiksi puolustussodiksi. Sodan jälkeen idän ja lännen välit kärjistyivät Euroopassa ”kylmäksi sodaksi” välittömään ydinsodan uhkaan asti. Suomalaiset pyrkivät uuden ulkopoliittisen linjansa avulla olemaan puolueettomia ja säilyttämään maan valtiollisen itsenäisyyden.

Rintamalta palanneet miehet ja naiset, koko sodan kokenut sukupolvi kävi uusien ongelmien kimppeeseen. He olivat oppineet, ettei tuleen saanut jäädä makaamaan. Oli maksettava huomattavat sotakor-

vaukset Neuvostoliitolle, asutettava lähes puoli miljoona evakkoa (Neuvostoliitolle luovutettujen alueiden väestö siirtyi Kanta-Suomeen), huolehdittava sotainvalideista ja kaatuneiden omaisista sekä korjattava sodan vauriot. Sama sukupolvi kasvatti sodan jälkeän syntyneet ”suuret ikäluokat” ja loi perustan nykyiselle pohjoismaiselle hyvinvoinnille, josta Suomi voi ylpeillä yhdessä viime sodilta välttyneen Ruotsin kanssa.

Syksyllä 1944 tehdyn välirauhansopimuksen mukaisesti Suomen oli lakkautettava kaikki fasisitiseksi katsottavat tai Neuvostoliiton vastaista propagandaa harjoittavat järjestöt. Liittoutuneitten valvontakomission painostuksesta lakkautettiin 2 500 yhdistystä niiden mukana aseellista maanpuolustustyötä tehneet suojeluskunnat, naisten vapaaehtoinen Lotta Svärd -järjestö ja rintamiesten perustama Aseveljien Liitto. Vuonna 1940 perustettu Sotainvalidien Veljesliitto sai painostuksesta huolimatta jatkaa toimintaansa.

Vaikka suomalaiset – lukuun ottamatta äärivasemmistoa 1940-luvun lopulla ja radikaalin nuorison ylilyöntejä 1960- ja 1970-luvuilla – arvostivatkin sotien sukupolvia, eivät rintamamiehet uskaltaneet perustaa omia järjestöjä oikeastaan ennen kuin 1950-luvun lopulta lähtien. Silloinkin niiden oli pidettävä ”matalaa profiilia”, sillä maan poliittinen johto ei halunnut ärsyttää suurta naapurimaata. Veteraanien asialla ei saanut ”elämöidä”, vaan oli myönnettävä ”syyllisyys sotaan”. Veteraanien asiat helposti unohdettiin.

Vihdoin 1970-luvulla valtiovalta alkoi myöntää sotien veteraaneille erityisetuja, joiden perusteena olivat rintamaoloissa vietetyt nuoruuden vuodet. Heikoimmassa asemassa olevien veteraanien elämää kyettiin jonkin verran näillä etuuksilla helpottamaan. Valtaosalle sodan käyneistä ainoa etuus oli pieni kansaneläkkeeseen liitetty rintamalisä. Uudet erillisetuudet eivät enää olleet niinkään tärkeitä pääosalle veteraaneja, vaan kansakunnan arvostus, jota veteraanisukupolvi edelleen 1980-luvun alussa katsoi olevansa vailla. Neuvostoliitossa 1980-luvun puolivälissä alkaneet uudistukset ja kylmän sodan lientyminen avasivat Suomessa mahdollisuuden puhua avoimesti ja julkisesti myös viime sodista ja niiden veteraaneista. Veteraanijärjestöt, jotka olivat vuosikymmeniä odottaneet ansaitsemaansa arvostusta valtion taholta, ehdottivat pääministeri Kalevi Sorsan rohkaisemina, että Suomessa alettaisiin viettää kansallista veteraanipäivää Lapin sodan päättymispäivänä.

Valtioneuvoston päätöksellä ensimmäistä veteraanipäivää vietettiin Lahdessa 27. huhtikuuta 1987. Lahden pääjuhlaan osallistui yli 10 000 veteraanisukupolven edustajaa, jotka kansoittivat veteraanipäivän päätapahtumat myös seuraavina vuosina. Veteraanipäivän vietto levisi nopeasti myös lääneihin ja kuntiin ja pian koko maassa päivän viettoon osallistui noin 100 000 henkeä. Kuntien tilaisuudet antoivat mahdollisuuden kaikille veteraaneille viettää omaa päiväänsä ja kokea kansakunnan arvostusta. Lisäksi

veteraanipäivää vietettiin päivän-avauksin, teemaluennoin ja veteraanien vierailuin tuhansissa maamme kouluissa. Kymmenessä vuodessa veteraanipäivä on nousut suomalaisten kymmenen tärkeimmän kansallisen juhlan joukkoon.

Vuosittainen veteraanipäivän vietto on lisännyt tietoa viime sodistamme ja niihin liittyvistä suurista uhrauksista. Suomi menetti sodissa kaatuneina lähes 95 000 ja pysyvästi vammautui ainakin 95 000 suomalaista. Menetykset olivat suuria pienelle maalle, mutta paljon suuremmilta menetyksiltä vältyttiin, koska Suomen asevelvollisuusarmeija pystyi säilyttämään itärajalta selkeät rintamalinjat. Siviilit eivät jääneet sodan jalkoihin siten kuin esimerkiksi Itä-Euroopassa ja Saksassa. Toisessa maailmansodassa kuoli enemmän siviilejä (noin 37 milj.) kuin sotilaita (25 milj.). Suomessa siviilien osuus sodan johdosta kuolleista tai vammautuneista jäi muutamaan prosenttiin.

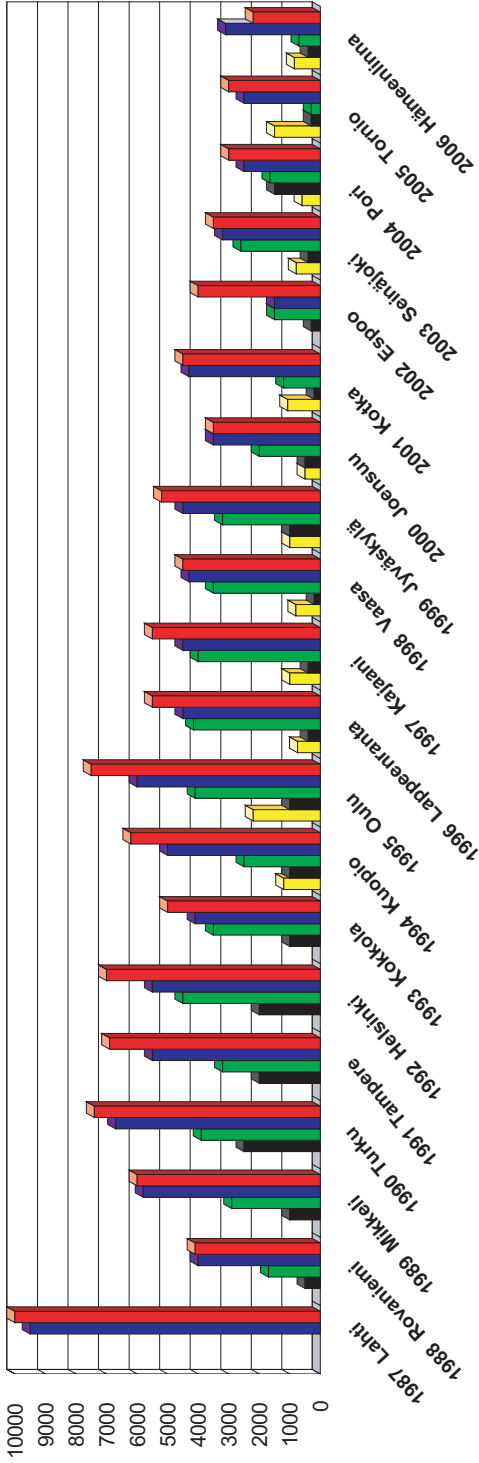
Kuva: Antti Lumikari

Veteraanipäivän vietto lisäsi heti sotien sukupolven arvostusta. Varsinainen murros tapahtui hie-man myöhemmin. Suuret poliittiset muutokset Keski-Euroopassa ja Baltian maissa sekä Neuvostoliiton romahdus 1990-luvun vaihteessa muuttivat kansainvälistä tilannetta. Etenkin Baltian historia osoitti, mikä olisi ollut Suomenkin mahdollinen kohtalo. Seurauksena oli viimeinkin oman sotien aikaisen historian tulkinnan täydellinen vapautuminen. Kylmän sodan loputtua tuli henkisesti tilaa veteraanipäivän vietolle.

Sotiemme veteraanit ovat nyt pitkälti oman juhlapäivänsä ansiosta kaikkien suomalaisten kunnioittamia. Osansa tästä arvostuksen noususta on saanut myös Puolustusvoimat, jota tällä hetkellä arvostetaan kansallisen ja kansainvälisen turvallisuuden takaajana. Sotavuosien historia ja uhraukset ovat lisänneet etenkin nuorten, mutta varmasti myös kaikkien suomalaisten kansallista itsetuntoa ja maanpuolustustahtoa.

Menneisyyden kokemukset kerrotaan aina uudelleen ja uudelleen uusille sukupolville. Näiden yhteisten tarinoiden pohjalta muodostuu kansan yhteinen muisti ja perinne. Elävä perinne on aina sidottu yhteisön nykyisyyteen. Siksi jokainen sukupolvi vaalii tulevinakin vuosina viime sotiemme henkistä perintöä omalla, itse löytämällään tavalla.

KANSALLISEN VETERAANIPÄIVÄN PÄÄTAPAHTUMIEN OSALLISTUJAMÄÄRÄT 1987 - 2006

LIITE 1

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
Edell. pv								1200	2200	750	1000	800	1000	1000	500	1070	790	600	1500	850	
Lipunnosto		500	1000	2500	2000	2000	1000	1000	1000	400	400	200	1000	1000	500	200	300	400	1500	300	400
Kirkot		1700	2900	3900	3200	4500	3500	2500	4100	4150	4000	3500	3200	2000	1200	1500	2600	1650	300	300	700
Ruokailu	9500	4000	5800	6700	5500	5500	4100	5000	6000	4500	4500	4300	4500	3500	4300	1500	3200	2500	2500	2500	3100
Pääjuhla	10000	4100	6000	7400	6900	7000	5000	6200	7500	5500	5500	4500	5200	3500	4500	4000	3500	3000	3000	3000	2200
YHTEENSÄ	19500	10300	15700	20500	17600	19000	13600	15900	20800	15300	15400	13300	14900	10000	10000	11270	7300	10490	9250	7600	7250

Markku Honkasalo

Våra veteraners dag

Nationella veteran- dagen 20 år

SAMMANDRAG

Finland vann sitt första erkännande för sin självständighetsförklaring i slutet av år 1917 av Sovjet-Rysslands förste ledare Vladimir Iljitj Lenin. Finland hade i drygt 100 år hört till Ryssland som ett autonomt område, och innan dess i århundraden till grannlandet Sverige. Finlands väg till självständighet var inte problemfri, för de interna konflikterna utmynnade i slutet av januari 1918 i ett inbördeskrig, där de som representerade den lagliga regeringsmakten besegrade de revolutionära som främst representerade arbetarklassen och de fattiga på landsbygden.

Även om det rådde en skarp tudelning i samhället, kunde nationell enhet dock nås i slutet av år 1939 då Sovjetunionen anföll Finland. Trots det fördrag som Sovjetunionen ingått med Tyskland kunde röda armén inte erövra landet. Vinterkriget tog slut i och med Moskvafreden den 13 mars 1940. De baltiska länderna söder om Finska viken ockuperades utan strider av Sovjetunionen sommaren 1940. Sovjetunionen utövade påtryckningar mot Finland under tiden mellan vinterkriget och fortsättningskriget, vilken räckte nästan ett och ett halvt år, men på grund av Tysklands motsånd vågade landet inte anfälla Finland på nytt.

Efter att Sverige igen hade sagt nej till en försvarsallians med Finland och förbindelserna med västmakterna inte fungerade i och med att Tyskland hade ockuperat Danmark och Norge, hade Finlands politiska ledning inget annat alternativ mot Sovjetunionen än Hitlers Tyskland. När Tyskland i slutet av juni 1941 gick till angrepp österut, meddelade Hitler att finländarna förde krig *”i allians”* med Tyskland. Finländarna ansåg sig däremot föra sitt eget *”separata krig”* vid Tysklands sida mot Sovjetunionen för att återfå de

områden som de hade förlorat i vinterkriget och för att trygga sin integritet.

Finländarna inledde sitt eget anfall efter de sovjetiska flygbombardemangen mot landets bosättningscentra. Den gamla gränsen nåddes snabbt, men av *”defensiva”* skäl fortsatte man anfallet betydligt längre in *”till mer fördelaktiga försvarsställningar”* längs Ladoga-Svir-Onega-linjen. Bakom erövrandet av Östkarelen har även setts planer på ett Storfinland. Trots tyskarnas påtryckningar gick inte finländarna med på att fortsätta anfallet mot det omringade Leningrad (St Petersburg), och kunde inte varaktigt avskära Murmanskbanan, genom vilken Sovjetunionen huvudsakligen fick krigsmateriel från väst.

Efter ett drygt två år långt ställningskrig och efter att tyskarnas framgångar i kriget hade vänt igångsatte röda armén i juni 1944 ett storangrepp på Karelska näset i syfte att inta Finlands huvudstad och ockupera hela landet. Tack vare hårda avvärningsstrider stoppades angreppet och Stalin började förflytta sina trupper mot Berlin, dit han ville hinna före amerikanerna. Vapenstillestånd slöts, enligt vilket finländarna måste fördriva de tidigare vapenbröderna, de tyska trupperna ur landet. Efter att Sovjetunionen hade fått nog av den långsamma takten måste finländarna på allvar börja driva bort tyskarna från norra Finland genom strider. De sista tyskarna lämnade Kilpisjärviområdet i Lappland den 27 april 1945. Den här dagen har senare börjat firas i Finland som den dag då det blev fred, dvs. som veterandagen.

Av de stater på den europeiska kontinenten vilka deltog i andra världskriget var Finland den enda stat som aldrig ockuperades. De länder som förlorade kriget konstaterades efter kriget i fredsfördraget i Paris vara ansvariga för kriget. Även i Finland dömdes en del av den politiska ledningen till straff i samband med krigsansvarighetsprocessen. En stor majoritet av finländarna godkände dock aldrig detta, för striderna ansågs vara berättigade försvarskrig. Efter kriget tillspetsades förhållandena mellan öst och väst i Europa till *”det kalla kriget”*, vilket kulminerade i ett omedelbart hot om kärnvapenkrig. Finländar-

na strävade med hjälp av sin nya utrikespolitiska linje efter att vara neutrala och bevara sitt lands suveränitet.

De män och kvinnor som återvände från fronten, och hela den generation som upplevt kriget, stod inför nya problem som krävde att man skred till verket. Ett enormt krigsskadestånd skulle erläggas till Sovjetunionen, nästan en halv miljon evakuerade behövde ett hem (befolkningen från de områden som avträtts till Sovjetunionen förflyttades till Finland), krigsinvaliderna och de stupades anhöriga skulle tas om hand och skadorna efter kriget behövde åtgärdas. Samma generation fostrade *“de stora årskullarna”* som hade fötts efter kriget och lade grunden till dagens nordiska välfärd, som Finland kan vara stolt över tillsammans med Sverige som skonades från krigen.

I enlighet med vapenstilleståndsavtalet hösten 1944 måste Finland upplösa alla organisationer som ansågs fascistiska eller som utövade antisovjetisk propaganda. Efter påtryckningar från de allierades kontrollkommission upplöstes 2 500 föreningar inklusive skyddskårerna som gjort väpnat försvarsarbete, kvinnornas frivilliga Lotta Svärd-organisation och Vapenbrödrarförbundet som frontmännen grundat. Krigsinvalidernas Brödrarförbund som grundats 1940 fick påtryckningarna till trots fortsätta med sin verksamhet.

Även om finländarna – med undantag av den yttersta vänstern i slutet av 1940-talet och den radikala ungdomens överdrifter på 1960- och 1970-talen – satte värde på de krigstida generationerna, vågade frontmännen egentligen inte grunda några egna organisationer förrän från och med slutet av 1950-talet. Även då måste de hålla *“låg profil”*, för landets politiska ledning ville inte väcka irritation hos det stora grannlandet. Man fick inte *“föra oväsen”* när det gällde veteranerna, utan man måste erkänna att man *“var ansvarig för kriget”*. Veteranernas frågor glömdes bort.

På 1970-talet började statsmakten äntligen bevilja veteranerna från våra krig speciella förmåner utgående från deras ungdomsår vid fronten. Livet för de veteraner som var i den svagaste ställningen

kunde i någon mån underlättas med hjälp av dessa förmåner. För största delen av de personer som hade deltagit i kriget var den enda förmånen ett litet fronttillägg som lades till folkpensionen. Dock var de nya speciella förmånerna inte längre det viktigaste för största delen av veteranerna, utan nationens aktning, som veterangenerationen ännu i början av 1980-talet ansåg att saknades.

Reformerna som igångsattes i Sovjetunionen i mitten av 1980-talet och den avspänning som inträdde i det kalla kriget, gjorde det möjligt att i Finland tala öppet och offentligt även om kriget och veteranerna från våra krig. Veteranorganisationerna, som i årtionden hade väntat på att statsmakten skulle visa dem den aktning de hade förtjänat, föreslog uppmuntrade av statsminister Kalevi Sorsa, att den dag då Lapplandskriget tog slut skulle börja firas som den nationella veterandagen i Finland.

Enligt statsrådets beslut firades den första veterandagen i Lahtis den 27 april 1987. I huvudfesten i Lahtis deltog över 10 000 representanter för veterangenerationen, och dessa deltog i veterandagens huvudevenemang även under de kommande åren. Firandet av veterandagen spred sig snabbt även till länen och kommunerna, och snart deltog ungefär 100 000 personer i firandet av dagen runt om i landet. Evenemangen i kommunerna gav alla veteraner möjlighet att fira sin egen dag och uppleva att nationen satte värde på dem. Dessutom firades veterandagen med morgonsamlingar, föreläsningar och besök av veteraner i tusentals skolor i vårt land. Inom loppet av tio år kom veterandagen att bli en av de tio viktigaste nationella festerna i Finland.

Det årliga firandet av veterandagen har ökat kunskapen om våra krig och de stora uppoffringar som de krävt. Nästan 95 000 finländare stupade i kriget och åtminstone 95 000 invalidiserades för livet. Förlusterna var stora för ett litet land, men man skonades från betydligt större förluster, tack vare att Finlands värnpliktsarmé kunde bibehålla klara frontlinjer vid östgränsen. De civila blev därmed inte lika utsatta för kriget som till exempel i Öst-

europa och i Tyskland. Under andra världskriget dog det mer civila (ca 37 miljoner) än soldater (25 miljoner). I Finland var de civilas andel av dem som dog eller blev invalider på grund av kriget några procent.

Firandet av veterandagen gjorde att man började sätta större värde på de krigstida generationerna, men den egentliga vändpunkten kom först litet senare. De stora politiska omvälvningarna i Mellaneuropa och i de baltiska länderna, liksom Sovjetunionens sönderfall vid övergången till 1990-talet förändrade den internationella situationen. I synnerhet balternas öde visade hur det kunde ha gått för Finland. Nu blev vi äntligen fria att tolka våra krigs historia på vårt eget sätt. Efter det kalla kriget var vi mentalt beredda att fira veterandagen.

Veteranerna från våra krig har nu, i hög grad tack vare sin egen festdag, vunnit alla finländares aktning. En del av denna aktning tillkommer även Försvarsmakten, som i dag värdesätts som en garant för den nationella och internationella säkerheten. Den ökade kunskapen om krigsårens historia och uppostringarna under kriget har stärkt i synnerhet de ungas, men säkerligen också alla andra finländares nationella självkänsla och försvarsvilja.

Erfarenheter från tider som varit berättas alltid om och om igen för yngre generationer. Utgående från de här gemensamma berättelserna formas nationens gemensamma minne och traditioner. Levande traditioner är alltid bundna till den tid vi lever i. Därför värnar varje generation även i framtiden – var och en på sitt sätt – om det gemensamma arvet från våra krig.

Markku Honkasalo National War Veterans' Day 20-year History of the Finnish National Veterans' Day

SUMMARY

Finland first received acknowledgement of its declaration of independence at the end of 1917 from Vladimir Iljits Lenin, the first leader of Soviet Russia. As an autonomous area for more than one hundred years, Finland had belonged Russia, and for hundreds of years before that to neighbouring Sweden. Independence was not unproblematic. Internal conflicts led to civil war at the end of January 1918, where those representing the legal governing power struck hard against revolutionaries who mainly represented the working class population and the poor of rural Finland.

Although society had divided sharply into two camps, national unity was found at the end of 1939 when the Soviet Union attacked Finland. Despite the agreement made between the Soviet Union and Germany, the Red Army was not able to take the country. The Winter War ended with the Moscow Peace Treaty on 13 March 1940. In the summer of 1940, without a fight, the Soviet Union occupied the Baltic countries south of the Gulf of Finland. During the interim peace that lasted almost a year and a half, the Soviet Union pressured Finland, but because of Germany's opposition, it did not dare attack Finland a second time.

After Sweden again refused to enter into a defensive alliance with Finland, and the Western Powers became inaccessible after the occupation of Denmark and Norway, the political leadership of Finland had no other alternative but Hitler's Germany for help against the Soviet Union. When Germany began its attack eastwards at the end of June 1941, Hitler announced that the Finns were fighting "in alliance" with Germany. The Finns, however, were of the opinion that, alongside of Germany, they

were fighting their own “*separate war*” against the Soviet Union in order to maintain territorial integrity and to regain the areas lost in the Winter War.

The Finns began their own attack after the Soviet Air Force bombed the country’s population centres. The old border was quickly reached, but “*for reasons of defence*” the Finns pushed on considerably further to “*more favourable defensive positions*” along the Lake Ladoga (Laatokka) – the River Svir (Syväri) – Lake Onega (Ääninen) line. An idea of a kind of Greater Finland has also been seen to lie in the background to this occupation of Eastern Karelia. Despite pressure from the Germans, the Finns refused to continue their attack towards the besieged Leningrad (St. Petersburg), or to permanently cut the Murmansk railway line, along which the Soviet Union mainly received its war materiel from the west.

In 1944, after more than two years of trench warfare and the waning of German success, the Red Army began a full-scale attack on the Karelian Isthmus with the aim of taking the Finnish Capital and occupying all of Finland. Thanks to fierce defensive battles, the attack was halted and Stalin began to move his troops towards Berlin, where he wanted to arrive before the Americans. An Interim Peace was concluded, according to which the Finns had to expel their former brothers in arms, i.e. all German troops from Finnish territory. When the Soviet Union grew tired of the leisureliness of this new war, the Finns had to seriously start to drive out the Germans from Northern Finland by force. The last Germans left Finland from Lapland and the area of Kilpisjärvi on 27 April 1945. This day later came to be celebrated as the day on which peace began for Finland, i.e. as Finland’s Veterans’ Day.

Finland was the only country in Continental Europe to take part in the Second World War and never be occupied. In the Paris Peace Treaty, when the war had ended, the countries on the losing side were found guilty of war. Also in Finland, the political leadership was found guilty of war. The large majority of Finns, however, ne-

ver accepted this because their fight was held to be a justifiable defensive war. After the war, relations between East and West culminated in the “*Cold War*” in Europe, to the point of a real threat of immediate nuclear war. With the help of their new foreign policy, the Finns strove to be neutral and thus maintain the governmental independence of the country.

The men and women who returned from the front, and the entire generation that lived through the war had new problems to tackle. They had already learned that you must not lie down on the job. Considerable war indemnity had to be paid to the Soviet Union, nearly half a million evacuees had to be settled (the population of the areas relinquished to the Soviet Union was moved to Finland), war invalids and families of the fallen had to be cared for and the damages of war repaired. This same generation brought up the “*baby boom generation*” born after the war, and created the foundation for today’s Nordic welfare. This is an achievement of which Finland, and Sweden who managed to avoid the most recent wars, can be proud.

According to the agreement on armistice made in the autumn of 1944, Finland had to disband all organisations that could be considered fascist or producers of propaganda against the Soviet Union. Due to pressure from the Allied Control Commission, 2,500 associations were disbanded, including the home guards engaged in armed voluntary defence, the women’s volunteer organisation Lotta Svärd and the Finnish League of Comrades-in-Arms founded by veterans. In spite of pressure, the Disabled War Veterans’ Association founded in 1940 was allowed to continue its activities.

Although Finns – with the exception of the extreme left at the end of the 1940’s and of the exaggerations of certain radical youth elements in the 1960’s and 1970’s – think highly of the wartime generations, the veterans did not really dare found any of their own organisations until the end of the 1950’s. Even then it was necessary to keep a “*low profile*” because the country’s political leadership did not want to annoy its large neighbour. One was not to make

noise about the cause of the veterans; but rather admit to “*guilt of war*”. The matter of the veterans was easily forgotten.

Finally, in the 1970’s, the government began to accord certain special benefits to war veterans on the basis of young years spent at the front. The purpose of these benefits was to facilitate the situation of veterans living in poor conditions. For most of those who had been at war, the only benefit was a small front benefit attached to the national pension. To the veterans, what was important was not so much these new benefits, but rather the respect of the nation, which the veteran generation still felt was lacking at the beginning of the 1980’s.

As reforms began in the Soviet Union in the middle of the 1980’s and as the Cold War eased off, possibilities started to open up for Finland to speak openly and publicly also about its wars and their veterans. Encouraged by Prime Minister Kalevi Sorsa, the veterans’ organisations that had been waiting for decades for the regard they deserved from the government, suggested that the anniversary of the end of the Lapland War be celebrated as Finland’s National Veterans’ Day.

Upon the decision of the Council of State, the first Veterans’ Day was celebrated in Lahti on 27 April 1987. The main celebrations in Lahti were attended by 10,000 representatives of the veteran generation, who also peopled the main events of the Veterans’ Days celebrated in the years that followed. The celebration of Veterans’ Day spread quickly also to the provinces and municipalities, and soon approximately 100,000 persons took part in celebrations all over the country. Functions organised by the municipalities gave all veterans the chance to celebrate their own day and feel the respect of the nation. Veterans’ Day was also celebrated with assemblies, lectures and visits by veterans to thousands of the country’s schools. In ten years, Veterans’ Day came to be regarded by Finns as being one of the ten most important national celebrations.

The annual celebration of Veterans’ Day has increased knowledge of our wars and the great sacrifices they demanded. Fin-

land lost almost 95,000 of its citizens in the wars, and another 95,000 at least were permanently injured. These were great losses for a small country, but even greater losses were avoided thanks to the fact that Finland’s conscript army was able to maintain clear front lines along its eastern border. Civilians were not overrun by the war as was the case in Eastern Europe and Germany for example. During the Second World War, many more civilians (approximately 37 million) perished than soldiers (25 million). In Finland, the proportion of civilians that died or were injured in the wars was only a few percent.

The celebration of Veterans’ Day increased appreciation of the war generations, but the actual break took place a little later. The extensive political change that took place in Central Europe and the Baltic countries as well as the collapse of the Soviet Union at the turn of the 1990’s changed the international situation. Especially the history of the Baltic countries showed what might have been Finland’s fate. This brought with it the freedom to interpret the history of our wars in our own way. With the end of the Cold War came the psychological freedom needed to truly celebrate Veterans’ Day.

Our veterans are now, largely due to their own celebratory day, respected by all Finnish people. Also the Defence Forces have gained from this rise in appreciation. They are now valued as a guarantor of national and international security. The history and sacrifices of the war years have increased especially the national self-esteem of Finnish youth, and certainly also of all Finnish people.

The stories of past experiences are told again and again to the younger generations. These stories form the base of the nation’s common memory and traditions. Living traditions are always bound to the present situation of the community. This is why, in coming years, each generation will continue to cherish the collective legacy of our wars, each in its own way.

Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallisen päätoimikunnan jäsenet vuosina 1988–2006

(Viimeisin sotilas- tai muu arvo)

PUHEENJOHTAJAT:

Pääsikunta

Kenraalimajuri Erkki Rannikko	28.03.1988–30.04.1988
Kenraalimajuri Heikki Koskelo	01.05.1988–28.02.1990
Kenraalimajuri Ilkka Ranta	01.03.1990–31.12.1991
Kenraalimajuri Pentti Lehtimäki	01.01.1992–30.06.1996
Kenraalimajuri Antti Simola	01.07.1996–07.03.2002
Kenraaliluutnantti Esa Tarvainen	08.03.2002–31.12.2005
Kenraaliluutnantti Hannu Herranen	01.01.2006–

VARAPUHEENJOHTAJAT:

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö

Apulaisosastopäällikkö Pekka Pitsinki	28.03.1988–31.12.2000
Kehitysjohdaja Klaus Halla	01.01.2001–

SIHTEERIT:

Pääsikunta

Everstiluutnantti Olli Ollila	12.04.1988–31.10.1998
Everstiluutnantti Hans-Peter Rekola	01.11.1998–31.05.2000
Everstiluutnantti Erik Werner	01.06.2000–14.03.2003
Everstiluutnantti Christian Wallin	15.03.2003–30.09.2006
Majuri Ilpo Karvinen	01.10.2006–

JÄSENET:

Sotainvalidien Veljesliitto ry.

Pääsihteeri Juhani Saari	28.03.1988–
--------------------------	-------------

Suomen Sotaveteraaniliitto ry.

Varapuheenjohtaja Antti Hartikka	28.03.1988–12.04.1988
Puheenjohtaja Simo Kärävä	12.04.1988–31.10.1998
Puheenjohtaja Aarno Lampi	01.11.1998–31.12.2004
Puheenjohtaja Aarno Strömmer	01.01.2005–

Rintamaveteraaniliitto ry.

Puheenjohtaja Magnus Haaksalo	28.03.1988–05.09.1989
Puheenjohtaja Erkki Huurtamo	05.09.1989–31.12.1992
Päätoimittaja Lenno Tuominen	01.01.1993–31.12.1994
Toimitusjohtaja Reino Toivio	01.01.1995–

Rintamanaisten Liitto ry

Puheenjohtaja Lea Sutinen	19.04.1988–30.6.1996
Puheenjohtaja Laine-Maire Kyöstilä	01.07.1996–30.09.2001
Puheenjohtaja Aulis Harska	01.10.2001–30.09.2006
Puheenjohtaja Kaarina Peltola	01.10.2006–

Sotavangit ry.

Puheenjohtaja Teuvo Alava	28.03.1988–31.12.2005
---------------------------	-----------------------

Kaatuneitten Omaisten Liitto ry

Puheenjohtaja Osmo Kalliala	28.03.1988–12.06.1990
Puheenjohtaja Ensio Ekman	12.06.1990–31.12.1994
Toiminnanjoht. Tellervo Suomalainen	01.01.1995–30.06.1996
Puheenjohtaja Aulis Harju	01.01.1995–30.06.1996
Puheenjohtaja Pentti Lehtimäki	01.07.1996–

Opetushallitus

Opetusneuvos Reijo Maunula	26.03.1993–31.12.1994
Opetusneuvos Juhani Pirttiniemi	01.01.1995–

Suomen Kuntaliitto

Yhteiskuntasuhdepäällikkö Kimmo Kajaste	01.07.1996–
--	-------------

Kirkkohallitus

Maankäyttöpäällikkö Markku Kiikka	01.07.1996–
-----------------------------------	-------------

VARAJÄSEN:

Apul.osastopääll. Jorma Perälä	09.11.1988–31.12.1991
Finanssisihteeri Klaus Halla	01.01.1995–31.12.2000
Ylitarkastaja Jukka Mäki	01.01.2001–07.03.2002
Ylitarkastaja Hanna Nyfors	08.03.2002–

VARAJÄSENET:

Järjestöpäällikkö Kalevi Rätty	28.03.1988–	†7.12.1989
Hallituksen pj. Juhani Nuorala	26.03.1990–	

Varapj. Antti Hartikka	12.04.1988–31.12.2004
------------------------	-----------------------

Toiminnanjohtaja Markku Seppä	01.01.2005–
-------------------------------	-------------

Toiminnanjohtaja Reino Toivio	28.03.1988–31.12.1994
-------------------------------	-----------------------

Osaston pj. Lenno Tuominen	01.01.1995–30.9.2006
Liittosihteeri Pirjo Jaakola	01.10.2006–

Laine-Maire Kyöstilä	19.04.1988–30.06.1996
Varapj. Ilmi Harska	01.07.1996–30.9.2001
Varapj. Wilma Eho	01.10.2001–31.12.2004
Varapj. Kaarina Lukkaroinen	01.01.2005–

Varapj. V. Olavi Martikainen	28.03.1988–31.12.1994
Varapj. Esko Luostarinen	01.01.1995–30.09.2001
Varapj. Risto Kiiskilä	01.10.2001–31.12.2005

Toiminnanjohtaja Ensio Ekman	28.03.1988–05.09.1989
Toiminnanj. Tellervo Suomalainen	05.09.1989–31.12.1994
Toiminnanj. Tellervo Suomalainen	01.07.1996–31.12.2004
Toiminnanj. Helena Ylikylä-Leiva	01.01.2005–30.09.2006
Toiminnanjoht. Leena Mankkinen	01.10.2006–

Ylitarkastaja Kristina Kaihari-Salminen	01.01.2006–
---	-------------

Johtava lakimies Antero Oksanen	01.07.1996–
---------------------------------	-------------

Kirkkoherra Matti Malmivaara	01.07.1996–
------------------------------	-------------

Puolustusministeriö

Everstiluutnantti Niilo Mohell	28.03.1988–09.11.1988		
Everstiluutnantti Hannu Luotola	07.02.1989–31.12.1993	Majuri Veijo Taipalus	01.05.1996–31.12.1997
Everstiluutnantti Paavo Kiljunen	01.01.1994 –30.04.1996	Komentaja Mika Martikainen	01.11.1998 –14.03.2003
Hallitusneuvos Pekka Pitkänen	01.05.1996–	Kom.kapteeni Misa Kangaste	15.03.2003–
Lainsäädäntöjoht. Seppo Kipinoinen	01.10.2006–		

Pääesikunta, komentotoimisto

Everstiluutnantti Toivo Nikander	28.03.1988–39.06.1990
Eversti Ilkka Ranta	09.11.1988–28.02.1990
Everstiluutnantti Juhani Toukonen	01.07.1990–31.12.1993
Eversti Tauno Nieminen	01.03.1990–28.02.1992
Eversti Pentti Lehtimäki	01.03.1992–31.12.1992

Pääesikunta, henkilöstösasto

Eversti Seppo Tanskanen	01.01.1993–31.12.1994
Eversti Antti Simola	01.01.1995–30.06.1996
Prikaatikenraali Hannu Luotola	01.07.1996–31.05.2000
Kenraalimajuri Esa Tarvainen	01.06.2000–07.03.2002
Prikaatikenraali Kari Siiki	08.03.2002–31.12.2004
Kenraaliluutnantti Hannu Herranen	01.01.2005–31.12.2005
Lippueamiraali Hanno Strang	01.01.2006–

Pääesikunta, tiedostosasto

Eversti Olli Nepponen	28.03.1988–08.11.1988		
Eversti Kari Kokkonen	09.11.1988–31.12.1992	Evl Pertti Suominen	09.11.1988–31.12.1989
Eversti Pentti Airio	01.01.1993–30.06.1996	Evl Pentti Hämäläinen	01.01.1990–31.12.1994
Kommodori Matti Mäkinen	01.07.1996–31.08.1998	Evl Lauri Ovaska	01.01.1995, 1997
Eversti Pertti Suominen	01.09.1998–07.03.2002		
Viestintäjohtaja Ossi Kervinen	08.03.2002–		

Kansallisen veteraanipäivän ansiolevykkeen saaneet henkilöt vuosina 1997–2006

Vuosina 1992–1996 ansiolevykkeeseen saaneiden luettelo on Tammenlehvän kansa -kirjassa.

Nimi	Arvo	Myönnetty			
AHO Kaarina	toimitusjohtaja	2005	KAPRAALI Ilkka	lehtori	2005
AHOKAS Ritva	edustuspalveluemäntä	2002	KARI Ilkka J	toimitusjohtaja	2002
AHONEN Sirkka-Liisa	ruokapalvelupäällikkö	1999	KARJALAINEN Antti	poliisipäällikkö	1997
ALHO Päivi	vahtimestari	2004	KARPPINEN Minna	projektisihteeri	2006
ALHONIEMI Matti	kansliasihteeri	2006	KARTTUNEN Petri	kirkkoherra	2000
ANTTONEN Esa	lääkintäkapteeni	1997	KASURINEN Anna-Liisa	kaupunginhallituksen pj.	2001
ARTELL Timo	komentajakapteeni	2001	KATILA Anne	ravitsemispäällikkö	2003
BOUCHT Christer	jur.lic.	1998	KAUPPI Eeva	lääkintöneuvos	1998
EKEGREN Göran	urheiluasiamies	2002	KEKÄLÄINEN Helena	puheenjohtaja	2002
ELO Timo	kaupunginhallituksen pj.	2000	KERVINEN Sirpa	keskusjohdon sihteeri	2000
ERKKO Aatos	ministeri	2001	KESKINEN Vesa	everstiluutnantti	2004
ESKELINEN Seppo	kaupunginvaltuuston pj.	2000	KETTUNEN Pekka	kaupunginjohtaja	1999
FORSSTEN Brage	kriminalöverkonstapel	1998	KILPINEN Asko	prikaatikenraali	1998
FREDRIKSON Erkki	intendentti	1999	KOHVAKKA Asko	eversti	2000
GRÖNVALL Seppo	ohjelmasihteeri	2001	KOISTINEN Eriikka	tiedotuspäällikkö	2002
HAKKARAINEN Pentti	kirkkoherra	1997	KOIVISTO Heikki	ylikonstaapeli	2003
HAKULINEN Pentti	kaupunginjohtaja	1997	KOIVISTO Tiina	rouva	2003
HALLIKAINEN Eila	henkilöstösihteeri	1999	KOIVU Kari	kirkkoherra	2006
HALTTU Leila	opettaja	1997	KOIVULA Klaus	rak.mestari-suunnittelija	1998
HAMM Liisa	osastohoitaja	2003	KOKKONEN Kalevi	kirkkoherra	2000
HANNUS Kari	apulaiskaupunginjohtaja	2004	KOKKONEN Marketta	kaupunginjohtaja	2002
HARA Yrjö	puheenjohtaja	1999	KONTIO Kauko	tiedotuspäällikkö	2005
HARJU Aulis	puheenjohtaja	2003	KORHONEN Jouni	yli luutnantti	2006
HARJULA Kauko	komisario	1998	KORKIA-AHO Aarre	henkilöstöpäällikkö	1999
HARSKA Ilmi	puheenjohtaja	2003	KOUHI Heikki	kaupunginhallituksen pj.	1998
HEIKKINEN Jyrki	palvelupäällikkö	2002	KRONQVIST Matts	biträdande polischef	1998
HELENUS Markku	apulaisylläkäkäri	1999	KUKKONEN Alpo	maanviljelijä	2000
HELLMAN Ritva	matkailusihteeri	2004	KUKKONEN Martti	eversti	2000
HELLSTEN Tapani	kaupunginjohtaja	2006	KUMPULAINEN Tapio	talouspäällikkö	1999
HERTZEN von	toiminnanjohtaja	2006	KUPIAINEN Pekka	arkistos sihteeri	2000
HIETANEN Heimo	kirkkoherra	2004	KYLLÖNEN Aarne	kirkkoherra	1997
HIRVONEN Eero	järjestelypäällikkö	2000	KYLÄ-HARAKKA Ilkka	eversti	1997
HOIKKALA Aimo	johtaja	2000	KYTÖLÄ Jari	esikuntapäällikkö	2004
HOLOPAINEN Anni	opiskelija	2001	KÖNNI Pekka	liikuntatoimenjohtaja	2000
HONKAMÄKI Heikki	isä	2004	LAAKKONEN Seppo	rehtori	2004
HONKASALO Markku	toiminnanjohtaja	2004	LAATIO Gunnar	yli-insinööri	2003
HUHTANEN Pertti		2001	LAHDENPERÄ Jouko	everstiluutnantti	2005
HUHTASALO Riku	kapellimestari	2004	LAHTI Henna	koululainen	2003
HUITTINEN Veli Matti	puheenjohtaja	2003	LAHTI Juhani	kaupunginarkkitehti	2003
HUKKANEN Jouko	työnjohtaja	1997	LAINEN Aulis	everstiluutnantti	2000
HULMI Helena	lehtori	2000	LAITINEN Veli-Matti	viestintäjohtaja	1998
HURSKAINEN Tauno	sotiemme veteraani	2006	LAMPI Aarno	puheenjohtaja	2003
HUTTU Raimo	kirkkoherra	1998	LAMPINEN Eeva	ruokapalvelupäällikkö	1998
HUUHTANEN Jorma	pääjohtaja	2005	LANKILA Matti	kaupunginvaltuuston pj.	2005
HUUSKONEN Olavi	puheenjohtaja	1997	LANKINEN Antti	eversti	2000
HYVÄRINEN Risto		2003	LAUKKA Tom	everstiluutnantti	1999
HYTTINEN Jaakko	hallimestari	1998	LAURONEN Petri	opiskelija	1997
HÄMÄLÄINEN Risto	kansliapäällikkö	1997	LEHTINEN Rolf	art director	2004
IITOLA Anna-Maija	toimistopäällikkö	1998	LEINONEN Saara	puheenjohtaja	1997
IJÄS Tuija	lehtori	2004	LEIPÄLÄ Pentti	johtava rehtori	2005
ILONIEMI Jaakko	ministeri	2000	LEPPÄKOSKI Katja	tuotantopäällikkö	2004
ISONIKKILÄ Arvi	puheenjohtaja	2005	LESKINEN Arto	kirkkoherra	1999
IOSUO Juha	apulaiskaupunginjohtaja	2006	LESKINEN Jouko	asemapäällikkö	2001
JOUPPI Jussi	kaupunkineuvos	2003	LIINAMAA Jalo	rehtori	2003
JUNES Helena	kulttuurisihteeri	2005	LINNAINMAA Matti	kaupunginvaltuuston pj.	2004
JUNTUNEN Ari	lääninrovasti	2005	LINTUMÄKI Harri	kaupunginvaltuuston pj.	2006
JUOLA Veikko	puheenjohtaja	1997	LIPPONEN Paavo	pääministeri	1997
KAAKINEN Marjo-Riitta	kokousassistentti	2003	LISITSIN Veikko	kirkkoherra	2001
KAAPRO Ilkka	kapteeni	1999	LUHTALA Liisa	ruokahuollonohjaaja	1998
KALINEN Kari	majuri	2000	LUHTANEN Leena	kansanedustaja	2002
KANANEN Marja-Liisa	lehtori	1997	LUMIKARI Arto	ylikonstaapeli	1997
KANGAS Hannu	komendantti	1998	LUMIO Markku	kaupunginhallituksen pj.	1999
KANTALAINEN Timo	sotilasmestari	1999	LUUKKONEN Hannu	everstiluutnantti	1998

LUUKKONEN Marja	näyttelysihteeri	2004	ROUSU Raimo	kapteeni	2005
MAKKONEN Juh	opiskelija	2001	RUSKOKIVI Risto	pankinjohtaja	2004
MAKKONEN Yrjö	apulaispoliisipäällikkö	2000	RUTANEN Keijo	varapuheenjohtaja	1999
MAKKONEN Yrjö	tiedotuspäällikkö	2001	RYTKÖNEN Tarja		2000
MANNINEN Hannes	alue- ja kuntaministeri	2005	RÄSÄNEN Leo	työpäällikkö	1997
MARTIMO Sakari	komentaja	2001	RÄTTYÄ Kaisa	terveydenhoitaja	2005
MARTONEN Timo	kaupunginsinööri	1998	RÖNKKÖ Reijo	yliluutnantti	1998
MARTTINEN Tero	huoltopäällikkö, majuri	2005	RÖNKÄ Kaisa	koulutuspäällikkö	2001
MATTILA Jouni	majuri	1999	SAARI Risto	rakennuttajapäällikkö	2006
MATTILA Jukka	apulaisylilääkäri	2001	SAARIAHO Heikki	musiikkimajuri	2006
MATTILA Sami	kapteeni	2000	SALMENKAITA Jaakko	diplomi-insinööri	2005
MAUNULA Antero	eversti	2003	SALMI Ahti	kaupunginhallituksen pj.	2004
MENDELIN Erkki	kulttuurisihteeri	1998	SALONEN Kalervo	apulaisgeodeetti	2004
MERILÄINEN Juhani	kaupunginjohtaja	2000	SANAKSEN AHO Seppo	kaupunginjohtaja	1998
MERILÄINEN Liisa	ruokahuoltopäällikkö	1997	SATOMAA Pekka	terveysjohtaja	2004
METSO Juha	perusturvajohtaja	2002	SAVO Sulo A	järjestelytoimik. siht.	2004
METSÄPELTO Hannu	rakennusmestari	1999	SAVOLAINEN Kari	prikaatikenraali	1999
METTÄLÄ Turcka	musiikkimajuri	1998	SELLBERG Margit	ruokailusihteeri	1998
MIETTUNEN Tapio	liikuntatoimenjohtaja	2005	SEPPÄ Jarmo	esikuntapäällikkö	2003
MIKKOLA Tapio	puheenjohtaja, DI	2005	SIEVERS Sirpa	puutarhuri	1997
MUSTONEN Markku	komendantti	1997	SIMOLA Antti	kenraaliluutnantti	2001
MÄENPÄÄ Helinä	tiedottaja	1999	SINISALMI Martti	johtaja	2004
MÄKINEN Kirsti	puheenjohtaja	1999	SIROLA Kirsi	apulaisjohtaja	2004
MÄKINEN Risto	liikenneinsinööri	1999	SIRVIÖ Markku	johtava lääkäri	1998
MÄKINEN Tuula	toimistosihiteeri	2006	SOINI Matti	majuri	2006
MÄNTYMAA Juhani	apulaispoliisipäällikkö	1998	SOININEN Heikki	kaupunginsihteeri	2000
NAALISVAARA Reijo	puheenjohtaja	2005	SOVIJÄRVI Otso	kirkkoherra	1999
NIEMI Sinikka	ravitsemispäällikkö	1998	STOLT Veikko	komisario	1999
NIEMISTÖ Erkki	kaupunginhallituksen pj.	2006	STRANDBERG Holger	kansliäradet	1998
NIINIOJA Sirpa	kulttuurisihteeri	2000	STRANDEN Ari	kulttuurisihteeri	1999
NORDMAN Håkan	fullmäktiges ordförande	1998	STRÖMMAN Per	rakennuspäällikkö	1998
NUMMINEN Veikko	eversti	1997	SUNI Maria	markkinointisihteeri	2004
NUORIVUORI Antti	tiedotuspäällikkö	2001	SUOMINEN Pertti	eversti	2001
NURMIKARI Markku	ylilääkäri	2006	SUUTELA P E	kaupunginjohtaja	2001
NUUTINEN Tapani	kirkkoherra	2000	SUUTARINEN Jukka-Pekka	kaupunginjohtaja	1999
NYGREN Kaarlo	tutkija	2000	SVAHN Hans	hallintopäällikkö	1998
NYKÄNEN Anna	projektituottaja	2002	TAINA Anneli	maaherra	2006
NYKÄNEN Kari	puheenjohtaja	1999	TALIKKA Kalevi	puheenjohtaja	2006
NYKÄNEN Laila	satamakapteeni	2001	TAMMINEN Sakari	toimitusjohtaja	2006
OIKARINEN Pekka	kulttuuritoimenjohtaja	1997	TAPIOLA Hannu	kaupunginjohtaja	2001
OJUTKANGAS Teijo	poliisipäällikkö	2005	TARVAINEN Esa	kenraaliluutnantti	2005
OKSANEN Risto	isännöitsijä	2001	THOMASFOLK Per	verksamhetsledare	1998
OLLILA Jorma	pääjohtaja	2002	TIENSUU Juha	musiikkikapteeni	2000
OLLILA Yrjö	puheenjohtaja	2005	TIIHONEN Erkki	ohjaaja, YLE	2005
PAAVOLA Timo	kaupunginvaltuuston pj.	2003	TIKKANEN Tuula	toimistosihiteeri	1997
PAJULUOMA Toivo	veturinkuljettaja	2003	TOIVOLA Mikko		2000
PARIKKA Olli	johtaja	2001	TOLJAMO Onni	puheenjohtaja	2003
PATJAS Auli	johtaja	2000	VAHTOKARI Tiina	viestintäpäällikkö	2006
PEKKINEN Aija	matkailupäällikkö	2001	WALLIN Harry	kansanedustaja	2003
PELTARI Pekka	kaupunginvaltuuston pj.	2005	VANHALA Jorma	rehtori	2005
PELTARI Seppo	varatuomari	2005	WECKMAN Pentti	toiminnanjohtaja	1997
PERKKIÖ Timo	kanttori	2005	WESSMAN Ilona	järjestelytoimik. pj.	2004
PERÄLÄ Eino	kirkkoherra	1998	WESTMAN Pertti	linjapäällikkö	2001
PESONEN Matti	lääninlääkäri	1999	WESTMAN Viljo	rajamies	2000
PIETIKÄINEN Matti	metsänhoitaja	1997	VIERULA Heikki	toimialajohtaja	2003
PIETILÄ Sinikka	lehtori	2004	WIK Tor	hallintojohtaja	1998
PIIROINEN Kauko	sosiaalijohtaja	2003	VILJAMAA Marja-Leena	kaupunginvaltuuston pj.	1999
PIKKUKANGAS Heino	eversti	2000	VIRTANEN Ilkka	professori	1998
PIRTTISALO Onni	poliisimestari	1997	VÄHÄMAA Aila	markkinointi-matk.siht.	1997
PITKÄNEN Helena	lehtori	1997	VÄISÄNEN Tomi	musiikkilyluutnantti	1997
PITKÄNEN Jari	rehtori	2005	VÄNSKÄ Olavi	ylilääkäri	2000
PITKÄNEN Pekka	hallitusneuvos	2003	VÄNSKÄ Raimo	kirkkoherra	2001
POHJALA Kari	everstiluutnantti	2002	VÄRRI Helena	intendentti	2002
POHJANEN Raimo	toimitusjohtaja	2005	YLÄ-AUTIO Ilmari	toimialajohtaja	2003
PORKKA Matti	arkkitehti	2005	ÖSTMAN Ulla	kyrkoherde	1998
POUTANEN Pekka	viestintäjohtaja	2002			
POUTANEN Tuula	matkailupäällikkö	1999			
PUKKINEN Mikko	kaupunginjohtaja	2003			
PYHÄLUOTO Arvo	puheenjohtaja	1997			
RANTA Kirsti	ravitsemistyönjohtaja	2004			
REKOLA Hans-Peter	komentaja	2000			
RIIKONEN Kirsi	markkinointipäällikkö	2004			
RISTILÄ Raimo	kaupunginhallituksen pj.	2003			
RONKAINEN Raimo	kaupunginjohtaja	2005			

LÄHTEET

Pääesikunta
 KANSALLISEN VETERAANIPÄIVÄN VALTAKUNNALLISEN PÄÄTOIMIKUNNAN
 ARKISTO
 Kansiot:
 Kansallisen veteraanipäivän työryhmä 1988
 Kansallisen veteraanipäivä Rovaniemi 1988, Mikkeli 1989, Turku 1990, Tampere 1991, Helsinki 1992
 Kansallisen veteraanipäivä Kokkola 1993, Kuopio 1994, Oulu 1995, Lappeenranta 1996
 Kansallisen veteraanipäivä Lappeenranta 1996, Kajaani 1997
 Kansallisen veteraanipäivän työryhmä, pöytäkirjat 1997
 Kansallisen veteraanipäivä. Lehdistö, tiedote, puheet 1997,1998
 Pöytäkirjoja 1998
 Kansallisen veteraanipäivän esittelykelmuja (-1993/-1995)
 Vaasa 1998, Jyväskylä 1999
 Lehdistö 1998
 Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallinen päätoimikunta 1999–2003
 Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallinen päätoimikunta 2004–
 Kansallisen veteraanipäivä Pori 2004
 Kansallisen veteraanipäivä Tornio 2005 (kansio)
 Kansallisen veteraanipäivän Hml 2006. Loppuraportti, liitteet
 Läänien tiedot veteraanipäivän vietosta 95–99
 Kansallisen veteraanipäivän vietosta kyselyt 1998
 Kansallisen veteraanipäivän kyselyt 2000-2001
 Veteraanipäivän kyselyt + tilastot 2002
 Veteraanikysely 2003
 Veteraanikyselyn tulokset 2004
 Veteraanikyselyn tulokset 2005

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Kuusi, Matti Juhlapuhe ensimmäisen Kansallisen veteraanipäivän pääjuhlassa Lahdessa 27.4.1987.
 Lampi, Aarno Juhlapäivätutkimus. Tutkimus osallistumisesta kansallisen veteraanipäivän viettoon ja eräiden juhlapäivien tärkeydestä. Syyskuu 2004.
 Lampi, Aarno Varainkeräystutkimus. Eräiden varainkeräysten tunnettuus ja osallistuminen niihin, veteraanikeräyksen tiedonlähteet. Syyskuu 2004.
 Kela Tilastoryhmä Rintamalisän saajat 1985–2005 (31.12.) Excel-taulukko
 Peura, Seija Sotavammaisten elossasäilyminen ja kuolevuus. Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan pro gradu -työ 1965.
 Sihvo, A.A. Jalkaväkemme vuosiluokan lukumääräinen ja laadullinen osuus ja merkitys sodan ajan organisaatiossa sekä koulutettavan henkilöstön jako sodan ajan tarpeiden ja soveltuvuusvaatimusten mukaan. Sotakorkeakoulun diplomityö N:o 609. 1954.
 Werner, Erik ja Harinen, Olli Sotahistoriaa ja veteraaneja koskeva kysely varusmiehille kesällä 2002. Pääesikunta, henkilöjaosto. PvKK.

KIRJALLISUUS

Ahto, Sampo Talvisodan henki. Mielialoja Suomessa 1939–1940. Juva 1989.
 Alava, Teuvo; Hiltunen, Reino; Muistatko... Sotavangit r.y. 1969–1989. Jyväskylä 1989.
 Juutilainen, Antti
 Haataja, Lauri Sodan johtopäätös -juoksuhaudoista olympialaisiin. Teoksessa Itsenäisyyden puolustajat – Kotirintamalla. Porvoo 2002.
 Haavio-Mannila, Elina Miesten ja naisten väliset suhteet sodan aikana. Teoksessa Raitis, Riikka ja Haavio-Mannila, Elina (toim.), Naisten aseet. Juva 1993.
 Halsti, Wolf H. Talvisodan päiväkirja. Keuruu 1989.
 Hietanen, Silvo Siirtoväen ja rintamamiesten asuttaminen. Teoksessa Itsenäisyyden puolustajat – Kotirintamalla. Porvoo 2002.

- Honkasalo, Markku “Arvet kato, muistot elää”. Sotainvalidityötä Lohjan seudulla. Pori 2005.
- Honkasalo, Markku Sotainvalidityötä Pohjois-Savossa. Jyväskylä 2004.
- Honkasalo, Markku Suomalainen sotainvalidi, Otava 2000.
- Honkasalo, Markku Suomalainen sotainvalidi. Tilasto-osa. Helsinki 2001.
- Häikiö, Martti Jatkosodan ulkopoliittikka: Ennen sotaa 1940–1941. Teoksessa Jatkosodan pikkujättiläinen. Toim. Jari Leskinen ja Antti Juutilainen. Porvoo 2005.
- Häikiö, Martti Jatkosodan ulkopoliittikka: Asemasotavaihe. Teoksessa Jatkosodan pikkujättiläinen. Toim. Jari Leskinen ja Antti Juutilainen. Porvoo 2005.
- Hännikäinen, Irmeli Suomalainen veteraani. Tutkimus vuosien 1939–1945 sotavammaisten ja muiden sotaveteraanien elinoloista ja niihin vaikuttamisesta yhteiskunnan säätelykeinojen avulla. Helsinki 1982.
- Jatkosodan historia 1–6. Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitos. Porvoo 1992–1994.
- Jokisipilä, Markku Aseveljiä vai liittolaisia? Saksan liittosopimusvaatimukset ja Rytin-Ribbentropin sopimus. Helsinki 2004.
- Jokipii, Mauno Jatkosodan synty. Tutkimuksia Saksan ja Suomen sotilaallisesta yhteistyöstä 1940–1941. Keuruu 1987.
- Juutilainen, Antti Tammenlehvän kansa. Kansallisen veteraanipäivän kymmenvuotistaival 1987–1997. Vammala 1997.
- Koivisto, Mauno Koulussa ja sodassa. Helsinki 1998.
- Kosunen, Esko Neljäkymmentä vuotta järjestötyötä. Teoksessa Yhdessä kestäme. Suomen Sotaveteraaniliitto ry 40 vuotta. Jyväskylä 1977
- Kulha, Keijo K. Aseveljen aika. Suomalaisen asevelihengen ja aseveliliikkeen historiaa 1940–1945. Porvoo 1980.
- Kurenmaa, Pekka – Lentilä Riitta Sodan Tappiot. Teoksessa Jatkosodan pikkujättiläinen. Toim. Jari Leskinen ja Antti Juutilainen. Porvoo 2005.
- Lehtinen, Lasse Sodankäyntiä sanoin ja kuvin. Suomalainen sotapropaganda 1939–44. Porvoo 2006.
- Leskinen, Jari Pitkä jatkosota 25.6.1941–27.4.1945. Teoksessa Jatkosodan pikkujättiläinen. Toim. Jari Leskinen ja Antti Juutilainen. Porvoo 2005.
- Linna, Väinö Tunteamaton sotilas. 44. painos. Juva 1995.
- Lukkarinen, Vilho Suomen lotat. Lotta Svärd -järjestön historia. Porvoo 1981.
- Manninen, Ohto & Risto Rytin päiväkirjat 1940–1944. “Käymme omaa erillistä soitaamme. Helsinki 2006
- Rumpunen, Kauko (toim.) Suur-Suomen ääriiviivat. Jyväskylä 1980.
- Manninen, Ohto Taistelujen ensimmäinen vaihe. Teoksessa Vehviläinen, Olli ja Rñeševski, O.A. (toim.), Yksin suurvaltaa vastassa. Talvisodan poliittinen historia. Jyväskylä 1997.
- Manninen, Ohto Talvisodan salatut taustat. Neuvostoliiton operatiiviset suunnitelmat 1939–1941 Suomen suunnalla. Porvoo 1994.
- Meinander, Henrik Suomen historia. Linjat rakenteet käännekohtat. Porvoo 2006.
- Meinander, Henrik Tasavallan tiellä. Suomi Kansalaissodasta 2000-luvulle. Helsinki 1999.
- Mela, Marjo Naiset sodan- ja rauhantyössä.- Rintamanaisten Liiton historia 1980–2005. Otava 2005.
- Pihkala, Erkki Ulkomaankauppa pysyy säänneltynä ja Tuotannon elpyminen Teoksessa Itsenäisyyden puolustajat – Kotirintamalla. Porvoo 2002.
- Pipping, Knut Komppania pienoisyhdistyskuntana. Sosiologisia havaintoja suomalaisesta rintamayksiköstä 1941–1944. Keuruu 1978.
- Pitkänen, Kari Suuret ikäluokat syntyvät. Teoksessa Itsenäisyyden puolustajat – Kotirintamalla. Porvoo 2002.
- Raikkala, Hannes Suojeluskuntain historia. III Kamppaileva kansa. 2. p. Vaasa 1966.
- Ranta-Knuuttila, Jaakko J. Sodan aivovammaiset. Helsinki 1992.
- Ranta-Knuuttila, Jaakko J. Sotavammaisten huolto Suomessa. Porvoo 1967.
- Salonen, Torsti Muistot elävät. Sotalesket ja Kaatuneitten Omaiset 50 vuotta 1995. Vammala 1995.
- Selén, Kari Sarkatakkien maa. Suojeluskuntajärjestö ja yhteiskunta 1918–1944. Juva 2001.

- Seppinen, Ilkka Erillisrauhaan talouden ahdingossa. Teoksessa Itsenäisyyden puolustajat – Kotirintamalla. Porvoo 2002.
- Sinisalmi, Martti Läänit. Teoksessa Suomen Vuosisata. Toim. Kristiina Andreasson ja Vesa Helin. Jyväskylä 2000.
- Soikkanen, Hannu, STV Vuosikirja 1999 Kohti kansanvaltaa 2. 1937–1944. Joensuu 1987.
- Sulamaa, Kaarle Hämeenlinna 1999
- Talvisodan historia 1–4. Suomen Sotaveteraaniliiton 50-vuotishistoria. Käsikirjoitus 2006.
- Tuomioja, Erkki Sotatieteen laitos. Porvoo 1979.
- Tuomisto, Tero Häivähdys punaista. Hella Wuolijoki ja hänen sisarensa Salme Pekkala vallankumouksen palveluksessa. Hämeenlinna 2006.
- Tuominen, Marja Eturintamassa veteraanien hyväksi. Rintamaveteraaniliitto 40 vuotta. Turenki 2004.
- Turtola, Martti “Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia”. Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa. Keuruu 1991.
- Tietoja kunnista, osa 2 Risto Ryti – elämä isänmaan puolesta. Keuruu 1994.
- Valtanen, Jaakko Suomen kuntaliitto. Helsinki 1997
- Vares, Vesa Tammenlehvän syntyvaiheita. Teoksessa Yhdessä kestäimme. Jyväskylä 1997.
- Vehviläinen, Olli Väli tilan epävarmuudesta. Teoksessa Itsenäisyyden puolustajat – Kotirintamalla. Porvoo 2002.
- Vehviläinen, Olli Päättävä aseveljeys. Teoksessa Kansakunta sodassa. 3. Kuilun yli. Helsinki 1992.
- Vehviläinen, Olli Saksan rinnalle. Teoksessa Kansakunta sodassa. 1. Sodasta so- taan. Helsinki 1989.
- Vehviläinen, Olli, Rñeševski, O.A. (toim.) Yksin suurvaltaa vastassa. Talvisodan poliittinen historia. Jyväskylä 1997.
- Vennamo, Veikko – Väisänen, P.O. Jälleenrakennuksen ihme. Suomi nousee aallonpohjasta. Jyväskylä 1988.
- Lehdistö:**
- Rintamanainen Keski-suomalainen
- Sotainvalidi Karjalainen
- Sotaveteraani Kymen Sanomat
- Veteraani Länsiväylä
- Helsingin Sanomat Ilkka
- Kainuun Sanomat Satakunnan Kansa
- Pohjalainen Pohjolan Sanomat
- Hämeen Sanomat
- Leskinen, Ilpo Mannerheim-ristin ritari vastasi ... Etelä-Saimaa 28.4.1997.
- Matikainen, Asta “Viimeiset saksalaiset poistuivat”. Eino Kivikosken haastattelu Satakunnan Kansa 27.4.2005.
- Internet:**
- Rintamamiestalo Suomen Rakennustaiteen museo.
- Haastattelut:**
- Olli Ollilan haastattelu Helsingissä Pentti Lehtimäen haastattelu Helsingissä
- 23.3.2006 16.10.2006
- Eino Kivikosken haastattelu Porissa Antti Simolan haastattelu Helsingissä
- 18.5.2006 24.10.2006
- Juhani Saaren haastattelu Helsingissä Klaus Hallan haastattelu Helsingissä
- 27.6.2006 25.10.2006
- Antero Maunulan haastattelu Seinäjoella Christian Wallinin haastattelu Helsingissä
- 11.7.2006 26.10.2006
- Reino Toivion haastattelu Helsingissä Vesa Keskinen haastattelu Porissa
- 31.8.2006 31.10.2006
- Erkki Rannikon haastattelu sähköpostitse Laine-Maire Kyöstilän haastattelu Helsingissä
- 29.9.2006 22.11.2006
- Pekka Pitsingin haastattelu Helsingissä Aarno Lammen haastattelu Helsingissä
- 12.9.2006 28.11.2006
- Heikki Koskelon haastattelu Helsingissä Esa Tarvaisen haastattelu Helsingissä
- 25.9.2006 19.12.2006
- Ilkka Rannan haastattelu Hämeenlinnassa Pertti Suomisen haastattelu Helsingissä
- 4.10.2006 19.12.2006

Henkilöhakemisto

A

Aalto, Alvar 39
 Aho, Esko 77
 Aho, Tauno ja Kaino 88
 Ahtisaari, Martti 77, 78, 82, 83, 86, 88
 Ala-Pöllänen, Kari 105
 Alaja, Osmo 76
 Alatalo, Martti 75
 Albright, Madeleine 97
 Aleksej 87
 Ambrosius 76, 78, 82, 83, 86
 Andersson, Markku 78
 Arajärvi, Pentti 100
 Aroma, Markku 119
 Arseni 116
 Asplund, Marja-Liisa 115

B

Björn, Anna 97
 Byskata, Henry 106

C

Clinton, Bill 97

E

Ehrnrooth, Adolf 70, 97, 131
 Enroth, Pia 88
 Erkko, Aatos 101
 Eskelinen, Seppo 94, 95
 Eskonen, Mauri 76

F

Fagerholm, K.A 31
 Filatov, Tarja 119, 120
 Forssander, Reijo 121
 Freund, Pia 121

G

Gerdt, Tuomas 127
 Gorbatshev, Mihail 65, 132

H

Haahkala, Hannu 108
 Haaksalo, Magnus 68
 Haapea, Arto 92
 Haapoja, Kalevi 108
 Hakala, Hannu 77
 Hakulinen, Pentti 82
 Halla, Klaus 72
 Halonen, Tarja
 75, 96, 100, 101, 102, 108, 114, 115, 119
 Halttu, Laila 83, 86
 Harska, Ilmi 116
 Hautanen, Tauno 77
 Heikkonen, Erkki 77
 Heino, Hannu 118

Hellstén, Juhani 119
 Helminen, Raimo 76
 Hemmi, Kerttu 57, 58, 62
 Herranen, Hannu 72
 Heuru, Kauko 77
 Hiekkaranta, Tiina 121
 Hietanen, Heimo 111
 Hirviniemi, Veikko 111
 Hitler 12, 17, 18, 21, 139
 Hoikkala, Aimo 94, 98
 Holkeri, Harri 76
 Hollo, Ilkka 94, 98
 Holma, Lauri 116
 Holopainen, Anni 99, 101
 Honkamäki, Heikki 111
 Hopponen, Sami 98
 Hovi, Eero 132
 Hovi, Risto 78
 Huhtasalo, Riku 113
 Huittinen, Veli Matti 116
 Hulm, Helena 98
 Huotari, Voitto 78
 Hurskainen, Tauno 119
 Husari, Raimo 76
 Huttu, Jarmo 87
 Huttu-Juntunen, Terttu 78
 Huttunen, Heikki 102
 Huuhtanen, Jorma 115, 116
 Hynninen, Jorma 94
 Häggglund, Gustav 77, 78, 82, 85
 Härkälä, Aili 58

I

Ihamäki, Olli 105
 Iikkanen, Tenho 74
 Illi, Esko 101
 Iloniemi, Jaakko 94, 97
 Isotalus, Antti 77
 Isto, Virve 117
 Itälä, Ville 101

J

Johannes 76, 77
 Jokisalo, Jorma 106
 Jouppi, Jussi 106, 108
 Julén, Anneli 121
 Juntunen, Ari 115, 116
 Jussila, Seppo 87
 Juutilainen, Aarne 106
 Juutilainen, Antti 79, 103
 Juutilainen, Joonas 88
 Juva, Mikko 68, 75
 Jäppinen, Jussi 91
 Järvelä, Uno 99, 102

K

Kaarle Kustaa XVI 114
 Kaarre, Risto 76

Kalliala, Osmo 68
 Kallio, Kyösti 14
 Kangasniemi, Mauno 77
 Kankkonen, Hemming 77
 Kansanaho, Erkki 76
 Kaskeala, Juhani
 102, 104, 106, 107, 111, 113, 115, 116,
 117, 121
 Katavisto, Mauri 83
 Kekkonen, Urho 50, 53, 55, 131
 Kekäläinen, Helena 102, 105, 121
 Kemp, Armas 70
 Keskinen, Vesa 111, 112
 Kettunen, Pekka 92
 Kivikoski, Eino 6
 Klenberg, Jan 76, 77
 Koivisto, Mauno
 18, 62, 66, 69, 71, 75, 76, 77, 79,
 104, 108
 Koivu, Kari 119
 Koivukoski, Aili 102
 Koivuniemi, Ari 90
 Kokkonen, Kalevi 96
 Kokkonen, Marketta 102
 Kokkonen-Contarino, Satu 77
 Kopra, Matti 78, 86, 90, 92, 94
 Korkeela, Alpo 76
 Korkia-aho, Aarre 92
 Korkolainen, Heini 102
 Kortekangas, Paavo 76
 Koskelo, Heikki 72
 Koski, Heikki 86, 89
 Koskinen, Juhani 77
 Kotilainen, Unto 113
 Kotiniemi, Topias 101
 Kouhi, Heikki 86
 Kuitunen, Eila 58
 Kunnas, Tuomo 121
 Kuokkanen, Kyllikki 58
 Kuusela, Armi 42
 Kuusi, Matti 8, 14, 24, 26, 35, 52, 70, 75
 Kuusisto, Ilkka 90
 Kyntäjä, Elsa 58
 Kyöstilä, Laine-Maire 68
 Känä, Tuula 102
 Kärävä, Simo 68, 79
 Könttö, Markku 96

L

Laakso, Mervi 108
 Laatu, Tuomas 87
 Lahdenperä, Jouko 115
 Laine, Edwin 44
 Laine, Heleena 111
 Lampi, Aarno 108
 Lampinen, Mikko 113
 Laulaja, Jorma 75, 76, 77, 86, 106
 Lauronen, Petri 82, 83

Lehtimäki, Pentti 72
 Lehtinen, Rolf 110
 Lehto, Olli 77
 Lehtopolku, Riku 113
 Leino, Ulla 111
 Leino, Yrjö 34
 Lenin, Vladimir, Iljits 138
 Leo 77, 106
 Lindblom, Olavi 48
 Linna, Väinö 44, 46
 Lintumäki, Harri 119
 Lipponen, Paavo 61, 82, 84, 102, 104
 Lisitsin, Veikko 101
 Loimu, Kalervo 6
 Luhtanen, Leena 102, 103
 Lumio, Markku 91
 Luukkainen, Esa 98
 Löyttyniemi, Heikki 76

M

Makkonen, Eva-Lisa 76
 Makkonen, Juho 99, 101
 Makkonen, Teemu 97
 Malmivaara, Jukka 69, 75, 77
 Mannerheim 10, 14, 21, 27, 28, 33
 Manninen, Hannes 115, 116, 117
 Matveinen, Liisa 98
 Maunula, Antero 106
 Meriläinen, Juhani 94
 Merras, Olavi 69, 75
 Metso, Juha 102
 Mettälä, Turkka 90
 Mikkola, Maila 58
 Molotov 18
 Mäkinen, Matti 79
 Möller, Helge 48
 Mönkäre, Sinikka 78, 121

N

Nevanpää, Eira 108
 Niemi, Tapio 118
 Niinistö, Sauli 86, 90, 94, 97
 Niklander, Kristina 77
 Nikolainen, Aimo 77
 Niska, Jenni 116
 Niskanen, Hannu
 78, 82, 86, 90, 92, 94, 97, 101, 102, 103,
 106, 111, 119, 121
 Nordman, Georg 88
 Nordqvist, Sari 113
 Norrback, Ole 72, 75, 76
 Nuorivuori, Antti 101
 Nuutinen, Tapani 96
 Nykänen, Petri 83
 Närhinsalo, Timo 118

O

Ollila, Jorma 102, 103
 Ollila, Olli 72, 75, 79

Ollila, Yrjö 115, 117

P

Paarma, Jukka 116

Paasikivi, J.K.

14, 18, 29, 34, 35, 41, 112, 113

Pajunen, Jussi 121

Pakka, Hanna 88

Palm, Eeva 89

Palola, Eero 77

Panteleimon 91, 92, 94

Pappinen, Kari 108

Parjanne, Risto 116

Pelttari, Matti 75

Pelttari, Seppo 115, 116

Perho, Maija 92, 94

Perkkiö, Timo 117

Pihlajamäki, Veikko 71, 75

Piikivi, Leena 77, 78

Piippo, Armas 83

Pirttiniemi, Juhani 79

Pitsinki, Pekka 68, 72, 79, 133

Porkka, Matti 115

Pukkinen, Mikko 106

Pulkkinen, Leena 96

Puttonen, Marja-Liisa 76

Pyy, Pentti 78

Pöyry, Varpu 88

R

Radzinski, Edvard 16

Rainio-Niemi, Johanna 134, 135

Rannikko, Erkki 68, 72, 77

Ranta, Ilkka 72

Rantala, Vesa 108

Rasilainen, Yrjö 76

Raunio, Eero 76

Rehn, Elisabeth 72, 76

Repo, Eva 75

Ribbentrop 21

Riekkinen, Wille 83

Rimpiläinen, Olavi 77, 78

Ronkainen, Raimo 115

Rossi, Matti 78

Runeberg, J.L. 25, 106

Rusanen, Johanna 86

Ruskokivi, Risto 111, 113

Ryti, Risto 14, 17, 18, 21, 22, 33, 42

Räisänen, Seppo 76

Rättyä, Kaisa 115

Räty, Kalevi 68

S

Saari, Rauno 111, 112

Saariahon, Heikki 120

Saarinen, Matti 119

Saario, Väinö 68

Sahlström, Lykke 88

Salla, Veikko 75

Salo, Tuure 75

Salomaa, Hermann 115

Sanaksenaho, Seppo 86

Sariola, Yrjö 87, 91

Seppälä, Elias 105

Sihvonen, Matti 77

Siilasvuo, Hjalmar 10

Silvennoinen, Aki 102

Simola, Antti 72

Simola, Olavi 77

Sinisalminen, Martti 111

Siuruainen, Eino 78, 83, 116

Sivonen, Matti 94

Soininen, Heikki 94

Sorsa, Kalevi

60, 66, 67, 71, 76, 79, 126, 132

Sovijärvi, Otso 91, 92

Stalin, Josif 12, 14, 15, 41, 85, 112

Stewen, Wilhelm 66

Strömmer, Aarno 116

Ståhlberg, Kaarlo 75

Suokas, Matti 78

Suolahti, Eino 28

Sutela, Lauri 65, 92, 93

Sutela, Mauno 9

Sutela, P.E. 101

Sutinen, Lea 58

Svärd, Lotta 25

Säily, Jouko 78

T

Tainio, Risto 76

Talari, Tapani 91, 94

Tamminen, Sakari 119

Tankka, Meri 113

Tanner, Väinö 14

Tarvainen, Esa 72, 119, 120

Tchervinskij, Irina 96

Teivonen, Ville 48

Tienari, Artturi 47

Tienari, Ritva 78

Tiensuu, Juha 96, 98

Tiihon 76, 77

Tilus, Sipi 58

Timonen, Heikki 78

Toljamo, Onni 116

Turtiainen, Arvo 27

Tyni, Erkki 83

Työläjärvi, Pirkko 76

Törmälä, Arto 78

U

Ulonen, Birgitta 58

Uosukainen, Riitta 78

V

Valkonen, Mauno 9

Valtanen, Jaakko 65, 71, 72, 75, 76

Vanhala, Tarja 115
Vanhanen, Matti
106, 108, 111, 112, 134, 137
Vanhatalo, Riitta 83
Vennamo, Veikko 40, 65
Vepsäläinen, Juhani 78
Vesala, Ilkka 96
Vesterinen, Veikko 76
Viinikanoja, Tilda 58
Viitasaari, Jukka 94
Vikström, Erik 77, 86, 102
Vikström, John 76
Vilpponen-Salmela, Terttu 77
Virkkala, Tellu 98
Virolainen 53
Virtanen, Ilkka 86, 88
Visti, Heikki 83
Voutilainen, Uki 68, 76
Vähämaa, Aila 82
Väisänen, Tomi 86, 117
Vänskä, Raimo 101

W

Waronen, Eero 121
Wasenius, Leea 95
Wesanko, Jyri 94, 96
Wessman, Ilona 111
Wik, Tor 86
Wikman, Stefan 90
Wuolijoki, Hella 34
Wächter, Lasse 78

Y

Yläanne, Tauno 119

Z

Zhdanov, Andrei 33